SÜDDÎ TEFSİRİ

Tefsîrü's-Süddî el-Kebîr

تفسير السدي الكبير

للإمام أبي محمد إسماعيل بن عبد الرحمن السدي الكبير

3

SÜDDÎ

Ebû Muhammed İsmâîl b. Abdirrahmân

beka

بسم الله الرحمن الرحيم

SÜDDÎ TEFSİRİ

TEFSÎRÜ'S-SÜDDÎ EL-KEBÎR

3. CİLT

YÛNUS - FURKÂN

KİTABIN ADI & YAZARI
SÜDDÎ TEFSİRİ
TEFSÎRÜ'S-SÜDDÎ EL-KEBÎR
EBÛ MUHAMMED İSMÂİL B. ABDİRRAHMÂN B. EBÎ KERÎME
EL-A'VER ES-SÜDDÎ EL-KEBÎR EL-KÛFÎ

TAHKİK VE TA'LİK
Dr. Muhammed Atâ YÛSUF

TERCÜME
Murat KARAÇİZMELİ

EDİTÖR
Doç. Dr. Avnullah Enes ATEŞ

HADİSLERİN ARAPÇA METİNLERİ
Prof. Dr. Muhittin DÜZENLİ

TASHİH
Hale MENAL

SON OKUMA
Vahit METİN

İÇ & KAPAK TASARIM
A. Azzam ÖZEL

ISBN
978-625-6145-80-1 (Tk) 978-625-6145-83-2 (3.c)

MATBAA
Step Ajans Matbaa Ltd. Şti.
Göztepe Mahallesi Bosna Caddesi No.11
Bağcılar/İstanbul Telefon: 0212 446 88 46
Matbaa Sertifika No: 45522

ŞABAN - 1446 / ŞUBAT - 2025
1. BASKI

beka

Ziya Gökalp Mahallesi, Abdullah Paşa Caddesi, No:28
Başakşehir/İstanbul
Telefon/Faks: 0212 512 45 43 - 512 51 66 - 512 90 40
WhatsApp Hattı: 0212 909 80 86
Web: www.bekakitap.com Eposta: bekayay@hotmail.com
Yayıncılık Sertifika No: 50128

SÜDDÎ EL-KEBÎR

SÜDDÎ TEFSİRİ

TEFSÎRÜ'S-SÜDDÎ EL-KEBÎR

TERCÜME
Murat KARAÇİZMELİ

HADİSLERİN ARAPÇALARI
Prof. Dr. Muhittin DÜZENLİ

beka

10. YÛNUS SÛRESİ[1]

Yûnus 1:

الٓرٰ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾

"Elif, Lâm, Râ. Bunlar hikmet dolu Kitab'ın âyetleridir." (1)

Yûnus 2:

اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۗ قَالَ الْكَافِرُونَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾

"İçlerinden bir adama, insanları uyar ve iman edenlere Rableri katında kendileri için bir doğruluk makamı bulunduğunu müjdele diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki o kâfirler, 'Bu elbette apaçık bir sihirbazdır' dediler?" (2)

1. Doğruluk Makamıyla Kastedilen

[حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ، ثنا رَجُلٌ سَمَّاهُ،] عَنِ السُّدِّيِّ أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ: يُقَدِّمُونَ عَلَيْهِ عِنْدَ رَبِّهِمْ

1123- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Rabbleri katında üzerine basarak gelecekleri güzel amelleri vardır, anlamındadır."[2]

---

1 Taberî'de Yûnus Sûresi'ne dair Süddî'den herhangi bir rivâyet gelmemiştir.

2 Suyûtî, 3/300.

Yûnus 3:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾

"Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı gün içinde (altı evrede) yaratan, sonra da Arş'a kurulup işleri yerli yerince düzene koyan Allah'tır. O'nun izni olmaksızın, hiç kimse şefaatçi olamaz. İşte O, Rabbiniz Allah'tır. O halde O'na kulluk edin. Hâlâ düşünmüyor musunuz?" (3)

Yûnus 4:

إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾

"Hepinizin dönüşü ancak O'nadır. Allah, bunu bir gerçek olarak vadetmiştir. Şüphesiz O, başlangıçta yaratmayı yapar, sonra, iman edip sâlih ameller işleyenleri adaletle mükâfatlandırmak için onu (yaratmayı) tekrar eder. Kâfirlere gelince, inkâr etmekte olduklarından dolayı, onlar için kaynar sudan bir içki ve elem dolu bir azap vardır." (4)

Yûnus 5:

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَٰلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

"Güneşi ışık kaynağı, ayı da parlak kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona (aya) birtakım menziller takdir eden O'dur. Allah bunları, ancak bir gerçeğe (ve hikmete) binaen yaratmıştır. O, bilen bir kavme âyetlerini açıklamaktadır." (5)

1. Gece ile Gündüzün Farklı Kılınma Hikmeti

أَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ، وَأَبُو الشَّيْخِ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُوراً قَالَ: لَمْ يَجْعَلِ الشَّمْسَ كَهَيْئَةِ الْقَمَرِ لِكَيْ يُعْرَفَ اللَّيْلُ مِنَ النَّهَارِ، وَهُوَ قَوْلُهُ فَمَحَوْنا آيَةَ اللَّيْلِ [الإسراء : ١٢] الْآيَةَ

1124- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Gece ile gündüz bilinsin diye güneşi aydan farklı yaratmıştır. İşte bu Allah Teâlâ'nın, ﴿فَمَحَوْنَآ اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَآ اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً﴾ ***'Gece alametini giderip gündüz alametini aydınlatıcı kıldık'*** sözünde geçmektedir."[3]

Yûnus 6:

إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾

"Şüphesiz gece ve gündüzün art arda değişmesinde, Allah'ın göklerde ve yeryüzünde yarattığı şeylerde, Allah'a karşı gelmekten sakınan bir toplum için pek çok deliller vardır." (6)

Yûnus 7-8:

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٧﴾ أُولَئِكَ مَأْوَاهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾

"Şüphesiz bize kavuşacağını ummayan ve dünya hayatına razı olup onunla yetinerek tatmin olan kimseler ile âyetlerimizden gafil olanlar var ya; işte onların kazanmakta oldukları günahlar yüzünden, varacakları yer ateştir." (7-8)

3 Suyûtî, 3/300; Şevkânî, 2/426. İsrâ, 17/12.

Yûnus 9:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾

"(Fakat) iman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, Rableri onları imanları sebebiyle hidayete erdirir. Nimetlerle dolu cennetlerde altlarından ırmaklar akar." (9)

Yûnus 10:

دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَآخِرُ
دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

"Bunların oradaki duaları, 'Seni eksikliklerden uzak tutarız Allah'ım!', aralarındaki esenlik dilekleri, 'Selâm'; dualarının sonu ise, 'Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur' sözleridir." (10)

Yûnus 11:

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ
فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾

"Eğer Allah, insanlara onların hemen hayra kavuşmayı istedikleri gibi, şerri de acele verseydi, elbette onların ecellerine hükmolunurdu. İşte biz, bize kavuşmayı ummayanları, kendi azgınlıkları içinde bocalar halde bırakırız." (11)

Yûnus 12:

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ
كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرٍّ مَسَّهُ كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾

"İnsana bir sıkıntı dokundu mu gerek yan üstü yatarken, gerek otururken, gerekse ayakta iken (her halinde bu sıkıntıdan kurtulmak için) bize dua eder. Ama biz onun bu sıkıntısını ondan kaldırdık mı, sanki kendisine dokunan bir sıkıntı için bize hiç yalvarmamış gibi geçer gider. İşte o haddi aşanlara, yapmakta oldukları şeyler, böylece süslenmiş (hoş gösterilmiş)tir." (12)

Yûnus 13:

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾

"Andolsun, sizden önceki nice nesilleri peygamberleri, kendilerine apaçık deliller getirdikleri halde (yalanlayıp) zulmettikleri vakit helâk ettik. Onlar zaten inanacak değillerdi. İşte biz suçlu toplumu böyle cezalandırırız." (13)

Yûnus 14:

ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

"Sonra, nasıl davranacağınızı görelim diye, onların ardından yeryüzünde sizi onların yerine getirdik." (14)

Yûnus 15:

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ائْتِ بِقُرْآنٍ
غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا
يُوحَى إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾

"Âyetlerimiz kendilerine apaçık birer delil olarak okunduğunda, (öldükten sonra) bize kavuşmayı ummayanlar, 'Ya (bize) bundan başka bir Kur'ân getir veya onu değiştir' dediler. De ki: 'Onu kendiliğimden değiştirmem benim için olacak şey değildir. Ben ancak bana vahyolunana

uyarım. Eğer Rabbime isyan edecek olursam, elbette büyük bir günün azabından korkarım.'" (15)

Yûnus 16:

قُلْ لَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَآ اَدْرٰيكُمْ بِهٖ فَقَدْ لَبِثْتُ
فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهٖ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾

"De ki: Eğer Allah dileseydi, ben size onu okumazdım, Allah da size onu bildirmezdi. Ben sizin aranızda bundan (Kur'ân'ın inişinden) önce (kırk yıllık) bir ömür yaşadım. Hiç düşünmüyor musunuz?" (16)

1. Hz. Nebî'nin İçlerinde Kaldığı Sürecin Dikkate Sunulması

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ وَأَبُو الشَّيْخِ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُراً مِنْ قَبْلِهِ قَالَ: لَمْ أَتْلُ عَلَيْكُمْ وَلَمْ أَذْكُرْ. وَأَخْرَجَا عَنْهُ قَالَ: لَبِثَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَبْلَ أَنْ يُوحَى إِلَيْهِ، وَرَأَى الرُّؤْيَا سَنَتَيْنِ، وَأَوْحَى اللهُ إِلَيْهِ عَشْرَ سِنِينَ بِمَكَّةَ، وَعَشْرًا بِالْمَدِينَةِ، وَتُوُفِّيَ وَهُوَ ابْنُ اثْنَتَيْنِ وَسِتِّينَ سَنَةً

1125- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Size herhangi bir şey okumadım ve zikretmedim, anlamındadır. Bu, vahiyden önceki kırk senedir. Ayrıca iki yıl rüyalar gördü. Sonra Allah on yılı Mekke'de diğer on yılı da Medine'de olmak üzere ona yirmi yıl boyunca vahiy gönderdi. Vefât ettiğinde altmış iki yaşındaydı."[4]

Yûnus 17:

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾

"Artık, Allah'a karşı yalan uydurandan veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kimdir? Şüphe yok ki (böyle) suçlular asla kurtuluşa ermezler." (17)

4 Suyûtî, 3/302; Şevkânî, 2/431-432.

Yûnus 18:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾

"Allah'ı bırakıp, kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve 'İşte bunlar Allah katında bizim şefaatçılarımızdır' diyorlar. De ki: 'Siz, Allah'a göklerde ve yerde O'nun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz!? O, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır, yücedir.'" (18)

Yûnus 19:

وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾

"İnsanlar tek bir ümmet idiler; sonra ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı, ayrılığa düştükleri hususlarda aralarında derhal hüküm verilir (işleri bitirilir)di." (19)

1. İnsanların Tek Ümmet Olmasının Anlamı

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرِ بْنِ الْفُرَاتِ، عَنْ أَسْبَاطٍ، عَنِ السُّدِّيِّ، قَوْلُهُ: وَلَوْلا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ يَقُولُ: كَانَ النَّاسُ أَهْلَ دِينٍ وَاحِدٍ، عَلَى دِينِ آدَمَ فَكَفَرُوا فَلَوْلا أَنَّ رَبَّكَ أَجَّلَهُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ

1126- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir: "Önceleri bütün insanlar Âdem'in dini üzereydi. Ancak daha sonra inkârlar başladı. Eğer Allah kullardan hesap sormayı ahirete bırakmasaydı daha dünyada iken haklarındaki hükmünü verir ve işlerini bitirirdi."[5]

5 Suyûtî, 3/302; Şevkânî, 2/433.

Yûnus 20:

وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ
فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾

"'Ona (Peygamber'e) Rabbinden bir mûcize indirilse ya!' diyorlar. De ki: 'Gayb ancak Allah'ındır. Bekleyin, şüphesiz ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!'" (20)

Yûnus 21:

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا
قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾

"Kendilerine dokunan bir sıkıntıdan sonra, insanlara bir rahmet (ferahlık ve mutluluk) tattırdığımız zaman, bir de bakarsın ki âyetlerimiz hakkında onların bir tuzakları (birtakım tertipleri ve asılsız iddiaları) vardır. De ki: 'Allah, daha çabuk tuzak kurar.' Şüphesiz elçilerimiz (melekler) kurmakta olduğunuz tuzakları yazıyorlar." (21)

Yûnus 22:

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ
وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ
بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنْجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٢٢﴾

"O, sizi karada ve denizde gezdirip dolaştırandır. Öyle ki gemilerle denize açıldığınız ve gemilerinizin içindekilerle birlikte uygun bir rüzgârla seyrettiği, yolcuların da bununla sevindikleri bir sırada ona şiddetli bir fırtına gelip çatar ve her taraftan dalgalar onlara hücum eder de çepeçevre kuşatıldıklarını (batıp boğulacaklarını) anlayınca dini Allah'a has kılarak 'Andolsun, eğer bizi bundan kurtarırsan, mutlaka şükredenlerden olacağız' diye Allah'a yalvarırlar." (22)

Yûnus 23:

فَلَمَّا أَنْجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾

"Fakat onları kurtarınca, bir de bakarsın ki yeryüzünde haksız yere taşkınlık yapıyorlar. Ey İnsanlar! Sizin taşkınlığınız, sırf kendi aleyhinizedir. (Bununla) sadece dünya hayatının yararını elde edersiniz. Sonunda dönüşünüz bizedir. (Biz de) bütün yaptıklarınızı size haber vereceğiz." (23)

Yûnus 24:

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

"Dünya hayatının hali, ancak gökten indirdiğimiz bir yağmurun hali gibidir ki insanların ve hayvanların yedikleri yeryüzü bitkileri onunla yetişip birbirine karışmıştır. Nihayet yeryüzü (o bitkilerle) bütün ziynet ve güzelliklerini alıp süslendiği ve sahipleri de onun üzerine (her türlü tasarrufa) kadir olduklarını sandıkları bir sırada, geceleyin veya güpegündüz ansızın ona emrimiz (afetimiz) geliverir de bunları, sanki dün yerinde hiç yokmuş gibi, kökünden yolunmuş bir hale getiririz. İşte düşünen bir toplum için âyetleri böyle ayrı ayrı açıklıyoruz." (24)

Yûnus 25:

وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾

"Allah, esenlik yurduna çağırır ve dilediğini doğru yola iletir." (25)

Yûnus 26:

لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا
ذِلَّةٌ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾

"Güzel iş yapanlara en güzeli ve daha fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir kara bulaşır ne de bir zillet. İşte onlar cennetliklerdir ve orada ebedî kalacaklardır." (26)

1. En Güzeli ve Daha Fazlasıyla Kastedilen

[حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ ظُهَيْرٍ،] عَنِ السُّدِّيِّ، فِي قَوْلِهِ عز وجل: « {لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ} [يونس: ٢٦] قَالَ: النَّظَرُ إِلَى وَجْهِ الرَّبِّ عز وجل »

1127- İbn Kesîr Süddî'den, Allah Teâlâ'nın ﴿الْحُسْنٰى﴾ ***"en güzeli"*** ifadesini "cennet", ﴿وَزِيَادَةٌ﴾ ***"ve daha fazlası"*** ifadesini ise Allah'ı görme olarak tefsir ettiğini nakletmiştir.[6]

Yûnus 27:

وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّاٰتِ جَزَٓاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا ۙ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ كَاَنَّمَآ
اُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ الَّيْلِ مُظْلِمًا ۗ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾

"Kötülük yapanlara gelince, kötülüğün cezası misli iledir. Onları zillet kaplayacaktır. Onları Allah'a karşı koruyacak hiç kimse yoktur. Onların yüzleri sanki karanlık geceden bir parçaya bürünmüştür." (27)

وَأَخْرَجَ أَبُو الشَّيْخِ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئاتِ قَالَ: الَّذِينَ عَمِلُوا الْكَبَائِرَ جَزاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِها قَالَ: النَّارُ كَأَنَّما أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعاً مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِماً الْقِطَعُ: السَّوَادُ نَسَخَتْهَا الْآيَةُ فِي الْبَقَرَةِ: بَلى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً «١» الْآيَةَ

6 İbn Kesîr, 2/414; Suyûtî, 3/306.

1128- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Büyük günah işleyenler için kötülüğün cezasının misli ile olmasıyla cehennem kastedilir. Onları zilletin kaplayacak olması ise Allah Teâlâ'nın, ﴿كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا﴾ ***'Sanki yüzleri geceden karanlık bir parçayla örtülmüştür'*** sözünde geçen durumdur.[7] Buradaki parça siyahlıktır. Bu âyeti, Bakara Sûresi'ndeki, ﴿بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً﴾ ***'Öyle değil! Her kim bir kötülük işler de...'*** âyeti neshetmiştir."[8]

Yûnus 28:

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَاؤُكُمْ
فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَاؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾

"Onların hepsini bir araya toplayacağımız, sonra da Allah'a ortak koşanlara, 'Siz de, ortaklarınız da yerinizde bekleyin' diyeceğimiz günü düşün. Artık onların (ortak koştuklarıyla) aralarını tamamen ayırırız ve ortak koştukları derler ki: 'Siz bize ibadet etmiyordunuz.'" (28)

Yûnus 29:

فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾

"Şimdi ise sizin bize tapınmanızdan habersiz olduğumuza dair sizinle bizim aramızda şâhit olarak Allah yeter." (29)

Yûnus 30:

هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ
الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾

"Orada herkes geçmişte ne yaptıysa onu bulacak. Artık onlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülmüşlerdir. Uydurmakta oldukları şeyler (bâtıl tanrıları) da onları terk edip kaybolmuştur." (30)

7 Suyûtî, 3/307; Şevkânî, 2/442.
8 Suyûtî, 3/307; Şevkânî, 2/442. Bakara, 2/81.

1. ﴿تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ مَا أَسْلَفَتْ﴾ "teblû küllü nefsin mâ eslefet" İfadesi

أَخْرَجَهُ الْقُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ:تَتْبَعُ كُلُّ نَفْسٍ مَا قَدَّمَتْ فِي الدُّنْيَا، وَقَرضأَهَا السُّدِّيُّ: تَتْلُو أَيْ تَتْبَعُ

1129- Kurtubî Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Her nefis dünyadan gönderdiğini takip edecek"

2. Kıraat

[حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو الْعَنْقَزِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ أَسْبَاطٍ،] عَنِ السُّدِّيِّ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: « {تَتْلُوا} [البقرة: ١٠٢] قَالَ: تَتْبَعُ »

1130- Ayrıca Süddî, âyette geçen ﴿تَبْلُوا﴾ ***"teblû"*** kelimesini, (تَتْلُوا) *"tetlû"* şeklinde okumuştur.[9]

3. Nesh

وَأَخْرَجَ أَبُو الشَّيْخِ عَنِ السُّدِّيِّ فِفِي قَوْلِهِ: وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلاهُمُ الْحَقِّ قَالَ: نَسَخَهَا قَوْلُهُ: اللَّهُ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكافِرِينَ لَا مَوْلى لَهُمْ

1131- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Bu âyeti Allah Teâlâ'nın, ﴿ذٰلِكَ بِاَنَّ اللهَ مَوْلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَاَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ﴾ ***'Bu, Allah'ın inananların yardımcısı olması, inkâr edenlerin ise, hiçbir yardımcısı bulunmamasından dolayıdır'*** sözü neshetmiştir."[10]

Yûnus 31:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾

"De ki: 'Sizi gökten ve yerden kim rızıklandırıyor? Ya da işitme ve görme yetisi üzerinde kim mutlak hâkimdir? Ölüden diriyi, diriden ölüyü

9 Kurtubî, 4/4213.
10 Suyûtî, 3/307; Âlûsî, 3/435. Muhammed, 47/11.

kim çıkarıyor? İşleri kim yürütüyor?' 'Allah' diyecekler. De ki: 'O halde, Allah'a karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?'" (31)

Yûnus 32:

فَذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾

"İşte O, sizin gerçek Rabbiniz olan Allah'tır. Hak'tan sonra sadece sapıklık vardır. O halde, nasıl oluyor da (Hak'tan) döndürülüyorsunuz?" (32)

Yûnus 33:

كَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

"Rabbinin yoldan çıkanlar hakkındaki, 'Onlar artık imana gelmezler' sözü, işte böylece gerçekleşmiştir." (33)

Yûnus 34:

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾

"De ki: 'Allah'a koştuğunuz ortaklarınızdan, başlangıçta yaratmayı yapacak, sonra onu tekrarlayacak kimse var mı?' De ki: 'Allah, başlangıçta yaratmayı yapar, sonra onu tekrar eder. O halde, nasıl oluyor da (haktan) çevriliyorsunuz?'" (34)

Yûnus 35:

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهِدِّي إِلَّا أَنْ يُهْدَىٰ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾

"De ki: 'Allah'a koştuğunuz ortaklarınızdan hakka iletecek olan bir kimse var mı?' De ki: 'Hakka Allah iletir.' Öyle ise, hakka ileten

mi uyulmaya daha lâyıktır, yoksa iletilmedikçe doğru yolu bulamayan kimse mi? Ne oluyor size? Nasıl hüküm veriyorsunuz?'" (35)

Yûnus 36:

وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ
شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

"Onların çoğu ancak zannın ardından gider. Oysa zan, hak namına hiçbir şeyin yerini tutmaz. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarını hakkıyla bilendir." (36)

Yûnus 37:

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ
يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٧﴾

"Bu Kur'ân, Allah'tan (indirilmiş olup) başkası tarafından uydurulmamıştır. Fakat o, kendinden öncekileri doğrulayıcı ve Kitab'ı (Allah'ın Levh-i Mahfuz'daki yazısını) açıklayıcı olarak, indirilmiştir. Bunda hiçbir şüphe yoktur. (O) âlemlerin Rabbi tarafındandır." (37)

Yûnus 38:

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ
مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾

"Yoksa onu (Muhammed kendisi) uydurdu mu diyorlar? De ki: 'Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi siz de onun benzeri bir sûre getirin ve Allah'tan başka, çağırabileceğiniz kim varsa onları da yardıma çağırın.'" (38)

Yûnus 39:

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَلِكَ كَذَّبَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾

"Hayır öyle değil. Onlar, ilmini kavrayamadıkları ve kendilerine yorumu gelmemiş olan bir şeyi yalanladılar. Kendilerinden öncekiler de (peygamberleri ve onlara indirilen kitapları) böyle yalanlamışlardı. Bak, o zalimlerin sonu nasıl oldu." (39)

Yûnus 40:

وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٤٠﴾

"İçlerinden öylesi var ki ona (Kur'ân'a) inanır; yine onlardan öylesi de var ki ona inanmaz. Rabbin bozguncuları daha iyi bilendir." (40)

Yûnus 41:

وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ أَنْتُمْ بَرِيئُونَ
مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾

"Eğer onlar seni yalanlarlarsa, de ki: 'Benim işim bana aittir; sizin işiniz de size. Siz benim yaptığımdan uzaksınız; ben de sizin yapmakta olduğunuz şeylerden uzağım (sorumlu değilim).'" (41)

Yûnus 42:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾

"Onlardan sana kulak verenler de vardır. Fakat sağırlara, hele akılları da ermiyorsa, sen mi işittireceksin?" (42)

Yûnus 43:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾

"İçlerinden sana bakanlar da vardır. Fakat körlere, hele gerçeği görmüyorlarsa, sen mi doğru yolu göstereceksin?" (43)

Yûnus 44:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾

"Şüphesiz Allah, insanlara hiçbir şekilde zulmetmez; fakat insanlar kendilerine zulmederler." (44)

Yûnus 45:

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ
قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾

"Onları yeniden diriltip hepsini bir araya toplayacağı gün, sanki gündüzün bir saatinden başka kalmamışlar (yeni ayrılmışlar) gibi, aralarında tanışırlar. Allah'a kavuşmayı yalan sayanlar, ziyana uğramış ve doğru yolu bulamamışlardır." (45)

Yûnus 46:

وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ
ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾

"Onları tehdit ettiğimiz şeylerin bir kısmını sana göstersek de (göstermeden) seni vefât ettirsek de sonunda onların dönüşü bizedir. Sonra, Allah onların yapmakta olduklarına da şahittir." (46)

Yûnus 47:

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ
بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

"Her ümmetin bir peygamberi vardır. Onların peygamberi geldiği (tebliğini yaptığı) zaman, aralarında adaletle hükmedilir ve onlara asla zulmedilmez." (47)

Yûnus 48:

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾

"'Eğer doğru söyleyenler iseniz, (söyleyin) bu tehdit ne zaman (gerçekleşecek)?' diyorlar." (48)

Yûnus 49:

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا
جَاءَ أَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾

"De ki: 'Allah dilemedikçe, ben kendime bile ne bir zarar ne de fayda verme gücüne sahibim. Her milletin bir eceli vardır. Onların eceli geldi mi ne bir an geri kalabilirler ne de öne geçebilirler.'" (49)

Yûnus 50:

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾

"De ki: 'Söyleyin bakalım, O'nun azabı size geceleyin veya gündüzün (ansızın) gelecek olsa, suçlular bunun hangisini acele isterler?!' (Bunların hiçbiri istenecek bir şey değildir.)" (50)

Yûnus 51:

أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ آمَنتُم بِهِ آلْآنَ وَقَدْ كُنتُم بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾

"(Onlara) 'Azap gerçekleştikten sonra mı O'na iman ettiniz? Şimdi mi!? Oysa siz onu acele istiyordunuz' (denilecek)." (51)

Yûnus 52:

ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ
تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾

"Sonra da zulmedenlere, 'Ebedî azabı tadın! Siz ancak vaktiyle kazanmakta olduğunuzun cezasına çarptırılıyorsunuz' denilecektir." (52)

Yûnus 53:

وَيَسْتَنبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾

"'O (azap) gerçek midir?' diye senden haber soruyorlar. De ki: 'Evet, Rabbime andolsun ki o elbette gerçektir. Siz (bu konuda Allah'ı) âciz kılacak değilsiniz.'" (53)

Yûnus 54:

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ
لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾

"(O gün) zulmetmiş olan herkes, eğer yeryüzündeki her şeye sahip olsa, kendini kurtarmak için onu fidye verir. Azabı gördüklerinde, için için derin bir pişmanlık duyarlar. Onlara zulmedilmeksizin aralarında adaletle hükmedilir." (54)

Yûnus 55:

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَلَا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ
حَقٌّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

"Bilesiniz ki, göklerdeki her şey, yerdeki her şey Allah'ındır. Yine bilesiniz ki, Allah'ın vaadi haktır. Fakat onların çoğu bunu bilmez." (55)

Yûnus 56:

هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾

"O, diriltir ve öldürür; ancak O'na döndürüleceksiniz." (56)

Yûnus 57:

يَاأَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي
الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

"Ey insanlar! İşte size Rabbinizden bir öğüt, kalplere bir şifâ ve inananlar için yol gösterici bir rehber ve rahmet (olan Kur'ân) geldi." (57)

Yûnus 58:

قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾

"De ki: 'Ancak Allah'ın lütuf ve rahmetiyle, yalnız bunlarla sevinsinler. Bu, onların toplayıp durduklarından daha hayırlıdır.'" (58)

Yûnus 59:

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا
وَحَلَالًا قُلْ آللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾

"De ki: 'Allah'ın size indirdiği; sizin de, bir kısmını helâl, bir kısmını haram kıldığınız rızıklar hakkında ne dersiniz?' De ki: 'Bunun için Allah mı size izin verdi, yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?'" (59)

Yûnus 60:

وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ لَذُو
فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

"Allah'a karşı yalan uyduranların, kıyamet günü hakkındaki zanları nedir? Şüphesiz Allah insanlara karşı çok lütufkârdır, fakat onların çoğu (O'nun nimetlerine) şükretmezler." (60)

Yûnus 61:

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا
عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ
وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦١﴾

"(Ey Muhammed!) Sen hangi işte bulunursan bulun, ona dair Kur'ân'dan ne okursan oku ve (ey insanlar, sizler de) hangi şeyi yaparsanız yapın, siz ona daldığınızda biz sizi mutlaka görürüz. Ne yerde ne de gökte, zerre ağırlığınca, (hatta) bu zerreden daha küçük veya daha büyük olsun, hiçbir şey Rabbinden uzak (ve gizli) olmaz; hepsi muhakkak apaçık bir Kitap'ta (Levh-i Mahfuz'da yazılı)dır." (61)

Yûnus 62:

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾

"Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına hiçbir korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de." (62)

Yûnus 63-64:

الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾

"Onlar iman etmiş ve Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanlardır. Dünya hayatında da, ahirette de onlar için müjde vardır. Allah'ın sözlerinde hiçbir değişme yoktur. İşte bu büyük başarıdır." (63-64)

Yûnus 65:

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾

"Onların (inkârcıların) sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün güç Allah'ındır. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." (65)

Yûnus 66:

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾

"Bilesiniz ki göklerde kim var, yerde kim varsa, hep Allah'ındır. Allah'tan başkasına tapanlar (gerçekte) Allah'a koştukları ortaklara tâbi olmuyorlar. Şüphesiz onlar ancak zanna uyuyorlar ve sadece yalan söylüyorlar." (66)

Yûnus 67:

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾

"O, içinde dinlenesiniz diye geceyi sizin için (karanlık); gündüzü ise aydınlık kılandır. Şüphesiz bunda işiten bir toplum için ibretler vardır." (67)

Yûnus 68:

قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾

"'Allah, bir çocuk edindi' dediler. O, bundan uzaktır. O, her bakımdan sınırsız zengindir. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey O'nundur. Bu konuda elinizde hiçbir delil de yoktur. Allah'a karşı bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?" (68)

Yûnus 69-70:

قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ
إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

"De ki: 'Allah hakkında yalan uyduranlar asla kurtuluşa eremezler.' Onlar için dünyada (geçici) bir yararlanma vardır. Sonra dönüşleri bizedir. Sonra da, inkâr etmekte olduklarına karşılık onlara şiddetli azabı tattıracağız." (69-70)

Yûnus 71:

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَاقَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي
وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ
لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ﴿٧١﴾

"Nûh'un haberini onlara oku. Hani o, bir vakit kavmine şöyle demişti: 'Ey kavmim! Eğer benim konumum ve Allah'ın âyetleriyle öğüt vermem size ağır geliyorsa, (biliniz ki) ben sadece Allah'a dayanıp güvenmişim. Artık siz de (bana) ne yapacağınızı ortaklarınızla beraber kararlaştırın ki, işiniz size dert olmasın! Bundan sonra bana hükmünüzü uygulayın; bana mühlet de vermeyin!'" (71)

Yûnus 72:

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ
وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٧٢﴾

"Eğer yüz çeviriyorsanız, sizden zaten hiçbir ücret istemedim. Benim ücretim, ancak Allah'a aittir. Bana Müslümanlardan olmam emredildi." (72)

Yûnus 73:

فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَأَغْرَقْنَا
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾

"Onu yine de yalanladılar. Biz de onu ve onunla beraber gemide bulunanları kurtardık ve onları ötekilerin yerine geçirdik. Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk. Bak, uyarılan (fakat söz anlamayan) ların sonu nasıl oldu!" (73)

Yûnus 74:

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا
بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ نَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾

"Sonra, onun ardından birçok peygamberi kendi toplumlarına gönderdik. Onlara apaçık mûcizeler getirdiler. Fakat onlar önceden yalanlamakta oldukları şeye inanacak değillerdi. İşte biz haddi aşanların kalplerini böylece mühürleriz." (74)

Yûnus 75:

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَى وَهَارُونَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ
بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾

"Sonra bunların ardından Firavun ile ileri gelenlerine de Mûsâ ve Hârûn'u mûcizelerimizle gönderdik. Ama büyüklük tasladılar ve suçlu bir toplum oldular." (75)

Yûnus 76:

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧٦﴾

"Katımızdan kendilerine hak (mûcize) gelince, 'Şüphesiz bu, apaçık bir sihirdir' dediler." (76)

Yûnus 77:

قَالَ مُوسَى أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾

"Mûsâ: 'Size hak gelince, onun hakkında böyle mi diyorsunuz? Bu bir sihir midir? Oysa sihirbazlar, iflah olmazlar!' dedi." (77)

Yûnus 78:

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا
الْكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾

"Dediler ki: 'Bizi atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan döndüresin de yeryüzünde hâkimiyet (devlet) ikinizin eline geçsin diye mi bize geldin? Biz ikinize de inanmıyoruz.'" (78)

Yûnus 79:

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾

"Firavun, 'Bütün usta sihirbazları bana getirin' dedi." (79)

Yûnus 80:

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾

"Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara, 'Atacağınızı atın (hünerinizi ortaya koyun)' dedi." (80)

Yûnus 81-82:

فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾

"Sihirbazlar atacaklarını atınca, Mûsâ dedi ki: 'Sizin bu yaptığınız sihirdir. Allah, onu elbette boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah, bozguncuların işini düzeltmez. Suçluların hoşuna gitmese de, Allah, hakkı sözleriyle gerçekleştirecektir.'" (81-82)

Yûnus 83:

فَمَا آمَنَ لِمُوسَى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ أَنْ يَفْتِنَهُمْ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾

"Firavun ve ileri gelenlerinin kötülük yapmaları korkusu ile kavminin küçük bir bölümünden başkası Mûsâ'ya iman etmedi. Çünkü Firavun, o yerde zorba bir kişi idi. O, gerçekten aşırı gidenlerdendi." (83)

Yûnus 84:

وَقَالَ مُوسَى يَاقَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾

"Mûsâ, 'Ey kavmim! Eğer siz gerçekten Allah'a iman etmişseniz, eğer O'na teslim olmuş kimseler iseniz, artık sadece O'na tevekkül edin' dedi." (84)

Yûnus 85-86:

فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾

"Onlar da şöyle dediler: 'Biz yalnız Allah'a tevekkül ettik. Ey Rabbimiz, bizi zalimler topluluğunun baskı ve şiddetine maruz bırakma! Bizi rahmetinle o kâfirler topluluğundan kurtar.'" (85-86)

Yûnus 87:

وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّآ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا
بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٧﴾

"Mûsâ'ya ve kardeşine, 'Kavminiz için Mısır'da (sığınak olarak) evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın. Namazı dosdoğru kılın. Mü'minleri müjdele' diye vahyettik."

Yûnus 88:

وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَآ إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَوةِ
الدُّنْيَا ۙ رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ ۚ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ
عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٨٨﴾

"Mûsâ, şöyle dedi: 'Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun'a ve onun ileri gelenlerine, dünya hayatında nice ziynet ve mallar verdin. Ey Rabbimiz, yolundan saptırsınlar diye mi? Ey Rabbimiz, sen onların mallarını silip süpür ve kalplerine darlık ver, çünkü onlar elem dolu azabı görmedikçe etmezler.'" (88)

1. Hz. Mûsâ'nın Bedduasının Tutması

قَالَ السُّدِّيُّ:]مَسَخَ اللهُ أَمْوَالَهُمْ حِجَارَةً وَالنَّخِيلَ وَالثِّمَارَ وَالدَّقِيقَ وَالْأَطْعِمَةَ،[فَكَانَتْ إِحْدَى الْآيَاتِ التِّسْعِ {وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ} [يونس: ٨٨]

1132- Kurtubî Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Bu, Mûsâ'ya verilen dokuz âyetten biriydi."[11]

Yûnus 89:

قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

"Allah da, 'Her ikinizin de duası kabul edildi. Öyleyse dürüst olmakta devam edin ve sakın bilmeyenlerin yolunda gitmeyin' dedi." (89)

Yûnus 90:

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ آمَنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنَتْ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾

"İsrâiloğullarını denizden geçirdik. Firavun da, askerleriyle birlikte zulmetmek ve saldırmak üzere, derhal onları takibe koyuldu. Nihayet boğulmak üzere iken, 'İsrâiloğullarının iman ettiğinden başka hiçbir ilâh olmadığına inandım. Ben de Müslümanlardanım' dedi." (90)

Yûnus 91:

آلْآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾

"Şimdi mi (iman etmeye kalkıyorsun)! Hâlbuki daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun." (91)

11 Kurtubî, 4/4213.

1. Ölüm Esnasında Firavun'un İmanının Kabul Edilmemesi

[حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، ثنا عَمْرُو بْنُ حَمَّادٍ، ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: فَبَعَثَ اللَّهُ مِيكَائِيلَ يُعَيِّرُهُ فَقَالَ: آلآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ

1133- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Firavun'u azarlasın diye Allah Mîkâîl'i gönderdi ve o Firavun'a ***'Şimdi mi! Hâlbuki daha önce isyan etmiştin'*** dedi."

Yûnus 92:

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً وَاِنَّ كَثِيرًا
مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾

"(Ey Firavun!) Senden sonra geleceklere ibret olman için, bugün senin bedenini (cansız olarak) kurtaracağız. Yine de insanları çoğu âyetlerimizden gafildirler." (92)

1. İbret Kimin İçindi?

[حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، ثنا عُمَرُ بْنُ حَمَّادِ بْنِ طَلْحَةَ، ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ قَوْلُهُ: لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً: لِبَنِي إِسْرَائِيلَ آيَةً

1134- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Bu İsrâiloğulları için bir ibrettir."[12]

Yûnus 93:

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتَّى
جَاءَهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾

12 Suyûtî, 3/318. Yani "İsrâiloğullarına bir âyet olman için bedenini." [Çeviren].

"Andolsun, biz İsrâiloğullarını çok güzel bir yurda yerleştirdik ve onlara temiz rızıklar verdik. Kendilerine bilgi gelinceye kadar ayrılığa düşmediler. Şüphesiz ki, ayrılığa düşmüş oldukları şeyler hakkında Rabbin kıyamet günü aralarında hükmünü verecektir." (93)

Yûnus 94:

فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْكِتَابَ مِنْ
قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾

"Eğer sana indirdiğimiz şeyden şüphe içinde isen, senden önce Kitab'ı (Tevrat'ı) okuyanlara sor. Andolsun ki, sana Rabbinden hak gelmiştir. O halde, sakın şüphe edenlerden olma!" (94)

Yûnus 95:

وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٥﴾

"Sakın Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan da olma! Yoksa zarara uğrayanlardan olursun." (95)

Yûnus 96-97:

إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَوْ
جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٩٧﴾

"Şüphesiz, haklarında Rabbinin sözü (hükmü) gerçekleşmiş olanlar, kendilerine bütün mûcizeler gelse bile, elem dolu azabı görünceye kadar inanmazlar." (96-97)

Yûnus 98:

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَا اِيمَانُهَا اِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّا اٰمَنُوا كَشَفْنَا
عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حِينٍ ﴿٩٨﴾

"Yûnus'un kavminden başka, keşke (azabı görmeden) iman edip, imanı kendisine fayda veren bir tek memleket halkı olsaydı! (Yûnus'un kavmi) iman edince, dünya hayatında (sürüklenebilecekleri) rezillik azabını onlardan kaldırdık ve onları belli bir zamana kadar (dünya nimetlerinden) faydalandırmıştık." (98)

1. Belli Bir Zamanla Kastedilen

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الأَشْعَثِ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرُ ابْنُ الْفُرَاتِ[عَنْ أَسْبَاطٍ، عَنِ السُّدِّيِّ يَقُولُ: فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ يَقُولُ إِلَى أَجَلِهِمْ

1135- Kurtubî, Süddî'den yaptığı tahriçte onun Allah Teâlâ'nın, ﴿إِلَى حِينٍ﴾ ***"belli bir zamana kadar"*** kesitini: "Ecellerinin gelmesine kadar onları (dünya nimetlerinden) faydalandırdık" şeklinde tefsir ettiğini nakletmiştir.[13]

2. Hz. Yûnus Nereye Gönderildi?

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرُ بْنُ الْفُرَاتِ، ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ فَلَوْلا كَانَتْ قَرْيَةٌ آمَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَانُهَا قَالَ: كَانَ يُونُسُ بْنُ مَتَّى عليه السلام مِنْ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ عز وجل بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى قَرْيَةٍ يُقَالُ لَهَا نِينَوَى عَلَى شَاطِئِ دِجْلَةَ

1136- İbn Ebî Hâtim, Süddî'den yaptığı tahriçte onun şöyle dediğini nakletmiştir: "Hz. Yûnus'un Dicle Nehri kenarında Ninova isminde bir yerin halkına peygamber olarak gönderildi."

Yûnus 99:

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ
تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾

"Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi elbette topyekûn iman ederlerdi. Böyle iken sen mi mü'min olsunlar diye, insanları zorlayacaksın?" (99)

13 Kurtubî, 4/4224.

Yûnus 100:

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾

"Allah'ın izni olmadıkça, hiçbir kimse iman edemez. Allah, azabı akıllarını (güzelce) kullanmayanlara verir." (100)

Yûnus 101:

قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي
الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾

"De ki: 'Göklerde ve yerde neler var, bakın (da ibret alın!)' Ama yine de inanmayan bir topluma deliller ve uyarılar etki etmez." (101)

1. Nesh

أَخْرَجَ أَبُو الشَّيْخِ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: وَما تُغْنِي الْآياتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ يَقُولُ: عِنْدَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ نَسَخَتْ قوله: حكمة بالغة فما تغني النّذر

1137- İbn Ebî Hâtim Süddî'nin Allah Teâlâ'nın, ﴿عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ***"inanmayan bir toplumdan"*** sözü hakkında şöyle dediğini nakletmiştir: "Yani inanmayan bir toplumun yanında, anlamındadır. Bu âyet Allah Teâlâ'nın, ﴿حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ﴾ ***'Bunlar son derece hikmetli uyarılardır fakat inkâr edenlere uyarılar etki etmez'*** sözüyle neshedildi."[14]

Yûnus 102:

فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ
فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾

"Onlar sadece, kendilerinden önce gelip geçenlerin başlarına gelen (azap dolu) günlerin benzerini mi bekliyorlar? De ki: 'Bekleyin bakalım, ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim.'" (102)

14 Suyûtî, 3/318. Kamer, 54/5.

Yûnus 103:

ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

"Sonra rasûllerimizi ve iman edenleri kurtarırız. (Ey Muhammed!) Aynı şekilde üzerimize bir hak olarak, inananları da kurtaracağız." (103)

Yûnus 104:

قُلْ يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾

"De ki: 'Ey insanlar, eğer benim dinimden herhangi bir şüphede iseniz, bilin ki ben, Allah'ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam, fakat sizin canınızı alacak olan Allah'a kulluk ederim. Bana mü'minlerden olmam emrolundu.'" (104)

Yûnus 105-106:

وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذًا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٦﴾

"Yine bana şöyle emredildi: 'Hakka yönelen bir kimse olarak yüzünü dîne çevir. Sakın Allah'a ortak koşanlardan olma. Allah'ı bırakıp da sana ne fayda ve ne de zarar verebilecek olan şeylere yalvarma. Eğer böyle yaparsan, şüphesiz ki sen zâlimlerden olursun.'" (105-106)

Yûnus 107:

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾

"Allah sana bir zarar verecek olursa, onu O'ndan başka giderecek yoktur. O senin hakkında bir hayır dilerse onun lütfunu engelleyebilecek

de yoktur. Bunu kullarından dilediğine nasip eder. Bağışlayan ve esirgeyen O'dur." (107)

وَوَأَخْرَجَ أَبُو الشَّيْخِ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ يَقُولُ: بِعَافِيَةٍ

1138- Süddî Allah Teâlâ'nın, ﴿وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ﴾ ***"O senin hakkında bir hayır dilerse"*** sözü hakkında şöyle demiştir: "Burada kastedilen âfiyettir."[15]

Yûnus 108:

قُلْ يَاأَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿١٠٨﴾

"De ki: 'Ey insanlar, size Rabbinizden gerçek (Kur'ân) gelmiştir. Artık kim doğru yola girerse, ancak kendisi için girer. Kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapar. Ben sizden sorumlu değilim.'" (108)

Yûnus 109:

وَاتَّبِعْ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿١٠٩﴾

"(Ey Muhammed!) Sana vahyolunana uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır." (109)

15 Suyûtî, 3/218.

11. HÛD SÛRESİ

Hûd 1:

الٓر كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿١﴾

"Elif, Lâm, Râ. (Bu sana indirilen), hikmet sahibi (ve) her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından âyetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir Kitap'tır." (1)

1. ﴿الٓر﴾ "Elif, Lâm, Râ" İfadesi

أَخْرَجَ الْآلُوسِي عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى {الر: {اسْمٌ لِلْقُرْآنِ

1139- Âlûsî Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Âyetteki ﴿الٓر﴾ ***'Elif, lâm, râ'*** Kur'ân'ın ismidir."[16]

Hûd 2:

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنَّنِي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ﴿٢﴾

"(De ki: Bu Kitap) 'Allah'tan başkasına ibadet etmemeniz için (indirildi). Şüphesiz ki ben, onun tarafından size (gönderilmiş) bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.'" (2)

---

16 Âlûsî, 3/505.

Hûd 3:

وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴿٣﴾

"Ve Rabbinizden mağfiret dilemeniz, sonra da ona tevbe etmeniz için (indirildi. Eğer bu emrolunanları yaparsanız), Allah sizi, tayin edilmiş bir süreye kadar güzel bir şekilde yaşatır, fazlasını yapan herkese de iyiliğinin karşılığını verir. Eğer yüz çevirirseniz, ben sizin başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkarım." (3)

Hûd 4:

إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤﴾

"Dönüşünüz ancak Allah'adır. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir." (4)

Hûd 5:

أَلَا إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾

"İyi bilin ki onlar, O'ndan gizlenmek için kalplerindeki düşmanlığı gizliyorlar. Yine iyi bilin ki, elbiselerine büründükleri zaman bile, Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. Çünkü O, göğüslerin özünü (kalplerde olanı) hakkıyla bilendir." (5)

Hûd 6:

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦﴾

"Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekânı bilir. (Bunların) hepsi açık bir Kitap'ta (Levh-i Mahfuz'da)dır." (6)

Hûd 7:

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِنْ قُلْتَ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾

"O, hanginizin amelinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için, Arş'ı su üzerinde iken, gökleri ve yeri altı günde yaratandır. Yemin ederim ki (Rasûlüm!), 'Ölümden sonra muhakkak diriltileceksiniz' desen, kâfir olanlar derhal 'Bu, açık bir büyüden başka bir şey değildir' derler." (7)

Hûd 8:

وَلَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلَى أُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ أَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨﴾

"Andolsun, eğer biz onlardan azabı sayılı bir süreye kadar ertelesek, mutlaka 'Onun gelmesini engelleyen nedir?' derler. Bilesiniz ki, kendilerine azap geldiği gün, bir daha onlardan uzaklaştırılacak değildir. Ve alay etmekte oldukları şey, onları çepeçevre kuşatacaktır." (8)

1. Alay Ettikleri Şeyin Kendilerini Kuşatması

[أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ فِيمَا كَتَبَ إِلَيَّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَوْلُهُ: وَحَاقَ بِهِمْ مَا كانوا به يستهزؤن وَيَقُولُ: وَقَعَ بِهِمُ الْعَذَابُ الَّذِي اسْتَهْزَءُوا بِهِ

1140- İbn Ebî Hâtim Süddî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Alay etmekte oldukları azap onları çepeçevre kuşattı."[17]

17 Suyûtî, 3/322; Şevkânî, 2/489.

Hûd 9:

وَلَئِنْ أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَئُوسٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾

"Eğer insana tarafımızdan bir rahmet (nimet) tattırır da sonra bunu ondan çekip alırsak, tamamen ümitsiz ve nankör olur." (9)

Hûd 10:

وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ﴿١٠﴾

"Ama kendisine dokunan bir sıkıntıdan sonra, ona bir nimet tattırırsak mutlaka, 'Kötülükler benden gitti' diyecektir. Çünkü o, şımarık ve böbürlenen biridir." (10)

Hûd 11:

إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١١﴾

"Ancak sabredip sâlih amel işleyenler böyle değildir. İşte onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır." (11)

Hûd 12:

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٢﴾

"(Ey Muhammed!) Belki de sen, (müşriklerin) 'Ona bir hazine indirilseydi veya beraberinde bir melek gelseydi ya!' demelerinden dolayı sana vahyolunanlardan bir kısmını göz ardı edeceksin ve o yüzden göğsün daralacak. Fakat sen, ancak bir uyarıcısın. Allah ise her şeye vekildir." (12)

Hûd 13:

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا
مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾

"Yoksa 'Onu (Kur'ân'ı) uydurdu' mu diyorlar? De ki: 'Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi, Allah'tan başka gücünüzün yettiklerini de (yardıma) çağırıp siz de onun gibi uydurma on sûre getirin.'" (13)

Hûd 14:

فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَنْ
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

"Eğer size (bu konuda) cevap veremedilerse, bilin ki o (Kur'ân) ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir ve O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Artık Müslüman oluyor musunuz?" (14)

Hûd 15:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ
فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾

"Kim yalnız dünya hayatını ve onun ziynetini isterse, biz onlara yaptıklarının karşılığını orada tastamam öderiz. Orada onlar bir eksikliğe uğratılmazlar." (15)

1. Dünyayı İsteyenin Sonu

قَالَ السُّدِّيُّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى {مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا} [هود: ١٥] « مَن كَانَ يُورِيد ثَوَابَها وَمَا لَهَا نُوفِّرْ لَهُمْ ثَوَابَ أَعْمَالِهِمْمِنَ الْأَهْلِ وَالْمَالِ وَالْوَلَدِ وَهُمْ فِيهَا لَا يُنْقَصُونَ، ثُمَّ نَسَخَتْهَا: {مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ} [الإسراء: ١٨] »

1141- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Kim dünyanın mükâfatını ve malını isterse kendisine çoluk çocuk ve mal hususunda eksiksiz ve tastamam veririz, anlamındadır. Sonra Allah Teâlâ'nın, ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ﴾ ***'Her kim acil olanı isterse...'*** sözü bunu neshetti."[18]

Hûd 16:

أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا
صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

"İşte onlar, kendileri için ahirette ateşten başka bir şey olmayan kimselerdir. (Dünyada) yaptıkları şeyler, orada boşa gitmiştir. Zaten bütün yapmakta oldukları da boş şeylerdir." (16)

Hûd 17:

أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا
وَرَحْمَةً أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ
فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

"Rabbi katından açık bir delile dayanan kimse, yalnız dünyalık isteyen kimse gibi midir? Kaldı ki, bu delili Rabbinden bir şahit (Kur'ân) ve bir de ondan (Kur'ân'dan) önce bir önder ve bir rahmet olarak (indirilmiş olan) Mûsâ'nın Kitabı (Tevrat) desteklemektedir. İşte bunlar ona (Kur'ân'a) inanırlar. Gruplardan her kim onu inkâr ederse, ateş onun varacağı yerdir. Ondan hiç şüphen olmasın. Şüphesiz o, Rabbin tarafından (bildirilmiş) gerçektir. Fakat insanların çoğu inanmazlar." (17)

Hûd 18:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ
الْأَشْهَادُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٨﴾

18 Suyûtî, 3/333; Şevkânî, 2/484. İsrâ, 17/18.

"Kim Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalimdir? İşte bunlar, Rablerine arz edilecekler ve şâhitler de, 'Rablerine karşı yalan söyleyenler işte bunlardır' diyeceklerdir. Biliniz ki, Allah'ın lâneti zalimler üzerinedir." (18)

Hûd 19:

﴿اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾

"Onlar (halkı) Allah yolundan alıkoyan ve onu eğri ve çelişkili göstermek isteyen kimselerdir. Ayrıca onlar ahireti de inkâr etmektedirler." (19)

1. Müşriklerin Allah'ın Yolundan Alıkoymalarının Anlamı

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ وَأَبُو الشَّيْخِ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ: هُوَ مُحَمَّدٌ، يَعْنِي: سَبِيلَ اللَّهِ، صَدَّتْ قُرَيْشٌ عَنْهُ النَّاسَ ثُمَّ رَجَعَ إِلَي مُحَمَّدٍ صَلَّي اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ تَعَالَي {تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ} [هود: ٤٩]

1142- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Bahsedilen kişi Hz. Muhammed'dir (s.a.v.). Kureyşliler insanların ondan alıkoymuşlardır. Daha sonra Allah Teâlâ kulu Hz. Muhammed'e dönmüş ve, ﴿تِلْكَ مِنْ اَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا اِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا فَاصْبِرْ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ﴾ ***'İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Kur'ân inmeden önce bunları ne sen ne de kavmin biliyordu. O halde sabret. Çünkü iyi sonuç (sabredip) sakınanlarındır'*** buyurdu. Bununla Kur'ân'ın inişinden önceki Arapları kastetmektedir."[19]

19 Suyûtî, 3/337; Şevkânî, 2/492. Hûd, 11/49.

Hûd 20:

أُولَئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ
مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُوا
يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾

"Onlar yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakabilecek değillerdir. Onların Allah'tan başka sığınabilecekleri bir yardımcıları da yoktur. Azap onlar için kat kat artırılacaktır. Çünkü onlar (gerçekleri) işitmeye tahammül edemiyorlar, hem de görmüyorlardı." (20)

Hûd 21:

أُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾

"İşte bunlar, kendilerini ziyana uğratan kimselerdir. Uydurmakta oldukları şeyler de kendilerini yüz üstü bırakıp kaybolup gitmiştir." (21)

Hûd 22:

لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾

"Şüphesiz bunlar ahirette en çok ziyana uğrayanlardır." (22)

Hûd 23:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَى رَبِّهِمْ
أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾

"İman edip, sâlih ameller işleyen ve Rablerine gönülden bağlananlara gelince, işte onlar cennetliklerdir. Onlar orada ebedî kalacaklardır." (23)

Hûd 24:

مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَى وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ
هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

"Bu iki zümrenin durumu, kör ve sağır ile gören ve işiten kimseler gibidir. Bunların durumları hiç birbirlerine denk olur mu? Hâlâ düşünmez misiniz?" (24)

Hûd 25-26:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢٥﴾ أَنْ لَا
تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٢٦﴾

"Andolsun, biz Nûh'u kavmine peygamber olarak gönderdik. Onlara şöyle dedi: 'Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım. Allah'tan başkasına ibadet ve kulluk etmeyin. Doğrusu ben sizin adınıza elem dolu bir günün azabından korkuyorum.'" (25-26)

Hûd 27:

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا
وَمَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِ وَمَا نَرَى
لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾

"Kavminin inkâr eden ileri gelenleri, 'Biz, senin ancak bizim gibi bir insan olduğunu görüyoruz. İlk bakışta sana uyanların da ancak en aşağılıklarımızdan ibaret olduğunu görüyoruz. Sizin bize karşı herhangi bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Aksine sizin yalancı kimseler olduğunuzu sanıyoruz' dediler." (27)

Hûd 28:

قَالَ يَاقَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَانِي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهِ
فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ أَنُلْزِمُكُمُوهَا وَأَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾

"Nûh dedi ki: 'Ey Kavmim! Söyleyin bakalım; şâyet ben Rabbimden gelen apaçık bir delil üzerinde isem ve O, kendi katından bana bir rahmet vermiş de siz ona karşı kör kalmışsanız, onu istemediğiniz halde, biz sizi ona zorlayacak mıyız?'" (28)

Hûd 29:

وَيَاقَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ
آمَنُوا إِنَّهُمْ مُلَاقُو رَبِّهِمْ وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾

"Ey kavmim! Buna karşı ben sizden herhangi bir mal da istemiyorum. Benim mükâfatım ancak Allah'a âittir. Ben o iman edenleri (teklifinize uyarak) kovacak da değilim. Çünkü onlar Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben sizin bilgisizce davranan bir toplum olduğunuzu görüyorum." (29)

Hûd 30:

وَيَاقَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾

"Ey kavmim! Eğer ben onları kovarsam, beni Allah'tan kim koruyabilir? Hiç düşünmüyor musunuz?" (30)

Hûd 31:

وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ وَلَا أَقُولُ لِلَّذِينَ
تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنْفُسِهِمْ إِنِّي إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣١﴾

"Ben size, 'Allah'ın hazineleri benim yanımdadır' demiyorum, gaybı da bilmem. 'Ben bir meleğim' de demiyorum. Sizin gözlerinizin hor

gördüğü kimseler için, 'Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir' diyemem. Onların kalplerinde olanı, Allah daha iyi bilir. Onları kovduğum takdirde ben gerçekten zalimlerden olurum." (31)

1. Hayır ile Kastedilen

وَأَخْرَجَ أَبُو الشَّيْخِ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْراً قَالَ: يَعْنِي إِيمَانًا

1143- Şevkânî, Süddî'nin Allah Teâlâ'nın ﴿خَيْرًا﴾ ***"hayır"*** sözünü "iman" olarak tefsir ettiğini tahriç etmiştir.[20]

Hûd 32:

قَالُوا يَانُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣٢﴾

"Dediler ki: 'Ey Nûh! Bizimle tartıştın ve tartışmayı uzattın. Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi kendisiyle bizi tehdit ettiğin azabı getir.'" (32)

Hûd 33:

قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللَّهُ إِنْ شَاءَ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾

"Nûh dedi ki: 'Onu size, dilerse ancak Allah getirir ve siz (Allah'ı) âciz bırakamazsınız.'" (33)

Hûd 34:

وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ
يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾

"Ben size öğüt vermek istesem de, eğer Allah sizi azdırmak istemişse, öğüdüm size fayda vermez. O, sizin Rabbinizdir ve O'na döndürüleceksiniz." (34)

---

20 Şevkânî, 2/496; Âlûsî, 3/543.

Hûd 35:

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾

"(Ey Muhammed!) Yoksa 'Onu (Kur'ân'ı) kendisi uydurdu' mu diyorlar? De ki: 'Eğer onu uydurmuşsam, suçum bana âittir. Ben de sizin işlemekte olduğunuz suçlardan uzağım.'" (35)

Hûd 36-37:

وَأُوحِيَ إِلَى نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا
تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا
وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾

"Nûh'a vahyolundu ki: 'Kavminden daha önce iman etmiş olanlardan başka, artık hiç kimse iman etmeyecek. O halde, onların yapmakta oldukları şeylerden dolayı üzülme. Gözetimimiz altında ve vahyimize göre gemiyi yap. Zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme. Çünkü onlar suda boğulacaklardır." (36-37)

Hûd 38-39:

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ إِنْ
تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ
مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٩﴾

"(Nûh) gemiyi yapıyordu. Kavminden ileri gelenler her ne zaman yanına uğrasalar, onunla alay ediyorlardı. Dedi ki: 'Bizimle alay ediyorsanız, sizin bizimle alay ettiğiniz gibi biz de sizinle alay edeceğiz. Artık, geldiği kimseyi rezil eden azabın kime geleceğini, kimin üzerine sürekli bir azabın ineceğini ileride anlayacaksınız.'" (38-39)

Hûd 40:

حَتَّى إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ
إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤٠﴾

"Nihayet emrimiz gelip, tandır kaynamaya başlayınca (sular coşup taşınca) Nûh'a dedik ki: 'Her cins canlıdan (erkekli dişili) birer çift, bir de kendileri hakkında daha önce hüküm verilmiş olanlar dışındaki âilen ile iman edenleri ona yükle.' Ama, onunla beraber sadece pek az kimse iman etmişti." (40)

Hûd 41:

وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٤١﴾

"(Nûh), 'Binin ona. Onun yüzüp gitmesi de durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.' dedi." (41)

Hûd 42:

وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي
مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ ﴿٤٢﴾

"Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nûh, gemiden uzakta bulunan oğluna, 'Yavrucuğum! (Sen de) bizimle beraber bin, kâfirlerle beraber olma' diye seslendi." (42)

1. Kıraat

أَخْرَجَ الْآلُوسِي وَقَرَأَ السُّدِّيُّ {ابناه} بِأَلِفٍ وَهَاءِ السَّكْتِ

1144- Âlûsî şöyle demiştir: "Süddî bu âyeti, (وَنَادَى نُوحٌ ابْنَاهُ) *'ve nâdâ Nûhun ibnâh'* şeklinde, yani hem elif uzatması hem de sekte hê harfi ile okumuştur."[21]

21 Âlûsî, 3/554.

Hûd 43:

قَالَ سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ
اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴿٤٣﴾

"O, 'Ben, kendimi sudan koruyacak bir dağa sığınacağım' dedi. Nûh, 'Bugün Allah'ın rahmet ettikleri hariç, O'nun azabından korunacak hiç kimse yoktur' dedi. Derken aralarına dalga giriverdi de oğlu boğulanlardan oldu." (43)

Hûd 44:

وَقِيلَ يَاأَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَاسَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ
وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾

"'Ey yeryüzü! Yut suyunu. Ey gök! Tut suyunu' denildi. Su çekildi, iş bitirildi. Gemi de Cûdî'ye oturdu ve 'Zalimler topluluğu, Allah'ın rahmetinden uzak olsun!' denildi." (44)

Hûd 45:

وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ
الْحَقُّ وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴿٤٥﴾

"Nûh, Rabbine seslenip şöyle dedi: 'Rabbim! Şüphesiz oğlum da âilemdendir. Senin vaadin elbette gerçektir. Sen de hükmedenlerin en iyi hükmedenisin.'" (45)

Hûd 46:

قَالَ يَانُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلْنِ مَا
لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٤٦﴾

"Allah, 'Ey Nûh! O, asla senin âilenden değildir. Onun yaptığı, iyi olmayan bir iştir. O halde, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi benden isteme. Ben, sana cahillerden olmamanı öğütlerim' dedi." (46)

Hûd 47:

قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا
تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٧﴾

"Nûh, 'Rabbim! Şüphesiz ben senden hakkında bilgim olmayan şeyi istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana acımazsan, şüphesiz ziyana uğrayanlardan olurum' dedi." (47)

Hûd 48:

قِيلَ يَانُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ
وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٨﴾

"Ona denildi ki: 'Ey Nûh! Sana ve seninle birlikte bulunanlardan birçok ümmete bizden esenlik ve bereketlerle (gemiden) in. Daha birtakım ümmetler de olacak ki biz onları (dünyada) yararlandıracağız. Sonra da bizden kendilerine elem dolu bir azap dokunacak.'" (48)

Hûd 49:

تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا
قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾

"İşte bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. O halde sabret. Çünkü (iyi) sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanların olacaktır." (49)

Hûd 50:

وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ
مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

"Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Hûd, şöyle dedi: 'Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. O'ndan başka sizin hiçbir ilâhınız yoktur. Siz, sadece iftira ediyorsunuz.'" (50)

Hûd 51:

يَاقَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾

"Ey kavmim! Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak beni yaratana âittir. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?" (51)

Hûd 52:

وَيَاقَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا
وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾

"Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O'na tevbe edin ki, üzerinize bol bol yağmur göndersin ve gücünüze güç katsın. Günahkârlar olarak yüz çevirmeyin." (52)

Hûd 53:

قَالُوا يَاهُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ
قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾

"Dediler ki: 'Ey Hûd! Sen bize açık bir mûcize getirmedin. Biz de senin sözünle ilâhlarımızı bırakacak değiliz. Biz sana iman edecek de değiliz.'" (53)

Hûd 54-55:

إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ
مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ ﴿٥٥﴾

"Biz sadece şunu söyleriz: 'Seni, ilâhlarımızdan biri fena çarpmış.' Hûd, dedi ki: 'İşte ben Allah'ı şâhit tutuyorum. Siz de şâhit olun ki, ben sizin Allah'ı bırakıp da O'na ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. Haydi, hepiniz toptan bana tuzak kurun, sonra da bana göz açtırmayın.'" (54-55)

Hûd 56:

إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ
بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾

"İşte ben, hem benim hem sizin Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Yeryüzünde bulunan hiçbir canlı yoktur ki Allah, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru bir yol üzerindedir." (56)

Hûd 57:

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا
غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْئًا إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٥٧﴾

"Eğer yüz çevirirseniz; bilin ki ben, benimle gönderileni size tebliğ ettim. Rabbim (dilerse) sizden başka bir kavmi sizin yerinize getirir ve siz O'na bir zarar veremezsiniz. Şüphesiz Rabbim, her şeyi koruyup gözetendir." (57)

Hûd 58:

وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ
مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾

"Helâk emrimiz gelince, Hûd'u ve beraberindeki iman etmiş olanları, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Onları ağır bir azaptan kurtardık." (58)

Hûd 59:

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾

"İşte Âd (kavmi). Rablerinin âyetlerini inkâr ettiler; O'nun peygamberlerine âsi oldular, sonra nerede bir inatçı ve zorba varsa onun emrine uydular." (59)

1. Cebbâr ile Kastedilen

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ، وَأَبُو الشَّيْخِ عَنْ قَتَادَةَ فِي قَوْلِهِ: كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ قَالَ: الْمُشْرِكُ

1145- İbn Ebî Hâtim Süddî'den Allah Teâlâ'nın, ﴿جَبَّارٍ﴾ ***"cebbâr"*** kelimesini "müşrik" şeklinde tefsir ettiğini nakletmiştir.[22]

Hûd 60:

وَاُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَآ اِنَّ عَادًا
كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾

"Onlar hem bu dünyada hem de kıyamet gününde lânete tâbi tutuldular. Biliniz ki, Âd (kavmi) Rablerini inkâr ettiler. (Şunu da) bilin ki Hûd'un kavmi Âd, Allah'ın rahmetinden uzak kılındı." (60)

1. Lânete Uğramalarının Anlamı

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ، وَأَبُو الشَّيْخِ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: وَأُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيا لَعْنَةً قَالَ: لَمْ يُبْعَثْ نَبِيٌّ بَعْدَ عَادٍ إِلَّا لُعِنَتْ عَلَى لِسَانِهِ

22 Suyûtî, 3/337.

1146- İbn Kesîr, İbn Ebî Hâtim ve Ebû Şeyh kanalı ile yaptığı tahriçte Süddî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Âd kavminden sonra gelen her peygamber onlara lânet etmiştir."[23]

Hûd 61:

وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ
اِلٰهٍ غَيْرُهٗ هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ
ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ اِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ ﴿٦١﴾

"Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. O sizi yerden (topraktan) yarattı. Ve sizi orada yaşattı. O halde O'ndan mağfiret isteyin; sonra da O'na tevbe edin. Çünkü Rabbim (kullarına) çok yakındır, (dualarını) kabul edendir." (61)

1. Allah'ın Yerden Yaratmasının Anlamı

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا الْحُسَيْنُ، ثنا عَبَّاسٌ، ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، {هُوَ أنشأكم من الأَرْض} قَالَ: خَلقكُم من الأَرْض

1147- Ebû Şeyh Süddî'den, Allah Teâlâ'nın ﴿هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ﴾ ***"O sizi yerden inşa etti"*** kesitini: "O sizi yerden (topraktan) yarattı" şeklinde tefsir ettiğini nakletmiştir.[24]

Hûd 62:

قَالُوا يَاصَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهَانَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ
آبَاؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٦٢﴾

"Onlar şöyle dediler: 'Ey Sâlih! Bundan önce sen, aramızda ümit beslenen bir kimseydin. Şimdi babalarımızın taptıklarına tapmamızı bize

23 İbn Kesîr, 4/450; Suyûtî, 3/337; Şevkânî, 2/506.
24 Suyûtî, 3/338.

yasaklıyor musun? Şüphesiz, biz senin bizi çağırdığın şeyden derin bir şüphe içindeyiz.'" (62)

Hûd 63:

قَالَ يَاقَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَانِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ
يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾

"Sâlih, dedi ki: 'Ey kavmim! Söyleyin bakayım, eğer ben Rabbim tarafından apaçık bir delil üzerinde isem ve bana tarafından bir rahmet (peygamberlik) vermişse, O'na karşı geldiğim takdirde beni Allah'tan kim koruyabilir? Demek ki, zarara uğratmaktan başka bana katkınız olmaz.'" (63)

Hûd 64:

وَيَاقَوْمِ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا
تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾

"Ey kavmim! İşte size mûcize olarak Allah'ın dişi bir devesi. Bırakın onu, Allah'ın arzında yayılıp otlasın. Ona kötülük dokundurmayın, yoksa sizi yakın bir azap yakalar." (64)

Hûd 65:

فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ذَلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾

"Derken onu kestiler. Sâlih dedi ki: 'Yurdunuzda üç gün daha yaşayın. (Sonra helâk olacaksınız.) İşte bu, yalanlanamayacak bir tehdittir.'" (65)

Hûd 66:

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا
وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿٦٦﴾

"(Helâk) emrimiz geldiğinde Sâlih'i ve beraberindeki iman etmiş olanları tarafımızdan bir rahmetle helâktan ve o günün rezilliğinden kurtardık. Şüphesiz Rabbin mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." (66)

Hûd 67:

﴿وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٦٧﴾﴾

"Zulmedenleri o korkunç uğultulu ses yakaladı da yurtlarında diz üstü çökekaldılar." (67)

Hûd 68:

﴿كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا أَلَا إِنَّ ثَمُودَ كَفَرُوا رَبَّهُمْ أَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ ﴿٦٨﴾﴾

"Sanki orada hiç yaşamamışlardı. Biliniz ki Semûd kavmi Rablerini inkâr etti. (Yine) biliniz ki Semûd kavmi Allah'ın rahmetinden uzaklaştı." (68)

Hûd 69:

وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوا سَلَامًا قَالَ
سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾

"Andolsun ki elçilerimiz (melekler) İbrâhim'e müjde getirdiler ve: 'Selâm' dediler. O da: 'Selâm' dedi ve hemen kızartılmış bir buzağı getirdi." (69)

1. Kızartılmış Buzağı

[حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: «ذَبَحَهُ ثُمَّ شَوَاهُ فِي الرَّضْفِ فَهُوَ الْحَنِيذُ حِينَ شَوَاهُ»

1148- Amr b. Hammâd → Esbât kanalı ile yapılan rivâyette Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. İbrâhim buzağıyı kesti sonra ısıtılmış taşın üzerinde kızartıp onlara ikram etti."[25]

2. Gelen Meleklerin Vasıfları

وَقَالَ السُّدِّيُّ: كانُوا أَحَدَ عَشَرَ مَلَكًا عَلَى صُورَةِ الْغِلْمانِ الْحِسانِ

1149- Kurtubî yaptığı tahriçte, gelen meleklerle ilgili Süddî'nin şöyle dediğini nakleder: "Melekler on bir tane idi ve hepsi genç, yakışıklı, çok güzel ve yüzleri parlak idi."[26]

Hûd 70:

فَلَمَّا رَآٓ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً
قَالُوا لَا تَخَفْ اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾

"Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, onları yadırgadı ve içine bir korku düştü. Dediler ki: 'Korkma! (Biz melekleriz). Lût kavmine gönderildik.'" (70)

1. Meleklerin Yemeğe El Sürmemeleri

حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « بَعَثَ اللَّهُ الْمَلَائِكَةَ لِتُهْلِكَ قَوْمَ لُوطٍ، أَقْبَلَتْ تَمْشِي فِي صُورَةِ رِجَالٍ شَبَابٍ، حَتَّى نَزَلُوا عَلَى إِبْرَاهِيمَ فَتَضَيَّفُوهُ، فَلَمَّا رَآهُمْ إِبْرَاهِيمَ أَجَلَّهُمْ فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ، فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ، فَذَبَحَهُ، ثُمَّ شَوَاهُ فِي الرَّضْفِ، فَهُوَ الْحَنِيذُ حِينَ شَوَاهُ. وَأَتَاهُمْ فَقَعَدَ مَعَهُمْ، وَقَامَتْ سَارَةُ تَخْدُمُهُمْ، فَذَلِكَ حِينَ يَقُولُ: {وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ} [هود: ٧١] وَهُوَ جَالِسٌ. فِي قِرَاءَةِ ابْنِ مَسْعُودٍ « فَلَمَّا قَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ: أَلَا تَأْكُلُونَ « قَالُوا: يَا إِبْرَاهِيمُ إِنَّا لَا نَأْكُلُ طَعَامًا إِلَّا بِثَمَنٍ قَالَ: فَإِنَّ لِهَذَا ثَمَنًا. قَالُوا: وَمَا ثَمَنُهُ؟ قَالَ: تَذْكُرُونَ اسْمَ

25 Taberî, 15/385; Âlûsî, 3/580- 581.
26 Kurtubî, 4/3290.

اللَّهِ عَلَى أَوَّلِهِ وَتَحْمَدُونَهُ عَلَى آخِرِهِ. فَنَظَرَ جَبْرَئِيلُ إِلَى مِيكَائِيلَ فَقَالَ: حَقٌّ لِهَذَا أَنْ يَتَّخِذَهُ رَبُّهُ خَلِيلًا. {فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ} [هود: ٧٠] يَقُولُ: لَا يَأْكُلُونَ، فَزِعَ مِنْهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً؛ فَلَمَّا نَظَرَتْ إِلَيْهِ سَارَةُ أَنَّهُ قَدْ أَكْرَمَهُمْ وَقَامَتْ هِيَ تَخْدُمُهُمْ، ضَحِكَتْ وَقَالَتْ: عَجَبًا لِأَضْيَافِنَا هَؤُلَاءِ، إِنَّا نَخْدُمُهُمْ بِأَنْفُسِنَا تَكْرُمَةً لَهُمْ، وَهُمْ لَا يَأْكُلُونَ طَعَامَنَا »

1150- Amr b. Hammâd → Esbât kanalı ile yapılan rivâyette Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Allah, Lût'un kavmini helâk etsinler diye melekler gönderdi. Bu melekler genç insanların şekline girip önce Hz. İbrâhim'in yanına gelip ona misafir oldu. İbrâhim Peygamber onlardan izin isteyip hemen eşinin yanına gitti. Sonra semiz bir buzağıyı kesip ısıtılmış taş üzerinde kızartarak onlara ikram etti. Kendisi gelip onlarla otururken eşi Sâre onlara hizmet ediyordu. İbrâhim Peygamber ikramını önlerine koydu ve şöyle dedi:

'Biz karşılığını vermeden yemek yemeyiz.' Melekler:

'Yemeğin karşılığı nedir?' diye sordular. İbrâhim:

'Başlarken Allah'ın ismini söylemeniz, bitirdiğinizde O'na hamd etmektir!' dedi. Bu arada Cebrâil, Mîkâil'e bakarak:

'Gerçekten bu adam Rabbinin kendisini dost edinmesini hak eden birisiymiş' dedi."

Âyetin, ﴿فَلَمَّا رَآٓ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ﴾ ***"Ellerinin yemeğe uzanmadığını görünce..."*** kesitiyle ilgili şunları söylemiştir: "Yemediklerini görünce onlardan çekindi ve içine bir korku düştü. Sâre İbrâhim'in onlara ikram ettiğini görünce ve kendilerine ikram ederken ayağa kalktığında güldü ve, 'Bu misafirlerimiz biraz garipler, biz onlara hizmet ediyoruz fakat onlar elimizle yaptığımız ikramı yemiyorlar' dedi.[27]

[حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: «] لَمَّا ضَحِكَتْ سَارَةُ وَقَالَتْ: عَجَبًا لِأَضْيَافِنَا هَؤُلَاءِ، إِنَّا نَخْدُمُهُمْ بِأَنْفُسِنَا تَكْرُمَةً

27 Kadın onlara baktı ve şöyle dedi: "Yemeğimizi yemiyorlar..." kesiti İbn Kesîr, (2/450) ve Âlûsî'nin, (3/583) tefsirinde geçmektedir.

لَهُمْ وَهُمْ لَا يَأْكُلُونَ طَعَامَنَا[قَالَ لَهَا جِبْرِيلُ: أَبْشِرِي بِوَلَدٍ اسْمُهُ إِسْحَاقُ، وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ، فَضَرَبَتْ وَجْهَهَا عَجَبًا، فَذَلِكَ قَوْلُهُ: {فَصَكَّتْ وَجْهَهَا} [الذاريات: ٢٩] وَقَالَتْ: {أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ} قَالَتْ سَارَةُ: مَا آيَةُ ذَلِكَ؟ قَالَ: فَأَخَذَ بِيَدِهِ عُودًا يَابِسًا فَلَوَاهُ بَيْنَ أَصَابِعِهِ، فَاهْتَزَّ أَخْضَرَ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: هُوَ لِلَّهِ إِذًا ذَبِيحًا »

1151- Bunun üzerine Cebrâil ona şöyle dedi:

'Sana müjdeler olsun! İshak adında bir çocuğun olacak. Ondan sonra Ya'kûb adında bir çocuğun daha olacak.' Bunun üzerine kadın şaşırarak yüzüne vurmaya başladı. İşte Allah Teâlâ'nın ﴿فَصَكَّتْ وَجْهَهَا﴾ ***'elini yüzüne çarparak'***[28] sözü bunu ifade eder. Sonra onlara şöyle dedi:

﴿ءَأَلِدُ وَأَنَا۠ عَجُوزٌ وَهَٰذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ﴾ ***'Ben bir kocakarı, bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey!'***[29] Sonra melekler kadına şöyle dediler:

﴿أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللهِ رَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾ ***'Allah'ın emrine şaşıyor musun? Ey ev halkı! Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizdedir.'***[30] Daha sonra Sâre onlardan bir alamet (işaret) göstermelerini isteyince melek oradan kuru bir dal aldı ve parmakları ile bükünce birden yeşillendi. Bunun üzerine İbrâhim, 'Eğer çocuğum olursa adak olarak onu Allah için keserim' dedi."[31]

Hûd 71:

وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾

"İbrâhim'in karısı ayakta idi. (Bu sözleri duyunca) güldü. Ona da İshak'ı müjdeledik; İshak'ın arkasından da Ya'kûb'u." (71)

---

28 Zâriyât, 51/29.
29 Hûd, 11/72.
30 Hûd, 11/73.
31 Taberî, 15/389; Suyûtî, 3/340; Âlûsî, 3/580- 584.

Hûd 72:

قَالَتْ يَاوَيْلَتَا أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾

"Karısı, 'Vay başıma gelenler! Ben bir kocakarı ve bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Gerçekten bu, çok şaşılacak bir şey!' dedi." (72)

Hûd 73:

قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿٧٣﴾

"Melekler, 'Allah'ın emrine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketi size olsun ey (peygamber ocağının) ev halkı! Şüphesiz O, övülmeye lâyıktır, şanı yücedir.' dediler." (73)

Hûd 74:

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٤﴾

"İbrâhim'in korkusu gidip de müjde kendisine ulaşınca, Lût milleti hakkında elçilerimizle tartışmaya girişti." (74)

1. İbrâhim'in Lût İçin Endişe Etmesi

[حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، « {فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ، وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى} [هود: ٧٤] {قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ} [الحجر: ٥٧] قَالُوا: إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ فَجَادَلَهُمْ فِي قَوْمِ لُوطٍ، قَالَ: أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ فِيهَا مِائَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَتُهْلِكُونَهُمْ؟ قَالُوا: لَا، فَلَمْ يَزَلْ يَحُطُّ حَتَّى بَلَغَ عَشَرَةً مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَقَالُوا: لَا نُعَذِّبُهُمْ إِنْ كَانَ فِيهِمْ عَشَرَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ. ثُمَّ قَالُوا: {يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا} [هود: ٧٦] إِنَّهُ لَيْسَ فِيهَا إِلَّا أَهْلُ بَيْتٍ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ هُوَ لُوطٌ وَأَهْلُ بَيْتِهِ، وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ: {يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ} [هود: ٧٤] فَقَالَتِ

الْمَلَائِكَةُ: {يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ} [هود: ٧٦] »

1152- Süddî, Hz. İbrâhim ile melekler arasına şöyle bir konuşma geçtiğini nakletmiştir: İbrâhim,

'Göreviniz nedir?' dedi. Melekler:

'Lût Peygamber'in kavmine gönderildik!' dedi. İbrâhim:

'Peki, aralarında yüz tane Müslüman varsa yine onları helâk edecek misiniz?' dedi. Melekler:

'Hayır onları helâk etmeyiz!' dedi. Hz. İbrâhim sürekli sayıyı düşürdü ve en son şöyle dedi:

'Aralarında on tane Müslüman varsa yine onları helâk edecek misiniz?' Melekler:

'Eğer aralarında on tane Müslüman varsa onlara azap etmeyiz!' dedi. Sonra şunu söylediler:

﴿يَا اِبْرٰهِيمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا﴾ ***'Bundan vazgeç İbrâhim.'***[32] Orada Lût Peygamber'in evinden hariç, başka Müslüman bir ev yoktur."[33]

Hûd 75:

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُنِيبٌ ﴿٧٥﴾

"Çünkü İbrâhim çok içli ve Allah'a yönelen bir kimseydi." (75)

Hûd 76:

يَاإِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾

"Elçilerimiz, 'Ey İbrâhim bundan vazgeç! Çünkü Rabbinin emri kesin olarak gelmiştir. Şüphesiz onlara geri döndürülemeyecek bir azap gelecektir' dediler." (76)

---

32 Hûd, 11/76.
33 Taberî, 15/404.

Hûd 77:

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾

"Elçilerimiz Lût'a gelince, (Lût) onların yüzünden üzüldü ve onlardan dolayı içi daraldı da 'Bu, çetin bir gündür' dedi." (77)

1. Lût'un Gelen Misafirlerden Dolayı Daralması

[حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « خَرَجَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ عِنْدِ إِبْرَاهِيمَ نَحْوَ قَرْيَةِ لُوطٍ، فَأَتَوهَا نِصْفَ النَّهَارِ، فَلَمَّا بَلَغُوا نَهْرَ سَدُومٍ لَقُوا ابْنَةَ لُوطٍ تَسْتَقِي مِنَ الْمَاءِ لِأَهْلِهَا، وَكَانَتْ لَهُ ابْنَتَانِ، اسْمُ الْكُبْرَى رِيثَا، وَالصُّغْرَى زَغْرَتَا، فَقَالُوا لَهَا: يَا جَارِيَةُ، هَلْ مِنْ مَنْزِلٍ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، فَمَكَانَكُمْ لَا تَدْخُلُوا حَتَّى آتِيَكُمْ فَرَقَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ قَوْمِهَا، فَأَتَتْ أَبَاهَا فَقَالَتْ: يَا أَبَتَاهُ أَرَادَكَ فِتْيَانٌ عَلَى بَابِ الْمَدِينَةِ، مَا رَأَيْتُ وَجْهَ قَوْمٍ أَحْسَنَ مِنْهُمْ، لَا يَأْخُذُهُمْ قَوْمُكَ فَيَفْضَحُوهُمْ وَقَدْ كَانَ قَوْمُهُ نَهَوْهُ أَنْ يُضَيِّفَ رَجُلًا، فَقَالُوا: خَلِّ عَنَّا فَلْنُضِفِ الرِّجَالَ فَجَاءَ بِهِمْ، فَلَمْ يَعْلَمْ أَحَدٌ إِلَّا أَهْلُ بَيْتِ لُوطٍ، فَخَرَجَتِ امْرَأَتُهُ فَأَخْبَرَتْ قَوْمَهَا، قَالَتْ: إِنَّ فِي بَيْتِ لُوطٍ رِجَالًا مَا رَأَيْتُ مِثْلَ وجُوهِهِمْ قَطُّ فَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ »

1153- Süddî bu âyetin tefsiri bağlamında şunları söylemiştir: "Melekler İbrâhim'in yanından ayrılıp Lût Peygamber'in yaşadığı yere yöneldiler ve gün ortasında oraya vardılar. Sodom nehrine geldiklerinde eve götürmek için oradan su almaya çalışan Lût'un kızı ile karşılaştılar.[34] Lût'un iki kızı vardı büyüğünün adı Resyâ, küçüğünün adı Zeğertâ idi. Melekler kıza şunu söyledi:

'Ey genç kız, bizim gireceğimiz bir ev var mıdır?' Kız:

'Ben size haber getirinceye kadar şehre girmeyin' dedi. Halkın onlara zarar vermesinden korktuğu için böyle söyledi. Hemen babasının yanına gitti ve ona şöyle dedi:

34 Taberî, 15/408- 412.

'Baba, şehrin dışında seni görmek isteyen gençler var. Ben onlar kadar güzel yüzlü kimse görmedim. Kavminin onlara kötülük yapmasından korkuyorum.' Kavmi Lût Peygamber'e erkek misafir ağırlamayı yasaklamıştı. Misafirlerin geldiğinden kimsenin haberi yoktu. Bunu sadece Lût Peygamber'in ailesi biliyordu. Hanımı gizlice evden çıkıp millete haber verip şöyle dedi:

'Evde Lût'un misafirleri var ve ben daha önce böyle güzel yüzlü kimseler görmemiştim.' Bunun üzerine kavmi hemen Lût'un evine doğru koştu."[35]

2. ﴿يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ﴾ "yühra'ûne ileyhi" İfadesi

[حَدَّثَنِي مُوسَى، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، « {وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ} [هود: ٧٨] يَقُولُ: يُسْرِعُونَ الْمَشْيَ إِلَيْهِ »

1154- Süddî, âyette geçen ﴿يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ﴾ ***"yühra'ûne ileyhi"*** ifadesini: "Kavmi hızlı adımlarla yürüyerek Lût'un yanına (evine) gitti" şeklinde tefsir etmiştir.[36]

Hûd 78:

وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَا قَوْمِ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴿٧٨﴾

"Lût'un kavmi, koşarak onun yanına geldiler. Daha önce de o kötü işleri yapmaktaydılar. Lût, 'Ey kavmim! İşte şunlar kızlarımdır (onlarla evlenin); sizin için onlar daha temizdir. Allah'tan korkun ve misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin! İçinizde aklı başında bir adam yok mu!' dedi." (78)

1. Kavmiyle Lût'un Arasında Geçen Konuşma

[حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، « {وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ} [هود: ٧٨] قَالُوا: أَوَ لَمْ نَنْهَكَ أَنْ تُضَيِّفَ الْعَالَمِينَ،

35 Taberî, 15/408, 412; Suyûtî, 2/341.
36 Taberî, 15/408- 412; Suyûtî, 3/341.

قَالَ: {هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ} [هود: ٧٨] إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ {أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ} [هود: ٧٨] »

1155- Süddî şunları söylemiştir: "Kavmi,

'Biz seni herhangi birini evine misafir almaktan menetmemiş miydik?' dedi. Lût onlara,

'Ey kavmim! İşte şunlar kızlarımdır (onlarla evlenin); sizin için onlar daha temizdir. Allah'tan korkun ve misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin! İçinizde aklı başında bir adam yok mu!' dedi."[37]

2. Kavmine Kızlarıyla Evlenmesini Teklif Etmesinin Anlamı

[حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْخٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ ظُهَيْرٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: فِي قَوْلِهِ تبارك وتعالى {هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ} [هود: ٧٨] قَالَ: عَرَضَ عَلَيْهِمْ نِسَاءَ أُمَّتِهِ

1156- İbn Ebi'd-Dünyâ ve İbn Asâkir, Süddî'den şöyle dediğini naklemişlerdir: "Lût, gelen kavmine kendi halkının kızları ile evlenmelerini teklif etti."[38]

Hûd 79:

قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ ۖ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾

"Dediler ki: 'Senin kızlarında bizim bir hakkımız olmadığını biliyorsun. Sen bizim ne istediğimizi çok iyi biliyorsun.'" (79)

1. Lût Kavminin, Erkekleri İstediklerini Söylemeleri

[حَدَّثَنِي مُوسَى، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ « {وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ} [هود: ٧٩] إِنَّا نُرِيدُ الرِّجَالَ »

37 Taberî, 15/415.
38 Suyûtî, 3/342; Şevkânî, 2/516; Âlûsî, 3/590.

1157- Süddî şöyle söylemiştir: "Kavmi ona, 'Biz erkek istiyoruz' dedi."[39]

Hûd 80:

قَالَ لَوْ اَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِي اِلٰى رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾

"Lût, 'Keşke size karşı bir gücüm olsaydı, ya da sağlam bir desteğe dayanabilseydim' dedi." (80)

1. Lût'un Kavmine Karşı Çaresizliği İfade Etmesi

[حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « لَمَّا قَالَ لُوطٌ: {لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ} [هود: ٨٠] بَسَطَ جِبْرِيلُ عليه السلام جَنَاحَيْهِ، فَفَقَأَ أَعْيُنَهُمْ وَخَرَجُوا يَدُوسُ بَعْضُهُمْ فِي أَدْبَارِ بَعْضٍ عُمْيَانًا يَقُولُونَ: النَّجَاءَ النَّجَاءَ، فَإِنَّ فِي بَيْتِ لُوطٍ أَسْحَرَ قَوْمٍ فِي الْأَرْضِ فَذَلِكَ قَوْلُهُ: {وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ} [القمر: ٣٧] وَقَالُوا لِلُوطٍ: {إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا امْرَأَتَكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا} [هود: ٨١] وَاتَّبِعْ أَدْبَارَ أَهْلِكَ يَقُولُ: سِرْ بِهِمْ، »

1158- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir: "Lût onların bu (hayâsızca) isteklerine karşı şöyle dedi:

'Keşke sizinle savaşacak güçlü askerlerden destek alabilseydim.' Tam bu sırada Cebrâil kanatları ile onların gözlerini sıvayıp çıkardı. Korkudan birbirlerinin kalçasına basarak kaçmaya, bir yandan da:

'İmdat imdat! Lût'un evinde usta bir sihirbaz var' demeye başladılar. İşte Allah Teâlâ'nın, ﴿وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَآ اَعْيُنَهُمْ﴾ ***'Onlar Lût'un misafirlerine karşı kötülük yapmayı planlamışlardı. Hemen biz onların gözlerini silme kör ettik'*** bunu anlatmaktadır."

39 Taberî, 15/417; İbn Kesîr, 2/452; Şevkânî, 2/516.

Hûd 81:

قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ
مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا امْرَأَتَكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ
إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾

"(Melekler) dediler ki: 'Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir kısmında ailenle (yola çıkıp) yürü. Karından başka sizden hiçbiri geride kalmasın. Çünkü onlara gelecek olan (azap) şüphesiz ona da isabet edecektir. Onlara vadolunan (helâk) zamanı, sabah vaktidir. Sabah yakın değil mi?'" (81)[40]

1. Lût Kavminin Helâk Edilmesi

حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: ....{وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ} [الحجر: ٦٥] فَأَخْرَجَهُمُ اللهُ إِلَى الشَّامِ، وَقَالَ لُوطٌ: أَهْلِكُوهُمُ السَّاعَةَ فَقَالُوا: إِنَّا لَمْ نُؤْمَرْ إِلَّا بِالصُّبْحِ، أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ؟ فَلَمَّا أَنْ كَانَ السَّحَرَ خَرَجَ لُوطٌ وَأَهْلُهُ مَعَهُ امْرَأَتُهُ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ: {إِلَّا آلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ} [القمر: ٣٤] «

1159- Allah'ın, ﴿وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ﴾ ***"Size emredilen yere gidin"*** sözüyle ilgili Süddî şunları söylemiştir: "Böylece Allah onları Şam'dan çıkarttı. Lût meleklere şöyle dedi:

'Onları hemen mi helâk edeceksiniz?' Melekler:

'Biz bu işi sabah yapmakla emrolunduk! ﴿أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ﴾ ***'Sabah vakti de yaklaşta, değil mi?'*** dediler.[41] Seher vakti girdikten sonra Lût, eşi ve ailesi ile birlikte çıktı. İşte bu, ﴿نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ﴾ ***'Lût'un ailesini seher vaktinde kurtardık'***[42] âyetinde anlatılır."

---

40 Taberî, 15/417.

41 Hûd, 11/81.

42 Taberî, 15/437. "***Lût, meleklere şöyle dedi... Sabah yakın değil mi?***" kesiti Suyûtî'de (3/345) geçmektedir. Kamer, 54/34.

Hûd 82:

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ ﴿٨٢﴾

"(Azap) emrimiz gelince oranın altını üstüne getirdik. Üzerine de Rabbinin katında işaretlenmiş pişirilmiş balçıktan taşlar yağdırdık." (82)

1. ﴿حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ﴾ "hicâraten min siccîlin mendûdin" İfadesi

[حَدَّثَنَا ابْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا مِهْرَانُ، عَنْ سُفْيَانَ،[عَنِ السُّدِّيِّ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: « {حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ} [هود: ٨٢] قَالَ: طِينٌ فِي حِجَارَةٍ »

1160- Süddî, "İçinde pişirilmiş çamurun olduğu taş" demiştir.[43]

Hûd 83:

مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾

"Üzerine de Rabbinin katında işaretlenmiş pişirilmiş balçıktan taşlar yağdırdık. Bunlar zalimlerden uzak değildir." (83)

1. ﴿مُسَوَّمَةً﴾ "müsevvemeten" İfadesi

[حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، « {مُسَوَّمَةً} [هود: ٨٣] قَالَ: الْمُسَوَّمَةُ: الْمُخَتَّمَةُ»

[حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، « {وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ} [هود: ٨٣] يَقُولُ: مِنْ ظَلَمَةِ الْعَرَبِ إِنْ لَمْ يَتُوبُوا فَيُعَذَّبُوا بِهَا »

43 Taberî, 15/433.

1161- Süddî Allah Teâlâ'nın, ﴿مُسَوَّمَةً﴾ ***"müsevvemeten"*** sözüyle ilgili şöyle demiştir: "İşaretlenmiş, anlamındadır. Tevbe etmezlerse Araplardan zalim olanları da bununla cezalandırır."[44]

2. Helâk Esnasında Yaşananlar

[حَدَّثَنِي مُوسَى، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « لَمَّا أَصْبَحُوا يَعْنِي قَوْمُ لُوطٍ نَزَلَ جَبْرَئِيلُ، فَاقْتَلَعَ الْأَرْضَ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ، فَحَمَلَهَا حَتَّى بَلَغَ السَّمَاءَ الدُّنْيَا حَتَّى سَمِعَ أَهْلُ السَّمَاءِ نُبَاحَ كِلَابِهِمْ وَأَصْوَاتَ دِيُوكِهِمْ، ثُمَّ قَلَبَهَا فَقَتَلَهُمْ فَذَلِكَ حِينَ يَقُولُ: {وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَى} [النجم: ٥٣] الْمُنْقَلِبَةُ حِينَ أَهْوَى بِهَا جَبْرَئِيلُ الْأَرْضَ فَاقْتَلَعَهَا بِجَنَاحِهِ، فَمَنْ لَمْ يَمُتْ حِينَ أَسْقَطَ الْأَرْضَ أَمْطَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَهُوَ تَحْتَ الْأَرْضِ الْحِجَارَةِ، وَمَنْ كَانَ مِنْهُمْ شَاذًّا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ: {فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ} [الحجر: ٧٤] ثُمَّ تَتَبَّعَهُمْ فِي الْقُرَى، فَكَانَ الرَّجُلُ يَأْتِيهِ الْحَجَرُ فَيَقْتُلُهُ، وَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: {وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ} [هود: ٨٢] »

1162- Süddî bu süreçte yaşananlarla ilgili şunları söylemiştir: "Lût'un kavmi sabah vaktine çıkınca Cebrâil onların yaşadığı beldeyi yedi kat altından koparak birinci kat semaya kadar kaldırdı. Bu arada gök ehli onların köpeklerinin havlamasını, horozlarının ötüşünü duydu. Sonra tersine (altını üstüne) çevirerek onları öldürdü. İşte şu âyet bu söylediklerimize işaret etmektedir: ﴿وَالْمُؤْتَفِكَةَ اَهْوٰى﴾ ***'Tersine çevrilmiş şehirleri de O helâk etti.'***[45]

Yani Cebrâil'in altını üstüne getirdiği yer. Yeri tersine çevirdiğinde ölmeyenler 'yerin altında olsa veya o sırada orada bulunmasa bile' Allah'ın taş yağdırması ile ölmüştür. Yerin altının üstüne çevrildiğine şu âyet delildir:

﴿فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ﴾

'Hemen onların altını üstüne getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık.'

44 Taberî, 15/442.
45 Necm, 53/53.

Herkes için işaretlenmiş taşlar vardı. Kişi konuştuğunda taş gelir isabet eder ve onu öldürürdü."[46]

Hûd 84:

وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرَاكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ ﴿٨٤﴾

"Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı peygamber gönderdik. O, şöyle dedi: 'Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bolluk içinde görüyorum. Ben sizin adınıza kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum.'" (84)

Hûd 85:

وَيَاقَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾

"Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın. İnsanların eşyalarını (mallarını ve haklarını) eksiltmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın." (85)

Hûd 86:

بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿٨٦﴾

"Eğer inanan kimselerseniz Allah'ın bıraktığı helâl kazanç sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin başınızda bir bekçi değilim." (86)

Hûd 87:

قَالُوا يَاشُعَيْبُ أَصَلَاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾

46 Taberî, 15/442; İbn Kesîr, 2/455; Suyûtî, 3/345; Şevkânî, 2/517.

"Dediler ki: 'Ey Şuayb! Babalarımızın taptığını, yahut mallarımız hakkında dilediğimizi yapmayı terk etmemizi sana namazın mı emrediyor. Oysa sen gerçekten yumuşak huylu ve aklı başında bir adamsın.'" (87)

Hûd 88:

قَالَ يَاقَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا
وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا
اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿٨٨﴾

"Şuayb, şöyle dedi: 'Ey kavmim! Söyleyin bakayım, ya ben Rabbimden gelen açık bir delil üzere isem ve katından bana güzel bir rızık vermişse!.. Ben size yasakladığımı kendim yapmak istemiyorum. Ben sadece gücüm yettiğince (sizi) düzeltmek istiyorum. Başarım ancak Allah'ın yardımı iledir. Ben sadece O'na tevekkül ettim ve sadece O'na yöneliyorum.'" (88)

Hûd 89:

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي اَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا اَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ اَوْ
قَوْمَ هُودٍ اَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾

"Ey Kavmim! Bana karşı olan düşmanlığınız, Nûh kavminin veya Hûd kavminin yahut Sâlih kavminin başına gelenin benzeri gibi bir felaketi sakın sizin de başınıza getirmesin. (Ve unutmayın ki) Lût kavmi sizden uzak değildir." (89)

1. ﴿شِقَاقِي﴾ "şikâkî" İfadesi

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرُ بْنُ الْفُرَاتِ، ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ يَقُولُ: لَا تَحْمِلَنَّكُمْ عَدَاوَتِي

1163- Kurtubî Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Bana olan düşmanlığınız, anlamındadır."[47]

Hûd 90:

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾

"Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O'na tevbe edin. Şüphesiz Rabbim çok merhametlidir, çok sevendir." (90)

Hûd 91:

قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَاكَ فِينَا ضَعِيفًا ۖ
وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ ۖ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾

"Dediler ki: 'Ey Şuayb! Dediklerinin çoğunu anlamıyoruz. Ayrıca biz seni aramızda zayıf görüyoruz. Eğer kabilen olmasaydı, seni taşa tutardık, sen bize güç yetiremezsin.'" (91)

1. Kavminin Şuayb'ı Zayıf Görmelerinin Anlamı

أَخْرَجَهُ القُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: وَحِيدًا لَيْسَ لَكَ جُنْدٌ وَأَعْوَانٌ تَقْدِرُ بِهَا عَلَى مُخَالَفَتِنَا

1164- Kurtubî'den Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Seni; yapayalnız, destekçisi olmadığı için bize karşı çıkma kudreti olmayan birisi olarak görüyoruz, anlamındadır."[48]

Hûd 92:

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ
ظِهْرِيًّا ۖ إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾

47 Kurtubî, 4/3319; İbn Kesîr, 2/457; Suyûtî, 3/347; Şevkânî, 2/522.
48 Kurtubî, 4/3319; Suyûtî, 3/348.

"(Şuayb) Ey kavmim, dedi, 'Size göre benim kabilem Allah'tan daha mı güçlü ve değerli ki onu (Allah'ın emirlerini) arkanıza atıp unuttunuz. Şüphesiz ki Rabbim yapmakta olduklarınızı çepeçevre kuşatıcıdır.'" (92)

1. Allah'ın Emirlerinin Arkaya Atılması

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرٌ، عَنْ أَسْبَاطٍ،] عَنِ السُّدِّيِّ قَوْلُهُ: يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا فَجَعَلْتُمُوهُ خَلْفَ ظُهُورِكُمْ فَلَمْ تُطِيعُوهُ وَلَمْ تَخَافُوهُ

1165- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletti: "Allah'ın emirlerini arkanıza atarak ne itaat ettiniz ne de O'ndan korktunuz, anlamındadır."[49]

Hûd 93:

وَيَاقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾

"Ey Kavmim! Elinizden geleni yapın. Şüphesiz ben de (elimden geleni) yapacağım. Rezil edici azabın kime geleceğini ve kimin yalancı olduğunu yakında bileceksiniz. Gözleyin. Şüphesiz ben de sizinle beraber gözlüyorum." (93)

Hûd 94:

وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩٤﴾

"(Azap) emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla birlikte iman edenleri, katımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise o korkunç (uğultulu) ses yakaladı da yurtlarında diz üstü çökekaldılar." (94)

---

49 Suyûtî, 3/348.

Hûd 95:

كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا أَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾

"Sanki orada hiç yaşamamışlardı. Biliniz ki Semûd kavmi Allah'ın rahmetinden uzaklaştığı gibi Medyen halkı da uzaklaştı." (95)

Hûd 96-97:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٩٦﴾ إِلَى فِرْعَوْنَ
وَمَلَئِهِ فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿٩٧﴾

"Andolsun, biz Mûsâ'yı âyetlerimizle ve apaçık bir mûcize ile Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına peygamber gönderdik de ileri gelenler Firavun'un emrine uydular. Hâlbuki Firavun'un emri doğru değildi." (96-97)

Hûd 98:

يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾

"Firavun, kıyamet gününde kavminin önüne geçecek ve onları ateşe götürecektir. Ne kötü varış yeridir orası!" (98)

Hûd 99:

وَأُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾

"Onlar hem bu dünyada hem de kıyamet gününde lânete uğratıldılar. (Onlara) verilen bu armağan (veya destek) ne kadar kötüdür!" (99)

1. Lânet ile Kastedilen

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الأَشْعَثِ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ مِهْرَانَ، ثنا عَامِرُ بْنُ الْفُرَاتِ،] ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ قَوْلُهُ: وَأَتْبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً قَالَ: لَمْ يُبْعَثْ نَبِيٌّ بَعْدَ فِرْعَوْنَ إِلا لُعِنَ عَلَى لِسَانِهِ، وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرْفُدُ لَعْنَةٌ أُخْرَى فِي النَّارِ

1166- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Firavun'dan sonra gelen her peygamber ona lânet etmiştir. Ayrıca kıyamet günü cehennemde ona daha fazla lânet edilecektir."[50]

Hûd 100:

ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرَى نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾

"(Ey Muhammed!) Bunlar o memleketlerin haberlerinden bazılarıdır. Onları sana anlatıyoruz. Onlardan ayakta duranlar da var, yıkılıp gidenler de." (100)

Hûd 101:

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ ﴿١٠١﴾

"Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin azap emri gelince, Allah'ı bırakıp da taptıkları ilâhları kendilerine hiçbir fayda sağlamadı. İlâhları onların sadece ziyanlarını arttırdı." (101)

Hûd 102:

وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾

"Zulme sapmış memleketlerin halkını yakaladığında, Rabbinin yakalaması işte böyledir! Şüphesiz O'nun yakalaması can yakıcı ve şiddetlidir." (102)

Hûd 103:

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ذَلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾

50 Suyûtî, 3/348.

"Şüphesiz, ahiret azabından korkanlar için bunda bir ibret vardır. Bu, insanların (hesap ve ceza için) toplanacakları bir gündür. Bu, herkesin toplanıp bir araya geleceği bir gündür." (103)

Hûd 104:

وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾

"Biz onu ancak belirli bir zamana kadar erteliyoruz." (104)

Hûd 105:

يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾

"O gün geldiği zaman Allah'ın izni olmadan hiçbir kimse konuşamaz. Onlardan mutsuz (cehennemlik) olanlar da vardır, mutlu (cennetlik) olanlar da." (105)

Hûd 106:

فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾

"Bedbaht olanlar ateştedirler, Onların orada şiddetli bir soluyuşları vardır." (106)

1. Nesh, Ebedî Cehennem

وَأَخْرَجَ أَبُو الشَّيْخِ عَنِ السُّدِّيِّ فِي الْآيَةِ قَالَ: فَجَاءَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْ مَشِيئَةِ اللَّهِ مَا نَسَخَهَا، فَأُنْزِلَ بِالْمَدِينَةِ: إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقاً إِلَى آخِرِ الْآيَةِ، فَذَهَبَ الرَّجَاءُ لِأَهْلِ النَّارِ أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا، وَأَوْجَبَ لَهُمْ خُلُودَ الْأَبَدِ. وَقَوْلُهُ: وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا الْآيَةَ: قَالَ: فَجَاءَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْ مَشِيئَةِ اللَّهِ مَا نَسَخَهَا، فَأُنْزِلَ بِالْمَدِينَةِ: وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ إلى قوله: ظِلًّا ظَلِيلًا فَأَوْجَبَ لَهُمْ خُلُودَ الْأَبَدِ

1167- İbn Kesîr, Ebû Şeyh'ten o da Süddî'den yaptığı tahriçte onun bu âyetin tefsiri ilgili şöyle dediğini nakletmiştir: "Daha sonra Allah'ın muradı devreye girdi ve bu âyeti neshetti. Ardından Medine'de, ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾ ***'İnkâr edenleri ve zalimleri Allah şüphesiz bağışlamaz, onları içinde temelli ve ebediyen kalacakları cehennem yolundan başka bir yola eriştirmez. Bu, Allah'a kolaydır'***[51] âyetini indirdi. Böylece cehennem ehlinin oradan çıkma umudu yok oldu ve Allah onlara ebedî kalma cezasını zorunlu kıldı."

Hûd 107:

خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ
رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾

"Onlar, gökler ve yerler durdukça orada ebedî olarak kalacaklardır. Ancak Rabbinin dilemesi başka. Şüphesiz Rabbin istediğini yapandır." (107)

Hûd 108:

وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ
وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

"Mutlu olanlara gelince onlar da cennettedirler. Rabbinin dilediği hariç, gökler ve yer durdukça onlar da orada kesintisiz bir lütuf olarak ebedî kalacaklardır." (108)

[1. Nesh, Cennetin Ebedîliği]

1168- Allah Teâlâ'nın, ﴿وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ﴾ ***"Mutlu olanlara gelince, gökler ve yerler durdukça içinde ebedî kalmak üzere cennettedirler. Ancak Rabbinin dilemesi başka. Bu, onlara ardı arkası kesilmez bir lütuf olarak verilmiştir"***[52] sözüyle ilgili Süddî şunları söylemiştir:

---

51 Nisâ, 4/68-69.
52 Hûd, 11/108-109.

"Daha sonra Allah'ın meşîeti devreye girdi ve Medine'de nâzil olan şu âyet yukarıdaki âyeti neshetti:

﴿وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا وَعْدَ اللهِ حَقًّا وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللهِ قِيلًا﴾

'İman eden ve iyi işler yapanları, içinde ebedî kalmak üzere, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacağız. Allah, (bu söylenenleri) hak bir söz olarak vadetti. Söz verme ve onu tutma bakımından kim Allah'tan daha doğru olabilir?'[53] Böylece cenneti onlara ebedî kılmış oldu."[54]

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَامِرِ بْنِ الْفُرَاتِ،] ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ قَوْلُهُ: خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السماوات وَالأَرْضُ إِلا مَا شَاءَ رَبُّكَ قَالَ: أَمَّا السَّمَاءُ وَالأَرْضُ فَسَمَاءُ الْجَنَّةِ وَأَرْضُهَا

1169- İbn Ebî Hâtim ve Ebû Şeyh Süddî'den şöyle dediğini nakletmişlerdir: "Burada kastedilen cennetin göğü ve yeridir."[55]

Hûd 109:

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هَؤُلَاءِ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ آبَاؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ﴿١٠٩﴾

"(Ey Muhammed!) Şunların taptıkları şeylerin bâtıl olduğu konusunda şüpheye düşme. Onlar sadece, daha önce babalarının taptığı gibi tapıyorlar. Şüphesiz biz onlara (azaptan) paylarını eksiksiz olarak tastamam vereceğiz." (109)

53 Nisâ, 4/122.
54 İbn KesirKesîr, 2/460; Suyûtî, 3/350; Şevkânî, 2/527; Âlûsî, 3/619.
55 Suyûtî, 3/350; Şevkânî, 2/527; Âlûsî, 3/619.

Hûd 110:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾

"Andolsun, biz Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) vermiştik de onun hakkında ayrılığa düşülmüştü. Eğer daha önce Rabbinin bir sözü geçmemiş olsaydı, elbette aralarında hüküm verilirdi. Onlar da (müşrikler de) o Kur'ân hakkında derin bir şüphe içindedirler." (110)

Hûd 111:

وَإِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾

"Şüphesiz Rabbin onların her birine, yaptıklarının karşılığını tastamam verecektir. Şüphesiz Rabbin onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır." (111)

Hûd 112:

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾

"O halde seninle beraber tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Aşırı da gitmeyin. Çünkü O, sizin yaptıklarınızı çok iyi görendir." (112)

1. İstikâmet Emrinin Muhatabı

أَخْرَجَهُ القُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: الْخِطَابُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَالْمُرَادُ أُمَّتُهُ

1170- Kurtubî yaptığı tahriçte Süddî'nin bu âyetle ilgili şöyle dediğini nakletmiştir: "Burada hitap Peygamber'edir; ancak kastolunan ümmetidir."[56]

56 Kurtubî, 4/3335.

Hûd 113:

وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ
دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿١١٣﴾

"Zulmedenlere meyletmeyin. Yoksa size de ateş dokunur. Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur. Sonra size yardım da edilmez." (113)

Hûd 114:

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ
يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ ﴿١١٤﴾

"(Ey Muhammed!) Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın vakitlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt alanlar için bir öğüttür." (114)

Hûd 115:

وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾

"Sabret! Çünkü, Allah iyilik edenlerin mükâfatını zayi etmez." (115)

Hûd 116:

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُو بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا
مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾

"Sizden önceki nesillerden aklı başında kimseler (insanları) yeryüzünde bozgunculuk yapmaktan alıkoysalardı ya! Ancak içlerinden kendilerini kurtardığımız pek az kimse bunu yapmıştı. Zulmedenler ise içinde şımartıldıkları refahın ardına düştüler ve günahkâr kimseler oldular." (116)

Hûd 117:

وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

"Rabbin, halkları sâlih ve ıslah edici kimseler iken memleketleri zulmederek helâk etmez." (117)

Hûd 118-119:

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾ إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾

"Rabbin dileseydi, insanları (aynı inanca bağlı) tek bir ümmet yapardı. Fakat Rabbinin merhamet ettikleri müstesna, onlar ihtilafa devam edeceklerdir. Zaten onları bunun için yarattı. Rabbinin, 'Andolsun ki cehennemi hem cinlerden hem insanlardan (suçlularla) dolduracağım' sözü kesinleşti." (118-119)

Hûd 120:

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾

"(Ey Muhammed!) Peygamberlerin haberlerinden, kendileriyle senin kalbini pekiştirdiğimiz her bir haberi sana aktarıyoruz. Bunlarda, sana hak, mü'minlere de bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir." (120)

Hûd 121-122:

وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ ﴿١٢١﴾ وَانْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾

"İman etmeyenlere de ki: 'Elinizden geleni yapın, biz de yapacağız. Bekleyin, biz de bekleyeceğiz.'" (121-122)

Hûd 123:

وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ
وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

"Göklerin ve yerin gaybını bilmek Allah'a mahsustur. Bütün işler O'na döndürülür. Öyle ise O'na kulluk et ve O'na tevekkül et. Rabbin yaptıklarınızdan habersiz değildir." (123)

12. YÛSUF SÛRESİ

Yûsuf 1:

الٓرٰ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿١﴾

"Elif, Lâm, Râ. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir." (1)

Yûsuf 2:

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾

"Biz onu, akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'ân olarak indirdik." (2)

Yûsuf 3:

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا
الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٣﴾

"Sana bu Kur'ân'ı vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Hâlbuki daha önce sen bunlardan habersiz idin." (3)

Yûsuf 4:

اِذْ قَالَ يُوسُفُ لِاَبِيهِ يَا اَبَتِ اِنِّي رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا
وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ﴿٤﴾

"Bir zamanlar Yûsuf, babasına (Ya'kûb'a) demişti ki: 'Babacığım! Ben (rüyamda) on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm; onları bana secde ederlerken gördüm.'" (4)

1. Yûsuf'un Gördüğü Yıldız, Ay ve Güneşle Kastedilen

[الْحَرْثُ، قَالَ: ثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، فِي قَوْلِهِ: « {إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ} [يوسف: ٤] . . الْآيَةَ، قَالَ: رَأَى أَبَوَيْهِ وَإِخْوَتَهُ سُجُودًا لَهُ

1171- Taberî, Hâris → Abdülaziz → Şerîk kanalıyla Süddî'nin şöyle dediğini nakletmiştir:

"Yûsuf, anne babasının ve kardeşlerinin kendisine secde ettiğini görmüştü."[57]

2. Yûsuf'un Gördüğü Ayın Teyzesi Olduğu Yorumu

أَخْرَجَ الْآلُوسِي عَنِ السُّدِّيِّ: الْقَمَرُ خَالَتُهُ، لِأَنَّ أُمَّهُ رَاحِيلَ كَانَتْ قَدْ مَاتَتْ

1172- Âlûsî'nin Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Ay, teyzesiydi. Çünkü annesi Râhîl ölmüştü."[58]

3. Kardeşlerinin Yûsuf'u Kıskanmaları Sebebiyle Ya'kûb'un Tedbir Alması

حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَنْقَزِيُّ، عَنْ أَسْبَاطٍ، عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « نَزَلَ يَعْقُوبُ الشَّامَ، فَكَانَ هَمُّهُ يُوسُفَ وَأَخَاهُ، فَحَسَدَهُ إِخْوَتُهُ لَمَّا رَأَوْا حُبَّ أَبِيهِ لَهُ، وَرَأَى يُوسُفُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَآهُمْ لَهُ سَاجِدِينَ، فَحَدَّثَ بِهَا أَبَاهُ فَقَالَ: {يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا. . .} [يوسف: ٥] الْآيَةَ »

1173- Taberî, İbn Vekî → Hüseyn b. Amr el-Ankazî → Esbât kanalıyla Süddî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Hz. Ya'kûb Şam tarafına göçtüğünde bütün derdi Yûsuf ve onun (ana bir) kardeşi (Bünyâmin) idi. Babalarının

57 Taberî, 15/556; Suyûtî, 4/4; Şevkânî, 3/6.
58 Âlûsî, 4/15.

Yûsuf'u sevdiğini görünce kardeşleri Yûsuf'u kıskandılar. Sonra Yûsuf rüyasında güneş, ay ve yıldızların kendisine ettiklerini gördü. Sonra gördüklerini babasına anlatınca babası ona, ﴿يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلَى اِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا اِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾ ***'Oğulcuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma, yoksa sana tuzak kurarlar; zira şeytan insanın apaçık düşmanıdır***' dedi."[59]

Yûsuf 5:

قَالَ يَابُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ
كَيْدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٥﴾

"Babası, şöyle dedi: 'Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Yoksa, sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.'" (5)

Yûsuf 6:

وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلٰى اٰلِ
يَعْقُوبَ كَمَا اَتَمَّهَا عَلٰى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ اِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾

"İşte böylece Rabbin seni seçecek, sana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğretecek ve daha önce iki atan İbrâhim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi sana ve Ya'kûb soyuna da nimetini tamamlayacaktır. Çünkü Rabbin çok iyi bilendir, hikmet sahibidir." (6)

1. ﴿تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ﴾ "te'vîli'l-ehâdîsi" İfadesi

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ، [عَنِ السُّدِّيِّ، « {وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ} [يوسف: ٢١] قَالَ: تَعْبِيرِ الرُّؤْيَا »

1174- Âlûsî Süddî'den, Allah Teâlâ'nın, ﴿تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ﴾ ***"te'vîli'l-ehâdîsi"*** ifadesiyle ilgili "Bu, rüya tabiri anlamındadır" dediğini nakletmiştir.[60]

59 Taberî, 15/558; Suyûtî, 4/8.
60 Âlûsî, 4/15.

Yûsuf 7:

لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلسَّائِلِينَ ﴿٧﴾

"Andolsun, Yûsuf ve kardeşlerinde (hakikati arayıp) soranlar için ibretler vardır." (7)

Yûsuf 8:

اِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَاَخُوهُ اَحَبُّ اِلٰى اَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّ اَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٨﴾

"Kardeşleri dediler ki: 'Biz güçlü bir topluluk olduğumuz halde, Yûsuf ve kardeşi babamız tarafından bizden daha fazla sevilmektedir. Doğrusu babamız açık bir yanlışlık içindedir.'" (8)

1. Yûsuf'un Kardeşiyle Kastettikleri

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَنْقَزِيُّ، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، « {إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَى أَبِينَا مِنَّا} [يوسف: ٨] قَالَ: يَعْنُونَ بِنْيَامِينَ. قَالَ: وَكَانُوا عَشَرَةً »

[ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، « {إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ} [يوسف: ٨] قَالَ: فِي ضَلَالٍ مِنْ أَمْرِنَا »

1175- Süddî şöyle demiştir: "Burada kastettikleri Bünyamin'dir. Onlar on kardeşlerdi. Kendi aralarında, 'Şüphesiz ki babamız bizimle ilgili bu konuda şaşkınlık içerisindedir' dediler."[61]

Yûsuf 9:

اُقْتُلُوا يُوسُفَ اَوِ اطْرَحُوهُ اَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبِيكُمْ
وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ﴿٩﴾

61 Taberî, 15/563; Suyûtî, 4/8.

"Yûsuf'u öldürün veya onu (uzak) bir yere atın ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın! Ondan sonra da (tevbe ederek) sâlih kimseler olursunuz!" (9)

1. Sâlih Kimseler Olmakla Kastedilen

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَسْبَاطٍ،] عَنِ السُّدِّيِّ، « {اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ} [يوسف: ٩] قَالَ: تَتُوبُونَ مِمَّا صَنَعْتُمْ، أَوْ مِنْ صَنِيعِكُمْ »

1176- Süddî şöyle demiştir: "Yaptıklarınızdan ya da bu işinizden tevbe edersiniz, anlamındadır."[62]

Yûsuf 10:

قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَاَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ
يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿١٠﴾

"Onlardan biri: 'Yûsuf'u öldürmeyin, eğer mutlaka yapacaksanız onu kuyunun dibine atın da geçen kervanlardan biri onu alsın (götürsün)' dedi." (10)

1. "Onlardan biri" İfadesiyle Kastedilen Kişi

أَخْرَجَ الْآلُوسِي عَنِ السُّدِّيِّ: هُوَ يَهُوذَا

1177- Âlûsî Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Bu kişi Yehûzâ idi."[63]

Yûsuf 11:

قَالُوا يَاأَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ ﴿١١﴾

"Babalarına şöyle dediler: 'Ey babamız! Yûsuf hakkında bize neden güvenmiyorsun? Hâlbuki biz onun iyiliğini isteyen kişileriz.'" (11)

62 Taberî, 15/563; Suyûtî, 4/9.
63 Âlûsî, 4/19.

Yûsuf 12:

اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾

"Yarın onu bizimle beraber (kıra) gönder de bol bol yesin (içsin), oynasın. Biz onu mutlaka koruruz." (12)

1. ﴿يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ﴾ "yerta' ve yel'ab" İfadesi

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، « {يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ} [يوسف: ١٢] قَالَ: يَنْشَطُ وَيَلْعَبُ »

1178- Süddî Allah Teâlâ'nın, ﴿يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ﴾ ***"yerta' ve yel'ab"*** sözünü, "Hareket etsin ve eğlensin" şeklinde tefsir etmiştir.[64]

Yûsuf 13:

قَالَ اِنِّي لَيَحْزُنُنِي اَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَاَخَافُ اَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾

"(Babaları) dedi ki: Onu götürmeniz beni mutlaka üzer. Siz ondan habersizken onu bir kurdun yemesinden korkarım." (13)

1. Yûsuf'un Kuyuya Atılma Süreci

حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَسْبَاطٍ، عَنِ السُّدِّيِّ، قَوْلُهُ: {إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ} [يوسف: ١٣] . الْآيَةَ، قَالَ: قَالَ: لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ، إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ، وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ. {قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ} [يوسف: ١٤] فَأَرْسَلَهُ مَعَهُمْ، فَأَخْرَجُوهُ وَبِهِ عَلَيْهِمْ كَرَامَةٌ. فَلَمَّا بَرَزُوا بِهِ إِلَى الْبَرِيَّةِ أَظْهَرُوا لَهُ الْعَدَاوَةَ، وَجَعَلَ أَخُوهُ يَضْرِبُهُ، فَيَسْتَغِيثُ بِالْآخَرِ فَيَضْرِبُهُ، فَجَعَلَ لَا يَرَى مِنْهُمْ رَحِيمًا، فَضَرَبُوهُ حَتَّى كَادُوا يَقْتُلُونَهُ، فَجَعَلَ يَصِيحُ وَيَقُولُ: يَا أَبَتَاهُ يَا يَعْقُوبُ، لَوْ تَعْلَمُ مَا صَنَعَ بِابْنِكِ بَنُو الْإِمَاءِ فَلَمَّا كَادُوا يَقْتُلُونَهُ قَالَ يَهُوذَا: أَلَيْسَ قَدْ أَعْطَيْتُمُونِي مَوْثِقًا أَنْ لَا

64 Taberî, 15/571; İbn Kesîr, 2/470.

تَقْتُلُوهُ؟ فَانْطَلَقُوا بِهِ إِلَى الْجُبِّ لِيَطْرَحُوهُ، فَجَعَلُوا يُدِلُّونَهُ فِي الْبِئْرِ، فَيَتَعَلَّقُ بِشَفِيرِ الْبِئْرِ، فَرَبَطُوا يَدَيْهِ وَنَزَعُوا قَمِيصَهُ، فَقَالَ: يَا إِخْوَتَاهُ رُدُّوا عَلَيَّ قَمِيصِي أَتَوَارَى بِهِ فِي الْجُبِّ فَقَالُوا: ادْعُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالْأَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا تُؤْنِسُكَ قَالَ: إِنِّي لَمْ أَرَ شَيْئًا. فَدَلُّوهُ فِي الْبِئْرِ. حَتَّى إِذَا بَلَغَ نِصْفَهَا أَلْقَوْهُ إِرَادَةَ أَنْ يَمُوتَ، وَكَانَ فِي الْبِئْرِ مَاءٌ، فَسَقَطَ فِيهِ، ثُمَّ أَوَى إِلَى صَخْرَةٍ فِيهَا، فَقَامَ عَلَيْهَا. قَالَ: فَلَمَّا أَلْقَوْهُ فِي الْبِئْرِ جَعَلَ يَبْكِي، فَنَادَوْهُ، فَظَنَّ أَنَّهَا رَحْمَةٌ أَدْرَكَتْهُمْ، فَلَبَّاهُمْ، فَأَرَادُوا أَنْ يَرْضَخُوهُ بِصَخْرَةٍ فَيَقْتُلُوهُ، فَقَامَ يَهُوذَا فَمَنَعَهُمْ، وَقَالَ: قَدْ أَعْطَيْتُمُونِي مَوْثِقًا أَنْ لَا تَقْتُلُوهُ وَكَانَ يَهُوذَا يَأْتِيهِ بِالطَّعَامِ »

1179- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Kardeşleri ilk başta Yûsuf'a değer veriyormuş gibi davrandılar. Ancak biraz uzaklaşınca düşmanlıklarını göstermeye başladılar. Kardeşlerinden birisi onu dövüyor, sonra bununla yetinmeyip diğer kardeşinden yardım istiyordu. İçlerinden kendisine acıyan birisini göremiyordu. Onu öldüresiye dövdüler ve Yûsuf şöyle diyordu:

'Ah baba ah! Keşke cariye çocuklarının oğluna ne yaptıklarını bilseydin!' Kardeşleri onu öldürecek kadar dövünce Yahuda devreye girdi ve onlara şöyle dedi:

'Bana onu öldürmeyeceğinize dair söz vermediniz mi?' Sonra onu içine atmak için bir kuyunun yanına götürdüler. Kuyunun içine atmak istiyorlardı fakat Yûsuf kenarına tutunup direniyordu. Sonra ellerini bağlayıp gömleğini çıkarttılar. Yûsuf onlara şöyle dedi:

'Kardeşlerim! Kuyunun içinde örtünmem için elbisemi geri verin!' Kardeşleri:

'Güneşi, ayı ve on bir yıldızı çağırırsın onlar sana eşlik edip yalnız bırakmazlar!' dedi. Yûsuf:

'Ben bir şey görmedim!' dedi. Kardeşleri onu bir iple kuyuya sarkıttılar ve yarısına varınca ölsün diye aşağıya bıraktılar. Ancak Yûsuf bir kayaya tutundu sonra üzerine çıktı. Merhamete gelmişler zannı ile kardeşlerini çağırdı. Ancak onlar onu taşlayarak öldürmeye çalıştılar. Bunun üzerine Yahuda devreye girip onları engelledi ve şöyle dedi:

'Onu öldürmeyeceğinize dair bana söz vermiştiniz!' Yûsuf kuyuda kaldığı süre boyunca Yahuda ona yemek getiriyordu."[65]

Yûsuf 14:

قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾

"Onlar da, 'Andolsun biz kuvvetli bir topluluk iken onu kurt yerse (o takdirde) biz gerçekten hüsrana uğramış oluruz' dediler." (14)

Yûsuf 15:

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ وَأَوْحَيْنَا
إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾

"Onu götürüp de kuyunun dibine atmaya ittifakla karar verdikleri zaman, biz Yusuf'a, 'Andolsun ki sen onların bu işlerini onlar (işin) farkına varmadan, kendilerine haber vereceksin' diye vahyettik." (15)

Yûsuf 16:

وَجَاؤُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ ﴿١٦﴾

"Akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler." (16)

1. Kardeşlerinin Ağlayarak Babalarına Gelmeleri

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « أَقْبَلُوا عَلَى أَبِيهِمْ عِشَاءً يَبْكُونَ فَلَمَّا سَمِعَ أَصْوَاتَهُمْ فَزِعَ، وَقَالَ: مَا لَكُمْ يَا بَنِيَّ؟ هَلْ أَصَابَكُمْ فِي غَنَمِكُمْ شَيْءٌ؟ قَالُوا: لَا قَالَ: فَمَا فَعَلَ يُوسُفُ؟ قَالُوا: يَا أَبَانَا {إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا

65 Taberî, 15/674; Kurtubî, 4/43372 "Kardeşleri onu bir iple kuyuya sarkıttılar ve yarısına varınca ölsün diye aşağıya bıraktılar" kısmı Suyûtî'de, (4/9) geçmektedir.

يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ} [يوسف: ١٧] فَبَكَى الشَّيْخُ، وَصَاحَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ وَقَالَ: أَيْنَ الْقَمِيصُ؟ فَجَاءُوهُ بِالْقَمِيصِ عَلَيْهِ دَمٌ كَذِبٌ، فَأَخَذَ الْقَمِيصَ فَطَرَحَهُ عَلَى وَجْهِهِ، ثُمَّ بَكَى حَتَّى تَخَضَّبَ وَجْهُهُ مِنْ دَمِ الْقَمِيصِ»

1180- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler. Babaları seslerini duyunca ürktü ve şöyle dedi:

'Hayırdır, ne oldu koyunlarınızın başına bir şey mi geldi?' Çocuklar:

'Hayır!' dedi. Ya'kûb:

'Yûsuf ne yapıyor?' dedi. Çocuklar şöyle dediler:

Yûsuf 17:

قَالُوا يَا اَبَانَا اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ ﴿١٧﴾

'Yûsuf'un kardeşleri şöyle dedi: Biz yarışmak üzere uzaklaştık; Yûsuf'u eşyamızın yanında bırakmıştık. (Ne yazık ki) onu kurt yemiş! Doğru söyleyecek olsak da sen bize inanmazsın.' (17)

[1. Sahte Kanlı Gömlek]

1181- Bunun üzerine Ya'kûb yüksek sesle ağlamaya başladı. Sonra:

'Gömleği nerede?' dedi. Çocuklar, üzerine yalandan kan sürülmüş gömleğini getirdiler. Ya'kûb gömleği yüzüne sürerek ağlamaya devam etti. Öyle ki bir müddet sonra gömlekteki kan sakallarına işlemişti."[66]

2. "Sen bize inanmazsın" İfadesi

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَسْبَاطٍ،] عَنِ السُّدِّيِّ، « {وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا} [يوسف: ١٧] قَالَ: بِمُصَدِّقٍ لَنَا

66 Taberî, 15/677; Kurtubî, 4/43373; İbn Kesîr, 2/471; Suyûtî, 4/9.

1182- İbn Ebî Hâtim Süddî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Sen bizi tasdik etmezsin, anlamındadır."[67]

Yûsuf 18:

وَجَآؤُ عَلٰى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا
فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

"Bir de üzerine, sahte bir kan bulaştırılmış gömleğini getirdiler. Ya'kûb dedi ki: 'Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır.'" (18)

1. Ya'kûb'un Sahte Gömleği Anlaması

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَسْبَاطٍ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « ذَبَحُوا جَدْيًا مِنَ الْغَنَمِ، ثُمَّ لَطَّخُوا الْقَمِيصَ بِدَمِهِ، ثُمَّ أَقْبَلُوا إِلَى أَبِيهِمْ، فَقَالَ يَعْقُوبُ: إِنْ كَانَ هَذَا الذِّئْبُ لَرَحِيمًا كَيْفَ أَكَلَ لَحْمَهُ، وَلَمْ يَخْرِقْ قَمِيصَهُ يَا بُنَيَّ يَا يُوسُفُ مَا فَعَلَ بِكَ بَنُو الْإِمَاءِ.؟ »

1183- Süddî şunu söylemiştir: "Sürüden bir oğlak kesip kanını Yûsuf'un gömleğine sürdüler. Sonra o gömleği babalarına getirdiler. Ya'kûb onlara,

'Bu ne kadar merhametli bir kurtmuş Yûsuf'un etini yemiş fakat gömleğini yırtmamış! Yavrum! Yûsuf! Bu cariyenin çocukları sana ne yaptılar!' dedi."[68]

Yûsuf 19:

وَجَآءَتْ سَيَّارَةٌ فَاَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَاَدْلٰى دَلْوَهُ قَالَ يَا بُشْرٰى هٰذَا
غُلَامٌ وَاَسَرُّوهُ بِضَاعَةً وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

67 Taberî, 15/580; Suyûtî, 4/9.
68 Taberî, 15/580; Suyûtî, 4/9.

"Bir kervan geldi ve sucularını (kuyuya) gönderdiler, o da (gidip) kovasını saldı, 'Müjde! İşte bir oğlan!' dedi. Onu bir ticaret malı olarak sakladılar. Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir." (19)

1. ﴿يَا بُشْرَى﴾ "yâ büşrâ" İfadesiyle Kastedilen

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، « {وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً} [يوسف: ١٩] قَالَ: لَمَّا اشْتَرَاهُ الرَّجُلَانِ فَرَقَا مِنَ الرِّفْقَةِ أَنْ يَقُولُوا اشْتَرَيْنَاهُ فَيَسْأَلُوهُمُ الشَّرِكَةَ، فَقَالَا: إِنْ سَأَلُونَا مَا هَذَا؟ قُلْنَا بِضَاعَةٌ اسْتَبْضَعْنَاهُ أَهْلَ الْمَاءِ. فَذَلِكَ قَوْلُهُ: {وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً} [يوسف: ١٩] بَيْنَهُمْ »

1184- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Sucu kovasını kuyuya salınca Yûsuf kovaya tutundu. Adam kovasını çekerken onu fark etti ve Büşrâ isminde bir arkadaşını çağırarak,

'Büşrâ! Bu bir erkek çocuk!' dedi."

[2. Yûsuf'u Ticaret Malı Olarak Saklamaları]

1185- Süddî âyetin, ﴿وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً﴾ ***"Onu bir ticaret malı olarak sakladılar"*** kesitini şu şekilde tefsir etmiştir: "Onu satın alan iki kişi, arkadaşları bunu nereden aldınız diye sorarlarsa; onu suyun sahiplerinden aldık, deriz diye anlaştılar. Böylece onu bir ticaret malı gibi sakladılar."[69]

Yûsuf 20:

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ ۚ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾

"Onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi." (20)

---

69 Taberî, 16/1; Kurtubî, 4/43382; İbn Kesîr, 2/742; Suyûtî, 4/9; Âlûsî, 4/27. İbn Kesîr bu şekilde okunan kırâatla ilgili rivâyetin sadece İbn Abbas'tan geldiğini söylemiştir. Şevkânî, (3/15) bu kırâatin uzak ihtimal olduğunu söylemiştir.

1. ﴿بَخْسٍ﴾ "bahsin" İfadesi

أَخْرَجَهُ القُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ:» بَخْسٍ« حَرَامٌ

1186- Kurtubî şöyle demiştir: "Süddî, âyette geçen ﴿بَخْسٍ﴾ ***'bahsin'*** kelimesini haram olarak tefsir etmiştir."[70]

2. Kaç Dirhem Kastedilmiştir?

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، » {دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ} [يوسف: ٢٠] قَالَ: كَانَتْ عِشْرِينَ دِرْهَمًا«

1187- Yine âyette geçen, ﴿دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ﴾ ***"sayılı birkaç dirhem"*** ifadesi hakkında Süddî: "Yirmi dirhem" demiştir.[71]

Yûsuf 21:

وَقَالَ ٱلَّذِي ٱشۡتَرَىٰهُ مِن مِّصۡرَ لِٱمۡرَأَتِهِۦٓ أَكۡرِمِي مَثۡوَىٰهُ عَسَىٰٓ أَن يَنفَعَنَآ أَوۡ نَتَّخِذَهُۥ وَلَدٗا وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلِنُعَلِّمَهُۥ مِن تَأۡوِيلِ ٱلۡأَحَادِيثِۚ وَٱللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰٓ أَمۡرِهِۦ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٢١﴾

"Onu satın alan Mısırlı kişi, hanımına dedi ki: 'Ona iyi bak. Belki bize yararı dokunur veya onu evlat ediniriz.' İşte böylece biz Yûsuf'u o yere (Mısır'a) yerleştirdik ve ona (rüyadaki) olayların yorumunu öğretelim diye böyle yaptık. Allah, işinde galiptir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler." (21)

1. Mısır Kralı Aziz'in Yûsuf'u Satın Alması

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: «انْطُلِقَ بِيُوسُفَ إِلَى مِصْرَ، فَاشْتَرَاهُ الْعَزِيزُ مَلِكُ مِصْرَ، فَانْطَلَقَ بِهِ إِلَى بَيْتِهِ فَقَالَ لِامْرَأَتِهِ: {أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَى أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا} [يوسف: ٢١] »

70 Kurtubî, 4/3338. Bu durumda âyetin anlamı şöyle olur: "Onu haram para karşılığında ucuz bir miktara sattılar." [Çeviren].

71 Kurtubî, 4/3384.

1188- Süddî şunları söylemiştir: "Onu kuyudan çıkartanlar Mısır'a götürdüler. Mısır kralı Aziz onu satın aldı ve Yûsuf'u evine götürüp karısına,

﴿أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَن يَنفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا﴾ ***'Ona iyi bak! Belki bize yararı dokunur veya onu evlat ediniriz'*** dedi."[72]

Yûsuf 22:

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾

"Olgunluk çağına erişince, ona hikmet ve ilim verdik. İşte biz, iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız." (22)

1. Olgunuk Çağıyla Kastedilen

قَالَ السُّدِّيُّ : بَلَغَ ثَلَاثِينَ سَنَةً

1189- Süddî şöyle demiştir: "Otuz yaşına ulaştığında, anlamı kastedilmiştir."[73]

Yûsuf 23:

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَن نَّفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ
قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾

"Evinde bulunduğu kadın ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi ve kapıları kilitleyerek, 'Haydi, gelsene!' dedi. O ise, 'Allah'a sığınırım, çünkü o benim rabbimdir, bana iyi baktı. Şüphesiz zalimler kurtuluşa eremezler' dedi." (23)

1. ﴿رَاوَدَتْهُ﴾ "râvedethu" İfadesi

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، « {وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ} [يوسف: ٢٣] قَالَ: أَحَبَّتْهُ »

72 Taberî, 16/19; Suyûtî, 4/9.
73 Taberî, 16/19; İbn Kesîr, 2/473.

1190- Süddî Allah Teâlâ'nın, ﴿رَاوَدَتْهُ﴾ ***"râvedethu"*** sözünü, "sevdi" şeklinde tefsir etmiştir.

2. ﴿هَيْتَ لَكَ﴾ "heyte leke" İfadesi

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، « {وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ} [يوسف: ٢٣] قَالَ: هَلُمَّ لَكَ. وَهِيَ بِالْقِبْطِيَّةِ

1191- Âyette geçen ﴿هَيْتَ لَكَ﴾ ***"heyte leke"*** ifadesinin Kıptîcede "Haydi, gelsene" anlamında olduğunu söylemiştir.

3. "O benim rabbimdir" İfadesinde Kastedilen

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، « {أَحْسَنَ مَثْوَايَ} [يوسف: ٢٣] فَلَا أَخُونُهُ فِي أَهْلِهِ »

1192- Yine, ﴿إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ﴾ ***"o benim rabbimdir, bana iyi baktı"*** ifadesini: "O (kocan) benim efendimdir, kendisine ailesi hususunda hıyanet etmem" şeklinde tefsir etmiştir.[74]

4. Aziz'in Karısının İsmi

أَخْرَجَ الْآلُوسِي عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: كَانَتْ امْرَأَتُهُ زَلِيخَا بِنْتُ تَمْلِيخَا

1193- Âlûsî Süddî'den yaptığı tahriçte onun şöyle dediğini nakletmiştir: "Aziz'in hanımının ismi Züleyhâ bint Temlîhâ idi."[75]

---

74 Taberî, 16/25; Kurtubî, 4/3384; İbn Kesîr, 2/473; Suyûtî, 4/9. Rivâyetin sadece şu kısmı Kurtubî'de mevcuttur: "Âyette geçen (هَيْتَ لَكَ) ifadesinin Kıptîce olduğunu ve "Haydi, gelsene" anlamına geldiğini söylemiştir." Buna mukabil İbn Kesîr ve Suyûtî'de rivâyetin tamamı geçmektedir.

75 Âlûsî, 4/30.

Yûsuf 24:

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِۦ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ اَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ ۚ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ
عَنْهُ السُّوْٓءَ وَالْفَحْشَآءَ ۚ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِيْنَ ﴿٢٤﴾

"Andolsun ki, kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti. İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için delilimizi gösterdik. Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandı." (24)

1. Yûsuf'un Gördüğü Delil

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، « {وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا} [يوسف: ٢٤] قَالَ: قَالَتْ لَهُ: يَا يُوسُفُ مَا أَحْسَنَ شَعْرَكَ قَالَ: هُوَ أَوَّلُ مَا يَنْتِنُ مِنْ جَسَدِي. قَالَتْ: يَا يُوسُفُ مَا أَحْسَنَ وَجْهَكَ قَالَ: هُوَ لِلتُّرَابِ يَأْكُلُهُ. فَلَمْ تَزَلْ حَتَّى أَطْمَعَتْهُ فَهَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا. فَدَخَلَا الْبَيْتَ، وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ، وَذَهَبَ لِيَحِلَّ سَرَاوِيلَهُ، فَإِذَا هُوَ بِصُورَةِ يَعْقُوبَ قَائِمًا فِي الْبَيْتِ قَدْ عَضَّ عَلَى إِصْبَعِهِ يَقُولُ: يَا يُوسُفُ تُوَاقِعُهَا فَإِنَّمَا مِثْلُكَ مَا لَمْ تُوَاقِعْهَا مِثْلُ الطَّيْرِ فِي جَوِّ السَّمَاءِ لَا يُطَاقُ، وَمِثْلُكَ إِذَا وَاقَعْتَهَا مِثْلُهُ إِذَا مَاتَ وَوَقَعَ إِلَى الْأَرْضِ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَدْفَعَ عَنْ نَفْسِهِ؛ وَمَثَلُكَ مَا لَمْ تُوَاقِعْهَا مِثْلُ الثَّوْرِ الصَّعْبِ الَّذِي لَا يُعْمَلُ عَلَيْهِ، وَمَثَلُكَ إِنْ وَاقَعْتَهَا مِثْلُ الثَّوْرِ حِينَ يَمُوتُ فَيَدْخُلُ النَّمْلُ فِي أَصْلِ قَرْنَيْهِ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَدْفَعَ عَنْ نَفْسِهِ. فَرَبَطَ سَرَاوِيلَهُ، وَذَهَبَ لِيَخْرُجَ يَشْتَدُّ، فَأَدْرَكَتْهُ، فَأَخَذَتْ بِمُؤَخَّرِ قَمِيصِهِ مِنْ خَلْفِهِ، فَخَرَقَتْهُ حَتَّى أَخْرَجَتْهُ مِنْهُ، وَسَقَطَ، وَطَرَحَهُ يُوسُفُ، وَاشْتَدَّ نَحْوَ الْبَابِ »

1194- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili kadın ile Yûsuf arasında geçen şöyle bir diyalogdan bahsetmiştir: Kadın:

'Yûsuf! Saçın ne kadar güzel!' dedi. Yûsuf:

'Bedenimden ilk ayrılıp dağılacak şey saçımdır' dedi. Kadın:

'Yûsuf! Yüzün ne kadar güzel!' dedi. Yûsuf:

'O toprağındır, günü geldiğinde toprak onu yiyecektir!' dedi. Kadın Yûsuf'un nefsinden murad alana kadar peşini bırakmadı. Sonra ikisi de birbirinden murad almak istedi ve bunun için eve girip kapıları kapattılar. Yûsuf elbisesini çıkarmak için odaya girince birden eli ağzında parmağını ısırır şekilde Ya'kûb'un suretini gördü.[76] Ona şöyle diyordu:

'Ey Yûsuf, sakın o kadınla cinsel ilişkiye girme! Sen onunla ilişkiye girmezsen gökte uçan ve kendisine güç yetirilmeyen bir kuş gibisin. Eğer onunla ilişkiye girersen senin durumun o kuşun ölüp de yere düşmesine benzer. Artık bu kuş kendini savunamaz! Sen onunla ilişkiye girmezsen durumun kendisine güç yetirilmeyen boğaya benzer. Eğer onunla ilişkiye girersen senin durumun bu boğanın ölmesine ve karıncaların gelip boynuzuna girmesine benzer. Artık bu boğa kendini savunamaz!'

Bütün bunlardan sonra Yûsuf çıkardığı elbisesini tekrar giydi ve oradan çıkmak için hızlandı. Bunun üzerine kadın arkadan ona yetişti ve onu çekmeye başladı. Öyle ki gömleğini üzerinden sıyırmasına rağmen Yûsuf (durmadan) gömleksiz bir şekilde hızlıca kapıya doğru koşmaya başladı."[77]

Yûsuf 25:

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ قَالَتْ مَا
جَزَاءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوءًا اِلَّا اَنْ يُسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

"İkisi de kapıya koştular. Kadın, Yûsuf'un gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında hanımın efendisine rastladılar. Kadın dedi ki: 'Senin ailene kötülük yapmak isteyenin cezası, ancak zindana atılmak veya can yakıcı bir azaptır.'" (25)

1. Gömleğin Delil Görülmesi

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، « {وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ} [يوسف: ٢٥] قَالَ: جَالِسًا عِنْدَ الْبَابِ، وَابْنُ عَمِّهَا مَعَهُ. فَلَمَّا رَأَتْهُ

76 İbn Atıyye gibi düşünen Kurtubî bu rivâyetin sahih olmadığını söylemiştir. Bkz. Kurtubî, 9/111.

77 Taberî, 16/25; *Târîhu't-Taberî*, 1/173; Suyûtî, 4/9.

{قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا} [يوسف: ٢٥] إِنَّهُ رَاوَدَنِي عَنْ نَفْسِي، فَدَفَعْتُهُ عَنْ نَفْسِي، فَشَقَقْتُ قَمِيصَهُ قَالَ يُوسُفُ: بَلْ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي، وَفَرَرْتُ مِنْهَا فَأَدْرَكَتْنِي، فَشَقَّتْ قَمِيصِي فَقَالَ ابْنُ عَمِّهَا: تِبْيَانُ هَذَا فِي الْقَمِيصِ، فَإِنْ كَانَ الْقَمِيصُ، قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقْتِ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ، وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبْتِ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ. فَأُتِيَ بِالْقَمِيصِ، فَوَجَدَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ {قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ} [يوسف: ٢٩] »

1195- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Kadının kocası kapının yanında oturmuş, yanında da karısının amcası oğlu vardı. Kadın onu görünce şöyle dedi:

'Ailene kötülük yapmak isteyen birisinin cezası nedir? Benden murad almak istedi. Ben de onu kendimden uzaklaştırdım ve bu arada gömleğini yırttım.' Yûsuf:

'Hayır, o benden murad almak istedi, ben de bu yüzden ondan kaçtım. Ancak arkadan bana yetişip gömleğimi yırttı'[78] dedi. Bunu duyan amca oğlu,

'Gömlek bu hususta delildir' dedi."

Yûsuf 26-27:

إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٦﴾ وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٧﴾

"Eğer onun gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, o (Yûsuf) yalancılardandır. Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. Bu ise doğru söyleyenlerdendir." (26-27)

[1. Gömleğin İncelenmesi]

1196- Sonra gömleği getirdiler ve yapılan incelemeden sonra onun arkadan yırtıldığını gördüler! Bunun üzerine amcası oğlu şöyle dedi:

78 Taberî, 16/51; Suyûtî, 4/9.

Yûsuf 28:

فَلَمَّا رَأَى قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

"Gömleğin arkadan yırtıldığını görünce, 'Şüphesiz bu, siz kadınların tuzağıdır. Kesinlikle sizin tuzağınız çok büyüktür' dedi." (28)

1. Kadının Amcasının Oğlunun Şahitliği

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: «ابْنُ عَمِّهَا كَانَ الشَّاهِدُ مِنْ أَهْلِهَا»

1197- Amcası oğlu kadın tarafının şahidi idi.[79]

Yûsuf 29:

يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ ﴿٢٩﴾

"Ey Yûsuf! Sen bundan sakın kimseye bahsetme. (Ey Kadın,) sen de günahının bağışlanmasını dile. Çünkü sen günah işleyenlerdensin." (29)

Yûsuf 30:

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ
قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾

"Şehirde birtakım kadınlar, 'Aziz'in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş. Ona olan aşkı yüreğine işlemiş. Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz' dediler." (30)

79 Taberî, 16/57; Kurtûbî, 4/4302; İbn Kesir, 2/475; Suyûtî, 4/9. [İbn Kesîr bu hususta şunları söylemiştir: "Bir başka rivâyete göre şahit kralın yakınlarından birisiydi]."

1. Kadının Yûsuf'a Olan Tutkusu

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، « {قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا} [يوسف: ٣٠] قَالَ: وَالشَّغَافُ: جِلْدَةٌ عَلَى الْقَلْبِ يُقَالُ لَهَا: لِسَانُ الْقَلْبِ، يَقُولُ: دَخَلَ الْحُبُّ الْجِلْدَ حَتَّى أَصَابَ الْقَلْبَ »

1198- Süddî şöyle demiştir: "شِغَافٌ *'şiğâfün'* ifadesi, kalbin üzerindeki zardır. Bu durumda Yûsuf'un sevgisi kadının kalbinin üstündeki zarı delip içine işlemişti!"[80]

Yûsuf 31:

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَـًٔا وَّاٰتَتْ كُلَّ
وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّيْنًا وَّقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۚ فَلَمَّا رَاَيْنَهٗٓ اَكْبَرْنَهٗ وَقَطَّعْنَ
اَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَرًا اِنْ هٰذَآ اِلَّا مَلَكٌ كَرِيْمٌ ﴿٣١﴾

"Kadın, bunların dedikodularını işitince haber gönderip onları çağırdı. Onlar için oturup yaslanacakları yer hazırladı. Her birine birer de bıçak verdi ve Yûsuf'a, 'Çık karşılarına' dedi. Kadınlar Yûsuf'u görünce, onu pek büyüttüler ve şaşkınlıkla ellerini kestiler. 'Hâşâ! Allah için, bu bir insan değil, ancak şerefli bir melektir' dediler." (31)

1. Aziz'in Karısının Şehirdeki Kadınlara Kurduğu Plan

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، « {وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ} [يوسف: ٣١] قَالَ: جَعَلَ النِّسْوَةَ يَحْزُزْنَ أَيْدِيَهُنَّ، يَحْسَبْنَ أَنَّهُنَّ يَقْطَعْنَ الْأُتْرُجَّ »

1199- Süddî ***"Şaşkınlıkla ellerini kestiler"***[81] âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir:

---

80 Taberî, 16/65. Allâme Mahmud Şâkir, bu sayfanın dipnotunda şunları söylemiştir: "Tercih edilen görüşe göre (شِغَاف) kelimesi kalbin üzerini elbise gibi saran şeydir." Taberî, 4 /3405.

81 Yûsuf, 12/31.

"Kadınlar ansızın onun güzelliğini görünce etkilenip meyve kesiyorum zannı ile ellerini kestiler."

قَالَ السُّدِّيُّ : فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ واحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّيناً وَأُتْرُجا يأكلنه وَقَالَتْ: اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ -أَيْ لِيُوسُفَ- فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ أَيْ: عَظَّمْنَهُ وَ جَعَلَ النِّسْوَةَ يَحْزُزْنَ أَيْدِيَهُنَّ، يَحْسَبْنَ أَنَّهُنَّ يَقْطَعْنَ الْأُتْرُجَّ

1200- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir:

"Kadınların kendisi hakkındaki dedikodusunu duyunca onları yemeğe davet etti. Kadınlar gelince onlara yemeleri için meyve ve onu kesecek bıçaklar verdi. Sonra Yûsuf'a:

'Haydi yanlarına git' dedi.

Kadınlar ansızın onun güzelliğini görünce etkilenip meyve kesiyorum zannı ile ellerini kestiler!"[82]

2. Şehirdeki Kadınların Yûsuf'u Görünce Aziz'in Karısına Hak Vermeleri

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَيْفٍ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَابِسٍ، قَالَ: سَمِعْتُ السُّدِّيَّ، يَقُولُ: « كَانَتْ فِي أَيْدِيهِنَّ سَكَاكِينُ مَعَ الْأُتْرُجِّ، فَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ، وَسَالَتِ الدِّمَاءُ، فَقُلْنَ: نَحْنُ نَلُومُكِ عَلَى حُبِّ هَذَا الرَّجُلِ، وَنَحْنُ قَدْ قَطَّعْنَا أَيْدِينَا وَسَالَتِ الدِّمَاءُ »

1201- Taberî, İsmâîl b. Seyf el-Acelî → Ali b. Abbas kanalıyla Süddî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Kadınlar meyve yemek için bıçak kullandılar, sonra Yûsuf'un güzelliği karşısında farkında olmadan ellerini kestiler. Parmaklarından kan aktığını fark ettiklerinde ev sahibine,

'Seni bu adamı sevmen hususunda kınıyorduk, fakat şimdi biz onun güzelliği karşısında farkında olmadan ellerimizi kestik!' dediler."[83]

82 Taberî, 16/74; İbn Kesîr, 2/476; Suyûtî, 4/9.
83 Taberî, 16/74; İbn Kesîr, 2/476; Suyûtî, 4/9.

Yûsuf 32:

قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ ۖ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ ۖ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿٣٢﴾

"Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden murad almak istedim. Fakat o, (bundan) şiddetle sakındı. Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır!" (32)

1. Aziz'in Karısının Yûsuf'un İffetli Davranmasıyla İlgili Sözleri

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَسْبَاطٍ، عَنِ السُّدِّيِّ، « {قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ} [يوسف: ٣٢] : تَقُولُ: بَعْدَ مَا حَلَّ السَّرَاوِيلَ اسْتَعْصَى، لَا أَدْرِي مَا بَدَا لَهُ »

1202- Amr el-Ankazî → Esbât kanalıyla gelen rivâyete göre Süddî şöyle demiştir: "Kadın, 'Kendisine ne göründü anlamadım, fakat elbisesini açtıktan sonra birdenbire iffetli davranmaya başladı' demiştir."[84]

Yûsuf 33:

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي اِلَيْهِ ۚ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ اَصْبُ اِلَيْهِنَّ وَاَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٣﴾

"Yûsuf, 'Ey Rabbim! Bunların beni dâvet ettiği şeyi yapmaktansa zindan benim için iyidir. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve cahillerden olurum' dedi." (33)

---

84 Taberî, 16/86; Suyûtî, 4/9; Âlûsî, 4/15. Süddî'nin bu sözüne not düşen Âlûsî şöyle demiştir: "Keşke Süddî böyle bir şey söylemeyip ağzını kapatsaydı." İşin doğrusunu söylemek gerekirse Âlûsî böyle davranmakla doğru olanı yapmıştır.

1. Yûsuf'un Zindanı Zinaya Tercih Etmesi

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، « {قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ} [يوسف: ٣٣] : مِنَ الزِّنَا »

1203- Süddî şöyle demiştir: "Bunların beni çağırdığı zinaya bulaşmaktansa zindana girmek benim için daha iyidir."[85]

Yûsuf 34:

فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٤﴾

"Rabbi, onun duasını kabul etti ve kadınların tuzaklarını ondan uzaklaştırdı. Şüphesiz ki O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." (34)

Yûsuf 35:

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّى حِينٍ ﴿٣٥﴾

"Yûsuf'un suçsuzluğunu ortaya koyan âyetleri görmelerine rağmen yine de onu bir süre zindana atmayı uygun buldular." (35)

1. Âyetlerle Kastedilen

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، « {مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ} [يوسف: ٣٥] قَالَ: الْآيَاتُ: الْقَمِيصُ، وَقَطْعُ الْأَيْدِي »

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، « {ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّى حِينٍ} [يوسف: ٣٥] قَالَ: قَالَتِ الْمَرْأَةُ لِزَوْجِهَا: إِنَّ هَذَا الْعَبْدَ الْعِبْرَانِيَّ قَدْ فَضَحَنِي فِي النَّاسِ يَعْتَذِرُ إِلَيْهِمْ وَيُخْبِرُهُمْ أَنِّي رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ، وَلَسْتُ أُطِيقُ أَنْ أَعْتَذِرَ بِعُذْرِي، فَإِمَّا أَنْ تَأْذَنَ لِي فَأَخْرُجَ فَأَعْتَذِرَ، وَإِمَّا أَنْ تَحْبِسَهُ

85 Taberî, 16/88; Suyûtî, 4/9.

كَمَا حَبَسْتَنِي، فَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: {ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّى حِينٍ} [يوسف: ٣٥] »

1204- Süddî Allah Teâlâ'nın, ﴿الْآيَاتِ﴾ ***"âyetler"*** ifadesi hakkında şöyle demiştir: "Bunlar, gömlek ve kadınların ellerini kesmeleridir. Kadın kocasına şöyle demişti: 'Bu İbrâni köle millete benim kendisinden murad almak istediğimi söyleyerek kendini temize çıkartıp beni müşkil durumda bıraktı. Ben kalkıp kimseden özür dileyecek değilim. O zaman ya beni hapsettiğin gibi bu adamı da hapse at, ya da beni bırak özür dileyeyim!' İşte âyet buna işaret etmektedir."[86]

Yûsuf 36:

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ قَالَ اَحَدُهُمَآ اِنِّي اَرٰينِي اَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنِّي اَرٰينِي اَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهٖ اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾

"Onunla birlikte zindana iki delikanlı daha girdi. Onlardan biri dedi ki: Ben (rüyada) şarap sıktığımı gördüm. Diğeri de: Ben de başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bunun yorumunu bize haber ver. Çünkü biz seni güzel davrananlardan görüyoruz, dedi." (36)

1. Yûsuf'un Zindan Arkadaşları

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « إِنَّ الْمَلِكَ غَضِبَ عَلَى خَبَّازِهِ، بَلَغَهُ أَنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُسِمَّهُ، فَحَبَسَهُ وَحَبَسَ صَاحِبَ شَرَابِهِ، ظَنَّ أَنَّهُ مَالَأَهُ عَلَى ذَلِكَ فَحَبَسَهُمَا جَمِيعًا؛ فَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى {وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ} [يوسف: ٣٦] »

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « لَمَّا دَخَلَ يُوسُفُ السِّجْنَ قَالَ: أَنَا أَعْبُرُ الْأَحْلَامَ. فَقَالَ أَحَدُ الْفَتَيَيْنِ لِصَاحِبِهِ: هَلُمَّ نُجَرِّبْ هَذَا

86 Taberî, 16/88; İbn Kesîr, 2/476; Suyûtî, 4/9. Kurtubî'de (4/3416) geçen rivâyet bu rivâyete yakındır.

الْعَبْدَ الْعِبْرَانِيَّ نَتَرَاءَى لَهُ فَسَأَلَاهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونَا رَأَيَا شَيْئًا. فَقَالَ الْخَبَّازُ: إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ، وَقَالَ الْآخَرُ: إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا »

1205- Süddî şöyle demiştir: "Kral, hizmetinde olan fırıncının kendisini zehirleyeceğine dair haber almıştı. Bunun üzerine kızdı ve onu hapse attı. Ona yardım ettiğini düşünerek sarayın sucusunu da hapse attı. Yûsuf hapistekilere rüya tabir ettiğini söyledi. Bunun üzerine gençlerden birisi diğerine şöyle dedi:

'Haydi, şu İbrâni genci rüya tabiri hususunda bir deneyelim.' Görmedikleri halde görmüşler gibi rüyalarını ona anlattılar. Fırıncı şöyle dedi:

﴿إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ﴾ '***Başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm.***' Diğeri de,

﴿إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا﴾ '***Ben (rüyada) şarap sıktığımı gördüm***' dedi."[87]

Yûsuf 37:

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ذَٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٧﴾

"Yûsuf dedi ki: 'Sizin yiyeceğiniz yemek size gelmeden önce, onun ne olduğunu bildiririm. Bu, bana Rabbimin öğrettiklerindendir. Ben, Allah'a inanmayan ve ahireti inkâr eden bir milletin dinini bıraktım.'" (37)

1. Yûsuf Ne Zaman Rüyayı Te'vil Edeceğini Söyledi?

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ، [عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « قَالَ يُوسُفُ لَهُمَا: {لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ} [يوسف: ٣٧] فِي النَّوْمِ {إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ} [يوسف: ٣٧] فِي الْيَقْظَةِ »

1206- Süddî bu âyeti şu şekilde tefsir etmiştir: "Rüyada yiyeceğiniz yemek size gelmeden önce ben onun te'vilini uyanıkken size haber verebilirim."[88]

87 Taberî, 16/94; Kurtubî, 4/3419; İbn Kesîr, 2/477; Suyûtî, 4/9.
88 Taberî, 16/100; Kurtubî, 4/3420; İbn Kesîr, 2/478; Suyûtî, 4/9; Âlûsî, 4/56.

Yûsuf 38:

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾

"Atalarım İbrâhim, İshak ve Ya'kûb'un dinine uydum. Bizim, Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız (söz konusu) olamaz. Bu, bize ve insanlara Allah'ın bir lütfudur, fakat insanların çoğu şükretmezler." (38)

Yûsuf 39:

يَاصَاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾

"Ey zindan arkadaşlarım! Ayrı ayrı ilâhlar mı daha iyidir, yoksa mutlak hâkimiyet sahibi olan tek Allah mı?" (39)

Yûsuf 40:

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾

"Siz Allah'ı bırakıp; sadece sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlere (düzmece ilâhlara) tapıyorsunuz. Allah, onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm ancak Allah'a aittir. O, kendisinden başka hiçbir şeye tapmamanızı emretmiştir. İşte en doğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler." (40)

Yûsuf 41:

يَاصَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾

"Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyanızın yorumuna gelince,) biriniz efendisine şarap sunacak, diğeri ise asılacak ve kuşlar başından yiyecektir. Yorumunu sorduğunuz iş böylece kesinleşmiştir." (41)

Yûsuf 42:

وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾

"Yûsuf, onlardan kurtulacağını düşündüğü kişiye, 'Efendinin yanında beni an' dedi. Fakat şeytan onu efendisine hatırlatmayı unutturdu da bu yüzden o, birkaç yıl daha zindanda kaldı." (42)

Yûsuf 43:

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾

"Kral, 'Ben rüyamda yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini; ayrıca yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, rüyamı bana yorumlayın' dedi." (43)

1. Kralın Rüyasını Nasıl Niteleddiler?

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « إِنَّ اللَّهَ أَرَى الْمَلِكَ فِي مَنَامِهِ رُؤْيَا هَالَتْهُ، فَرَأَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ، وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ. فَجَمَعَ السَّحَرَةَ وَالْكَهَنَةَ وَالْحُزَاةَ وَالْقَافَةَ، فَقَصَّهَا عَلَيْهِمْ. {قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالِمِينَ} [يوسف: ٤٤] »

1207- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir: "Allah krala kendisini korkutan bir rüya gösterdi. Rüyada yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği, yedi kuru başağın yedi yeşil başağı yediğini görmüştü. Bunun üzerine kral ülkedeki sihirbaz, bilgin ve falcıları toplayıp onlara gördüğü rüyayı anlatmış ve onlardan bunu tabir etmelerini istemişti. Fakat onlar,

﴿قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالِمِينَ﴾

'Dediler ki: Bunlar karmakarışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin yorumunu bilenlerden değiliz' dediler."[89]

Yûsuf 44:

قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالِمِينَ ﴿٤٤﴾

"Dediler ki: 'Bunlar karma karışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin yorumunu bilmiyoruz.'" (44)

Yûsuf 45:

وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾

"Zindandaki iki kişiden kurtulmuş olanı, nice zaman sonra (Yûsuf'u) hatırladı ve, 'Ben size onun yorumunu haber veririm, hemen beni (zindana) gönderin' dedi." (45)

1. ﴿وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ﴾ "ve'ddekera ba'de ümmetin" İfadesi

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، « {وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ} [يوسف: ٤٥] قَالَ: بَعْدَ حِينٍ»

1208- Süddî şöyle demiştir: "Nice zaman sonra (Yûsuf'u) hatırladı, anlamındadır."[90]

Yûsuf 46:

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾

89 Taberî, 16/94; *Târîhu't-Taberî*, 1/177; Suyûtî, 4/9.
90 Taberî, 16/100; Suyûtî, 4/21; Şevkânî, 3/32.

"(Zindana varınca), 'Yûsuf! Ey doğru sözlü! Rüyada yedi semiz ineği yedi zayıf ineğin yemesi, bir de yedi yeşil başakla diğer yedi kuru başak hakkında bize yorum yap. Ümid ederim ki (vereceğin bilgi ile) insanlara dönerim de onlar da (senin değerini) bilirler' dedi." (46)

Yûsuf 47:

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾

"Yûsuf dedi ki: 'Yedi yıl âdetiniz üzere ekin ekeceksiniz. Yiyeceğiniz az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında bırakın.'" (47)

Yûsuf 48:

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾

"Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelecek, saklayacağınız az bir miktar hariç bu yıllar için biriktirdiklerinizi yiyip bitirecek." (48)

1. ﴿مِمَّا تُحْصِنُونَ﴾ "mimmâ tuhsınûne" İfadesi

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ، « {يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ} [يوسف: ٤٨] قَالَ: مِمَّا تَرْفَعُونَ »

1209- Süddî, "(Tohumluk için) kaldırdıklarınızdan, anlamındadır" demiştir.[91]

Yûsuf 49:

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾

"Sonra bunun ardından insanların yağmura kavuşacağı bir yıl gelecek. O zaman (bol rızka kavuşup) şıra ve yağ sıkacaklar." (49)

91 Taberî, 16/128.

Yûsuf 50:

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَسْئَلْهُ
مَا بَالُ النِّسْوَةِ الَّتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾

"Kral dedi ki: 'Onu bana getirin!' Elçi, Yûsuf'a geldiği zaman, (Yûsuf) dedi ki: Efendine dön de ona: 'Ellerini kesen o kadınların derdi neydi?' diye sor. Şüphesiz benim Rabbim onların hilesini çok iyi bilir." (50)

1. Yûsuf'un Elçiye Cevabı

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « لَمَّا أَتَى الْمَلِكَ رَسُولُهُ فَأَخْبَرَهُ، قَالَ {ائْتُونِي بِهِ} [يوسف: ٥٠] فَلَمَّا أَتَاهُ الرَّسُولُ وَدَعَاهُ إِلَى الْمَلِكِ أَبَى يُوسُفُ الْخُرُوجَ مَعَهُ، وَقَالَ: {ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ} [يوسف: ٥٠] الْآيَةَ »

1210- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Kralın suculuğunu yapan kişi krala Yûsuf'un yaptığı rüya te'vilini iletince kral,

'Onu bana getirin' dedi. Elçi, Yûsuf'a geldiği zaman, (Yûsuf) çıkmayı kabul etmeyip,

'Efendine dön de ona: Ellerini kesen o kadınların derdi neydi?' diye sor' dedi."[92]

Yûsuf 51:

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ ۚ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا
عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ ۚ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ ۖ
أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٥١﴾

"Kral, kadınlara, 'Yûsuf'tan murad almak istediğiniz zaman derdiniz ne idi?' dedi. Kadınlar, 'Hâşâ! Allah için, biz onun bir kötülüğünü bilmiyoruz'

92 Taberî, 16/133.

dediler. Aziz'in karısı ise, 'Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ondan ben murad almak istedim. Şüphesiz Yûsuf doğru söyleyenlerdendir' dedi." (51)

1. Yûsuf'un Masumiyetinin Ortaya Çıkışı

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « قَالَ الْمَلِكُ: ائْتُونِي بِهِنَّ، فَقَالَ: {مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ} [يوسف: ٥١] وَلَكِنِ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ أَخْبَرَتْنَا أَنَّهَا رَاوَدَتْهُ عَنْ نَفْسِهِ، وَدَخَلَ مَعَهَا الْبَيْتَ، وَحَلَّ سَرَاوِيلَهُ، ثُمَّ شَدَّهُ بَعْدَ ذَلِكَ، فَلَا تَدْرِي مَا بَدَا لَهُ. فَقَالَتِ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ: {الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ} [يوسف: ٥١] »

1211- Süddî bu âyetin tefsiri ilgili şunları söylemiştir: "Kral, kadınların getirilmesini emretti ve sonra kadınlara şöyle dedi:

'Yûsuf'tan murad almak istediğiniz zaman derdiniz ne idi?' Kadınlar:

'Hâşâ! Allah için, biz onun bir kötülüğünü bilmiyoruz. Ancak Aziz'in hanımı Yûsuf'un nefsinden murad almak istediğini, birlikte eve girdiklerini, onun önce elbisesini çıkartmaya çalıştığını fakat ne gördüyse birden elbisesini tekrar bağladığını bize söyledi' dediler. Bunun üzerine Aziz'in hanımı, ﴿اَلْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ﴾ ***'İşte şimdi gerçek ortaya çıktı'*** dedi."[93]

Yûsuf 52:

ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنِّي لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَآئِنِيْنَ ﴿٥٢﴾

"(Yûsuf dedi ki): 'Bu, Aziz'in yokluğunda ona hainlik etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını (herkesin) bilmesi içindir.'" (52)

---

93 Taberî, 16/139; Suyûtî, 4/23; Şevkânî, 3/36. "Bunun üzerine Aziz'in hanımı şöyle dedi" ifadesi sadece Süyutî ve Şevkânî'de geçmektedir.

1. Yûsuf'un Nefsini Temize Çıkarmadığını Söylemesinin Anlamı

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ} [يوسف: ٥٢] قَالَ: قَالَهُ يُوسُفُ حِينَ جِيءَ بِهِ لِيُعْلِمَ الْعَزِيزَ أَنَّهُ لَمْ يَخُنْهُ بِالْغَيْبِ فِي أَهْلِهِ {وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ} [يوسف: ٥٢] فَقَالَتِ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ: يَا يُوسُفَ وَلَا يَوْمَ حَلَلْتَ سَرَاوِيلَكَ؟ فَقَالَ يُوسُفُ: {وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ} [يوسف: ٥٣]

1212- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Bu sözü hapisten çıkartıldıktan sonra Yûsuf söylemiştir. Amacı yokluğunda ailesi hususunda Aziz'e hainlik etmediğini ve Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını haber vermekti. Bunun üzerine Aziz'in hanımı şöyle dedi:

'Elbiseni çıkardığın gün için ne diyeceksin?' Yûsuf,

﴿وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِيۚ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ '***(Bununla beraber) nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir***' dedi. Bütün bunlardan sonra mazereti hususunda Hz. Yûsuf'u haklı bulan kral,

﴿ائْتُونِي بِهِۦٓ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِيۚ﴾ '***Onu bana getirin, bu adamı kendime özel danışman yapacağım***' dedi."

Yûsuf 53:

وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٣﴾

"Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir, dedi." (53)

Yûsuf 54:

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ
قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾

"Kral, 'Onu bana getirin, onu özel olarak yanıma alayım', dedi. Onunla konuşunca dedi ki: 'Şüphesiz bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir bir kişisin.'" (54)

Yûsuf 55:

قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾

"Yûsuf, 'Beni ülkenin hazinelerine bakmakla görevlendir. Çünkü ben iyi koruyucu ve bilgili bir kişiyim' dedi." (55)

Yûsuf 56:

وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نُصِيبُ
بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

"Böylece Yûsuf'a, ülkenin dilediği yerinde tasarrufta bulunma imkânı verdik. Biz rahmetimizi istediğimize veririz ve iyi davrananların mükâfatını zayi etmeyiz." (56)

1. Yûsuf'a Yetki Verilmesi

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ} [يوسف: ٥٦] قَالَ: اسْتَعْمَلَهُ الْمَلِكُ عَلَى مِصْرَ، وَكَانَ صَاحِبَ أَمْرِهَا، وَكَانَ يَلِي الْبَيْعَ وَالتِّجَارَةَ وَأَمْرَهَا كُلَّهُ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ: {وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ} [يوسف: ٥٦]

1213- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Kral ona Mısır'da her türlü tasarrufta bulunma yetkisi verdi. Artık Mısır'ın alışveriş, ticaret dâhil her türlü işlerinden o sorumluydu."[94]

2. Yûsuf'un Bereket Yıllarındaki Tedbiri

أَخْرَجَهُ القُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ ففِي قَوْلِهِ تَعالَى {وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الأَرْضِ} قَالَ:ثُمَّ دَخَلَتِ السُّنُونَ الْمُخْصِبَةُ، فَأَمَرَ يُوسُفُ بِإِصْلَاحِ الْمَزَارِعِ، وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَتَوَسَّعُوا فِي الزِّرَاعَةِ، فَلَمَّا أَدْرَكَتِ الْغَلَّةُ أَمَرَ بِهَا فَجُمِعَتْ، ثُمَّ بَنَى لَهَا الْأَهْرَاءَ، فَجُمِعَتْ فِيهَا فِي تِلْكَ السَّنَةِ غَلَّةٌ ضَاقَتْ عَنْهَا الْمَخَازِنُ لِكَثْرَتِهَا، ثُمَّ جَمَعَ عَلَيْهِ غَلَّةَ كُلِّ سَنَةٍ كَذَلِكَ، حَتَّى إِذَا انْقَضَتِ السَّبْعُ الْمُخْصِبَةُ وَجَاءَتِ السُّنُونَ الْمُجْدِبَةُ نَزَلَ جِبْرِيلُ وَقَالَ: يَا أَهْلَ مِصْرَ جُوعُوا، فَإِنَّ اللَّهَ سَلَّطَ عَلَيْكُمُ الْجُوعَ سَبْعَ سِنِينَ

1214- Kurtubî, Süddî'den yaptığı tahriçte âyetin; ﴿وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ﴾ ***"İşte böylece biz Yûsufâ imkân verdik"*** kesiti hakkında onun şöyle dediğini söylemiştir:

"Sonra ürün açısından bol ve bereketli yıllar geldi. Yûsuf bu süreçte tarlaların ıslah edilip her yere ürün ekilmesini emretti. Elde edilen ürünlerin toplanarak yeni yapılan tahıl ambarlarına doldurulmasını emretti. Elde edilen bol ve bereketli ürünler yapılan ambarları doldurup taşırıyordu. Bereketli geçen bu yedi yıllık sürede Hz. Yûsuf her yıl aynı şeyi yaparak stoklamaya yoğunluk verdi. Yedi yıl bittikten sonra kıtlık yılları başladı. Cebrâil inip,

'Ey Mısır halkı! Allah üzerinize yedi yıl boyunca kıtlık takdir etti ve sizler bu süre zarfında açlıkla mücadele edeceksiniz' dedi."[95]

---

94 Taberî, 16/151. *İbn Kesîr Tefsiri*'nde Süddî'den nakille fazladan şu ifade geçmektedir: "Hz. Yûsuf ülkenin her türlü işinden sorumlu ve yetkili kılınmıştı." Biz yaptığımız tercümeye bunu yansıttık. [Çeviren].

95 Kûrtûbî, 4/3450. İbn Kesîr (2/483) Süddî'nin yaptığı bu nakil için şunları söylemiştir: "Bu söyledikleri kesin olarak yalanlanma ve doğrulanma imkânı olmayan İsrâiliyat kaynaklı haberlerdendir."

Yûsuf 57:

وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾

"Elbette ki, ahiret mükâfatı, inananlar ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha iyidir." (57)

Yûsuf 58:

وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٨﴾

"Yûsuf'un kardeşleri gelip onun huzuruna girdiler, (Yûsuf) onları tanıdı, onlar onu tanımıyorlardı." (58)

1. Yûsuf'un Kardeşleriyle İlk Karşılaşması

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: أَصَابَ النَّاسَ الْجُوعَ حَتَّى أَصَابَ بِلَادَ يَعْقُوبَ الَّتِي هُوَ بِهَا، فَبَعَثَ بَنِيهِ إِلَى مِصْرَ، وَأَمْسَكَ أَخَا يُوسُفَ بِنْيَامِينَ، فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ عَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِمْ قَالَ: أَخْبِرُونِي مَا أَمْرُكُمْ، فَإِنِّي أُنْكِرُ شَأْنَكُمْ، قَالُوا: نَحْنُ قَوْمٌ مِنْ أَرْضِ الشَّامِ قَالَ: فَمَا جَاءَ بِكُمْ قَالُوا: جِئْنَا نَمْتَارُ طَعَامًا، قَالَ: كَذَبْتُمْ، أَنْتُمْ عُيُونٌ كَمْ أَنْتُمْ؟ قَالُوا: عَشَرَةٌ، قَالَ: أَنْتُمْ عَشَرَةُ آلَافٍ، كُلُّ رَجُلٍ مِنْكُمْ أَمِيرُ أَلْفٍ، فَأَخْبِرُونِي خَبَرَكُمْ، قَالُوا: إِنَّا إِخْوَةٌ بَنُو رَجُلٍ صِدِّيقٍ، وَإِنَّا كُنَّا اثْنَيْ عَشَرَ، وَكَانَ أَبُونَا يُحِبُّ أَخًا لَنَا، وَإِنَّهُ ذَهَبَ مَعَنَا الْبَرِّيَّةَ فَهَلَكَ مِنَّا فِيهَا، وَكَانَ أَحَبَّنَا إِلَى أَبِينَا قَالَ فَإِلَى مَنْ سَكَنَ أَبُوكُمْ بَعْدَهُ؟ قَالُوا: إِلَى أَخٍ لَنَا أَصْغَرَ مِنْهُ، قَالَ: فَكَيْفَ تُخْبِرُونِي أَنَّ أَبَاكُمْ صِدِّيقٌ وَهُوَ يُحِبُّ الصَّغِيرَ مِنْكُمْ دُونَ الْكَبِيرِ؟ ائْتُونِي بِأَخِيكُمْ هَذَا حَتَّى أَنْظُرَ إِلَيْهِ {فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ. قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ} [يوسف: ٦١]

1215- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Herkesi etkileyen bir kıtlık başladı. Bu kıtlık Ya'kûb Peygamber'in yaşadığı

toprakları da etkisi altına almıştı. Bu yüzden (Yûsuf'un kardeşi Bünyâmin hariç) çocuklarını hububat almaları için Mısır'a gönderdi. Onlar Mısır'a geldiklerinde Yûsuf onları tanıdı fakat onlar Yûsuf'u tanımadılar. Yûsuf onlara baktı ve şöyle dedi:

'Durumunuz bana garip geldi! Söyleyin bakalım siz kimsiniz?' Kardeşler:

'Biz Şam topraklarından geldik' dediler. Yûsuf:

'Hayırdır buraya niçin geldiniz?' dedi. Kardeşler:

'Yemeklik tahıl almak için geldik' dediler. Yûsuf:

'Yalan söylemeyin! Sizler casussunuz! Kaç kişisiniz?' dedi. Kardeşler:

'On kişiyiz' dediler. Yûsuf:

'Her biriniz bin kişinin emîri olduğu için toplamda on bin kişisiniz! Bana doğru bir şekilde kim olduğunuzu söyleyin' dedi. Kardeşler:

'Biz özü sözü bir olan yaşlı bir adamın on tane çocuğuyuz. Aslında on iki kardeştik. Babamız kardeşlerimizden birisini çok severdi. Bir gün bizimle birlikte araziye geldi ve orada öldü' dediler. Yûsuf:

'O öldükten sonra babanız kiminle teselli buldu?' dedi. Kardeşler:

'Ondan daha küçük bir kardeşimiz vardı, babamız onunla teselli buldu!' dediler. Yûsuf:

'Bu nasıl olur? Hem babanızın özü sözü bir olduğunu hem de büyük dururken küçük oğlunu sevdiğini söylüyorsunuz! Hele bahsettiğiniz o küçük kardeşinizi getirin bir bakayım!' dedi."

Yûsuf 59-61:

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ ۚ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي
الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي
وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾ قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾

"(Yûsuf) onların yüklerini hazırlayınca dedi ki: 'Sizin baba bir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ben ölçeği tam

dolduruyorum ve ben misafirperverlerin en iyisiyim. Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek bir ölçek (erzak) yoktur, bana hiç yaklaşmayın!' Dediler ki: 'Onu babasından istemeye çalışacağız, kuşkusuz bunu yapacağız.'" (59-61)

1. Yûsuf'un, Küçük Kardeşlerini Getirinceye Kadar Rehin İstemesi

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرِ بْنِ الْفُرَاتِ،] عَنْ أَسْبَاطٍ، عَنِ السُّدِّيِّ: فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلا تَقْرَبُونِ قَالَ: فَإِنِّي أَخْشَى أَنْ لَا تَأْتُونِي بِهِ فَضَعُوا بَعْضَكُمْ رَهِينَةً حَتَّى تَرْجِعُوا فَارْتَهَنَ شَمْعُونَ عِنْدَهُ

1216- Süddî şöyle demiştir: "Yûsuf onlara, 'İçinizden birisini tekrar buraya dönünceye kadar rehin bırakın' dedi. Onlar da kardeşleri Şem'ûn'u rehin olarak Mısır'da bırakıp babalarına döndüler."[96]

Yûsuf 62:

وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا
اِذَا انْقَلَبُوا اِلَى اَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾

"Yûsuf, adamlarına dedi ki: 'Onların ödedikleri zahire bedellerini yüklerinin içine koyun. Umulur ki ailelerine varınca onu anlarlar da belki yine dönüp gelirler." (62)

1. Ya'kûb ile Oğullarının Diyaloğu

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،] عَنِ السُّدِّيِّ: « فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَى أَبِيهِمْ قَالُوا: يَا أَبَانَا إِنَّ مَلِكَ مِصْرَ أَكْرَمَنَا كَرَامَةً مَا لَوْ كَانَ رَجُلٌ مِنْ وَلَدِ يَعْقُوبَ مَا أَكْرَمَنَا كَرَامَتَهُ، وَإِنَّهُ ارْتَهَنَ شَمْعُونَ، وَقَالَ: ائْتُونِي بِأَخِيكُمْ هَذَا الَّذِي عَكَفَ عَلَيْهِ أَبُوكُمْ بَعْدَ أَخِيكُمُ الَّذِي هَلَكَ، فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا تَقْرَبُوا بِلَادِي. قَالَ يَعْقُوبُ: {هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ

96 Taberî, 16/153.

إِلَّا كَمَا أَمِنتُكُمْ عَلَى أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ، فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ} [يوسف: ٦٤] قَالَ: فَقَالَ لَهُمْ يَعْقُوبُ: إِذَا أَتَيْتُمْ مَلِكَ مِصْرَ فَأَقْرِئُوهُ مِنِّي السَّلَامَ، وَقُولُوا: إِنَّ أَبَانَا يُصَلِّي عَلَيْكَ، وَيَدْعُو لَكَ بِمَا أَوْلَيْتَنَا »

1217- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir: "Yûsuf yanında çalışan ve verilecek erzakları tartan gençlere şöyle dedi:

'Erzak almak için getirdikleri sermayelerini gizlice yüklerinin içine koyun ki bana geri dönmeleri kesin (garanti) olsun.' Babalarına döndüklerinde şöyle dediler:

'Mısır kralı bize o kadar ikramda bulundu ki bunu Ya'kûb'un soyundan birisi olsa yapmazdı! Ayrıca babanızın çok sevdiği kardeşiniz öldükten sonra yanına aldığı (ve buraya getirmediğiniz) kardeşinizi getirin diye Şem'ûn'u rehin olarak yanında tuttu. Eğer onu getirmezseniz sakın ülkeme yaklaşmayın diyerek bizi uyardı!' Ya'kûb çocuklarına şöyle dedi:

﴿هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا آمَنْتُكُمْ عَلَى أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾

'Daha önce kardeşi hakkında size ne kadar güvendiysem, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim! Allah en hayırlı koruyucudur. O, acıyanların en merhametlisidir.'[97]

Sonra onlara şu hatırlatmada bulunup, 'Mısır kralının yanına gittiğinizde benden ona selâm söyleyin ve babamız bize yaptığın iyilikten dolayı sana dua ediyor deyin' dedi."[98]

Yûsuf 63:

فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَى أَبِيهِمْ قَالُوا يَاأَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ
مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾

"Onlar, babalarına döndüklerinde, 'Ey babamız! Bize artık zahire verilmeyecek. Kardeşimizi (Bünyamin'i) bizimle gönder ki zahire alalım. Onu biz elbette koruruz' dediler." (63)

97 Yûsuf, 12/64.
98 Taberî, 16/158; Suyûtî, 4/9.

Yûsuf 64:

قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَى أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ
فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٦٤﴾

"Ya'kûb onlara, 'Onun hakkında size ancak, daha önce kardeşi hakkında güvendiğim kadar güvenebilirim! Allah en iyi koruyandır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir' dedi." (64)

Yûsuf 65:

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَاأَبَانَا مَا نَبْغِي هَذِهِ بِضَاعَتُنَا
رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾

"Yüklerini açıp zahire bedellerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. 'Ey babamız! Daha ne isteriz? İşte ödediğimiz bedeller de bize geri verilmiş. Onunla yine ailemize yiyecek getirir, kardeşimizi korur ve bir deve yükü zahire de fazladan alırız. Çünkü bu getirdiğimiz az bir zahiredir' dediler." (65)

Yûsuf 66:

قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ
بِكُمْ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾

"Babaları, 'Kuşatılıp çaresiz durumda kalmanız hariç, onu bana geri getireceğinize dair Allah adına sağlam bir söz vermedikçe, onu sizinle göndermeyeceğim' dedi. Ona güvencelerini verdiklerinde, 'Allah söylediklerimize vekildir' dedi." (66)

Yûsuf 67:

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللهِ مِنْ شَيْءٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾

"Sonra şöyle dedi: Oğullarım! (Şehre) hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan (gelecek) hiçbir şeyi sizden savamam. Hüküm Allah'tan başkasının değildir. (Onun için) ben yalnız O'na dayandım. Tevekkül edenler yalnız O'na dayansınlar." (67)

1. Ya'kûb'un Nazara Karşı Önlemi

[ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « خَافَ يَعْقُوبُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى بَنِيهِ الْعَيْنَ فَقَالَ: {يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ} [يوسف: ٦٧] فَيُقَالُ: هَؤُلَاءِ لِرَجُلٍ وَاحِدٍ، وَلَكِنِ ادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ »

1218- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Ya'kûb çocuklarına nazar değmesinden korktuğu için hepiniz (aynı anda) bir kapıdan girmeyin, demişti. Çünkü bunların hepsi bir adamın çocuğudur diyerek nazar ederler. Bundan dolayı şehre ayrı ayrı kapılardan girin diye tembihlemişti."[99]

Yûsuf 68:

وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾

"Babalarının emrettiği şekilde (ayrı kapılardan) girdiklerinde (bile) bu, Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan uzaklaştıracak değildi. Sadece Ya'kûb, içindeki bir dileği ortaya koymuş oldu. Şüphesiz o, biz kendisine öğrettiğimiz için bilgi sahibidir. Fakat insanların çoğu bilmezler." (68)

99 Taberî, 16/166; İbn Kesîr, 2/484.

Yûsuf 69:

وَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰى اِلَيْهِ اَخَاهُ قَالَ اِنِّي اَنَا
اَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾

"Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde; o, kardeşini (Bünyâmin'i) yanına alıp bağrına bastı ve (gizlice) 'Haberin olsun ben senin kardeşinim, artık onların yaptıklarına üzülme' dedi." (69)

1. Yûsuf'un, Kardeşi Bünyamin'e Kavuşması

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ آوَى إِلَيْهِ أَخَاهُ} [يوسف: ٦٩] قَالَ: عَرَفَ أَخَاهُ، فَأَنْزَلَهُمْ مَنْزِلًا، وَأَجْرَى عَلَيْهِمُ الطَّعَامَ وَالشَّرَابَ، فَلَمَّا كَانَ اللَّيْلُ جَاءَهُمْ بِمُثُلٍ، فَقَالَ: لِيَنَمْ كُلُّ أَخَوَيْنِ مِنْكُمْ عَلَى مِثَالٍ، فَلَمَّا بَقِيَ الْغُلَامُ وَحْدَهُ، قَالَ يُوسُفُ: هَذَا يَنَامُ مَعِي عَلَى فِرَاشِي، فَبَاتَ مَعَهُ، فَجَعَلَ يُوسُفُ يَشُمُّ رِيحَهُ، وَيَضُمُّهُ إِلَيْهِ حَتَّى أَصْبَحَ، وَجَعَلَ رُوبِيلُ يَقُولُ: مَا رَأَيْنَا مِثْلَ هَذَا، أَرِيحُونَا مِنْهُ »

1219- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Yûsuf, kardeşini (Bünyâmin'i) tanıdı. Sonra hepsini bir yere yerleştirip yemek ve içeceklerini temin etti. Sonra onlara yatak getirtip:

'Her iki kardeş bir yatakta uyusun' dedi. Bünyâmin yalnız kalınca:

'Bu delikanlı benimle birlikte yatağımda yatsın' dedi. Böylece Yûsuf kardeşini koklayıp sabaha kadar ona sarıldı. Kardeşlerden Ruveybil,

'Ben böyle bir şey görmedim. Kral bizi ondan (Bünyâmin'den) kurtardı' dedi."

2. Yûsuf'un, Kardeşine Nasihati

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} [يوسف: ٦٩] يَقُولُ: «لَا تَحْزَنْ عَلَى مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»

1220- Süddî âyetin, ﴿فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ***"Onların yaptıkları şeylere üzülme"*** kesitini:

"'Daha önce (sana ve bana) yaptıklarından dolayı üzülme!' şeklinde tefsir etmiştir."[100]

Yûsuf 70:

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ اَخِيهِ ثُمَّ
اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ اَيَّتُهَا الْعِيرُ اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾

"(Yûsuf) onların yükünü hazırladığı zaman su kabını (tası-maşrabayı) kardeşinin yükü içine koydu! (Kafile hareket ettikten) sonra bir tellal, 'Ey kafile! Siz hırsızsınız!' diye seslendi." (70)

1. Kervan Hareket Edince Hırsızlıkla Suçlanmaları

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ} [يوسف: ٧٠] وَالْأَخُ لَا يَشْعُرُ، فَلَمَّا ارْتَحَلُوا أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ قَبْلَ أَنْ تَرْتَحِلَ الْعِيرُ: {إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ} [يوسف: ٧٠] «

1221- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir: "Kardeşi yapılanları fark etmemişti. Kervan hareket ettikten (kısa bir süre) sonra bir tellal: 'Ey kafile! Siz hırsızsınız!' diye seslendi."[101]

Yûsuf 71:

قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾

"Yûsuf'un kardeşleri onlara dönerek, 'Ne yitirdiniz?' dediler." (71)

100 Taberî, 16/169; Suyûtî, 4/9.
101 Taberî, 16/174.

Yûsuf 72:

قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾

"Onlar, 'Hükümdar'ın su kabını yitirdik. Onu getirene bir deve yükü ödül var. Ben buna kefilim' dediler." (72)

Yûsuf 73:

قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾

"Dediler ki: 'Allah'a andolsun, siz de biliyorsunuz ki biz bu ülkede fesat çıkarmaya gelmedik, hırsız da değiliz.'" (73)

Yûsuf 74:

قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾

"Onlar, 'Eğer yalancı iseniz, hırsızlığın cezası nedir?' dediler." (74)

Yûsuf 75:

قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾

"Onun cezası, kayıp eşya, kimin yükünde bulunursa işte o (şahsa el koymak) onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız dediler." (75)

1. Hırsızın Cezası

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ، قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ} [يوسف: ٧٥] «تَأْخُذُونَهُ فَهُوَ لَكُمْ»

1222- Süddî şöyle demiştir: "Kayıp eşya, kimin yükünde bulunursa o şahsı alırsınız. Bu işin cezası budur."[102]

102 Taberî, 16/183-185.

Yûsuf 76:

فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾

"Bunun üzerine Yûsuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini aramaya başladı. Sonra da su kabını kardeşinin yükünden çıkardı. İşte biz Yûsuf'a böyle bir tedbiri öğrettik, yoksa Allah dileyip bunu öğretmeseydi kralın kanununa göre kardeşini alıkoyamazdı. Biz dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Her bilenin üstünde daha çok bilen biri vardır." (76)

1. Kralın Tasının Bünyamin'in Yükünden Çıkması

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: {فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ} [يوسف: ٧٦] « فَلَمَّا بَقِيَ رَحْلُ الْغُلَامِ، قَالَ: مَا كَانَ هَذَا الْغُلَامُ لِيَأْخُذَهُ. قَالُوا: وَاللَّهِ لَا يُتْرَكُ حَتَّى تَنْظُرَ فِي رَحْلِهِ، لِنَذْهَبَ وَقَدْ طَابَتْ نَفْسُكَ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فَاسْتَخْرَجَهَا مِنْ رَحْلِهِ »

1223- Süddî şöyle bir gelişmeye değinmiştir: "Herkesin yükü arandıktan sonra sıra Bünyâmin'in yüküne geldi. Yûsuf:

'Bu delikanlının kralın tasını alması mümkün değil' dedi. Kardeşler:

'Allah'a yemin olsun ki gönlünün rahat etmesi için bunu da kontrol et. Böylece biz de rahat bir şekilde buradan ayrılmış oluruz' dediler. Hz. Yûsuf elini Bünyâmin'in yükünün içine koydu ve birden aradıkları tası çıkardı!"

2. Allah'ın Yûsuf İçin Tuzak Kurmasının Anlamı

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ} [يوسف: ٧٦] يَقُولُ: صَنَعْنَا لِيُوسُفَ»

1224- Allah'ın, ﴿كَذٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ﴾ ***"Biz böylece Yûsuf için tuzak kurduk"*** sözü hakkında Süddî, "Yûsuf için bunu yaptık, anlamındadır" demiştir.

3. Kralın Diniyle Kastedilen

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ} [يوسف: ٧٦] يَقُولُ: «فِي حُكْمِ الْمَلِكِ»

1225- Allah'ın, ﴿دِينِ الْمَلِكِ﴾ ***"kralın dini"*** sözü hakkında, "kralın hükmüne göre, anlamındadır" demiştir.

4. Allah'ın Dilemesinin İstisna Edilmesiyle Kastedilen

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ} [الأنعام: ١١١] « وَلَكِنْ صَنَعْنَا لَهُ بِأَنَّهُمْ قَالُوا: {فَهُوَ جَزَاؤُهُ} [يوسف: ٧٥] »

1226- Allah'ın, ﴿إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللهُ﴾ ***"Allah'ın dilemesi müstesna"*** sözü hakkında, "Burada, 'Ancak biz, hırsızlığın cezası budur, demelerine karşılık bu şekilde bir cezayı yerine getirdik, denilmektedir" demiştir.[103]

Yûsuf 77:

قَالُوا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهٗ مِنْ قَبْلُ ۚ فَاَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهٖ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ ۚ قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا ۚ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾

"(Kardeşleri) dediler ki: 'Eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı.' Yûsuf bunu içinde sakladı, onlara açmadı. (Kendi kendine) dedi ki: Siz daha kötü durumdasınız! Allah, sizin anlattığınızı çok iyi bilir." (77)

1. Bünyamin'in Alıkonulması

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « لَمَّا اسْتُخْرِجَتِ السَّرِقَةُ مِنْ رَحْلِ الْغُلَامِ انْقَطَعَتْ ظُهُورُهُمْ، وَقَالُوا: يَا بَنِي رَاحِيلَ، مَا يَزَالُ لَنَا مِنْكُمْ

103 Taberî, 16/190.

بَلَاءٌ حَتَّى أَخَذْتَ هَذَا الصُّوَاعَ فَقَالَ بِنْيَامِينُ: بَلْ بَنُو رَاحِيلَ الَّذِينَ لَا يَزَالُ لَهُمْ مِنْكُمْ بَلَاءٌ، ذَهَبْتُمْ بِأَخِي فَأَهْلَكْتُمُوهُ فِي الْبَرِّيَّةِ، وَضَعَ هَذَا الصُّوَاعَ فِي رَحْلِي الَّذِي وَضَعَ الدَّرَاهِمَ فِي رِحَالِكُمْ، فَقَالُوا: لَا تَذْكُرِ الدَّرَاهِمَ فَنُؤْخَذَ بِهَا، فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ دَعَا بِالصُّوَاعِ، فَنَقَرَ فِيهِ، ثُمَّ أَدْنَاهُ مِنْ أُذُنِهِ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ صُوَاعِي هَذَا لَيُخْبِرُنِي أَنَّكُمْ كُنْتُمْ اثْنَيْ عَشَرَ رَجُلًا، وَأَنَّكُمُ انْطَلَقْتُمْ بِأَخٍ لَكُمْ فَبِعْتُمُوهُ، فَلَمَّا سَمِعَهَا بِنْيَامِينُ، قَامَ فَسَجَدَ لِيُوسُفَ، ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا الْمَلِكُ، سَلْ صُوَاعَكَ هَذَا عَنْ أَخِي، أَحَيٌّ هُوَ؟ فَنَقَرَهُ، ثُمَّ قَالَ: هُوَ حَيٌّ، وَسَوْفَ تَرَاهُ، قَالَ: فَاصْنَعْ بِي مَا شِئْتَ، فَإِنَّهُ إِنْ عَلِمَ بِي سَوْفَ يَسْتَنْقِذُنِي، قَالَ: فَدَخَلَ يُوسُفُ فَبَكَى، ثُمَّ تَوَضَّأَ، ثُمَّ خَرَجَ فَقَالَ بِنْيَامِينُ: أَيُّهَا الْمَلِكُ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَضْرِبَ صُوَاعَكَ هَذَا فَيُخْبِرُكَ بِالْحَقِّ، فَسَلْهُ مَنْ سَرَقَهُ فَجَعَلَهُ فِي رَحْلِي؟ فَنَقَرَهُ فَقَالَ: إِنَّ صُوَاعِي هَذَا غَضْبَانُ، وَهُوَ يَقُولُ: كَيْفَ تَسْأَلُنِي عَنْ صَاحِبِي، وَقَدْ رُئِيتُ مَعَ مَنْ كُنْتُ قَالَ: وَكَانَ بَنُو يَعْقُوبَ إِذَا غَضِبُوا لَمْ يُطَاقُوا، فَغَضِبَ رُوبِيلُ، فَقَالَ: أَيُّهَا الْمَلِكُ، وَاللَّهِ لَتَتْرُكُنَا أَوْ لَأَصِيحَنَّ صَيْحَةً لَا يَبْقَى بِمِصْرَ امْرَأَةٌ حَامِلٌ إِلَّا أَلْقَتْ مَا فِي بَطْنِهَا وَقَامَتْ كُلُّ شَعْرَةٍ فِي جَسَدِ رُوبِيلَ فَخَرَجَتْ مِنْ ثِيَابِهِ، فَقَالَ يُوسُفُ لِابْنِهِ: قُمْ إِلَى جَنْبِ رُوبِيلَ فَمَسَّهُ وَكَانَ بَنُو يَعْقُوبَ إِذَا غَضِبَ أَحَدُهُمْ فَمَسَّهُ الْآخَرُ ذَهَبَ غَضَبُهُ، فَمَرَّ الْغُلَامُ إِلَى جَنْبِهِ فَمَسَّهُ، فَذَهَبَ غَضَبُهُ، فَقَالَ رُوبِيلُ: مَنْ هَذَا؟ إِنَّ فِي هَذَا الْبَلَدِ لَبِزَرًا مِنْ بَزْرِ يَعْقُوبَ فَقَالَ يُوسُفُ: مَنْ يَعْقُوبُ؟ فَغَضِبَ رُوبِيلُ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا الْمَلِكُ لَا تَذْكُرْ يَعْقُوبَ، فَإِنَّهُ سَرِيُّ اللَّهِ، ابْنُ ذَبِيحِ اللَّهِ، ابْنِ خَلِيلِ اللَّهِ، قَالَ يُوسُفُ: أَنْتَ إِذَنْ كُنْتَ صَادِقًا »

1227- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir: "Çalınan eşya Bünyâmin'in yükünden çıkınca adeta belleri kırılan kardeşler şöyle dediler:

'Râhîl'in çocukları! Hep sizin yüzünüzden başımıza gelen belalarla uğraşıyoruz. Sen bu tası ne zaman aldın?' Bünyâmin:

'Aksine Râhîl'in çocukları sizden neler çekti! Kardeşimi götürüp kırda öldürdünüz. Ayrıca yükünüze sermayenizi koyanlar kim ise aynı kişi bu tası benim yüküme koymuştur' dedi. Kardeşler:

'Çuvallara konan dirhemlerden bahsetme, yoksa bu hususta suçlanırsın' dediler. Kardeşler tekrar Yûsuf'un huzuruna çıkınca Yûsuf tası istedi, sonra onu inceleyip şöyle dedi:

'Bu tas bana şunu söylüyor: Sizler on iki kardeşmişsiniz, sonra bir kardeşinizi birlikte kırlara götürüp onu satmışsınız.' Bünyâmin bunu duyunca Yûsuf'a secde ederek:

'Ey kral bu tasına sorar mısın, kardeşim hayatta mı acaba?' Yûsuf biraz tası inceledikten sonra:

'O hayatta ve onu sonra göreceksin!' Bünyâmin:

'Kral hazretleri artık bana istediğini yapabilirsin. Çünkü Yûsuf benim durumumu öğrenirse gelir, beni kurtarır' dedi."

Süddî, hikâyenin devamını şöyle anlatmıştır:

"Yûsuf ağlayarak içeri girdi sonra abdest alıp çıktı.' Bünyâmin:

'Kral hazretleri şu tasınıza sorar mısınız, onu çalıp benim yükümün içine kim koymuş acaba?' Yûsuf tası biraz inceledikten sonra:

'Benim bu tasım şu an çok öfkeli ve şöyle diyor: Benim kiminle birlikte olduğumu bildiği halde niçin sahibimi soruyor?' dedi."

Süddî sözlerine şöyle devam ediyor:

"Hz. Ya'kûb'un çocukları öfkelendiklerinde kimsenin gücü onlara yetmezdi. Ruveybil öfkelendi ve krala şöyle dedi:

'Kral hazretleri! Ya bizi bırakırsın ya da avazım çıktığı kadar bağırırım böylece Mısır'daki bütün hamile kadınlar düşük yaparlar.' Öfkeden Ruveybil'in bedenindeki bütün tüyleri kalkmış ve elbisesinden dışarı çıkmıştı. Yûsuf kardeşine şöyle dedi:[104]

'Kalk Ruveybil'in yanına git ve ona dokun!' Ya'kûb'un çocuklarının şöyle bir özelliği vardı. Onlardan biri öfkelendiğinde diğer kardeşi ona dokunursa öfkesi geçerdi! Çocuk Ruveybil'in yanına gidip ona dokununca öfkesi dindi. Ruveybil bütün bunlar karşısında şaşkınlığını gizleyemedi ve şöyle dedi:

'Bu topraklarda Ya'kûb'un soyundan birisi mi var?' Yûsuf:

---

104 Muhtemelen burada bir yanlışlık vardır. Burada bahsi geçen kardeşleri değil, Yûsuf'un çocuklarından birisi olmalı. Zaten Ruveybil'in şaşkınlığı buna işaret etmektedir. Eğer kendisine dokunan kardeşi olsaydı bu kadar şaşırmazdı! [Çeviren].

'Ya'kûb kim oluyor?' dedi. Ruveybil:

'Kral hazretleri! Ya'kûb'u bilmez misiniz? O, Allah'ın seçkin kulu, aynı zamanda Allah'a kurban edilen İshak'ın[105] oğlu ve Allah'ın dostu Hz. İbrâhim'in torunudur' dedi. Yûsuf:

'O zaman sen doğru söylüyorsun!' dedi."[106]

Yûsuf 78:

قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا
مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٧٨﴾

"Onlar, Yûsuf'a, 'Ey güçlü vezir! Bunun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizden birini alıkoy. Şüphesiz biz senin iyilik edenlerden olduğunu görüyoruz' dediler." (78)

1. Yûsuf Kardeşlerini Uğurlarken Ne Dedi?

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا، فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ، إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ. قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ، إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ} قَالَ يُوسُفُ: إِذَا أَتَيْتُمْ أَبَاكُمْ فَأَقْرِئُوهُ السَّلَامَ، وَقُولُوا لَهُ: إِنَّ مَلِكَ مِصْرَ يَدْعُو لَكَ أَنْ لَا تَمُوتَ حَتَّى تَرَى ابْنَكَ يُوسُفَ، حَتَّى يَعْلَمَ أَنَّ فِي أَرْضِ مِصْرَ صِدِّيقِينَ مِثْلَهُ »

1228- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir: "Yûsuf, kardeşlerine, 'Babanıza gittiğinizde benden selâm söyleyin ve ölmeden önce oğlunuz Yûsuf'u görmeniz için 'Mısır kralının' ona dua ettiğini haber

105 Bu rivâyetler İsrâiliyat kaynaklı olup kurban edilen kişinin Hz. İbrâhim oğullarından İshak olduğunu söylemektedir. Süddî konu ile ilgili farklı âyetlerin tefsirinde kurban edilenin Hz. İshak olduğunu söylemiştir. Ehl-i Kitap Hz. İsmâil'in soyundan olan Araplara, dolayısı ile Allah Rasûlü'ne bir fazilet ulaşmasın diye kurban edilen çocuğun hep Hz. İshak olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Muhammed Hüseyin ez-Zehebî, *İsrâiliyât fi'l-Kur'ân ve'l-Hadîs*, s. 356.

106 Taberî, 16/201; *Târîhu't-Taberî*, 1/182-183; Suyûtî, 4/9.

verin! Böylece Mısır topraklarında onun gibi doğru insanların olduğunu bilsin' dedi."[107]

Yûsuf 79:

قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾

"Yûsuf, 'Malımızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını tutmaktan Allah'a sığınırız. Şüphesiz biz o takdirde zulmetmiş oluruz' dedi." (79)

Yûsuf 80:

فَلَمَّا اسْتَيْئَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ ۚ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٠﴾

"Ondan ümitlerini kesince, kendi aralarında konuşmak üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: 'Babanızın Allah adına sizden söz aldığını, daha önce de Yûsuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Artık babam bana izin verinceye veya Allah, hakkımda hükmedinceye kadar buradan asla ayrılmayacağım. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır.'" (80)

1. Kardeşlerin Kendi İçlerine Gizlice Konuşmaları

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،] عَنِ السُّدِّيِّ: {فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا} [يوسف: ٨٠] وَأَخْلَصَ لَهُمْ شَمْعُونُ، وَقَدْ كَانَ ارْتَهَنَهُ، خَلَوْا بَيْنَهُمْ نَجِيًّا يَتَنَاجَوْنَ بَيْنَهُمْ «

1229- Süddî şöyle demiştir: "Şem'ûn kardeşleri için samimi oldu ve Hz. Yûsuf onu rehin olarak yanında tuttu, kardeşlerini ise gitmeleri hususunda serbest bıraktı. Onlar kendi aralarında gizlice konuştular."[108]

---

107 Taberî, 16/201; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 1/181-182; Suyûtî, (Muhtasar) 4/9.

108 Taberî, 16/213.

2. Büyükleri İfadesiyle Kastedilen

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {قَالَ كَبِيرُهُمْ} [يوسف: ٨٠] فِي الْعِلْمِ {أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ، وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ، فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ} [يوسف: ٨٠] الْآيَةَ، فَأَقَامَ رُوبِيلُ بِمِصْرَ، وَأَقْبَلَ التِّسْعَةُ إِلَى يَعْقُوبَ فَأَخْبَرُوهُ الْخَبَرَ، فَبَكَى وَقَالَ: يَا بَنِيَّ، مَا تَذْهَبُونَ مَرَّةً إِلَّا نَقَصْتُمْ وَاحِدًا، ذَهَبْتُمْ مَرَّةً فَنَقَصْتُمْ يُوسُفَ، وَذَهَبْتُمُ الثَّانِيَةَ فَنَقَصْتُمْ شَمْعُونَ، وَذَهَبْتُمُ الْآنَ فَنَقَصْتُمْ رُوبِيلَ »

1230- Süddî, âyette geçen ﴿كَبِيرُهُمْ﴾ ***"büyükleri"*** ifadesini "ilim bakımından büyükleri" şeklinde tefsir etmiştir.

[3. Rüveybil'in Mısır'da Kalması ve Diğerlerinin Babalarına Durumu Anlatması]

1231- Rüveybil Mısır'da kalırken diğer dokuz kardeşi memleketlerine dönüp durumu babalarına anlattılar. Yaşananları duyan Ya'kûb ağladı ve,

'Ne zaman sizi göndersem her seferinde çocuklarımdan birisi eksiliyor. Bir seferinde Yûsuf'u sizinle gönderdim fakat onu kaybettiniz. İkinci sefer gönderdiğimde Şem'ûn geri gelmedi. Şimdi ise Ruveybil gelmedi!' dedi."[109]

Yûsuf 81-82:

ارْجِعُوا إِلَى أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَاأَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا
بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾ وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي
كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾

"Siz babanıza dönün ve deyin ki: 'Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti, biz ancak bildiğimize şahitlik ettik. (Sana söz verdiğimiz zaman) gaybı (oğlunun hırsızlık edeceğini) bilemezdik. Bulunduğumuz kent halkına ve aralarında olduğumuz kervana da sor. Şüphesiz biz doğru söyleyenleriz.'" (81-82)

109 Taberî, 16/207; Suyûtî, 4/9.

Yûsuf 83:

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾

"Ya'kûb, 'Nefisleriniz sizi bir iş yapmağa sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir' dedi." (83)

Yûsuf 84:

وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَى عَلَى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾

"Onlardan yüz çevirdi, 'Ah Yûsuf'um ah!' diye sızlandı ve kederini içine gömmesi yüzünden gözlerine ak düştü." (84)

1. Ya'kûb'un İçinde Tuttuğu Şey Neydi?

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {فَهُوَ كَظِيمٌ} [يوسف: ٨٤] قَالَ: «مِنَ الْغَيْظِ»

1232- Süddî şöyle demiştir: "Öfkesini içinde tutuyordu."[110]

Yûsuf 85:

قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٥﴾

"Allah'a andolsun ki sen hâlâ Yûsuf'u anıyorsun. Sonunda ya hasta olacaksın ya da büsbütün helâk olacaksın, dediler." (85)

1. ﴿حَرَضًا﴾ "haradan" İfadesi

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {حَتَّى تَكُونَ حَرَضًا} [يوسف: ٨٥] «بَالِيًا»

110 Taberî, 16/218.

1233- Süddî, âyette geçen ﴿حَرَضًا﴾ ***"haradan"*** kelimesini "çürüyeceksin" şeklinde tefsir etmiştir.

2. Helâk Olmakla Kastedilen

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ} [يوسف: ٨٥] قَالَ: «مِنَ الْمَيِّتِينَ»

1234- Yine ﴿الهَالِكِينَ﴾ ***"helâk olanlardan olacaksın"*** kelimesini "öleceksin" şeklinde tefsir etmiştir.[111]

Yûsuf 86:

قَالَ اِنَّمَا اَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِي اِلَى اللهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

"(Ya'kûb:) Ben gam ve kederimi sadece Allah'a arz ediyorum. Ve ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından (vahiy ile) biliyorum, dedi." (86)

1. Ya'kûb'un, Kralın Yûsuf Olabileceğini Anlaması

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ} [يوسف: ٨٦] قَالَ: « لَمَّا أَخْبَرُوهُ بِدُعَاءِ الْمَلِكِ أَحَسَّتْ نَفْسُ يَعْقُوبَ، وَقَالَ: مَا يَكُونُ فِي الْأَرْضِ صِدِّيقٌ إِلَّا نَبِيٌّ فَطَمِعَ، قَالَ: لَعَلَّهُ يُوسُفَ »

1235- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Çocukları kralın selâmını getirince bu durum Ya'kûb'u rahatlattı ve şöyle dedi:

'Yeryüzünde sıddık var ise bunun peygamber olması gerekir.' Sonra içinden arzulayarak,

'Büyük ihtimalle bu (kral) Yûsuf olmalıdır!' dedi.[112]

111 Taberî, 16/225, 225.
112 Taberî, 16/227; Kurtubî, 4/3480.

2. Yûsuf'un Zindanda İken Cebrâil ile Diyaloğu

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « أَتَى جَبْرَئِيلُ يُوسُفَ وَهُوَ فِي السِّجْنِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ، وَجَاءَ فِي صُورَةِ رَجُلٍ حَسَنِ الْوَجْهِ طَيِّبِ الرِّيحِ نَقِيِّ الثِّيَابِ، فَقَالَ لَهُ يُوسُفُ: أَيُّهَا الْمَلِكُ الْحَسَنُ وَجْهُهُ، الْكَرِيمُ عَلَى رَبِّهِ، الطَّيِّبُ رِيحُهُ، حَدِّثْنِي كَيْفَ يَعْقُوبُ؟ قَالَ: حَزِنَ عَلَيْكَ حُزْنًا شَدِيدًا، قَالَ: وَمَا بَلَغَ مِنْ حُزْنِهِ؟ قَالَ: حُزْنُ سَبْعِينَ مُثْكِلَةٍ. قَالَ: فَمَا بَلَغَ مِنْ أَجْرِهِ؟ قَالَ: أَجْرُ سَبْعِينَ أَوْ مِائَةِ شَهِيدٍ. قَالَ يُوسُفُ: فَإِلَى مَنْ أَوَى بَعْدِي؟ قَالَ: إِلَى أَخِيكَ بِنْيَامِينَ، قَالَ: فَتَرَانِي أَلْقَاهُ أَبَدًا؟ قَالَ: نَعَمْ، فَبَكَى يُوسُفُ لِمَا لَقِيَ أَبُوهُ بَعْدَهُ، ثُمَّ قَالَ: مَا أُبَالِي مَا لَقِيتُ إِنِ اللَّهُ أَرَانِيهِ »

Yûsuf zindanda iken Cebrâil; yüzü güzel, elbisesi temiz ve kokusu hoş olan bir adam şeklinde selâm verip onu ziyarete geldi! Yûsuf:

'Ey yüzü güzel, Allah katında değerli ve kokusu güzel melek! Ya'kûb'un durumu nasıldır?' dedi. Cebrâil:

'Senin için çok ama çok üzülüyor!' dedi. Yûsuf:

'Üzüntüsünün boyutu ne kadar?' dedi. Cebrâil:

'Çocuğunu kaybeden yetmiş kişinin üzüntüsüne denk!' dedi. Yûsuf:

'Elde ettiği sevabı ne kadar?' dedi. Cebrâil:

'Yetmiş veya yüz şehit sevabı!' dedi. Yûsuf:

'Benden sonra kiminle teselli buldu?' dedi. Cebrâil:

'Kardeşin Bünyâmin ile' dedi. Yûsuf:

'Beni onu sonsuza kadar bırakmış birisi olarak mı görüyorsun?' dedi. Cebrâil:

'Evet!' dedi. Bunun üzerine Yûsuf babasının kendisinden sonra çektiklerine ağladı ve:

'Allah bana onu görmeyi nasip ederse çektiğim bunca çileye aldırış etmem!' dedi."[113]

113 Taberî, 16/231; Suyûtî, 4/9.

Yûsuf 87:

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَايْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَايْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾

"Ey oğullarım! Gidin Yûsuf'u ve kardeşini araştırın. Allah'ın ravhından ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın ravhından ümidini kesmez." (87)

1. Yûsuf ve Kardeşini Nerede Araştırmaları İsteniyor?

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ، [عَنِ السُّدِّيِّ: {يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ} [يوسف: ٨٧] بِمِصْرَ {وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ} [يوسف: ٨٧] قَالَ: «مِنْ فَرَجِ اللَّهِ أَنْ يَرُدَّ يُوسُفَ»

1236- Süddî âyetin; ﴿يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ﴾ ***"Oğullarım! Gidin ve Yûsuf ile kardeşini araştırın"*** kesitini: "Mısır'da araştırın" şeklinde tefsir etmiştir.

2. Allah'ın Ravhı ile Kastedilen

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ، [عَنِ السُّدِّيِّ: {يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ} [يوسف: ٨٧] بِمِصْرَ {وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ} [يوسف: ٨٧] قَالَ: «مِنْ فَرَجِ اللَّهِ أَنْ يَرُدَّ يُوسُفَ»

1237- Âyetin, ﴿وَلَا تَايْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ﴾ ***"Allah'ın ravhından ümit kesmeyin"*** kesitini: "Yûsuf'u geri vermesi hususunda Allah'ın bir kapı açacağından ümidinizi kesmeyin" şeklinde tefsir etmiştir.[114]

114 Taberî, 16/233.

Yûsuf 88:

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾

"Yûsuf'un yanına girdiklerinde dediler ki: Ey Aziz! Bizi ve ailemizi kıtlık bastı ve biz değersiz bir sermaye ile geldik. Hakkımızı tam ölçerek ver. Ayrıca bize bağışta da bulun. Şüphesiz Allah sadaka verenleri mükâfatlandırır." (88)

1. ﴿مُزْجَاةٍ﴾ "müzcâtin" İfadesi

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ، [عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: «دَرَاهِمُ فِيهَا جَوَازٌ»

1238- Süddî, âyette geçen ﴿مُزْجَاةٍ﴾ ***"müzcâtin"*** kelimesini; "Üzerinde 'geçerlidir' yazılan dirhem!" şeklinde tefsir etmiştir.

2. Ölçüyü Tam Vermesini İstemelerinin Anlamı

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ، [عَنِ السُّدِّيِّ: {فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ} [يوسف: ٨٨] قَالَ: «كَمَا كُنْتَ تُعْطِينَا بِالدَّرَاهِمِ الْجِيَادِ»

1239- Yine âyette geçen, ﴿فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ﴾ ***"bize ölçüyü tam olarak ver"*** ifadesini: "Daha önce kaliteli dirhem karşılığında verdiğin gibi şimdi de cömertçe ver" şeklinde tefsir etmiştir.

3. Tasadduk Etmesini İstemeleri

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ، [عَنِ السُّدِّيِّ: {وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا} [يوسف: ٨٨] قَالَ: «تَفَضَّلْ بِمَا بَيْنَ الْجِيَادِ وَالرَّدِيَّةِ»

1240- Âyette geçen, ﴿وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا﴾ ***"ve bize tasadduk et"*** ifadesini: "Bize kaliteli ve düşük erzakın ortası olan bir erzak ver" şeklinde tefsir etmiştir.[115]

115 Taberî, 16/241; İbn Kesîr, 2/488.

4. Yûsuf'un, Kardeşlerine Yûsuf'a Ne Yaptıklarını Sorması

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مُسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ} [يوسف: ٨٨] الْآيَةَ، قَالَ: فَرَحِمَهُمْ عِنْدَ ذَلِكَ، فَقَالَ لَهُمْ: {هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ} [يوسف: ٨٩]»

1241- Süddî bu hususta şunları söylemiştir: "Kardeşleri yanına gelir gelmez hemen şöyle dediler:

'Ey Aziz! Bizi ve ailemizi kıtlık bastı ve biz değersiz bir sermaye ile geldik.' Yûsuf sözlerini duyunca onlara acıdı ve:

﴿هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ﴾

'Siz, cahilliğiniz yüzünden Yûsuf ve kardeşine yaptıklarınızı biliyor musunuz?' dedi."[116]

5. Yûsuf'un Gerçeği Anlatması

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « لَمَّا قَالَ لَهُمْ يُوسُفُ: {أَنا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي} [يوسف: ٩٠] اعْتَذَرُوا إِلَيْهِ، وَقَالُوا: {تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ} [يوسف: ٩١] فِيمَا كُنَّا صَنَعْنَا بِكَ »

1242- Süddî şunları söylemiştir: "Yûsuf onlara,

'Ben Yûsuf'um bu da kardeşim' dediğinde onlar özür dileyip şu itiraftа bulundular:

﴿تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ﴾

'Dediler ki: 'Allah'a andolsun, gerçekten Allah seni bize üstün kıldı. Gerçekten biz (Biz sana yaptıklarımız hususunda) hata ettik.'[117]

116 Taberî, 16/244.
117 Taberî, 16/246; İbn Kesîr, 2/489.

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « اعْتَذَرُوا إِلَى يُوسُفَ، فَقَالَ: {لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ} [يوسف: ٩٢] يَقُولُ: «لَا أَذْكُرُ لَكُمْ ذَنْبَكُمْ»

1243- Yûsuf onların bu itiraflarına karşılık,

﴿لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللهُ لَكُمْ وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾

'(Yûsuf) dedi ki: 'Bugün (yaptığınız hatayı anlatmak sureti ile) sizi kınamak yok, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir' dedi."[118]

Yûsuf 89:

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾

"Yûsuf dedi ki: 'Siz (henüz) cahil kimseler iken Yûsuf ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?'" (89)

Yûsuf 90:

قَالُوا أَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا
إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾

"Kardeşleri, 'Yoksa sen, sen Yûsuf musun?' dediler. O da, 'Ben Yûsuf'um, bu da kardeşim. Allah, bize iyilikte bulundu. Çünkü, kim kötülükten sakınır ve sabrederse, şüphesiz Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez' dedi." (90)

Yûsuf 91:

قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ ﴿٩١﴾

"Dediler ki: 'Allah'a andolsun, gerçekten Allah seni bize üstün kıldı. Gerçekten biz suç işlemiştik.'" (91)

---

118 Taberî, 16/247.

Yûsuf 92:

قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾

"Yûsuf dedi ki: 'Bugün size kınama yok. Allah sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir.'" (92)

Yûsuf 93:

اِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِي يَأْتِ بَصِيرًا ۚ وَأْتُونِي بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾

"Bu gömleğimi götürün de babamın yüzüne koyun ki gözleri açılsın ve bütün ailenizi bana getirin, dedi." (93)

1. Ya'kûb'un Gözlerinin Açılması

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « قَالَ لَهُمْ يُوسُفُ: مَا فَعَلَ أَبِي بَعْدِي؟ قَالُوا: لَمَّا فَاتَهُ بِنْيَامِينُ عَمِيَ مِنَ الْحُزْنِ، قَالَ: {اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا، وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ} [يوسف: ٩٣]

1244- Süddî şunları söylemiştir: "Yûsuf:

'Babam benden sonra ne yaptı?' dedi. Kardeşler:

'Bünyâmin'den ayrı düşünce üzüntüden gözleri görmez oldu' dediler. Yûsuf:

'Bu gömleğimi götürün de babamın yüzüne koyun ki, gözleri açılsın!' dedi."

Yûsuf 94:

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنِّي لَاَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا اَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾

"Kervan (Mısır'dan) ayrılınca babaları, 'Bana bunak demezseniz, şüphesiz ben Yûsuf'un kokusunu alıyorum' dedi." (94)

1. ﴿لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ﴾ "levlâ en tüfennidûne" İfadesi

لَوْلا لَوْلا اَنْ تُهَرِّمُونَ لَوْلا أَنْ تُكَذِّبُونِ

1245- Taberî, İbn Vekî → Amr el-Ankazî → Esbât kanalıyla Süddî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Bana bunak diyerek yalanlamazsanız, anlamındadır."[119]

2. Ya'kûb Hangi Konuda İtham Edileceğini Düşünmüştür?

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ} [يوسف: ٩٥] قَالَ: «فِي شَأْنِ يُوسُفَ»

1246- Süddî şöyle demiştir: "Ya'kûb bu sözlerini Yûsuf'la ilgili söylediklerini konusunda dile getirmiştir."

Yûsuf 95:

قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾

"Onlar da, 'Allah'a yemin ederiz ki sen hâlâ eski şaşkınlığındasın' dediler." (95)

Yûsuf 96:

فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

"Müjdeci gelince gömleği yüzüne koyar koymaz Ya'kûb tekrar görür hale geldi. Dedi ki: Ben size, 'Allah tarafından sizin bilmediklerinizi bilirim' demedim mi?" (96)

119 Taberî, 16/257.

1. Ya'kûb'a Yûsuf'un Gömleğini Kim Getirdi?

[ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « قَالَ يُوسُفُ: {اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا، وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ} [يوسف: ٩٣] « قَالَ يَهُوذَا: أَنَا ذَهَبْتُ بِالْقَمِيصِ مُلَطَّخًا بِالدَّمِ إِلَى يَعْقُوبَ فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّ يُوسُفَ أَكَلَهُ الذِّئْبُ، وَأَنَا أَذْهَبُ الْيَوْمَ بِالْقَمِيصِ وَأُخْبِرُهُ أَنَّهُ حَيٌّ، فَأُفَرِّحُهُ كَمَا أَحْزَنْتُهُ»

1247- Süddî şöyle demiştir: "Yûsuf kardeşlerine, ﴿ اِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِي يَأْتِ بَصِيرًا﴾ ***'Bu gömleğimi götürün ve babamın yüzüne sürün ki görür hale gelsin'*** deyinde Yahuda:

'Vaktiyle Yûsuf'un gömleğine kan sürüp onu kurt yemiş diye öldüğünü Ya'kûb'a ben söylemiştim. Bugün de gömleğini götürüp onun sağ olduğunu ben söyleyeceğim. Böylece o gün üzdüğüm Ya'kûb'u bugün sevindireceğim!' dedi."[120]

Yûsuf 97:

قَالُوا يَاأَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿٩٧﴾

"Oğulları, 'Ey babamız! Allah'tan suçlarımızın bağışlanmasını dile. Biz gerçekten suçlu idik' dediler." (97)

Yûsuf 98:

قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾

"Yakub, 'Rabbimden sizin bağışlanmanızı dileyeceğim. Şüphesiz O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir' dedi." (98)

120 Taberî, 16/259; Kurtubî, 4/3488; İbn Kesîr, 2/490; Suyûtî, 4/9.

Yûsuf 99:

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ آوَى إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ ﴿٩٩﴾

"(Mısır'a gidip) Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde; Yûsuf ana babasını bağrına bastı ve 'Allah'ın iradesi ile güven içinde Mısır'a girin' dedi." (99)

1. Yûsuf Ailesini Karşılamaya Nasıl Gitti?

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ، [عَنِ السُّدِّيِّ: «فَحَمَلُوا إِلَيْهِ أَهْلَهُمْ وَعِيَالَهُمْ، فَلَمَّا بَلَغُوا مِصْرَ كَلَّمَ يُوسُفُ الْمَلِكَ الَّذِي فَوْقَهُ، فَخَرَجَ هُوَ وَالْمُلُوكُ يَتَلَقَّوْنَهُمْ، فَلَمَّا بَلَغُوا مِصْرَ {قَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ. فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ آوَى إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ} »

1248- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Hz. Yûsuf kendisinin üstünde olan kral ile konuştuktan sonra birlikte ailesini karşılamaya gittiler."

2. Anne Babasıyla Kastedilen

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ، [عَنِ السُّدِّيِّ: {فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ آوَى إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ} [يوسف: ٩٩] قَالَ: «أَبُوهُ وَخَالَتُهُ»

1249- Ayrıca âyette geçen, ﴿أَبَوَيْهِ﴾ ***"anne babasını"*** ifadesini: "babası ve teyzesi" olarak tefsir etmiştir.[121]

3. Yûsuf'un Rüyası ile Gerçekleşmesi Arasındaki Süre

أَخْرَجَهُ القُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: كَانَ بَيْنَ الرُّؤْيَا يُسُفَ وَبَيْنَ تَأْوِيلِهَا سِتٌّ وَثَلاثِينَ سَنَةً

1250- Kurtubî yaptığı tahriçte Süddî'nin şöyle dediğini söylemiştir: "Yûsuf'un çocuk iken gördüğü rüya ile bunun te'vilinin gerçekleşmesi arasında otuz altı yıl geçmişti."[122]

---

121 Taberî, 16/265; İbn Kesîr, 2/490.
122 Kurtubî, 4/3494.

Yûsuf 100:

وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۚ وَقَالَ يَا اَبَتِ هٰذَا تَأْوِيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ ۖ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا ۖ وَقَدْ اَحْسَنَ بِي اِذْ اَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ اِخْوَتِي ۚ اِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ ۚ اِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿١٠٠﴾

"Ana ve babasını arşın üstüne çıkartıp oturttu ve hepsi onun için (ona kavuştukları için) secdeye kapandılar. (Yûsuf) dedi ki: 'Ey babacığım! İşte bu, daha önce (gördüğüm) rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Doğrusu Rabbim bana (çok şey) lütfetti. Çünkü beni zindandan çıkardı ve şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirdi. Şüphesiz ki Rabbim dilediğine lütfedicidir. Kuşkusuz O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.'" (100)

1. Arş ile Kastedilen

حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ، عَنِ السُّدِّيِّ: {وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ} [يوسف: ١٠٠] قَالَ: «السَّرِيرُ»

1251- Amr el-Ankazî → Esbât kanalıyla gelen rivâyette Süddî'nin âyette geçen arş ile ilgili, "Taht anlamındadır" dediği nakledilmiştir.[123]

Yûsuf 101:

رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ ۚ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَ وَلِيِّي فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَاَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿١٠١﴾

"Rabbim! Bana hükümranlık verdin, rüyaların yorumunu öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaratanı! Dünya ve ahirette işlerimi yoluna koyan sensin; benim canımı Müslüman olarak al ve beni iyilere kat." (101)

123 Taberî, 16/267.

1. Ya'kûb'un Ölümü ve Defnedilmesi

[حَدَّثَنَا ابْنُ وَكِيعٍ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، عَنْ أَسْبَاطٍ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « لَمَّا حَضَرَ الْمَوْتُ يَعْقُوبَ أَوْصَى إِلَى يُوسُفَ أَنْ يَدْفِنَهُ عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ، فَلَمَّا مَاتَ نَفَخَ فِيهِ الْمُرَّ وَحَمَلَهُ إِلَى الشَّامِ. قَالَ: فَلَمَّا بَلَغُوا إِلَى ذَلِكَ الْمَكَانِ أَقْبَلَ عِيصُ أَخُو يَعْقُوبَ فَقَالَ: غَلَبَنِي عَلَى الدَّعْوَةِ، فَوَاللَّهِ لَا يَغْلِبُنِي عَلَى الْقَبْرِ، فَأَبَى أَنْ يَتْرُكَهُمْ أَنْ يَدْفِنُوهُ، فَلَمَّا احْتَبَسُوا قَالَ هِشَامُ بْنُ دَانَ بْنِ يَعْقُوبَ، وَكَانَ هِشَامُ أَصَمَّ، لِبَعْضِ إِخْوَتِهِ: مَا لِجَدِّي لَا يُدْفَنُ؟ قَالُوا: هَذَا عَمُّكَ يَمْنَعُهُ، قَالَ: أَرُونِيهِ أَيْنَ هُوَ فَلَمَّا رَآهُ، رَفَعَ هِشَامٌ يَدَهُ فَوَجَأَ بِهَا رَأْسَ الْعِيصِ وَجْأَةً سَقَطَتْ عَيْنَاهُ عَلَى فَخْذِ يَعْقُوبَ، فَدُفِنَا فِي قَبْرٍ وَاحِدٍ »

1252- Süddî şunları söylemiştir: "Ölümü yaklaştığında Ya'kûb, oğlu Yûsuf'u çağırdı ve öldüğünde kendisini İbrâhim ve İshak'ın yanına defnetmesini vasiyet etti. Vefât ettiğinde sesli boru ile öldüğü ilan edildi, sonra cenazesi Şam'a götürüldü. Oraya vardıklarında kardeşi Ays onları karşıladı ve şöyle dedi:

'Ya'kûb benden erken öldü, fakat kabir hususunda beni es geçip oraya defnedilemez.' Böylece Hz. İbrâhim'in kabrinin yanına defnedilmesine izin vermedi. Hz. Ya'kûb'un torunlarından Hişam itiraz edip şöyle dedi:

'Dedemin buraya defnedilmesine engel olan nedir?' Yanındakiler:

'Amcan buna engel oluyor!' dediler. Hişam:

'Amcamın nerede olduğunu bana gösterin!' dedi. Hişam gidip eli ile amcasının kafasına vurunca iki gözü Ya'kûb'un kucağına düşerek öldü. Böylece her ikisi birlikte oraya (Hz. İbrâhim'in yanına) tek kabrin içinde defnedildiler."[124]

124 Taberî, 16/282; İbn Kesîr, 2/492; Suyûtî, 4/9. Bu rivâyetle ilgili Süddî'nin elinde güçlü bir sened yoktur. Burada söyledikleri tarih açısından sabit değildir. Bkz. İbn Kuteybe, *el-Mârif*, s. 60.

Yûsuf 102:

ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَاءِ ٱلْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوٓا۟ أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾

"İşte bu (kıssa), gayb haberlerindendir. Onu sana biz vahiy yolu ile bildiriyoruz. Yoksa onlar tuzak kurarak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin." (102)

Yûsuf 103:

وَمَآ أَكْثَرُ ٱلنَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

"Sen ne kadar şiddetle arzu etsen de insanların çoğu inanacak değillerdir." (103)

Yûsuf 104:

وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٤﴾

"Hâlbuki sen buna karşılık onlardan bir ücret de istemiyorsun. O (Kur'ân) âlemler içinde ancak bir öğüttür." (104)

Yûsuf 105:

وَكَأَيِّن مِّنْ ءَايَةٍ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾

"Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onlar bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler." (105)

1. Kıraat

أَخْرَجَ الْآلُوسِي عَنِ السُّدِّيِّ: وَقَرَأَ السُّدِّيُّ وَالْأَرْضَ بِالنَّصْبِ

1253- Âlûsî şöyle demiştir: "Süddî, (وَالْأَرْضَ) *'el-arda'* şeklinde mansûb okumuştur."[125]

125 Âlûsî, daha sonra bu kıraâtin açıklamasını yapıp şöyle demiştir: "Bu kelimeyi fetha ile okursak (وَالْأَرْضَ) kelimesi (يَمُرُّونَ) fiilinin tefsir ettiği mahzuf bir fiile mef'ûl

Yûsuf 106:

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾

"Onların çoğu Allah'a ancak ortak koşarak inanırlar." (106)

Yûsuf 107:

أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ
السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾

"Yoksa Allah tarafından kendilerini kuşatacak bir azabın gelmeyeceğinden veya onlar farkında olmadan kıyametin ansızın gelip çatmayacağından emin mi oldular?" (107)

Yûsuf 108:

قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي
وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾

"De ki: 'İşte bu benim yolumdur. Ben ve bana uyanlar bilerek Allah'a çağırırız. Allah'ın şanı yücedir. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim.'" (108)

Yûsuf 109:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى أَفَلَمْ
يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾

"Biz senden önce de, memleketler halkından ancak kendilerine vahyettiğimiz birtakım erkekleri peygamber olarak gönderdik. Yeryüzünde

---

olur." Bkz. Âlûsî, 4/119.

dolaşıp da, kendilerinden önce gelenlerin akıbetlerinin nasıl olduğuna bakmadılar mı? Elbette ahiret yurdu Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha iyidir. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?" (109)

Yûsuf 110:

حَتَّى إِذَا اسْتَيْئَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ
مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾

"Nihayet peygamberler ümitlerini yitirip de kendilerinin yalana çıkarıldıklarını sandıkları sırada onlara yardımımız gelir ve dilediğimiz kimse kurtuluşa erdirilir. (Fakat) suçlular topluluğundan azabımız asla geri çevrilmez." (110)

1. ﴿بَأْسُنَا﴾ "be'sünâ" İfadesi

وَأَخْرَجَ أَبُو الشَّيْخِ عَنِ السُّدِّيِّ وَلا يُرَدُّ بَأْسُنا قَالَ: عَذَابُهُ

1254- Ebû Şeyh Süddî'den, Allah Teâlâ'nın, ﴿بَأْسُنَا﴾ ***"be'sünâ"*** sözünü "azap" olarak tefsir ettiğini nakletmiştir.[126]

Yûsuf 111:

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ
الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

"Nihayet peygamberler ümitlerini kesecek hale gelip yalanlandıklarını düşündükleri sırada, onlara yardımımız geldi de, böylece dilediğimiz kimseler kurtuluşa erdirildi. Azabımız ise, suçlular topluluğundan geri çevrilemez." (111)

126 Suyûtî, 4/41; Şevkânî, 3/62.

13. RA'D SÛRESİ

Ra'd 1:

الٓمٓرٰ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ
الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

"Elif, Lâm, Mîm, Râ. İşte bunlar Kitab'ın âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen gerçektir, fakat insanların çoğu inanmazlar." (1)

Ra'd 2:

اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى
الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى يُدَبِّرُ
الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾

"Allah, gökleri gördüğünüz herhangi bir direk olmadan yükselten, sonra Arş'a kurulan, güneşi ve ayı buyruğu altına alandır. Bunların hepsi belli bir zamana kadar akıp gitmektedir. O, her işi (hakkıyla) düzenler, yürütür, âyetleri ayrı ayrı açıklar ki Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanasınız." (2)

Ra'd 3:

وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا
زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾

"O, yeri yayıp döşeyen, orada dağlar, nehirler meydana getiren, orada her türlü meyveden (erkekli-dişili) iki eş yaratandır. O, geceyi gündüze bürüyor. Şüphesiz bunlarda, düşünen bir kavim için (Allah'ın varlığını gösteren) deliller vardır." (3)

Ra'd 4:

وَفِي الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ
صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَى
بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

"Yeryüzünde birbirine komşu kara parçaları, üzüm bağları, ekinler; bir kökten çıkan çok gövdeli ve tek gövdeli hurma ağaçları vardır ki hepsi aynı su ile sulanır. Ama biz ürünleri konusunda bir kısmını bir kısmına üstün kılıyoruz. Şüphesiz bunda aklını kullanan bir kavim için (Allah'ın varlığını gösteren) deliller vardır." (4)

Ra'd 5:

وَإِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَإِذَا كُنَّا تُرَابًا أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا
بِرَبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾

"Eğer şaşacaksan, asıl şaşılacak olan onların, 'Biz toprak olunca yeniden mi yaratılacakmışız?' demeleridir. İşte bunlar Rablerini inkâr edenlerdir. İşte onlar boyunlarına demir halkalar vurulanlardır ve işte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada ebedî kalacaklardır." (5)

Ra'd 6:

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾

"Bir de senden, iyilikten önce kötülüğün acele gelmesini istiyorlar. Oysa onlardan önce ibret alınacak birçok azap gelip geçmiştir. Şüphesiz Rabbin, insanların zulümlerine rağmen bağışlama sahibidir. Bununla beraber Rabbinin azabı pek şiddetlidir." (6)

Ra'd 7:

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾

"İnkâr edenler, 'Ona Rabbinden bir mûcize indirilseydi ya!' diyorlar. Sen ancak bir uyarıcısın. Her kavim için de bir yol gösteren vardır." (7)

Ra'd 8:

اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَى وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾

"Allah, her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerin artırdığı şeyi ve eksilttiği şeyi bilir. Her şey O'nun katında bir ölçü iledir." (8)

Ra'd 9:

عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾

"O, gaybı da görülen âlemi de bilendir, çok büyüktür, çok yücedir." (9)

Ra'd 10:

سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ
مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾

"(O'na göre) içinizden sözü gizleyen ile açığa vuran, geceleyin gizlenenle gündüz ortaya çıkan eşittir." (10)

Ra'd 11:

لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ
اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ
سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾

"İnsanı önünden ve ardından takip eden melekler vardır. Allah'ın emriyle onu korurlar. Şüphesiz ki bir kavim kendi durumunu değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirmez. Allah, bir kavme kötülük diledi mi, artık o geri çevrilemez. Onlar için Allah'tan başka hiçbir yardımcı da yoktur." (11)

1. İnsanın Yanındaki Koruyucu Melekler

وَأَخْرَجَ أَبُو الشَّيْخ عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي الْآيَة قَالَ: لَيْسَ من عبد إِلَّا لَهُ مُعَقِّبَات من الْمَلَائِكَة ملكان يكونَانِ مَعَه فِي النَّهَار فَإِذا جَاءَ اللَّيْل صعدا وأعقبهما ملكان فَكَانَا مَعَه ليله حَتَّى يصبح يَحْفَظُونَهُ من بَين يَدَيْهِ وَمن خَلفه وَلَا يُصِيبهُ شَيْء لم يكْتب عَلَيْهِ إِذا غشي من ذَلِك شَيْء دفعاه عَنهُ ألم تره يمر بِالْحَائِطِ فَإِذا جَازَ سقط فَإِذا جَاءَ الْكتاب خلوا بَينه وَبَين مَا كتب لَهُ وهم {من أَمر الله} أَمرهم أَن يحفظوه

1255- Ebû Şeyh, Süddî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Her kul için ikisi gündüz ve ikisi gece olmak üzere görevli melekler vardır. Akşam olunca gündüz görevli melekler göklere yükselir ve yerlerine sabaha kadar görev yapacak melekler gelir. Bu melekler kişiyi önünden ve arkasından

koruyarak kendisi için yazılmamış şeylerin olmasına izin vermezler. Bu bağlamda hakkında takdir edilmeyen bir şey ile karşılaşsa melekler onu bu şey (tehlike)den korurlar. Bazen bir duvarın yanından geçer, hakkında takdir olmadığı için duvar onun geçmesinden sonra yıkılır. Kul hakkında takdir edilen bir şey varsa melekler aradan çekilir ve takdir olan şey gerçekleşir. Bu melekler Allah'ın emrinde oldukları için Allah onlardan kulunu korumasını istediği müddetçe onu korurlar."[127]

2. Allah'ın Kullarının Velisi Olmasının Anlamı

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرِ بْنِ الْفُرَاتِ] عَنْ أَسْبَاطٍ عَنِ السُّدِّيِّ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ قَالَ: هُوَ الَّذِي يُوَلاهُمْ فَيَنْصُرُهُمْ وَيُلْجِيهِمْ إِلَيْهِ

1256- Ebû Şeyh'ten Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "O, onların bütün işlerini yapan, onlara yardım eden ve onları kendisine sığındırandır."[128]

Ra'd 12:

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾

"O, korku ve ümit vermek için size şimşeği gösterendir, yağmur yüklü bulutları meydana getirendir." (12)

Ra'd 13:

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾

"Gök gürlemesi O'na hamd ederek tesbih eder. Melekler de O'nun korkusundan tesbih ederler. O, yıldırımlar gönderir de onlarla dilediğini çarpar. Onlar ise Allah hakkında mücadele ediyorlar. Hâlbuki O, azabı çok şiddetli olandır." (13)

127 Suyûtî, 4/41.
128 Suyûtî, 4/49.

Ra'd 14:

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ
إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾

"Gerçek dua ancak O'nadır. O'ndan başka yalvardıkları ise onların isteklerine ancak, ağzına ulaşmayacağı halde, ulaşsın diye avuçlarını suya uzatan kimsenin isteğine suyun cevap verdiği kadar cevap verirler. Kâfirlerin duası daima boşa çıkar." (14)

Ra'd 15:

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا
وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿١٥﴾

"Göklerde ve yerde kim varsa, ister istemez kendileri de gölgeleri de sabah akşam Allah'a boyun eğer." (15)

Ra'd 16:

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ
لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَمْ
هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ
الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾

"De ki: 'Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?' 'Allah'tır' de. De ki: 'O'nu bırakıp da kendilerine (bile) bir faydası ve zararı olmayan dostlar (mabutlar) mı edindiniz?' De ki: 'Kör ile gören bir olur mu? Ya da karanlıklarla aydınlık bir olur mu? Yoksa Allah'a, O'nun yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da bu yaratma ile Allah'ın yaratması onlara göre birbirine mi benzedi?' De ki: 'Her şeyin yaratıcısı Allah'tır. O, birdir, mutlak hâkimiyet sahibidir.'" (16)

Ra'd 17:

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا
وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ كَذَلِكَ
يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ
النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾

"O, gökten su indirdi de dereler kendi ölçülerince dolup aktı ve sel üste çıkan köpüğü aldı götürdü. Süs eşyası veya yararlanılacak bir şey elde etmek için ateşte erittikleri şeylerden de böyle köpük olur. İşte Allah, hak ile bâtıla böyle misal getirir. Köpüğe gelince sönüp gider. İnsanlara yararlı olan ise yerde kalır. İşte Allah, böyle misaller verir." (17)

Ra'd 18:

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَى وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ
لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ أُولَئِكَ لَهُمْ
سُوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾

"Rablerinin emrine uyanlar için mükâfatın en güzeli vardır. Ona uymayanlar ise, yeryüzünde olan her şey ve onun yanında bir katı daha kendilerinin olsa, kurtulmak için hepsini kurtuluş fidyesi olarak verirlerdi. İşte hesabın kötüsü bunlar içindir. Varacakları yer de cehennemdir. O ne kötü yataktır!" (18)

Ra'd 19:

أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ
أَعْمَى إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٩﴾

"Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu bilen kimse, (onu bilemeyen) kör gibi olur mu? (Bunu) ancak akıl sahipleri anlar." (19)

Ra'd 20:

الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ﴿٢٠﴾

"Onlar, Allah'a verdikleri sözü yerine getiren ve sözleşmeyi bozmayanlardır." (20)

Ra'd 21:

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾

"Onlar, Allah'ın riâyet edilmesini emrettiği haklara riâyet eden, Rablerine saygı besleyen ve kötü hesaptan korkanlardır." (21)

Ra'd 22:

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾

"Onlar, Rablerinin rızasına ermek için sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli olarak ve açıktan Allah için harcayan ve kötülüğü iyilikle ortadan kaldıranlardır. İşte bunlar için dünya yurdunun iyi sonucu vardır." (22)

Ra'd 23-24:

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾

"O güzel son, babalarından, eşlerinden ve çocuklarından lâyık olanlarla birlikte girecekleri Adn Cennetleridir; melekler de 'Sabretmenize karşılık elde ettiğiniz esenlik daim olsun! Dünya yurdunun ardından ulaştığınız sonuç ne güzel oldu!' diyerek her kapıdan onların yanına girerler." (23-24)

Ra'd 25:

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ
وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾

"Allah'a verdikleri sözü, pekiştirilmesinden sonra bozanlar, Allah'ın korunmasını emrettiği şeyleri (akrabalık bağlarını) koparanlar ve yeryüzünde fesat çıkaranlar var ya; işte lânet onlara, yurdun kötüsü (cehennem) de onlaradır." (25)

Ra'd 26:

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا
وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾

"Allah, rızkı dilediğine bol verir, (dilediğine de) kısar. Onlar ise dünya hayatı ile sevinmektedirler. Hâlbuki dünya hayatı, ahiretin yanında çok az bir yararlanmadan ibarettir." (26)

Ra'd 27:

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ
يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ ﴿٢٧﴾

"İnkâr edenler diyorlar ki: 'Ona (Muhammed'e) Rabbinden bir mûcize indirilseydi ya!' De ki: 'Şüphesiz Allah dilediğini saptırır, kendisine yöneleni de doğru yola eriştirir.'" (27)

Ra'd 28:

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾

"Onlar, inananlar ve kalpleri Allah'ı anmakla huzura kavuşanlardır. Biliniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur." (28)

1. ﴿تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ﴾ "tatmeinnü kulûbühüm" İfadesi

وَوَأَخْرَجَ أَبُو الشَّيْخِ عَنِ السُّدِّيِّ فِي الْآيَةِ قَالَ: إِذَا حَلَفَ لَهُمْ بِاللَّهِ صَدَّقُوا أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

1257- Ebû Şeyh'ten, Süddî'nin Allah Teâlâ'nın, ﴿تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ﴾ ***"tatmeinnü kulûbühüm"*** sözünü: "Onlara Allah ismi ile yemin edilse inanırlar" şeklinde tefsir ettiği nakledilmiştir.

2. ﴿تَطْمَئِنُّ الْقُلُوب﴾ "tatmeinnü'l-kulûbü" İfadesi

وَوَأَخْرَجَ أَبُو الشَّيْخِ عَنِ السُّدِّيِّ فِي الْآيَةِ قَالَ: إِذَا حَلَفَ لَهُمْ بِاللَّهِ صَدَّقُوا أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ قَالَ: تَسْكُنُ

1258- Allah'ın, ﴿تَطْمَئِنُّ الْقُلُوب﴾ ***"tatmeinnü'l-kulûbü"*** sözünü Süddî, "Kalpler sükûnete erer" şeklinde tefsir etmiştir.[129]

Ra'd 29:

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾

"İman edip iyi işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir." (29)

1. ﴿حُسْنُ مَاٰبٍ﴾ "hüsnü meâbin" İfadesi

وَوَأَخْرَجَ أَبُو الشَّيْخِ عَنِ السُّدِّيِّ وَحُسْنُ مَآبٍ قَالَ: حُسْنُ مُنْقَلَبٍ

1259- Ebû Şeyh'ten Süddî'nin Allah Teâlâ'nın, ﴿حُسْنُ مَاٰبٍ﴾ ***"hüsnü meâbin"*** sözünü: "güzel dönüş" şeklinde tefsir ettiği nakledilmiştir.[130]

129 Suyûtî, 4/53-58; Şevkânî, 3/77-82; Âlûsî, 4/138.
130 Suyûtî, 4/68; Şevkânî, 3/83.

Ra'd 30:

كَذَٰلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لِتَتْلُوَ عَلَيْهِمُ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَٰنِ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾

"(Ey Muhammed!) Böylece seni, kendilerinden önce nice ümmetlerin geçmiş olduğu bir ümmete gönderdik ki onlar Rahmân'ı inkâr ederken sana vahyettiğimizi kendilerine okuyasın. De ki: 'O, benim Rabbimdir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben yalnız O'na tevekkül ettim, dönüşüm de yalnız O'nadır.'" (30)

Ra'd 31:

وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتَىٰ بَل لِّلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا أَفَلَمْ يَيْأَسِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّن دَارِهِمْ حَتَّىٰ يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٣١﴾

"Kendisiyle dağların yürütüleceği veya yeryüzünün parçalanacağı ya da ölülerin konuşturulacağı bir Kur'ân olacak olsaydı (o yine bu Kitap olurdu). Fakat bütün emir yalnız Allah'ındır. İman edenler anlamadılar mı ki, Allah dileseydi bütün insanları doğru yola eriştirirdi. Allah'ın sözü yerine gelinceye kadar, inkâr edenlere yaptıkları işler sebebiyle devamlı olarak, ya büyük bir felaket gelecek veya o felaket yurtlarının yakınına inecektir. Şüphesiz Allah, verdiği sözden dönmez." (31)

Ra'd 32:

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾

"Andolsun, senden önce de nice peygamberler alaya alındı da ben inkâr edenlere bir süre (mühlet) verdim, sonra da onları yakalayıverdim. Benim cezalandırmam nasılmış!" (32)

Ra'd 33:

أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلْ سَمُّوهُمْ أَمْ
تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا
مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

"Herkesin kazandığını görüp gözeten Allah inkâr edilir mi? Hâlbuki onlar, Allah'a ortaklar koştular. De ki: 'Onların isimlerini açıklayın. Yoksa siz (bununla) O'na yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber vermiş olacaksınız, yoksa boş söz mü etmiş olacaksınız?' Hayır, inkâr edenlere hileleri güzel gösterildi ve onlar doğru yoldan saptırıldılar. Allah, kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek yoktur." (33)

Ra'd 34:

لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ
وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾

"Onlara dünya hayatında bir azap vardır. Ahiret azabı ise daha ağırdır ve onları Allah'ın azabından koruyacak kimse de yoktur." (34)

Ra'd 35:

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ
وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾

"Allah'a karşı gelmekten sakınanlara vadolunan cennetin durumu şudur: Onun içinden ırmaklar akar, yemişleri ve gölgeleri devamlıdır. İşte bu, Allah'a karşı gelmekten sakınanların sonudur. İnkâr edenlerin sonu ise ateştir." (35)

Ra'd 36:

وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ
قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبِ ﴿٣٦﴾

"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilen Kur'ân ile sevinirler. Fakat (senin aleyhinde olan) gruplardan onun bir kısmını inkâr edenler de vardır. De ki: 'Ben ancak Allah'a kulluk etmek ve O'na ortak koşmamakla emrolundum. Ben yalnız O'na çağırıyorum ve dönüşüm de yalnız O'nadır.'" (36)

Ra'd 37:

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ
مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

"Böylece biz onu (Kur'ân'ı) Arapça bir hüküm olarak indirdik. Sana gelen bu ilimden sonra eğer sen onların heva ve heveslerine uyarsan, Allah tarafından senin için ne bir dost vardır ne de bir koruyucu." (37)

Ra'd 38:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ
لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾

"Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber bir mûcize getiremez. Her ecelin (vadenin) bir yazısı vardır." (38)

Ra'd 39:

يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ ۚ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾

"Allah, dilediğini siler, dilediğini de sabit kılıp bırakır. Ana kitap (Levh-i Mahfuz) O'nun yanındadır." (39)

1. O'nun Katındaki Kitab'ın Özelliği

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ {وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ} يَقُولُ: عِنْدَهُ الَّذِي لَا يُبَدِّلُ

1260- Ebû Şeyh'ten Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Değişmeyen ana Kitap O'nun katındadır."[131]

Ra'd 40:

وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا
عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾

"Onlara vadettiğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de (göstermeden) senin ruhunu alsak da senin görevin sadece tebliğ etmektir. Hesap görmek ise bize aittir." (40)

Ra'd 41:

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَأْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَاۗ وَاللّٰهُ يَحْكُمُ
لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهٖۗ وَهُوَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾

"Bizim, yeryüzüne gelip, onu uçlarından eksilttiğimizi görmediler mi? Allah (dilediği gibi) hükmeder, O'nun hükmünü bozacak kimse yoktur. Ve O hesabı çabuk görendir." (41)

1. Yeryüzünün Etrafından Eksiltilmesinin Anlamı

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ {نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا} قَالَ: نُفْتِحُهَا لَكَ مِنْ أَطْرافِهَا

131 Suyûtî, 4/68; Âlûsî, 4/158.

1261- Ebû Şeyh'ten Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Bizim yeryüzünün etrafını senin için fethettiğimizi görmezler mi, anlamındadır."[132]

Ra'd 42:

وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ
كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾

"Onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı. Bütün tuzaklar Allah'a aittir. O, her nefsin kazandığını bilir. İnkâr edenler de dünya yurdunun sonunun kime ait olduğunu bileceklerdir." (42)

Ra'd 43:

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا
بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

"İnkâr edenler, 'Sen peygamber değilsin' diyorlar. De ki: 'Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve bir de yanında Kitap (Kur'ân) bilgisi bulunanlar yeter.'" (43)

132 Suyûtî, 4/68; Âlûsî, 4/201.

14. İBRÂHİM SÛRESİ

İbrâhim 1-2:

الٓرٰ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ
رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٢﴾

"Elif, Lâm, Râ. Bu Kur'ân, Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, mutlak güç sahibi ve övgüye lâyık, göklerdeki ve yerdeki her şey kendisine ait olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır. Şiddetli azaptan dolayı vay kâfirlerin haline." (1-2)

İbrâhim 3:

الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾

"Dünya hayatını ahirete tercih edenler, (insanları) Allah yolundan çevirip onu eğri ve çelişkili göstermek isteyenler var ya, işte onlar derin bir sapıklık içindedirler." (3)

İbrâhim 4:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾

"Biz her peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara (Allah'ın emirlerini) iyice açıklasın. Allah, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." (4)

İbrâhim 5:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾

"Andolsun, Mûsâ'yı da, 'Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın (geçmiş milletleri cezalandırdığı) günlerini hatırlat' diye âyetlerimizle gönderdik. Şüphesiz bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır." (5)

İbrâhim 6:

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنْجَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٦﴾

"Hani Mûsâ kavmine, 'Allah'ın size olan nimetini anın. Hani O sizi, Firavun ailesinden kurtarmıştı. Onlar sizi işkencenin en ağırına uğratıyorlar, oğullarınızı boğazlayıp kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı. İşte bunda size Rabbinizden büyük bir imtihan vardır' demişti." (6)

İbrâhim 7:

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾

"Hani Rabbiniz şöyle duyurmuştu: 'Andolsun, eğer şükrederseniz elbette size nimetimi arttırırım. Eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir.'" (7)

İbrâhim 8:

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿٨﴾

"Rablerini inkâr edenlerin durumu şudur: Onların işleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. (Dünyada) kazandıkları hiçbir şeyin (ahirette) yararını görmezler. İşte bu, derin sapıklıktır." (8)

1. Kâfirlerin Amellerinin Misali

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي الْآيَةِ قَالَ: «مَثَلُ أَعْمَالِ الْكَفَّارِ كَرَمَادٍ ضَرَبَتْهُ الرِّيحُ فَلَمْ يَرَ مِنْهُ شَيْئًا، فَكَمَا لَمْ يَرَ ذَلِكَ الرَّمَادُ وَلَمْ يَقْدِرْ مِنْهُ عَلَى شَيْءٍ، كَذَلِكَ الْكَفَّارُ لَمْ يَقْدِرُوا مِنْ أَعْمَالِهِمْ عَلَى شَيْءٍ».

1262- Ebû Hâtim, Süddî'nin bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylediğini tahriç etmiştir: "Kâfirlerin yaptığı ameller rüzgârın savurduğu kül gibi olur. Artık o külden geriye hiçbir şey görülmediği gibi kâfirlerin amellerinden de bir şey kalmaz."[133]

İbrâhim 9:

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٩﴾

133 Suyûtî, 4/74.

"Sizden önceki Nûh, Âd, ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin –ki onları Allah'tan başkası bilmez- haberi size gelmedi mi? Onlara peygamberleri mûcizeler getirdiler de onlar (öfkeden parmaklarını ısırmak için) ellerini ağızlarına götürüp, 'Biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz. Bizi çağırdığınız şeyden de derin bir şüphe içindeyiz' dediler." (9)

İbrâhim 10:

قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ
لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا
تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾

"Peygamberleri dedi ki: 'Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var? (Hâlbuki) O, günahlarınızı bağışlamak ve sizi belli bir zamana kadar ertelemek için sizi (imana) çağırıyor.' Onlar, 'Siz de bizim gibi sadece birer insansınız. Bizi babalarımızın taptıklarından alıkoymak istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirin' dediler." (10)

İbrâhim 11:

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

"Peygamberleri, onlara dedi ki: 'Biz ancak sizin gibi birer insanız. Fakat Allah, kullarından dilediğine (peygamberlik) nimetini bahşeder. Allah'ın izni olmadıkça, bizim size bir delil getirmemiz haddimize değil. Mü'minler ancak Allah'a tevekkül etsinler.'" (11)

İbrâhim 12:

وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَى
مَا آذَيْتُمُونَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾

"Allah, bize yollarımızı dosdoğru göstermişken, biz ne diye O'na tevekkül etmeyelim? Bize yaptığınız eziyete elbette katlanacağız. Tevekkül edenler, yalnız Allah'a tevekkül etsinler." (12)

İbrâhim 13:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ
فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ﴿١٣﴾

"İnkâr edenler, peygamberlerine; 'Andolsun, ya sizi yurdumuzdan çıkaracağız, ya da bizim dinimize dönersiniz' dediler. Rableri de onlara şöyle vahyetti: 'Biz zalimleri mutlaka yok edeceğiz.'" (13)

İbrâhim 14:

وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾

"Onlardan sonra sizi elbette o yere yerleştireceğiz. Bu, makamımdan korkan ve tehdidimden sakınan kimseler içindir." (14)

İbrâhim 15:

وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾

"Peygamberler, Allah'tan yardım istediler ve her inatçı zorba hüsrana uğradı." (15)

İbrâhim 16:

مِنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَى مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾

"Hüsranın ardından da cehennem vardır. Orada kendisine irinli su içirilecektir." (16)

İbrâhim 17:

يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا
هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾

"Onu yudumlamaya çalışacak fakat boğazından geçiremeyecektir. Ona her yönden ölüm gelecek fakat ölmeyecek, arkasından da şiddetli bir azap gelecektir." (17)

İbrâhim 18:

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ
لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

"Rablerini inkâr edenlerin durumu şudur: Onların işleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. (Dünyada) kazandıkları hiçbir şeyin (ahirette) yararını görmezler. İşte bu, derin sapıklıktır." (18)

İbrâhim 19:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنْ
يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾

"Allah'ın, gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak yarattığını görmedin mi? Dilerse sizi giderir ve yeni bir halk getirir." (19)

İbrâhim 20:

وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾

"Bu, Allah'a hiç de güç gelmez." (20)

İbrâhim 21:

وَبَرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهَدَيْنَاكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجَزِعْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ ﴿٢١﴾

"İnsanların hepsi Allah'ın huzuruna çıkacak ve güçsüzler büyüklük taslayanlara diyecek ki: 'Şüphesiz bizler size uymuştuk; şimdi siz az bir şey olsun, Allah'ın azabından bizi koruyabilecek misiniz?' Onlar da, 'Eğer Allah bizi doğru yola eriştirseydi, biz de sizi doğru yola eriştirirdik. Şimdi sızlansak da sabretsek de bizim için birdir. Artık bizim için hiçbir kurtuluş yoktur' derler." (21)

İbrâhim 22:

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٢﴾

"İş bitirilince şeytan da diyecek ki: 'Şüphesiz Allah, size gerçek olanı söz verdi. Ben de size söz verdim ama yalancı çıktım. Zaten benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu. Ben sadece sizi çağırdım, siz de hemen bana geliverdiniz. O halde beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Şüphesiz ben, daha önce sizin, beni Allah'a ortak koşmanızı kabul etmemiştim. Şüphesiz, zalimlere elem dolu bir azap vardır.'" (22)

İbrâhim 23:

وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾

"İnanan ve sâlih ameller işleyenler, Rablerinin izniyle, ebedî kalacakları ve içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokulacaklardır. Oradaki esenlik dilekleri 'selâm'dır." (23)

İbrâhim 24:

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ
أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾

"Görmedin mi, Allah güzel bir sözü nasıl misal getirdi? (Güzel bir söz), kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir." (24)

İbrâhim 25:

تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾

"Bu ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir." (25)

İbrâhim 26:

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾

"Kötü bir sözün durumu da; yerden koparılmış, ayakta durma imkânı olmayan kötü bir ağacın durumu gibidir." (26)

İbrâhim 27:

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي
الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ﴿٢٧﴾

"Allah, iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sabit bir sözle sağlamlaştırır, zalimleri ise saptırır. Ve Allah dilediğini yapar." (27)

İbrâhim 28-29:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ
الْبَوَارِ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾

"Allah'ın nimetini küfre değişenleri ve kavimlerini helâk yurduna, yaslanacakları cehenneme sürükleyenleri görmedin mi? O, ne kötü duraktır!" (28-29)

İbrâhim 30:

وَجَعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾

"Allah'ın yolundan saptırmak için O'na ortaklar koştular. De ki: 'Bir süre daha faydalanın. Çünkü varışınız ateşedir.'" (30)

İbrâhim 31:

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا
وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾

"İnanan kullarıma söyle, namazı dosdoğru kılsınlar, hiçbir alışveriş ve dostluğun bulunmadığı bir gün gelmeden önce kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda gizlice ve açıktan harcasınlar." (31)

İbrâhim 32:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ
رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ﴿٣٢﴾

"Allah, gökleri ve yeri yaratan, gökten yağmur indiren ve onunla size rızık olarak türlü meyveler çıkaran, emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri emrinize veren, nehirleri de hizmetinize sunandır." (32)

İbrâhim 33:

وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾

"O, âdetleri üzere hareket eden güneşi ve ayı sizin hizmetinize sunan, geceyi ve gündüzü sizin emrinize verendir." (33)

İbrâhim 34:

وَآتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا
تُحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

"O, istediğiniz şeylerin hepsinden size verdi. Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışsanız sayamazsınız. Şüphesiz insan çok zalimdir, çok nankördür." (34)

İbrâhim 35:

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ ﴿٣٥﴾

"Hani İbrâhim demişti ki: 'Rabbim! Bu şehri güvenli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut.'" (35)

İbrâhim 36:

رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي
وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٦﴾

"Rabbim! Çünkü o putlar insanlardan birçoğunu saptırdılar. Artık kim bana uyarsa, o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, şüphesiz sen çok bağışlayan, çok merhamet edensin." (36)

İbrâhim 37:

رَبَّنَآ إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾

"Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bazısını, senin kutsal evinin (Kâbe'nin) yanında ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için (böyle yaptım). Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir, onları ürünlerden rızıklandır, umulur ki şükrederler." (37)

1. Kalplerin Yönelmesinin Talebindeki Hikmet

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: {فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ} يَقُولُ: خُذْ بِقُلُوبِ النَّاسِ إِلَيْهِمْ، فَإِنَّهُ حَيْثُ يَهْوَي الْقَلْبَ يَذْهَبُ الْجَسَدُ، فَلِذَلِكَ لَيْسَ مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَقَلْبُهُ مُعَلَّقٌ بِحُبِّ الْكَعْبَةِ.

1263- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Allah'ım! İnsanların kalbini onlara yönelt, çünkü kalp yönelirse bedenler de yönelir. Bundan dolayı sevgi yönünden kalbi Kâbe'ye bağlı olmayan bir mü'min kul yoktur."[134]

İbrâhim 38:

رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴿٣٨﴾

"Rabbimiz! Şüphesiz sen, gizlediğimizi de açığa vurduğumuzu da bilirsin. Yerde ve gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz." (38)

134 Suyûtî, 4/87.

İbrâhim 39:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ
وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٩﴾

"Hamd, iyice yaşlanmış iken bana İsmâil'i ve İshak'ı veren Allah'a mahsustur. Şüphesiz Rabbim duayı işitendir." (39)

İbrâhim 40:

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ﴿٤٠﴾

"Rabbim! Beni namaza devam eden bir kimse eyle. Soyumdan da böyle kimseler yarat. Rabbimiz! Duamı kabul eyle." (40)

İbrâhim 41:

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

"Rabbimiz! Hesap görülecek günde, beni, ana-babamı ve inananları bağışla." (41)

İbrâhim 42:

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿٤٢﴾

"Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Allah, onları ancak gözlerin dehşetle bakakalacağı bir güne erteliyor." (42)

İbrâhim 43:

مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ﴿٤٣﴾

"O gün başlarını dikerek (çağırıldıkları yere doğru) koşarlar. Gözleri kendilerine bile dönmez, kalpleri de bomboştur." (43)

İbrâhim 44:

وَاَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا اَخِّرْنَا اِلٰى اَجَلٍ قَرِيبٍ نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ اَوَلَمْ تَكُونُوا اَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ ﴿٤٤﴾

"(Ey Muhammed!) İnsanları, kendilerine azabın geleceği gün ile uyar. Zira o gün zalimler, 'Ey Rabbimiz! Yakın bir süreye kadar bizi ertele de senin çağrına uyalım ve peygamberlerin izinden gidelim' diyecekler. Onlara şöyle denilecek: 'Daha önce siz, sonunuzun gelmeyeceğine yemin etmemiş miydiniz?'" (44)

1. Zevale Uğramayacaklarına Dair Yeminlerinin Anlamı

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: مَا لَكُمْ مِنْ زَوالٍ قَالَ: بَعْثٍ بَعْدَ الْمَوْتِ

1264- Süddî şöyle demiştir: "Sizler ölümden sonra dirilmeyeceğinize yemin etmemiş miydiniz, anlamındadır."[135]

İbrâhim 45:

وَسَكَنْتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾

"Kendilerine zulmedenlerin yerlerinde oturdunuz. Onlara ne yaptığımız ise size belli olmuştu. Size misaller de vermiştik." (45)

İbrâhim 46:

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾

"Onlar gerçekten tuzaklarını kurmuşlardı. Tuzakları yüzünden dağlar yerinden oynayacak olsa bile, tuzakları Allah katındadır (Allah, onu bilir)." (46)

---

135 Suyûtî, 4/88; Şevkânî, 3/117.

İbrâhim 47:

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤٧﴾

"Sakın Allah'ın, peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Şüphesiz Allah, mutlak güç sahibidir, intikam sahibidir." (47)

İbrâhim 48:

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾

"O gün yer, başka bir yere, gökler de başka göklere dönüştürülür ve insanlar bir ve kahhar (her şeyin üzerinde yegâne hâkim) olan Allah'ın huzuruna çıkarlar." (48)

İbrâhim 49:

وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾

"O gün, suçluları zincirlere vurulmuş olarak görürsün." (49)

İbrâhim 50:

سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشَى وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾

"Gömlekleri katrandandır. Yüzlerini de ateş kaplayacaktır." (50)

1. ﴿سَرَابِيلُهُمْ﴾ "serâbîlühüm" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ سَرابِيلُهُمْ قَالَ: قُمُصُهُمْ

1265- Süddî Allah Teâlâ'nın, ﴿سَرَابِيلُهُمْ﴾ ***"serâbîlühüm"*** sözünü "gömlekleri" olarak tefsir etmiştir.

2. Yüzlerini Ateşin Kaplamasının Anlamı

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ: {وَتَغْشَى وُجُوهَهُمُ النَّارُ}، قَالَ: تَلْفَحُهُمْ فَتُحْرِقُهُمْ.

1266- Yine, ﴿وَتَغْشَى وُجُوهَهُمُ النَّارُ﴾ ***"yüzlerini de ateş bürüyecektir"*** ifadesini "Yüzlerini ateş bürüyüp yakacaktır" şeklinde tefsir etmiştir.[136]

İbrâhim 51:

لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾

"Allah, herkese kazandığının karşılığını vermek için böyle yapar. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk görendir." (51)

İbrâhim 52:

هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

"Bu Kur'ân; kendisiyle uyarılsınlar, Allah'ın ancak tek ilâh olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara bir bildiridir." (52)

136 Suyûtî, 4/91-92; Şevkânî, 3/120. İbrâhim sûresi ile ilgili rivâyet Suyûtî'de; "Ebû Hâtim → Süddî" kanalı ile gelirken, *Şevkânî Tefsiri*'nde sadece Süddî kanalı ile nakledilmiştir.

15. HİCR SÛRESİ

Hicr 1:

الٓرٰ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُبِينٍ ﴿١﴾

"Elif, Lâm, Râ. Bunlar, Kitab'ın ve apaçık olan Kur'ân'ın âyetleridir." (1)

Hicr 2:

رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾

"İnkâr edenler, 'Keşke Müslüman olsaydık' diye çok arzu edeceklerdir." (2)

Hicr 3:

ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

"Bırak onları yesinler (içsinler), yararlansınlar; emelleri onları oyalayadursun. İleride (gerçeği) bilecekler." (3)

Hicr 4-5:

وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿٤﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٥﴾

"Helâk ettiğimiz her memleketin mutlaka bilinen bir yazısı (belli vakti) vardır. Hiçbir toplum ecelini geçemez ve ondan geri de kalamaz." (4-5)

Hicr 6-7:

وَقَالُوا يَاأَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾ لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَائِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧﴾

"Dediler ki: 'Ey kendisine Zikir (Kur'ân) indirilen kimse! Sen mutlaka delisin! Eğer doğru söyleyenlerden isen bize melekleri getirsene!'" (6-7)

Hicr 8:

مَا نُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذًا مُنْظَرِينَ ﴿٨﴾

"Biz, melekleri ancak hak ve hikmete uygun olarak indiririz. O zaman da onlara mühlet verilmez." (8)

1. Âyette Kastedilen Anlam

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: وَما كانُوا إِذاً مُنْظَرِينَ قَالَ: وَمَا كَانُوا لَوْ نَزَلَتِ الْمَلَائِكَةُ بِمُنْظَرِينَ مِنْ أَنْ يُعَذَّبُوا

1267- İbn Ebî Hâtim yaptığı tahriçte Süddî'nin âyeti şu şekilde tefsir ettiğini söylemiştir: "Melekler inse bile azap edilmeleri hususunda onlara mühlet verilmez."[137]

137 Suyûtî, 4/94; Şevkânî, 3/124.

Hicr 9:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾

"Şüphesiz o Zikr'i (Kur'ân'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz." (9)

Hicr 10:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شِيَعِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾

"Ey Muhammed! Andolsun, senden önceki topluluklara da peygamber gönderdik." (10)

Hicr 11:

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١١﴾

"Onlar kendilerine gelen her peygamberle alay ediyorlardı." (11)

Hicr 12-13:

كَذَلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾ لَا يُؤْمِنُونَ
بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

"Aynı şekilde (onların tutumlarına uygun olarak) biz onu suçluların kalbine sokarız. Önceki milletlerin (helâkine dair Allah'ın) kanunu geçmiş iken onlar buna (Kur'ân'a) inanmazlar." (12-13)

Hicr 14-15:

وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوا
إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿١٥﴾

"Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıkmaya koyulsalar, yine 'Gözlerimiz döndürüldü, biz herhâlde büyülenmiş bir toplumuz' derlerdi." (14-15)

Hicr 16:

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٦﴾

"Andolsun, biz gökte burçlar yaptık ve onu, bakanlar için süsledik." (16)

Hicr 17:

وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٧﴾

"Onu kovulmuş her şeytandan koruduk." (17)

Hicr 18:

إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ ﴿١٨﴾

"Ancak kulak hırsızlığı eden olursa, onu da parlak bir ateş takip etmektedir." (18)

Hicr 19-20:

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾

"Yeri de yaydık, ona sabit dağlar yerleştirdik ve orada ölçülü (bir biçimde) her şeyi bitirdik. Orada hem sizin için, hem de sizin rızık vermediğiniz kimseler için geçimlikler meydana getirdik." (19-20)

Hicr 21:

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾

"Hiçbir şey yoktur ki hazineleri yanımızda olmasın. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz." (21)

Hicr 22:

وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾

"Rüzgârları da aşılayıcı olarak gönderip yukarıdan su indirerek sizi onunla suladık. Onu toplayıp depolayan da siz değilsiniz." (22)

Hicr 23:

وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾

"Hiç şüphesiz biz diriltir, biz öldürürüz ve biz (her şeye gerçek) vârisleriz." (23)

Hicr 24:

وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿٢٤﴾

"Andolsun biz, sizden önce gelip geçenleri de biliriz, sonraya kalanları da." (24)

Hicr 25:

وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

"Şüphesiz Rabbin onları (kıyamette) toplayacaktır. Çünkü O, Hakîm'dir, Alîm'dir." (25)

1. Allah Kimleri Toplayacaktır?

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ} قَالَ: يحْشر المُسْتقْدِمِينَ والمُسْتَأْخِرِينَ

1268- Süddî şöyle demiştir: "Öncekileri ve sonrakileri toplayacaktır, anlamındadır."[138]

Hicr 26:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٦﴾

"Andolsun, biz insanı kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş bir balçıktan yarattık." (26)

Hicr 27:

وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

"Cinleri de daha önce dumansız ateşten yaratmıştık." (27)

Hicr 28-29:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾

"Hani Rabbin meleklere, 'Ben kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş balçıktan bir insan yaratacağım. Onu düzenleyip içine ruhumdan üflediğim zaman, onun için hemen saygı ile eğilin' demişti." (28-29)

138 Suyûtî, 4/98.

Hicr 30-31:

فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣١﴾

"Bunun üzerine bütün melekler saygı ile eğildiler. Ancak İblîs, saygı ile eğilenlerle beraber olmaktan kaçındı." (30-31)

Hicr 32:

قَالَ يَاإِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣٢﴾

"Allah, 'Ey İblîs! Saygı ile eğilenlerle beraber olmamandaki maksadın ne?' dedi." (32)

Hicr 33:

قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾

"İblîs dedi ki: 'Ben, kuru bir çamurdan, şekillenmiş balçıktan yarattığın insan için saygı ile eğilemem.'" (33)

Hicr 34-35:

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾

"Allah, 'Öyleyse çık oradan, çünkü sen kovuldun. Şüphesiz hesap gününe kadar lânet senin üzerinedir' dedi." (34-35)

Hicr 36-38:

قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ
الْمُنْظَرِينَ ﴿٣٧﴾ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾

"İblîs: Rabbim! Öyle ise onların tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver, dedi. Allah, 'Sen mühlet verilenlerdensin' dedi. Bilinen bir vakte kadar." (36-38)

1. Allah'ın İblîs'e Verdiği Mühlet

[حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ} [الحجر: ٣٧] «فَلَمْ يُنْظِرْهُ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ، وَلَكِنْ أَنْظَرَهُ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ

1269- Süddî şöyle demiştir: "Allah İblîs'e ne dirilme gününe kadar ne de bilinen vaktin gününe kadar mühlet verdi."[139]

Hicr 39-40:

قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾

"İblîs, 'Rabbim! Beni azdırmana karşılık, andolsun ki yeryüzünde kötülükleri onlara güzel göstereceğim, içlerinde ihlâsa erdirilmiş kulların hariç, onların hepsini azdıracağım' dedi." (39-40)

Hicr 41-42:

قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾

"Allah, 'İşte bu bana ulaştıran dosdoğru yoldur. Azgınlardan sana uyanlar dışında, kullarım üzerinde senin hiçbir hâkimiyetin yoktur' dedi." (41-42)

Hicr 43-44:

وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾

"Şüphesiz cehennem, onların hepsinin buluşacağı yerdir. Onun yedi kapısı vardır ve her kapıya onlardan bir grup ayrılmıştır." (43-44)

139 Suyûtî, 4/99; Âlûsî, 4/203.

Hicr 45:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾

"Şüphesiz Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, cennetler içinde ve pınarlar başındadır." (45)

Hicr 46:

ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِنِينَ ﴿٤٦﴾

"Onlara, 'Girin oraya esenlikle, güven içinde' denilir." (46)

Hicr 47:

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾

"Biz, onların kalplerindeki kini söküp attık. Artık onlar sedirler üzerinde, kardeşler olarak karşılıklı otururlar." (47)

Hicr 48:

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾

"Onlara orada hiçbir yorgunluk gelmeyecek ve onlar, oradan çıkarılmayacaklardır." (48)

1. ﴿نَصَبٌ﴾ "nasabün" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: لَا يَمَسُّهُمْ فِيها نَصَبٌ قَالَ: الْمَشَقَّةُ وَالْأَذَى

1270- Süddî Allah Teâlâ'nın, ﴿نَصَبٌ﴾ ***"nasabün"*** sözünü "zorluk ve eziyet" olarak tefsir etmiştir.[140]

140 Suyûtî, 4/102; Şevkânî, 3/136.

Hicr 49-50:

نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾

"Ey Muhammed! Kullarıma, benim elbette çok bağışlayıcı, çok merhametli olduğumu, azabımın da elem dolu azap olduğunu haber ver." (49-50)

Hicr 51:

وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ ﴿٥١﴾

"Onlara İbrâhim'in misafirlerinden de haber ver." (51)

Hicr 52:-54

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾ قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَى أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾

"Hani, misafirler İbrâhim'in yanına girmiş ve 'Selâm' demişlerdi. O da, 'Gerçekten biz sizden korkuyoruz' demişti. Onlar, 'Korkma, biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz' dediler. İbrâhim, 'Bana yaşlılık gelip çatmış iken beni mi müjdeliyorsunuz? Bana neyi müjdeliyorsunuz?' dedi." (52-54)

Hicr 55:

قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴿٥٥﴾

"'Biz sana gerçeği müjdeledik. Sakın ümitsizlerden olma' dediler." (55)

1. ﴿الْقَانِطِينَ﴾ "el-kānitîne" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ مِنَ الْقانِطِينَ قَالَ: الْآيِسِينَ

1271- Süddî Allah Teâlâ'nın, ﴿الْقَانِطِينَ﴾ ***"el-kānitîne"*** sözünü "ümitsizler" şeklinde tefsir etmiştir.[141]

141 Suyûtî, 4/102.

Hicr 56:

قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿٥٦﴾

"Dedi ki: 'Rabbinin rahmetinden, sapıklardan başka kim ümit keser?'" (56)

Hicr 57:

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾

"İbrâhim, 'Ey Elçiler! Göreviniz nedir?' dedi." (57)

Hicr 58-60:

قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٦٠﴾

"Şöyle dediler: 'Şüphesiz biz suçlu bir millete gönderildik. Lût'un ailesi başka (Onlar suçlu değillerdir). Lût'un karısı dışında onların hepsini kurtaracağız. Biz, onun geride kalanlardan olmasını takdir ettik.'" (58-60)

Hicr 61-62:

فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٦٢﴾

"Elçiler (melekler) Lût'un ailesine gelince, Lût onlara, 'Gerçekten siz tanınmayan kimselersiniz' dedi." (61-62)

Hicr 63-64:

قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾ وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾

"Dediler ki: 'Evet, fakat biz sana (kavminin) şüphe etmekte olduğu azabı getirdik. Biz, sana gerçeği getirdik. Şüphesiz biz doğru söyleyenleriz.'" (63-64)

Hicr 65:

فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾

"Gecenin bir bölümünde aile fertlerini yola çıkar, sen de arkalarından git. Hiçbiriniz arkaya bakmasın. Emrolunduğunuz yere (doğru) geçin gidin." (65)

1. Allah Onları Nereye Çıkarttı?

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ {وامضوا حَيْثُ تؤمرون} قَالَ: أخرجهم إِلَى الشَّام

1272- Süddî şöyle demiştir: "Allah onları Şam tarafına çıkarttı."[142]

Hicr 66:

وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾

"Ona şu durumu kesin olarak bildirdik: 'Sabaha çıkarken onların sonu kesilmiş olacak.'" (66)

Hicr 67:

وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾

"Şehir halkı sevinerek geldiler." (67)

Hicr 68-69:

قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾

"Lût, dedi ki: 'Şüphesiz bunlar benim misafirlerimdir. Sakın beni rezil etmeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının, beni utandırmayın' dedi." (68-69)

142 Suyûtî, 4/102; Şevkânî, 3/137; Âlûsî, 4/218. Bu rivâyet Suyûtî'de; "Ebû Hâtim → Süddî" kanalı ile rivâyet edilmiştir.

Hicr 70:

قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٧٠﴾

"Onlar, 'Biz seni insanlarla ilgilenmekten men etmemiş miydik' dediler." (70)

Hicr 71:

قَالَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧١﴾

"Lût: 'İşte kızlarım. Eğer yapacaksanız (onlarla evlenebilirsiniz)' dedi." (71)

Hicr 72-74:

لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾

"(Melekler, Lût'a:) 'Ömrüne andolsun ki onlar (şehvetten) gözleri dönmüş halde, sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlar (Bu durumda asla seni dinlemezler)' dediler. Derken güneşin doğuşu sırasında, o korkunç uğultulu ses onları yakalayıverdi. Hemen onların altını üstüne getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık." (72-74)

Hicr 75:

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾

"Şüphesiz bunda düşünüp görebilen kimseler için ibretler vardır." (75)

Hicr 76:

وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ ﴿٧٦﴾

"O şehrin kalıntıları hâlâ mevcut olan bir yol üstünde duruyor." (76)

1. ﴿سَبِيلٍ مُقِيمٍ﴾ "sebîlin mukîmin" İfadesi

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: أَيْ بِكِتَابٍ مُبِينٍ

1273- İbn Kesîr yaptığı tahriçte Süddî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Apaçık Kitap, anlamındadır."[143]

Hicr 77:

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

"Şüphesiz bunda inananlar için bir ibret vardır." (77)

Hicr 78-79:

وَإِن كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿٧٩﴾

"'Eyke' halkı da şüphesiz zalim idiler. Onlardan da intikam aldık. İkisi de (Lût kavminin yaşadığı Sodom ile Şuayb kavminin yaşadığı Eyke) belirgin bir anayol üzerinde idiler." (78-79)

Hicr 80-84:

وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾ وَآتَيْنَاهُمْ آيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا آمِنِينَ ﴿٨٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾

"Andolsun, Hicr halkı da peygamberleri yalanlamıştı. Biz, onlara âyetlerimizi vermiştik de onlardan yüz çevirmişlerdi. Onlar güven içinde dağlardan evler yontuyorlardı. Onları da sabaha çıkarlarken o korkunç uğultulu ses yakalayıverdi. Kazanmakta oldukları şeyler kendilerine bir fayda vermedi." (80-84)

143 İbn Kesîr, 2/556.

Hicr 85:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ
السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾

"Biz, gökleri, yeri ve her ikisi arasında bulunanları ancak hakka ve hikmete uygun olarak yarattık. Kıyamet günü mutlaka gelecektir. Sen şimdi güzel bir şekilde hoşgörü ile muamele et." (85)

Hicr 86:

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾

"Şüphesiz, Rabbin hakkıyla yaratanın (ve her şeyi) bilenin ta kendisidir." (86)

Hicr 87:

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾

"Andolsun, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve yüce Kur'ân'ı verdik." (87)

Hicr 88:

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ
عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

"Kâfirlerden bir kısmını faydalandırdığımız şeylerde sakın gözün kalmasın. Onlara karşı mahzun olma ve mü'minlere (şefkat) kanadını indir." (88)

Hicr 89:

وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ ﴿٨٩﴾

"De ki: 'Gerçekten ben, apaçık bir uyarıcıyım.'" (89)

Hicr 90-93:

كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ ﴿٩٠﴾ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ﴿٩١﴾
فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

"Nitekim biz kendi kitaplarını parçalara ayıranlara da (kitap) indirmiştik. Ki onlar, (bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr ederek) Kur'ân'ı da parça parça edenlerdir. Rabbine andolsun, onların hepsine yapmakta olduklarını mutlaka soracağız." (90-93)

Hicr 94:

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾

"Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy ve Allah'a ortak koşanlara aldırış etme." (94)

Hicr 95-96:

إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

"Şüphesiz biz, Allah ile beraber başka ilâh edinen alaycılara karşı sana yeteriz. İlerde bilecekler." (95-96)

Hicr 97:

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾

"Andolsun, onların söyledikleri şeylerden dolayı göğsünün daraldığını biliyoruz." (97)

Hicr 98:

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿٩٨﴾

"O halde, Rabbini hamd ile tesbih et (yücelt) ve secde edenlerden ol." (98)

Hicr 99:

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

"Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et." (99)

16. NAHL SÛRESİ

Nahl 1:

أَتَى أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾

"Allah'ın emri gelecektir. Artık onun acele gelmesini istemeyin. Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır, yücedir." (1)

Nahl 2:

يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾

"Allah, 'Benden başka ilâh yoktur. Öyle ise bana karşı gelmekten sakının' diye (insanları) uyarmaları için emrini içeren vahiy ile melekleri kullarından dilediğine indirir." (2)

Nahl 3:

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾

"Allah, gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak yarattı. O, müşriklerin ortak koştukları şeylerden yücedir." (3)

Nahl 4:

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤﴾

"İnsanı nutfeden (bir damla sudan) yarattı. Böyle iken bakarsın ki o, Rabbine açık bir hasım kesilmiştir." (4)

Nahl 5:

وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾

"Hayvanları da yarattı. Onlarda sizin için bir ısınma ve birçok faydalar vardır. Hem de onlardan yersiniz." (5)

Nahl 6:

وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾

"Onları akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken de sizin için bir güzellik (ve zevk) vardır." (6)

1. Hayvanların Güzellik Yönleri

أَخْرَجَهُ القُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: وَلِأَنَّهَا إِذَا رَاحَتْ تَوَفَّرَ حُسْنُهَا وَعَظُمَ شَأْنُهَا وَتَعَلَّقَتِ الْقُلُوبُ بِهَا، لِأَنَّهَا إِذْ ذَاكَ أَعْظَمُ مَا تكون أسمنه وَضُرُوعًا

1274- Kurtubî yaptığı tahriçte Süddî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Bu hayvanlar akşam döndüklerinde güzellikleri arttığı için kalpleri cezbediyorlar. Çünkü hörgüçleri (ve karınları) daha büyük, memeleri daha dolu bir şekilde dönüyorlar."[144]

Nahl 7:

وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٧﴾

"Onlar ağırlıklarınızı, sizin ancak zorlukla varabileceğiniz beldelere taşırlar. Şüphesiz Rabbiniz çok esirgeyicidir, çok merhametlidir." (7)

144 Kurtubî, 5/3687.

Nahl 8:

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

"Hem binesiniz diye hem de süs olarak atları, katırları ve merkepleri de yarattı. Bilemeyeceğiniz daha nice şeyleri de yaratır." (8)

1. Daha Bilmediklerini Yaratması

قَالَ السُّدِّيُّ: هُوَ خَلْقُ الدود فِي الثِّيَابِ والدود فِي الْفَوَاكِهِ.

1275- Süddî âyetin, ﴿وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ ***"daha bilmediklerinizi yaratır"*** kesitini: "Elbisedeki kurtçuğu ve meyvelerdeki kurtları yarattı" şeklinde tefsir etmiştir.[145]

Nahl 9:

وَعَلَى اللهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ وَلَوْ شَاءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٩﴾

"Doğru yolu göstermek Allah'a aittir. Yolun eğrisi de vardır. Allah dileseydi, hepinizi doğru yola iletirdi." (9)

1. Yol ile Kastedilen

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ فِي قَوْلِهِ تَعالَى {وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ} : هُوَ الْإِسْلامُ

1276- İbn Kesîr yaptığı tahriçte Süddî'nin ﴿السَّبِيلِ﴾ ***"yol"*** kelimesini "İslâm" olarak tefsir etmiştir.[146]

145 Kurtubî, 5/3696.
146 İbn Kesîr, 2/563.

Nahl 10:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾

"O, gökten sizin için su indirendir. İçilecek su ondandır. Hayvanlarınızı otlattığınız bitkiler de onunla meydana gelir." (10)

Nahl 11:

يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ
الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾

"Allah o su ile size; ekin, zeytin, hurma ağaçları, üzümler ve her türlü meyvelerden bitirir. Elbette bunda düşünen bir kavim için bir ibret vardır." (11)

Nahl 12:

وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ
بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾

"O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Bütün yıldızlar da O'nun emri ile sizin hizmetinize verilmiştir. Şüphesiz bunlarda aklını kullanan bir millet için ibretler vardır." (12)

Nahl 13:

وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾

"Sizin için yeryüzünde çeşitli renk ve biçimlerle yarattığı şeyleri de sizin hizmetinize verdi. Öğüt alan bir toplum için bunda ibretler vardır." (13)

Nahl 14:

وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۖ وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾

"İçinden taze et (balık) yemeniz ve takacağınız bir süs (eşyası) çıkarmanız için denizi emrinize veren O'dur. Gemilerin denizde (suları) yara yara gittiklerini de görüyorsun. (Bütün bunlar) O'nun lütfunu aramanız ve nimetine şükretmeniz içindir." (14)

1. Taze Etle Kastedilen

عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: «لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا»، قَالَ: هُوَ السَّمَكُ وَمَا فِيهِ مِنَ الدَّوَابِّ.

1277- İbn Ebî Hâtim Süddî'den yaptığı tahriçte onun âyette geçen ﴿لَحْمًا طَرِيًّا﴾ ***"taze et"*** ifadesi için şöyle dediğini nakletmiştir: "Bundan maksat balık ve denizde yaşayan canlılardır."[147]

Nahl 15:

وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾

"Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağları, yolunuzu bulmanız için de ırmakları ve yolları yarattı." (15)

1. Yollarla Kastedilen

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: وَسُبُلًا قَالَ: السُّبُلُ هِيَ الطُّرُقُ بَيْنَ الْجِبَالِ

1278- Süddî, âyette geçen ﴿وَسُبُلًا﴾ ***"yollar"*** ifadesini: "dağların arasından geçen yollar" şeklinde tefsir etmiştir.[148]

147 Suyûtî, 4/113; Şevkânî, 3/155; Âlûsî, 4/351.
148 Suyûtî, 4/113; Şevkânî, 3/155.

Nahl 16:

وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾

"Daha nice alametler (yarattı). Onlar, yıldızlarla da yollarını doğrulturlar." (16)

1. Alametlerle Kastedilen

قَالَ السُّدِّيُّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: {وَعَلاماتٍ}: الْعَلَامَاتُ هِيَ الْجِبَالُ

1279- Süddî, âyette geçen ﴿عَلَامَاتٍ﴾ ***"alametler"*** kelimesini "dağlar" olarak tefsir etmiştir.[149]

Nahl 17:

أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾

"Şu halde yaratan, yaratamayan gibi olur mu? Artık siz düşünmez misiniz?" (17)

Nahl 18:

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾

"Hâlbuki Allah'ın nimetini saymaya kalksanız onu sayamazsınız. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." (18)

Nahl 19:

وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾

"Allah, gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilir." (19)

149 Suyûtî, 4/113; Âlûsî, 4/354.

Nahl 20:

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾

"Allah'ı bırakıp da taptıkları şeyler, yaratılmış olduklarına göre hiçbir şey yaratamazlar." (20)

Nahl 21:

أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾

"Onlar, diri olmayan cansız varlıklardır! Ne zaman dirileceklerinin de şuuruna varamazlar." (21)

Nahl 22:

إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾

"Sizin ilâhınız tek bir ilâhtır. Ahirete inanmayanların kalpleri bunu inkâr etmekte, kendileri de büyüklük taslamaktadırlar." (22)

Nahl 23:

لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾

"Şüphe yok ki Allah, onların gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir. O, büyüklük taslayanları hiç sevmez." (23)

Nahl 24:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾

"Onlara 'Rabbiniz ne indirdi?' denildiği zaman, 'Öncekilerin masalları' dediler." (24)

1. Kur'ân'ın Öncekilerin Masalları Olduğu Suçlaması

اجْتَمَعَتْ قُرَيْشٌ فَقَالُوا: إِنَّ مُحَمَّدًا رَجُلٌ حُلْوُ اللِّسَانِ إِذَا كَلَّمَهُ الرَّجُلُ ذَهَبَ بِعَقْلِهِ، فَانْظُرُوا أُنَاسًا مِنْ أَشْرَافِكُمُ الْمَعْدُودِينَ الْمَعْرُوفَةِ أَنْسَابُهُمْ، فَابْعَثُوهُمْ فِي كُلِّ طَرِيقٍ مِنْ طُرُقِ مَكَّةَ عَلَى رَأْسِ كُلِّ لَيْلَةٍ أَوْ لَيْلَتَيْنِ. فَمَنْ جَاءَ يُرِيدُهُ فَرُدُّوهُ عَنْهُ. فَخَرَجَ نَاسٌ مِنْهُمْ فِي كُلِّ طَرِيقٍ. فَكَانَ إِذَا أَقْبَلَ الرَّجُلُ وَافِدًا لِقَوْمِهِ يَنْظُرُ مَا يَقُولُ مُحَمَّدٌ، فَيَنْزِلُ بِهِمْ. قَالُوا لَهُ: «أَنَا فُلَانٌ ابْنُ فُلَانٍ» فَيُعْرِفُهُ بِنَسَبِهِ وَيَقُولُ: «أَنَا أُخْبِرُكَ عَنْ مُحَمَّدٍ، فَلَا يُرِيدُ أَنْ يَعْنِيَ إِلَيْهِ وَهُوَ رَجُلٌ كَذَّابٌ لَمْ يَتَّبِعْهُ إِلَّا السُّفَهَاءُ وَالْعَبِيدُ وَمَنْ لَا خَيْرَ فِيهِ». وَأَمَّا شُيُوخُ قَوْمِهِ وَخِيَارُهُمْ فَمُفَارِقُونَ لَهُ، فَيَرْجِعُ أَحَدُهُمْ. فَذَلِكَ قَوْلُهُ: {وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرَ الْأَوَّلِينَ}. فَإِذَا كَانَ الْوَافِدُ مِمَّنْ عزمَ اللَّهُ لَهُ عَلَى الرُّشْدِ، فَقَالُوا لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ فِي مُحَمَّدٍ. قَالَ: «بِئْسَ الْوَافِدُ أَنَا لِقَوْمِي، إِنْ كُنْتُ جِئْتُ حَتَّى إِذَا بَلَغْتُ إِلَّا مَسِيرَةَ يَوْمٍ رَجَعْتُ قَبْلَ أَنْ أَلْقِيَ هَذَا الرَّجُلَ، وَانْظُرْ مَا يَقُولُ". وَآتِي قَوْمِي بِبَيَانِ أَمْرِهِ فَيَدْخُلُ مَكَّةَ. فَيَلْقَى الْمُؤْمِنِينَ فَيَسْأَلُهُمْ: «مَاذَا يَقُولُ مُحَمَّدٌ؟» فَيَقُولُونَ: "خَيْرًا لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ» (سُورَة النَّحْلِ ٣٠). يَقُولُ: «مَالٌ» وَلَدارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ (سُورَة النَّحْلِ ٣٠). وَهِيَ الْجَنَّةُ

1280- İbn Ebî Hâtim Süddî'den yaptığı tahriçte ondan bu âyetin tefsiri ile ilgili şu olayı anlatmıştır: "Kureyş kendi arasında toplanıp şu kararı aldı:

'Muhammed, tatlı dilli olduğu için birisi ile konuştuğunda rahatlıkla onun aklını alıp ikna eder. İçinizden soyu sopu belli olan ileri gelenleri tespit edip onları her gece veya iki gecede bir Mekke'nin dışındaki ana yolların üzerine gönderin. Muhammed ile görüşmek için Mekke'ye gelenleri geri çevirsinler.'

Kureyş bahsedilen şekilde heyetler oluşturup Mekke'ye gelen bütün yollara kuruldu. Muhammed'i dinleyip onunla ilgili kavmine haber vermek için Mekke'ye gelenleri karşıladılar. Onlara kendilerini tanıtıp kimlerden olduklarını söyledikten sonra şöyle dediler:

'Muhammed ile ilgili size gerekli bilgileri biz verelim! Öncelikle Muhammed yalancı birisidir. Ayrıca peşinden gidenler birtakım akılsız, köle ve hayırsız insanlardır. Kavminin oturaklı ve seçkinleri ise ondan ayrıdırlar.'

Bunu duyan bazıları onunla görüşmeden kavminin yanına döndüler. Ancak Allah'ın hayır murad ettiği kimseler bunu kabul etmeyip şöyle dediler:

'Bu kadar yol gelmişken Mekke'ye girmeye az bir süre kala Muhammed ile görüşmeden ve ne dediğini öğrenmeden geri dönersem kavmim için çok kötü bir elçilik yapmış olurum.'

Sonra Mekke'ye girdiler ve mü'minlerle görüştükten sonra onlara:

'Muhammed neye davet ediyor?' diye sordular. Onlar:

'Muhammed güzel davrananlara bu dünyada mal ve evlat, ahirette ise bunlardan daha hayırlı olan cennetin verileceğini söylüyor!' dediler."[150]

Nahl 25:

لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ
يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾

"Böylece kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak, bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarının da bir kısmını yüklenirler. Dikkat et, yüklendikleri ne kötüdür." (25)

Nahl 26:

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَى اللهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ
السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

"Onlardan öncekiler de (peygamberlere) hile yapıp tuzak kurmuşlardı. Sonunda Allah da onların binalarını temellerinden söktü üstlerindeki tavan da tepelerine çöktü. Bu azap onlara, fark edemedikleri bir yerden gelmişti." (26)

150 Suyûtî, 4/116; Âlûsî, 4/365.

1. Öncekilerin Nebîlerine Tuzak Kurmaları ve Cezaya Uğramaları

حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطُ، عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: « أَمَرَ الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ بِإِبْرَاهِيمَ فَأُخْرِجَ، يَعْنِي مِنْ مَدِينَتِهِ، قَالَ فَلَقِيَ لُوطًا عَلَى بَابِ الْمَدِينَةِ وَهُوَ ابْنُ أَخِيهِ، فَدَعَاهُ فَآمَنَ بِهِ، وَقَالَ: إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَى رَبِّي، وَحَلَفَ نَمْرُودُ أَنْ يَطْلُبَ إِلَهَ إِبْرَاهِيمَ، فَأَخَذَ أَرْبَعَةَ أَفْرَاخٍ مِنْ فِرَاخِ النُّسُورِ، فَرَبَّاهُنَّ بِاللَّحْمِ وَالْخُبْزِ حَتَّى كَبِرْنَ وَغَلُظْنَ وَاسْتَعْلَجْنَ، فَرَبَطَهُنَّ فِي تَابُوتٍ، وَقَعَدَ فِي ذَلِكَ التَّابُوتِ ثُمَّ رَفَعَ لَهُنَّ رِجْلًا مِنْ لَحْمٍ، فَطِرْنَ، حَتَّى إِذَا ذَهَبْنَ فِي السَّمَاءِ أَشْرَفَ يَنْظُرُ إِلَى الْأَرْضِ، فَرَأَى الْجِبَالَ تَدِبُّ كَدَبِيبِ النَّمْلِ ثُمَّ رَفَعَ لَهُنَّ اللَّحْمَ، ثُمَّ نَظَرَ فَرَأَى الْأَرْضَ مُحِيطًا بِهَا بَحْرٌ كَأَنَّهَا فَلْكَةٌ فِي مَاءٍ، ثُمَّ رُفِعَ طَوِيلًا فَوَقَعَ فِي ظُلْمَةٍ، فَلَمْ يَرَ مَا فَوْقَهُ وَمَا تَحْتَهُ، فَفَزِعَ، فَأَلْقَى اللَّحْمَ، فَاتَّبَعَتْهُ مُنْقَضَّاتٍ، فَلَمَّا نَظَرَتِ الْجِبَالُ إِلَيْهِنَّ، وَقَدْ أَقْبَلْنَ مُنْقَضَّاتٍ وَسَمِعَتْ حَفِيفَهُنَّ، فَزِعَتِ الْجِبَالُ، وَكَادَتْ أَنْ تَزُولَ مِنْ أَمْكِنَتِهَا وَلَمْ يَفْعَلْنَ، وَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: {وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ، وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ} [إبراهيم: ٤٦] ، وَهِيَ فِي قِرَاءَةِ ابْنِ مَسْعُودٍ: (وَإِنْ كَادَ مَكْرُهُمْ) فَكَانَ طَيْرُورَتِهِنَّ بِهِ مِنْ بَيْتِ الْمَقْدِسِ وَوُقُوعِهِنَّ بِهِ فِي جَبَلِ الدُّخَانِ، فَلَمَّا رَأَى أَنَّهُ لَا يُطِيقُ شَيْئًا أَخَذَ فِي بُنْيَانِ الصَّرْحِ، فَبَنَى حَتَّى إِذَا شَيَّدَهُ إِلَى السَّمَاءِ ارْتَقَى فَوْقَهُ يَنْظُرُ، يَزْعُمُ إِلَى إِلَهِ إِبْرَاهِيمَ، فَأَحْدَثَ، وَلَمْ يَكُنْ يُحْدِثُ، وَأَخَذَ اللَّهُ بُنْيَانَهُ مِنَ الْقَوَاعِدِ {فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ، وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ} [النحل: ٢٦] يَقُولُ: مِنْ مَأْمَنِهِمْ، وَأَخَذَهُمْ مِنْ أَسَاسِ الصَّرْحِ، فَتَنَقَّضَ بِهِمْ فَسَقَطَ فَتَبَلْبَلَتْ أَلْسُنُ النَّاسِ يَوْمَئِذٍ مِنَ الْفَزَعِ، فَتَكَلَّمُوا بِثَلَاثَةٍ وَسَبْعِينَ لِسَانًا، فَلِذَلِكَ سُمِّيَتْ بَابِلَ، وَإِنَّمَا كَانَ لِسَانُ النَّاسِ مِنْ قَبْلِ ذَلِكَ بِالسُّرْيَانِيَّةِ »

1281- Süyûtî; Mûsâ b. Hârûn → Amr b. Hammâd → Esbât ve Süddî kanalı ile yaptığı rivâyette Süddî'nin şöyle dediğini nakleder:

"Rabbi hakkında İbrâhim ile tartışan kral (Nemrut) ona memleketinden çıkmasını söyledi. İbrâhim oradan çıkarken tam kapının yanında Lût ile karşılaştı. Lût onun kardeşinin oğluydu (yeğeniydi). İbrâhim onu kendisine iman etmeye çağırınca Lût onun bu davetini kabul edip iman etti! İbrâhim ona:

'Ben Rabbime gidiyorum (hicret ediyorum)' dedi.

Nemrut yemin ederek İbrâhim'i yakalayacağını söyledi. Sonra dört tane yavru kartal alıp onları et ve ekmek ile besledi. Sonra bu kartallar büyüyüp güçlenince ve uçacak seviyeye gelince dördünü bir sandığa bağladı ve kendisi oraya oturdu. Sonra kestiği bir hayvanın ayağını yukarıda tutarak kuşların uçmasını sağladılar. Kuşlar havaya yükselince Nemrut yüksekten yeryüzüne baktı. Dağların karınca gibi hareket ettiğini gördü. Sonra kuşların yükselmesi için tekrar bir et parçasını onlara gösterdi. Kuşlar yükselince Nemrut yeryüzüne baktı ve oranın bir tepe gibi denizlerle çevrilmiş olduğunu gördü. Sonra daha yükseklere çıkınca karanlıkların içine girdi. Artık ne altını ne de üstünü göremiyordu. Nemrut korktu ve elindeki eti attı. Bunun üzerine kartallar etin peşine düştüler. Dağlar onları görüp kanat seslerini duyunca korkmaya başladılar. Bu korku onları yerlerinden edecek kadar büyük oldu. İşte şu âyet bu duruma işaret etmektedir:

﴿وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ﴾

'Onlar gerçekten tuzaklarını kurmuşlardı. Tuzakları yüzünden dağlar yerinden oynayacak olsa bile, tuzakları Allah katındadır (Allah, onu bilir).'[151]

Kartallar İbrâhim'i Beytülmakdis civarında uçurmuştu ve Duhan Dağı'na indirmişti. Gücünün bir şeye yetmediğini anlayan Nemrut oraya bir saray temeli attı. Yaptığı sarayın ucu göklere dayanınca çıkıp en üst noktasından İbrâhim'in ilâhına baktığını iddia etti. Böylece daha önce yapmadığı bir şeyi ilk kez yapmış oldu. Allah, yaptığı bu sarayın temelini sarsınca bütün bina çöktü ve Nemrut yıkıntının altında kaldı. Böylece hiç beklemediği bir noktadan azap onu yakaladı. Yaptığı yüksek bina çökünce insanlar korkuya kapıldı; dilleri Süryanice olmasına rağmen herkes bir şey söyledi ve farklı yetmiş üç lisanda konuşma yapıldı. Bundan dolayı oraya Bâbil dendi."[152]

---

151 İbrâhim, 14/46.

152 Taberî, 14/60-61. İbn Kesîr ve Suyûtî bu rivâyeti İbrâhim sûresi 46. âyeti tefsir ederken nakletmişlerdir. Bazı müfessirler ise Nahl sûresi 26. âyeti tefsir ederken

Nahl 27:

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾

"Sonra kıyamet günü, Allah onları rezil edecek ve diyecek ki: 'Uğrunda mücadele ettiğiniz ortaklarım nerede?!' Kendilerine ilim verilenler ise şöyle derler: 'Şüphesiz bugün rezillik, aşağılık ve kötülük kâfirlerin üzerinedir.'" (27)

Nahl 28:

الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ فَأَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ بَلَى إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾

"O kâfirler, nefislerine zulmederlerken melekler onların canlarını alır da onlar teslim olup, 'Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk' derler. (Melekler de şöyle diyecekler:) 'Hayır! Allah sizin yapmakta olduklarınızı hakkıyla bilmektedir.'" (28)

Nahl 29:

فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾

"Haydi, içinde ebedî kalacağınız cehennemin kapılarından girin. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!" (29)

Nahl 30:

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرًا لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾

bu rivâyeti nakletmişlerdir. Her iki kesim rivâyeti Süddî'ye değil Hz. Ali, İkrime, Mücâhid, Zeyd b. Eslem ve daha başkalarına dayandırmışlardır. Ne olursa olsun bu gibi rivâyetler senedi olmayan ve doğru olduğuna dair delili bulunmayan İsrâiliyat kaynaklı haberlerdir.

"Allah'a karşı gelmekten sakınan kimselere, 'Rabbiniz ne indirdi?' denildiğinde, 'Hayr indirdi' derler. Bu dünyada iyilik yapanlara bir iyilik vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Allah'a karşı gelmekten sakınanların yurdu ne güzeldir." (30)

Nahl 31:

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا
مَا يَشَاءُونَ كَذَلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾

"İçinden nehirler akan Adn Cennetlerine gireceklerdir. Kendileri için orada diledikleri her şey vardır. Allah, kendine karşı gelmekten sakınanları böyle mükâfatlandırır." (31)

Nahl 32:

الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ
ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾

"Melekler, onların canlarını iyi kimseler olarak alırken, 'Selâm size! Yapmış olduğunuz iyi işlere karşılık girin cennete' derler." (32)

Nahl 33:

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ رَبِّكَ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾

"(O kâfirler) kendilerine ancak meleklerin veya senin Rabbinin helâk emrinin gelmesini bekliyorlar. Onlardan öncekiler de böyle yapmıştı. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı." (33)

Nahl 34:

فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٤﴾

"Bu sebeple işledikleri kötülüklerin cezası onlara ulaştı ve alay ettikleri şey kendilerini kuşattı." (34)

Nahl 35:

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ
نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾

"Allah'a ortak koşanlar, dediler ki: 'Allah dileseydi ne biz ne de atalarımız O'ndan başka hiçbir şeye tapmazdık, O'nun emri olmadan hiçbir şeyi de haram kılmazdık.' Kendilerinden öncekiler de böyle yapmıştı. Peygamberlere düşen sadece apaçık bir tebliğdir." (35)

Nahl 36:

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ
فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي
الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾

"Andolsun biz, her ümmete, 'Allah'a kulluk edin, tâğûttan kaçının' diye peygamber gönderdik. Allah, onlardan kimini doğru yola iletti; onlardan kimine de (kendi iradeleri sebebiyle) sapıklık hak oldu. Şimdi yeryüzünde dolaşın da peygamberleri yalanlayanların sonunun ne olduğunu görün." (36)

Nahl 37:

إِنْ تَحْرِصْ عَلَى هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٧﴾

"Sen onların doğru yola erişmelerine aşırı istek göstersen de şüphesiz Allah saptırdığı kimseyi doğru yola iletmez. Onların yardımcıları da yoktur." (37)

Nahl 38:

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ بَلَى وَعْدًا
عَلَيْهِ حَقًّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾

"Onlar, 'Allah, ölen bir kimseyi diriltmez' diye var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. Hayır, diriltecek! Bu, yerine getirilmesini Allah'ın üzerine aldığı bir vaaddir. Fakat insanların çoğu bilmezler." (38)

Nahl 39:

لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٣٩﴾

"(Diriltecek ki) ayrılığa düştükleri şeyi onlara anlatsın ve kâfir olanlar da kendilerinin yalancı olduklarını bilsinler!" (39)

Nahl 40:

إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾

"Biz bir şeyin olmasını istediğimiz zaman sözümüz sadece, ona, 'Ol!' dememizdir. O da hemen oluverir." (40)

Nahl 41:

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا
حَسَنَةً وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

"Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, elbette onları dünyada güzel bir şekilde yerleştiririz. Ahiret mükâfatı ise daha büyüktür. Keşke bilselerdi." (41)

Nahl 42:

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

"Onlar, sabreden ve yalnız Rablerine tevekkül eden kimselerdir." (42)

Nahl 43:

وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِي اِلَيْهِمْ فَسْئَلُوا
اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾

"Senden önce de ancak, kendilerine vahyettiğimiz birtakım erkekleri peygamber olarak gönderdik. Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun." (43)

1. Peygamberlerin Sadece İnsanlardan Gönderilmesi

عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا» قَالَ: قَالَتِ العَرَبُ: لَوْلا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ؟ قَالَ اللَّهُ: «مَا أَرْسَلْتُ الرُّسُلَ إِلَّا بَشَرٌ»، فَسْئَلُوا يَا مَعْشَرَ العَرَبِ أَهْلَ الذِّكْرِ وَهُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ مِنَ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى، الَّذِينَ جَاءَتْهُمْ قَبْلَكُمْ، إِنَّ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ، إِنَّ الرُّسُلَ الَّذِينَ كَانُوا قَبْلَ مُحَمَّدٍ كَانُوا بشرا مِثْلَهُ، فَإِنَّهُمْ سَيَخْبِرُونكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا بشرا مِثْلَهُ

1282- İbn Ebî Hâtim, Süddî'den yaptığı tahriçte onun şöyle dediğini söylemiştir: "Araplar şöyle dediler:

'Keşke üzerimize melekler inseydi!' Allah onlara,

'Ben beşer dışında bir elçi göndermedim. Ey Araplar bu meseleyi zikir ehline, yani kendilerine daha önce peygamber gelmiş olan Yahudi ve Hıristiyanlara sorun. Evet siz daha önceki peygamberlerin birer insan olduğunu bilmiyorsunuz fakat onlara sorarsanız öncekilerin de Muhammed gibi beşer olduğunu söylerler' buyurdu."[153]

Nahl 44:

﴿٤٤﴾ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ ۗ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

"(O peygamberleri) apaçık belgeler ve kitaplarla gönderdik. İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur'ân'ı indirdik." (44)

1. ﴿بِالْبَيِّنَاتِ﴾ "bi'l-beyyinâti", ﴿الزُّبُرِ﴾ "ez-züburi" ve ﴿الذِّكْرَ﴾ "ez-zikra" İfadeleri

عَنِ ٱلسُّدِّيِّ، عَنْ أَصْحَابِهِ، فِي قَوْلِهِ: «بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ»، قَالَ: « الْبَيِّنَاتِ الْحَلَالُ وَالْحَرَامُ ٱلَّتِي كَانَتْ تَجِيءُ بِهَا ٱلْأَنْبِيَاءُ وَٱلزُّبُرُ كُتُبُ ٱلْأَنْبِيَاءِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ»، قَالَ: «هُوَ الْقُرْآنُ

1283- İbn Ebî Hâtim, Süddî'den yaptığı tahriçte onun şöyle dediğini söylemiştir: "Âyette geçen, ﴿بِالْبَيِّنَاتِ﴾ ***"apaçık belgeler"*** ifadesinden maksat peygamberlerin getirdiği helâller ve haramlardır. ﴿الزُّبُرِ﴾ ***"ez-züburi"*** kelimesinden maksat getirdikleri kitaplardır. ﴿الذِّكْرَ﴾ ***"ez-zikra"*** ifadesi de Kur'ân'dır."[154]

153 Suyûtî, 4/118; Âlûsî, 4/377.
154 Suyûtî, 4/119.

Nahl 45:

أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ
أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾

"Kötü işler yapmak için tuzak kuranlar, Allah'ın kendilerini yere geçirmesinden veya (ansızın) bilemeyecekleri bir yerden kendilerine azap gelmesinden emin mi oldular?" (45)

Nahl 46:

اَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾

"Ya da onlar işe güce dalmışken Allah'ın kendilerini kıskıvrak yakalamayacağından emin mi oldular? Onların bunu engelleme güçleri de yoktur." (46)

1. ﴿تَقَلُّبِهِمْ﴾ "tekallübihim" İfadesi

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ: قَالَ تَعالَي: {أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ} أَيْ فِي أَسْفَارِهِمْ

1284- Süddî, âyette geçen ﴿تَقَلُّبِهِمْ﴾ ***"tekallübihim"*** kelimesini "yolculuk" şeklinde tefsir etmiştir.[155]

Nahl 47:

أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٤٧﴾

"Yahut da onları korku üzere iken yakalamayacağından güven içinde midirler? Şüphesiz Rabbiniz çok esirgeyicidir, çok merhametlidir." (47)

155 İbn Kesîr, 2/571.

Nahl 48:

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ
وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾

"Allah'ın yarattığı şeyleri görmüyorlar mı? Onların gölgeleri Allah'a secde ederek ve tevazu ile boyun eğerek sağa ve sola dönmektedir." (48)

Nahl 49:

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ
وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾

"Göklerde ve yerde bulunan canlılar ve melekler büyüklük taslamadan Allah'a secde ederler (boyun eğerler)." (49)

Nahl 50:

يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾

"Üzerlerinde hâkim ve üstün olan Rablerinden korkarlar ve emrolundukları şeyleri yaparlar." (50)

Nahl 51:

وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا إِلَهَيْنِ اثْنَيْنِ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾

"Allah, şöyle dedi: 'İki ilâh edinmeyin. O, ancak tek ilâhtır. O halde, yalnız benden korkun.'" (51)

Nahl 52:

وَلَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾

"Göklerdeki her şey, yerdeki her şey O'nundur. İtaat de daima O'na olmalıdır. Öyle iken siz Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?" (52)

1. ﴿وَاصِبًا﴾ "vâsıben" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ جَرِيرٍ وَابْنُ الْمُنْذِرِ وَابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ واصِباً قَالَ: دَائِمًا

1285- Süddî, âyette geçen ﴿وَاصِبًا﴾ ***"vâsıben"*** ifadesini "sürekli" şeklinde tefsir etmiştir.[156]

Nahl 53:

وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْئَرُونَ ﴿٥٣﴾

"Size ulaşan her nimet Allah'tandır. Hem size bir sıkıntı ve zarar dokunduğu zaman başkasına değil yalnız O'na yalvarır yakarırsınız." (53)

1. ﴿تَجْئَرُونَ﴾ "tec'erûna" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: «فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ»، يَقُولُ: تَضجُونَ بِالدُّعَاءِ

1286- İbn Ebî Hâtim Süddî'den, âyette geçen ﴿تَجْئَرُونَ﴾ ***"tec'erûna"*** ifadesini: "Dua ile (gür sesli bir şekilde) O'na yalvarırsınız" şeklinde tefsir ettiğini nakletmiştir.[157]

Nahl 54:

ثُمَّ إِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾

"Sonra sizden o sıkıntıyı giderince, bir de bakarsınız, içinizden bir kısmı Rablerine ortak koşar." (54)

Nahl 55:

لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

"Kendilerine verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etmek için böyle yaparlar. Bir süre daha faydalanın bakalım! Yakında bileceksiniz!" (55)

156 İbn Kesîr, 2/572.
157 Suyûtî, 4/121; Şevkânî, 3 /172.

Nahl 56:

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللَّهِ لَتُسْئَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾

"Bir de kendilerine rızık olarak verdiklerimizden (mahiyetini) bilmedikleri şeylere (putlara) pay ayırıyorlar. Allah'a andolsun ki uydurmakta olduğunuz şeylerden mutlaka sorguya çekileceksiniz." (56)

1. Müşriklerin Ortaklarına Pay Ayırmaları

قَالَ السُّدِّيُّ وَهُوَ قَوْلُهُ: {وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا} [الأنعام: ١٣٦] إِلَى آخِرِ الآيَةِ.

1287- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Bu onların kendi zanlarınca, 'Bu Allah'a ait, şu da ortaklarımıza' sözleridir."[158]

Nahl 57:

وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾

"Onlar, kızları Allah'a nispet ediyorlar -ki O, bundan uzaktır- kendilerine ise, canlarının istediğini." (57)

Nahl 58:

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثَى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾

"Onlardan biri, kız ile müjdelendiği zaman içi öfke ile dolarak yüzü simsiyah kesilir!" (58)

158 Suyûtî, 4/121; Şevkânî, 3 /172.

Nahl 59:

يَتَوَارٰى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوْءِ مَا بُشِّرَ بِهٖ ۗ اَيُمْسِكُهٗ عَلٰى هُوْنٍ اَمْ
يَدُسُّهٗ فِي التُّرَابِ ۗ اَلَا سَاۤءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿٥٩﴾

"Kendisine verilen kötü müjde (!) yüzünden halktan gizlenir. Şimdi onu, aşağılanmış olarak yanında tutacak mı, yoksa toprağa mı gömecek? Bak, ne kötü hüküm veriyorlar!" (59)

1. Verdikleri Kötü Hüküm

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي الْآيَةِ قَالَ: كَانَتِ الْعَرَبُ يَقْتُلُونَ مَا وُلِدَ لَهُمْ مِنْ جَارِيَةٍ فيدسونَهَا فِي التُّرَابِ وَهِيَ حَيَّةٌ حَتَّى تَمُوتَ.

1288- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Araplar doğan kız çocuklarını diri diri toprağa gömerlerdi.

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {أَلا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ} قَالَ: بِئْسَ مَا حَكَمُوا يَقُولُ: شَيْءٌ لَا يَرْضَوْنَهُ لِأَنْفُسِهِمْ فَكَيْفَ يَرْضَوْنَهُ لَكَ؟

1289- Âyetin, ﴿اَلَا سَاۤءَ مَا يَحْكُمُوْنَ﴾ ***'Bak, ne kötü hüküm veriyorlar'*** kesitine gelince, bu, 'Kendileri için vermeye razı olmadıkları bir hükmü benim için veriyorlar. Ne kötü hüküm veriyorlar' anlamındadır."[159]

Nahl 60:

لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ ۚ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ
الْاَعْلٰى ۗ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٦٠﴾

"Kötü sıfatlar ahirete inanmayanlara aittir. En yüce sıfatlar ise Allah'ındır. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." (60)

159 Suyûtî, 4/121; Şevkânî, 3 /172; Âlûsî, 4/395.

Nahl 61:

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى
اَجَلٍ مُسَمًّى ۚ فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾

"Eğer Allah, insanları zulümleri yüzünden cezalandıracak olsaydı, orada hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onları takdir edilen bir müddete kadar erteliyor. Ecelleri geldiği zaman onlar ne bir an geri kalabilirler ne de öne geçebilirler." (61)

1. Allah Dileseydi İnsanları Nasıl Helâk Ederdi?

عَنِ ٱلسُّدِّيِّ فِى ٱلْآيَةِ يَقُولُ: إِذَا قَحَطَ ٱلْمَطَرُ لَمْ يَبْقَ فِى ٱلْأَرْضِ دَابَّةٌ إِلَّا مَاتَتْ.

1290- Süddî şunları söylemiştir: "Yağmur yağmayıp kıtlık olunca yeryüzünde hiçbir canlı kalmaz ve hepsi ölür."[160]

Nahl 62:

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ
الْحُسْنٰى ۜ لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾

"Hoşlarına gitmeyen şeyleri Allah'a isnad ederler. En güzel sonuç kendilerininmiş diye dilleri de yalan uyduruyor. Hiç şüphe yok ki onlara cehennem vardır ve onlar oraya en önde sokulacaklardır." (62)

1. Hoşlarına Gitmeyen Şeylerle Kastedilen

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: هُنَّ الْجَوارِي

1291- İbn Ebî Hâtim Süddî'den yaptığı tahriçte onun "Kız çocukları kastedilmiştir" dediğini nakletmiştir.[161]

160 Suyûtî, 4/121; Şevkânî, 3 /172.
161 Suyûtî, 4/121.

Nahl 63:

تَاللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ
أَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

"Allah'a andolsun, senden önceki ümmetlere peygamberler gönderdik. Fakat şeytan onlara işlerini güzel gösterdi. O, bugün de onların dostudur ve onlar için elem dolu bir azap vardır." (63)

Nahl 64:

وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا
فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

"Sana Kitab'ı, ancak ayrılığa düştükleri şeyleri onlara açıklaman için ve iman eden bir topluma doğru yolu gösterici ve rahmet olarak indirdik." (64)

Nahl 65:

وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾

"Allah, gökten su indirdi de onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltti. Şüphesiz bunda dinleyecek bir toplum için bir ibret vardır." (65)

Nahl 66:

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ
فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ ﴿٦٦﴾

"Şüphesiz (sağmal) hayvanlarda da sizin için bir ibret vardır. Onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından (süzülen) içenlere halis ve içimi kolay süt içiriyoruz." (66)

Nahl 67:

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا
حَسَنًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

"Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden hem içki hem de güzel bir rızık edinirsiniz. Elbette bunda aklını kullanan bir toplum için bir ibret vardır." (67)

Nahl 68:

وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا
وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾

"Rabbin, bal arısına şöyle ilham etti: 'Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan (kovanlardan) kendine evler edin.'" (68)

Nahl 69:

ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ
مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

"Sonra meyvelerin hepsinden ye de Rabbinin sana kolaylaştırdığı (yaylım) yollarına gir. Onların karınlarından çeşitli renklerde bal çıkar. Onda insanlar için şifa vardır. Şüphesiz bunda düşünen bir (toplum) için bir ibret vardır." (69)

1. ﴿ذُلُلًا﴾ "zülülen" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَفِي قَوْلِهِ: {فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا} قَالَ: ذُلُلًا لِذَلِكَ، وَفِي قَوْلِهِ: {يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ} يَقُولُ: فِيهِ شِفَاءُ الأَوْجَاعِ الَّتِي شِفَاءُهَا فِيهِ.

1292- Süddî, âyette geçen ﴿ذُلُلًا﴾ ***"zülülen"*** kelimesini; "Allah'ın kolaylaştırdığı (yaylım) yolları" şeklinde tefsir etmiştir.

[2. Farklı Renklerdeki İçecek]

1293- Âyetin, ﴿شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ﴾ ***"renkleri muhtelif olan bir içecek"*** kesitini "bal" olarak tefsir etmiştir.

[3. Baldaki Şifa]

1294- Âyetin, ﴿فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ﴾ ***"onda insanlar için bir şifa vardır"*** kesitini: "İçinde insanların bazı rahatsızlıkları için şifa vardır." şeklinde tefsir ettiğini nakletmiştir.[162]

Nahl 70:

وَاللهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰيكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ
لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا اِنَّ اللهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٧٠﴾

"Allah sizi yarattı ve sonra sizi öldürecek. Kiminiz daha önce kiminiz de bilirken iken bilmez hale geleceği ömrünün en kötü çağına kadar yaşatılacaktır. Şüphesiz ki Allah bilgilidir, kudretlidir." (70)

1. Ömrün En Kötü Çağı

روى أَسْبَاطُ عَنِ السُّدِّيِّ: «{إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ}» قَالَ: «الخَرَفِ».

1295- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin, âyette geçen, ﴿اَرْذَلِ الْعُمُرِ﴾ ***"ömrünün en kötü çağı"*** ifadesini "bunama dönemi" olarak tefsir ettiği nakledilmiştir.[163]

Nahl 71:

وَاللهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادِّي رِزْقِهِمْ
عَلٰى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِنِعْمَةِ اللهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾

162 Suyûtî, 4/122; Şevkânî, 3 /174.
163 Suyûtî, 4/122; Şevkânî, 3 /176.

"Allah, rızık konusunda kiminizi kiminizden üstün kıldı. Üstün kılınanlar, rızıklarını ellerinin altındakilere vermezler ki rızıkta hep eşit olsunlar. Şimdi Allah'ın nimetini mi inkâr ediyorlar?" (71)

Nahl 72:

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٧٢﴾

"Allah, size kendi cinsinizden eşler var etti. Eşlerinizden de oğullar ve torunlar verdi ve sizi temiz şeylerden rızıklandırdı. Öyleyken onlar bâtıla inanıyorlar da Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?" (72)

Nahl 73:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾

"Allah'ı bırakıp da kendilerine göklerden ve yerden hiçbir rızık sağlayamayan ve buna gücü de yetmeyen şeylere tapıyorlar." (73)

Nahl 74:

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾

"Artık Allah'a (şanına uymayan) benzetmeler yapmaya kalkmayın. Çünkü Allah bilir, siz bilmezsiniz." (74)

Nahl 75:

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

"Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan bir köle ile, kendisine verdiğimiz güzel rızıktan gizli ve açık olarak Allah yolunda harcayan kimseyi misal verir. Bunlar hiç eşit olur mu? Hamd Allah'a mahsustur, fakat onların çoğu bilmezler." (75)

Nahl 76:

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ اَحَدُهُمَآ اَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ
وَّهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰىهُ ۙ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ ۗ هَلْ يَسْتَوِيْ هُوَ ۙ
وَمَنْ يَّأْمُرُ بِالْعَدْلِ ۙ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٧٦﴾

"Allah, şu iki kişiyi de misal verir: Onlardan biri dilsizdir, hiçbir şey beceremez ve efendisinin üstüne bir yüktür. Onu nereye gönderse bir hayır getiremez. Şimdi, bu adamla, doğru yolda yürüyerek adaleti emreden kimse eşit olur mu?" (76)

1. Âyetteki Darb-ı Meselin Açıklaması

سُدِّيٍّ، في الآية، قَالَ: «هَذَا مَثَلٌ ضَرَبَهُ اللَّهُ لِلْآلِهَةِ أَيْضًا. أَمَّا الْأَبْكَمُ فَالصَّنَمُ، فَإِنَّهُ أَبْكَمُ لَا يَنْطِقُ، وَهُوَ كُلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ يُنْفِقُونَ عَلَيْهِ وَعَلَى مَنْ يَأْتِيهِ، وَلَا يُنْفِقُ هُوَ عَلَيْهِمْ وَلَا يَرْزُقُهُمْ، هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ اللَّهُ».

1296- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Allah aynı zamanda bu âyetle putlara da gönderme yapıp örnek vermiştir: Âyette geçen, ﴿اَبْكَمُ﴾ ***'ebkemü'*** dilsiz demektir. Dilsiz aynı zamanda sağırdır. Dolayısı ile duymadığı için konuşamaz. Âyette geçen ﴿كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰىهُ﴾ ***'kellün alâ mevlâhu'*** ifadesinden maksat; 'Kendisi değil efendisi ona harcama yapıp karnını doyurur' demektir. Âyette geçen, ﴿وَمَنْ يَّأْمُرُ بِالْعَدْلِ﴾ ***'adaleti emreden'*** ifadesinden maksat ise Allah'tır."[164]

164 Suyûtî, 4/125.

Nahl 77:

لِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ
اَوْ هُوَ اَقْرَبُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٧٧﴾

"Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir. Kıyametin kopması ise, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zaman kadar kısa sürede olacaktır. Şüphesiz Allah, her şeye kadirdir." (77)

1. Kıyametin Kopma Süresi

عَنْ إِسْمَاعِيلَ السُّدِّيِّ، فِي قَوْلِهِ: {كَلَمْحِ الْبَصَرِ} يَقُولُ: كَلَمْحِ بِبَصَرِ الْعَيْنِ مِنَ السُّرْعَةِ، أَوْ أَقْرَبُ مِنْ ذَلِكَ إِذَا أَرَدْنَا.

1297- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Dilersek göz açıp kapama miktarında veya ondan daha az bir zaman kadar kısa sürede kıyameti koparırız."[165]

Nahl 78:

وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِّنْۢ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ شَيْـــًٔا ۙ وَّجَعَلَ لَكُمُ
السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿٧٨﴾

"Siz, hiçbir şey bilmezken Allah, sizi analarınızın karnından çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi." (78)

1. Annelerin Karınlarıyla Kastedilen

قَالَ السُّدِّيُّ: أَيْ أَخْرَجَكُمْ مِنَ الرَّحِمِ

1298- Süddî şöyle demiştir: "Rahimlerden sizi çıkardı, anlamındadır."[166]

---

165 Suyûtî, 4/126.
166 Suyûtî, 4/126; Şevkânî, 3/183.

Nahl 79:

اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَآءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ
اِلَّا اللّٰهُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾

"Gökyüzünde Allah'ın emrine boyun eğerek uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları gökte ancak Allah tutar. Şüphesiz bunda inanan bir toplum için ibretler vardır." (79)

1. ﴿جَوِّ السَّمَآءِ﴾ "cevvi's-semâ" İfadesi

وَأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {فِي جَوِّ السَّمَاءِ} قَالَ: جَوْفُ السَّمَاءِ

1299- Süddî, âyette geçen ﴿جَوِّ السَّمَآءِ﴾ ***"cevvi's-semâ"*** ifadesinden maksadın "göğün boşluğu" olduğunu söylemiştir.[167]

Nahl 80:

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْاَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ
ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَآ اَثَاثًا وَمَتَاعًا اِلٰى حِينٍ ﴿٨٠﴾

"Allah, evlerinizi sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı ve sizin için davar derilerinden gerek göç gününüzde gerekse konaklama gününüzde, kolayca taşıyacağınız evler; yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir süreye kadar (faydalanacağınız) bir ev eşyası ve bir ticaret malı meydana getirdi." (80)

1. Evlerin Sükûn Yeri Olmasının Anlamı

وَأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَناً} قَالَ: تَسْكُنُونَ، وتَقَرُّونَ فِيها {وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا} وَهِيَ خِيَامُ الْعَرَبِ {تَسْتَخِفُّونَها} يَقُولُ فِي الْحَمْلِ

167 Suyûtî, 4/124; Âlûsî, 4/420.

1300- Süddî, âyette geçen ﴿سَكَنًا﴾ ***"sükûn yeri"*** ifadesini, "Allah, evlerinizi sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı" şeklinde tefsir etmiştir. Âyette geçen, ﴿وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا﴾ ***"sizin için davar derilerinden kolayca taşınacağınız evler"*** kesitini ise: "Arapların kullandığı kolayca taşınan çadır" şeklinde tefsir etmiştir.[168]

Nahl 81:

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا
وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ
كَذَلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

"Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı ve dağlarda da sizin için barınaklar var etti. Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar verdi. Böylece Allah, Müslüman olasınız diye üzerinizde olan nimetini tamamlıyor." (81)

Nahl 82:

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾

"Ey Muhammed! Eğer yüz çevirirlerse, artık sana düşen açık bir tebliğden ibarettir." (82)

Nahl 83:

يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾

"Onlar, Allah'ın nimetini bilirler, sonra da inkâr ederler. Onların çoğu kâfirdir." (83)

168 Suyûtî, 4/126; Şevkânî, 3/185.

1. Allah'ın Nimetiyle Kastedilen

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنِ السُّدِّيِّ: {يَعْرِفُونَ نِعْمَةَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا} قَالَ: «مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

1301- Kurtubî şöyle demiştir: "İbn Ebî Şeybe, İbn Cerîr, İbn Münzir ve İbn Ebî Hâtim Süddî'nin, âyette geçen, ﴿نِعْمَتَ اللهِ﴾ ***"Allah'ın nimeti"*** ifadesinden maksadın Hz. Muhammed olduğunu söylediğini nakletmişlerdir."[169]

Nahl 84:

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾

"Kıyamet günü her ümmetten bir şahit göndereceğiz; sonra inkâr edenlere ne (özür dilemeleri için) izin verilecek ne de Allah'ın rızasını kazandıracak amelleri işleme istekleri kabul edilecek." (84)

Nahl 85:

وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾

"O zalimler, azabı gördükleri zaman artık onlardan azap hafifletilmez ve kendilerine mühlet de verilmez." (85)

Nahl 86:

وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَؤُلَاءِ شُرَكَاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُو مِنْ دُونِكَ فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٨٦﴾

"Allah'a ortak koşanlar, ortaklarını gördüklerinde diyecekler ki: 'Rabbimiz! Bunlar, seni bırakıp kendilerine tapmış olduğumuz ortaklarımızdır.' Koştukları ortaklar da onlara: 'Siz elbette yalancılarsınız' diye laf atacaklar." (86)

169 Kurtubî, 5/3777; Suyûtî, 4/127; Âlûsî, 4/427. Taberî'de bu rivâyeti bulamadım.

Nahl 87:

وَأَلْقَوْا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذِ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾

"Onlar o gün Allah'a teslim olurlar ve uydurdukları şeyler de onları yüzüstü bırakıp kaybolur." (87)

Nahl 88:

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا
فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾

"İnkâr edip de (insanları) Allah yolundan alıkoyanlar var ya, işte onların, yapmakta oldukları bozgunculukları sebebiyle, azaplarını kat kat arttıracağız." (88)

1. Azabın Kat Kat Arttırılması

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي الْآيَةِ: إِنَّ أَهْلَ النَّارِ إِذَا جَزَعُوا مِنْ حَرِّهَا اسْتَغَاثُوا بِضَحْضَاحٍ فِي النَّارِ فَإِذَا أَتَوْهُ تَلَقَّاهُمْ عُقَارِبُ كَأَنَّهُنَّ الْبِغَالُ الدُّهْمُ وَأَفَاعٍ كَأَنَّهُنَّ الْبُخَاطِيُّ فَضَرَبَتْهُمْ فَذَلِكَ الزِّيَادَةُ

1302- İbn Ebî Hâtim'in Süddî'den yaptığı tahriçte onun bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylediğini nakleder: "Cehennem ehli oranın sıcaklığından bir nebze kurtulmak için çukurlara girmeye çalışır. Çukurların yanına geldiklerinde karşılarına katır büyüklüğünde siyah akrepler ve yılanlar çıkar ve onları sokarlar. İşte arttırılmış azaptan kasıt budur."[170]

Nahl 89:

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ
وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾

170 Suyûtî, 4/127.

"(Ey Muhammed!) Her ümmetin kendi içinden üzerlerine bir şahit göndereceğimiz, seni de onların üzerine bir şahit olarak getireceğimiz günü düşün. Sana bu Kitab'ı; her şey için bir açıklama, doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik." (89)

Nahl 90:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ
الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

"Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder; hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor." (90)

Nahl 91:

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ
جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾

"Antlaşma yaptığınız zaman, Allah'a karşı verdiğiniz sözü yerine getirin. Allah'ı kendinize kefil kılarak pekiştirdikten sonra yeminlerinizi bozmayın. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızı bilir." (91)

Nahl 92:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ
أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ
بِهِ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾

"Bir topluluk diğer bir topluluktan daha (güçlü ve) çoktur diye yeminlerinizi aranızda bir hile ve fesat sebebi yaparak, ipliğini iyice eğirip büktükten sonra (tekrar) çözüp bozan kadın gibi olmayın. Allah,

bununla sizi ancak imtihan eder. Hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri kıyamet günü size elbette açıklayacaktır." (92)

1. Âyette Bahsi Geçen Kadın

حَدَّثَنَا الْمُثَنَّى، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ، عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ صَدَقَةَ، عَنِ السُّدِّيِّ: {وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ} [النحل: ٩٢] قَالَ: «هِيَ خَرْقَاءُ بِمَكَّةَ كَانَتْ إِذَا أَبْرَمَتْ غَزْلَهَا نَقَضَتْهُ»

1303- Müsennâ → İshak → Muhammed b. Abdullah b. Zübeyir → İbn Uyeyne → Sadaka → Süddî'den yaptıkları rivâyette onun şöyle dediğini nakletmişlerdir:

"Bahsi geçen beceriksiz ve ahmak kadın Mekke'de bulunuyordu, bu kadın ipliğini ördükten sonra tekrar çözüp bozardı."[171]

Nahl 93:

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

"Allah dileseydi, sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat O, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Yapmakta olduğunuz şeylerden mutlaka sorguya çekileceksiniz." (93)

Nahl 94:

وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾

"Yeminlerinizi aranızda hile ve fesat sebebi yapmayın. Sonra sağlamca bastıktan sonra ayak(larınız) kayar da Allah yolundan sapmanız sebebiyle kötü azabı tadarsınız. (Ahirette de) sizin için büyük bir azap vardır." (94)

171 Suyûtî, 4/131.

Nahl 95:

وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ
خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾

"Allah'a verdiğiniz sözü az bir karşılığa değişmeyin. Eğer bilirseniz, şüphesiz Allah katında olan sizin için daha hayırlıdır." (95)

Nahl 96:

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا
أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

"Sizin yanınızdaki tükenir, Allah katında olan ise kalıcıdır. Elbette sabredenlere, yapmakta olduklarının en güzeliyle mükâfatlarını vereceğiz." (96)

Nahl 97:

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

"Erkek veya kadın, kim mü'min olarak iyi iş işlerse, elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız ve onların mükâfatlarını yapmakta olduklarının en güzeli ile vereceğiz." (97)

Nahl 98:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾

"Kur'ân okuduğun zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın." (98)

Nahl 99:

إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾

"Gerçek şu ki; şeytanın, inanan ve yalnız Rablerine tevekkül eden kimseler üzerinde bir hâkimiyeti yoktur." (99)

Nahl 100:

إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾

"Şeytanın hâkimiyeti, sadece onu dost edinenler ve Allah'a ortak koşanlar üzerindedir." (100)

Nahl 101:

وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَكَانَ آيَةٍ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوا إِنَّمَا
أَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

"Biz bir âyeti değiştirip yerine başka bir âyet getirdiğimiz zaman (ki Allah, neyi indireceğini gayet iyi bilir) onlar Peygamber'e, 'Sen ancak uyduruyorsun' derler. Hayır, onların çoğu bilmezler." (101)

عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَكَانَ آيَةٍ قَالَ: هَذَا فِي النَّاسِخِ وَالْمَنْسُوخِ. قَالَ: إِذَا نَسَخْنَا آيَةً وَجِئْنَا بِغَيْرِهَا. قَالُوا مَا بالكَ؟ قُلْتَ: كَذا وَكَذا، ثُمَّ نَقَضْتَهُ أَنْتَ تَفْتَرِي. قَالَ اللهُ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ

1304- İbn Ebî Hâtim'in Süddî'den yaptığı tahriçte onun şöyle dediğini nakletmiştir:

"Bu âyet nâsih ve mensûh hakkındadır. Allah şöyle diyor: 'Biz bir âyeti kaldırıp yerine başka bir âyet getirdiğimizde onlar şöyle derler: Sana ne oluyor? Önce bir şey söylüyorsun, sonra kalkıp onun zıddını söylüyorsun! Böyle yapmakla Allah'a iftira ediyorsun!' Allah bütün bunlara cevap olarak, ﴿وَاللهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ﴾ ***'Allah, neyi indireceğini gayet iyi bilir!'*** buyurdu."[172]

172 Suyûtî, 4/131.

Nahl 102:

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ
آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

"Andolsun ki biz onların, 'Kur'ân'ı ona bir insan öğretiyor' dediklerini biliyoruz. İma ettikleri kimsenin dili yabancıdır. Bu Kur'ân ise gayet açık bir Arapçadır." (102)

Nahl 103:

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ
إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٠٣﴾

"Şüphesiz biz onların: 'Kur'ân'ı ona ancak bir insan öğretiyor' dediklerini biliyoruz. Kendisine nisbet ettikleri şahsın dili yabancıdır. Hâlbuki bu (Kur'ân) apaçık bir Arapçadır." (103)

1. Hz. Nebî'ye (s.a.v.) Bir Beşerin Öğrettiği İddiası

عَنِ السُّدِّيِّ فِي الآيَةِ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا آذَاهُ أَهْلُ مَكَّةَ، دَخَلَ عَلَى عَبْدٍ لِبَنِي الْحَضْرَمِيِّ، يُقَالُ لَهُ: أَبُو يُسْرٍ، كَانَ نَصْرَانِيًّا وَكَانَ قَدْ قَرَأَ التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ، فَسَأَلَهُ وَحَدَّثَهُ. فَلَمَّا رَأَاهُ الْمُشْرِكُونَ يَدْخُلُ عَلَيْهِ، قَالُوا: «يَعْلَمُهُ أَبُو الْيُسْرِ». قَالَ اللَّهُ: «هَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ وَلِسَانُ أَبِي الْيُسْرِ عَجَمِيٌّ

1305- İbn Ebî Hâtim'in Süddî'den yaptığı tahriçte onun şöyle dediğini nakletmiştir: "Mekkeliler Allah Rasûlü'ne işkenceyi artırınca Abd b. Hadremî'nin yanına gitti. Kendisi Hıristiyandı ve Ebû Yüsr künyesi ile çağırılırdı. Hem İncil'i hem de Tevrat'ı okumuştu. Allah Rasûlü kendisine bir şeyler sorup konuştu. Müşrikler bunu görünce şöyle dediler: 'Bu söylediklerini ona Ebû Yüsr öğretiyor!' Allah onlara cevap olarak, 'Bu dil, apaçık Arapça bir dildir. Ebû Yüsr'ün dili ise yabancıdır' buyurdu."[173]

173 Suyûtî, 4/131; Âlûsî, 4/432.

Nahl 104:

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾

"Allah'ın âyetlerine inanmayanları, Allah elbette doğru yola iletmez. Onlar için elem dolu bir azap vardır." (104)

Nahl 105:

إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾

"Yalanı, ancak Allah'ın âyetlerine inanmayanlar uydurur. İşte onlar, yalancıların ta kendileridir." (105)

Nahl 106:

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾

"Gönlü imanla dolu olduğu halde, zor altında olan kimse müstesna, inandıktan sonra Allah'ı inkâr edip, gönlünü kâfirliğe açanlara Allah katından bir gazap vardır; büyük azap da onlar içindir." (106)

1. Nüzûl Sebebi

وَأَخْرَجَ ابْنُ جَرِيرٍ عَنِ السُّدِّيِّ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بن أَبِي سَرْحٍ أَسْلَمَ ثُمَّ ارْتَدَّ فَلَحِقَ بِالْمُشْرِكِينَ وَوَشَّى بِعَمَّارٍ وَخَبَّابٍ عِنْدَ ابْنِ الْحَضْرَمِيِّ أَوْ ابْنِ عَبْدِ الدَّارِ فَأَخَذُوهُمَا وَعَذَّبُوهُمَا حَتَّى كَفَرَا فَنَزَلَتْ {إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ}.

1306- Süddî şöyle demiştir: "Abdullah b. Serh Müslüman oldu, ancak daha sonra kaçıp müşriklere katıldı. Ammâr ve Cübeyr'i İbn Hadremî'ye (veya Abdüddâroğullarına) ispiyonladı. Onlar da dinlerini terk etsinler diye her ikisini işkenceye tâbi tuttular. Yapılan işkencelerden dolayı Ammâr ve Cübeyr küfür telaffuz etmek zorunda kaldılar. Daha sonra her üçü (Abdullah b. Serh, Ammâr ve Cübeyr) hakkında yukarıdaki âyetler nâzil oldu."[174]

174 Suyûtî, 4/132.

Nahl 107:

ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾

"Bu, onların dünya hayatını sevip ahirete tercih etmelerinden ve Allah'ın kâfirler topluluğunu asla doğru yola iletmeyeceğindendir." (107)

Nahl 108:

أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾

"İşte onlar, Allah'ın; kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. İşte onlar gafillerin ta kendileridir." (108)

Nahl 109:

لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

"Hiç şüphesiz onlar, ahirette ziyana uğrayanların da ta kendileridir." (109)

Nahl 110:

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا
وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾

"Sonra şüphesiz ki Rabbin, eziyete uğratıldıktan sonra hicret eden, sonra Allah yolunda cihad edip sabreden kimselerin yanındadır. Şüphesiz Rabbin bundan sonra da çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." (110)

Nahl 111:

يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾

"Herkesin nefsi için mücadele ederek geleceği, kendilerine zulmedilmeksizin herkese yaptığının karşılığının eksiksiz ödeneceği günü düşün." (111)

Nahl 112:

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾

"Allah, şöyle bir kenti misal verdi: Orası güven ve huzur içinde idi. Oraya her taraftan bolca rızık gelirdi. Fakat Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler; bu yüzden yaptıklarına karşılık, Allah onlara şiddetli açlık ve korku ızdırabını tattırdı." (112)

Nahl 113:

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾

"Andolsun, onlara içlerinden bir peygamber geldi de onu yalanladılar. Böylece zulmederlerken azap onları yakalayıverdi." (113)

Nahl 114:

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾

"Artık Allah'ın size helâl ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiyin. Eğer yalnız O'na ibadet ediyorsanız, Allah'ın nimetine şükredin." (114)

Nahl 115:

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾

"Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa, şüphesiz ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." (115)

Nahl 116:

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾

"Dilleriniz yalana alışageldiğinden dolayı, Allah'a karşı yalan uydurmak için, 'Şu helâldir', 'Şu haramdır' demeyin. Şüphesiz, Allah'a karşı yalan uyduranlar, kurtuluşa eremezler." (116)

Nahl 117:

مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾

"(Dünyada elde ettikleri) az bir yararlanmadır. Hâlbuki (ahirette) onlara acıklı bir azap vardır." (117)

Nahl 118:

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

"Daha önce sana anlattıklarımızı Yahudi olanlara da haram kılmıştık. Biz (bununla) onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı." (118)

Nahl 119:

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾

"Sonra, şüphesiz ki Rabbin; cahillik sebebiyle kötülük yapan, sonra bunun ardından tevbe eden ve durumunu düzeltenlerden yanadır. Şüphesiz Rabbin bundan sonra da elbette çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." (119)

Nahl 120:

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾

"Şüphesiz İbrâhim, Allah'a itaat eden, hakka yönelen bir önder idi. Allah'a ortak koşanlardan değildi." (120)

Nahl 121:

شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾

"O'nun nimetlerine şükreden bir önderdi. Allah, onu seçmiş ve doğru yola iletmişti." (121)

Nahl 122:

وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾

"Ona dünyada iyilik verdik. Şüphesiz o, ahirette de sâlihlerdendir." (122)

Nahl 123:

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾

"Sonra da sana, 'Hakka yönelen İbrâhim'in dinine uy. O, Allah'a ortak koşanlardan değildi' diye vahyettik." (123)

Nahl 124:

إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾

"Cumartesi gününe saygı, ancak onda görüş ayrılığına düşenlere farz kılındı. Şüphesiz Rabbin, ayrılığa düşmekte oldukları şeyler konusunda kıyamet günü aralarında hüküm verecektir." (124)

Nahl 125:

ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾

"(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz senin Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir." (125)

Nahl 126:

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾

"Eğer ceza verecekseniz, size yapılanın misliyle cezalandırın. Eğer sabrederseniz, elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır." (126)

Nahl 127:

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾

"Sabret! Senin sabrın ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlardan yana üzülme. Tuzak kurmalarından dolayı da sıkıntıya düşme." (127)

Nahl 128:

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

"Şüphesiz Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanlar ve iyilik yapanlarla beraberdir." (128)

17. İSRÂ SÛRESİ

İsrâ 1:

سُبْحَانَ الَّذِي اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا
الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهٗ لِنُرِيَهٗ مِنْ اٰيَاتِنَا اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١﴾

"Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Harâm'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." (1)

1. Hz. Nebî (s.a.v.) Beytülmakdis'e Ne Zaman Gitti?

وَأَخْرَجَ الْبَيْهَقِيُّ عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: أُسْرِيَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ قَبْلَ هِجْرَتِهِ بِسِتَّةَ عَشَرَ شَهْرًا.

1307- İbn Kesîr Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Allah Rasûlü'nün (âyette geçen) Beytülmakdis'e gitme hadisesi hicretten on altı ay önce gerçekleşmiştir."[175]

---

175 İbn Kesîr, 3/22; Suyûtî, 4/150; Şevkânî, 3 2018.

2. İsrâ Dönüşü Hz. Nebî'nin (s.a.v.) Tarif Ettiği Kervan

أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْحَافِظُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ: مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، قَالَ: حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ أَسْبَاطِ بْنِ نَصْرٍ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقُرَشِيِّ، قَالَ «لَمَّا أُسْرِيَ بِرَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم وَأَخْبَرَ قَوْمَهُ بِالرِّفْقَةِ وَالْعَلَامَةِ فِي الْعِيرِ، قَالُوا فَمَتَى يَجِيءُ، قَالَ: يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ فَلَمَّا كَانَ ذَلِكَ الْيَوْمُ أَشْرَفَتْ قُرَيْشٌ يَنْظُرُونَ وَقَدْ وَلَّى النَّهَارُ وَلَمْ يجيء فَدَعَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وسلم فَزِيدَ لَهُ فِي النَّهَارِ سَاعَةٌ، وَحُبِسَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ، فَلَمْ تُرَدِ الشَّمْسُ عَلَى أَحَدٍ إِلَّا عَلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وآله وسلم يَوْمَئِذٍ، وَعَلَى يُوشَعَ بْنِ نُونٍ حِينَ قَاتَلَ الْجَبَّارِينَ

1308- Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* isimli eserinde Süddî'den şunu nakletmiştir: "Allah, Rasûlü'nü geceleyin Beytülmakdis'e götürmüş, yolda gördüğü kervanı kavmine anlatmıştı. İnsanlar ona:

'Kervan ne zaman buraya gelir?' dedi. Allah Rasûlü onlara:

يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ ***'Çarşamba günü gelir'*** dedi. Çarşamba günü insanlar çıkıp kervanın gelmesini bekledi. Gün bitimi bir müddet yaklaşmış, fakat hâlâ kervan görünmüyordu. Bunun üzerine dua etti ve Allah güneşin batmasını bir süreliğine geciktirdi. Allah güneşin batışını sadece Hz. Muhammed ve cebbar kavim Amâlika ile savaşı sırasında Yûşa' Peygamber için geciktirmiştir."[176]

3. ﴿بَارَكْنَا﴾ "bâraknâ" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: الَّذِي بارَكْنا حَوْلَهُ قَالَ: أَنْبَتْنَا حَوْلَهُ الشَّجَرَ

1309- İbn Ebî Hâtim Süddî'den, âyette geçen, ﴿بَارَكْنَا﴾ ***"bâraknâ"*** kelimesini: "Etrafını ağaç ve bitkilerle bereketlendirdiğimiz yer" şeklinde tefsir ettiğini nakletmiştir.[177]

---

176 Suyûtî, 4/150, Suyûtî, *el-Hasâis*, s. 455; Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/139. Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned* isimli eserinde Ebû Hüreyre'den rivâyet edilen bu gelişme şöyle anlatılmaktadır: "Güneş sadece Beytülmakdis'e giderken Yûşa' b. Nûn için geç batmıştır." Bkz. İbn Hacer, *Fethü'l-Bâri*, 6/154.

177 Suyûtî, 4/162; Şevkânî, 3 /208.

İsrâ 2:

وَآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ أَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلًا ﴿٢﴾

"Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik ve onu, 'Benden başkasını vekil edinmeyin' diyerek, İsrâiloğullarına bir rehber yaptık." (2)

İsrâ 3:

ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾

"Ey kendilerini Nûh ile birlikte (gemide) taşıdığımız kimselerin çocukları! Gerçek şu ki, o çok şükreden bir kuldu." (3)

İsrâ 4:

وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي
الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤﴾

"Biz, Kitap'ta (Tevrat'ta) İsrâiloğullarına, 'Yeryüzünde muhakkak iki defa bozgunculuk yapacaksınız ve büyük bir kibre kapılarak böbürleneceksiniz' diye hükmettik." (4)

İsrâ 5:

فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ
فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا ﴿٥﴾

"Nihayet bu iki bozgunculuktan ilkinin zamanı gelince (sizi cezalandırmak için) üzerinize, pek güçlü olan birtakım kullarımızı gönderdik. Onlar evlerinizin arasına kadar sokuldular. Bu, herhâlde yerine gelmesi gereken bir vaad idi." (5)

İsrâ 6:

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٦﴾

"Sonra onlara karşı size tekrar egemenlik verdik. Mallar ve çocuklarla sizi güçlendirdik; sayınızı daha da çoğalttık." (6)

İsrâ 7:

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا ﴿٧﴾

"İyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz, kötülük yaparsanız yine kendinize yapmış olursunuz. İkinci bozgunculuğun zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler, daha önce girdikleri gibi yine mescide (Beyt-i Makdis'e) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi yerle bir etsinler diye (üzerinize yine düşmanlarınızı gönderdik.)" (7)

İsrâ 8:

عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا ﴿٨﴾

"Umulur ki Rabbiniz size merhamet eder. Eğer yine eski duruma dönerseniz, biz de (cezaya) döneriz. Biz cehennemi kâfirlere bir zindan yapmışızdır." (8)

İsrâ 9-10:

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾ وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٠﴾

"Gerçekten bu Kur'ân en doğru olan yola götürür ve iyi işler yapan mü'minler için büyük bir mükâfat olduğunu ve ahirete inanmayanlar için elem dolu bir azap hazırladığımızı müjdeler." (9-10)

İsrâ 11:

وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾

"İnsan hayra dua eder gibi şerre dua eder. İnsan çok acelecidir." (11)

İsrâ 12:

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا ﴿١٢﴾

"Biz geceyi ve gündüzü (kudretimizi gösteren) iki alamet yaptık. Rabbinizden lütuf isteyesiniz, yılların sayısını ve hesabını bilesiniz diye gece alametini giderip gündüz alametini aydınlatıcı kıldık. İşte biz her şeyi açıkça anlattık." (12)

İsrâ 13:

وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنْشُورًا ﴿١٣﴾

"Her insanın amelini boynuna yükledik. Kıyamet günü kendisine, açılmış olarak karşılaşacağı bir kitap çıkaracağız." (13)

İsrâ 14:

اِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾

"Oku kitabını! Bugün hesap sorucu olarak sana nefsin yeter denilecektir." (14)

1. "Kitabını oku" Emri

عَنْ إِسْمَاعِيلَ السُّدِّيِّ، فِي الْآيَةِ، قَالَ: الْكَافِرُ يُخْرَجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابٌ، فَيَقُولُ: رَبِّ، إِنَّكَ قَدْ قَضَيْتَ إِنَّكَ لَسْتَ بِظَلَّامٍ لِلْعِبَادِ، فَاجْعَلْنِي أُحَاسِبُ نَفْسِي. فَيُقَالُ لَهُ: {اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا}

1310- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Kâfir, kıyamet günü şöyle diyecektir: 'Ey Rabbim sen kendin için kullara zulmetmem düsturu koymuştun, izin verirsen kendi muhasebemi kendim yapayım.' Bunun üzerine ona, ﴿اِقْرَأْ كِتَابَكَ﴾ '***Kitabını oku***' denecektir."[178]

İsrâ 15:

مَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ
وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

"Kim doğru yolu bulmuşsa, ancak kendisi için bulmuştur; kim de sapıtmışsa kendi aleyhine sapıtmıştır. Hiçbir günahkâr, başka bir günahkârın günah yükünü yüklenmez. Biz, bir peygamber göndermedikçe azap edici değiliz." (15)

İsrâ 16:

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا
فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾

"Bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde, o ülkenin zenginlik sebebiyle şımarmış elebaşılarına (iyilikleri) emrederiz; buna rağmen onlar orada kötülük işlerler. Böylece o ülke, helâke müstahak olur; biz de orayı darmadağın ederiz." (16)

1. Kıraat

قَالَ الْآلُوسِي: قَرَأَ السُّدِّيُّ {أَمَرْنَا} بِالتَّشْدِيدِ

1311- Âlûsî şöyle demiştir: "Süddî şeddeli olarak, (أَمَّرْنَا) '*emmernâ*' şeklinde okumuştur."[179]

---

178 Suyûtî, 4/167.

179 Âlûsî, 4/298. Bu kırâata göre âyetin anlamı şöyle olur: "***Bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde, o ülkenin zenginlik sebebiyle şımarmış elebaşılarını oraya yönetici yaparız.***"

İsrâ 17:

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ وَكَفَى بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٧﴾

"Nûh'tan sonra da nice nesilleri helâk ettik. Kullarının günahlarını hakkıyla bilici ve görücü olarak Rabbin yeter." (17)

İsrâ 18:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ
جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾

"Kim bu geçici dünyayı isterse orada ona, (evet) dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadar hemen veririz. Sonra da cehennemi ona mekân yaparız. O, buraya kınanmış ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak girer." (18)

İsrâ 19:

وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿١٩﴾

"Kim de mü'min olarak ahireti ister ve ona ulaşmak için gereği gibi çalışırsa, işte bunların çalışmalarının karşılığı verilir." (19)

İsrâ 20:

كُلًّا نُمِدُّ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾

"Hepsine, onlara da bunlara da Rabbinin ihsanından veririz. Rabbinin ihsanı kısıtlanmış değildir." (20)

1. Allah'ın, İhsanından Herkese Vermesinin Anlamı

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ: {كُلًّا نُمِدُّ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ} يَقُولُ: نُمِدُّ الْكَافِرِينَ وَالْمُؤْمِنِينَ {مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ} يَقُولُ: مِنَ الرِّزْقِ

1312- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Rabbin, kâfir olsun mü'min olsun rızkı herkese verir."

İsrâ 21:

انْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلَلْآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾

"Bak nasıl, onların kimini kimine üstün kıldık. Elbette ahiretteki dereceler daha büyüktür, üstünlükler daha büyüktür." (21)

İsrâ 22:

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَخْذُولًا ﴿٢٢﴾

"Allah ile birlikte başka bir tanrı edinme, yoksa kınanmış ve yalnızlığa itilmiş olarak kalırsın." (22)

İsrâ 23:

وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾

"Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara 'Öf!' bile deme; onları azarlama, onlara tatlı ve güzel söz söyle." (23)

1. Anne Babaya Öf Denilmemesi

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي الْآيَةِ: قَالَ: «فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ» فَمَا سَوَاهُ

1313- Süddî, "Onlara ne öf, de ne de (incinmelerine sebep olacak) başka bir şey söyleme" demiştir.[180]

180 Suyûtî, 4/170-171.

İsrâ 24:

وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ
ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴿٢٤﴾

"Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir ve de ki: 'Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi sen de onlara acı.'" (24)

İsrâ 25:

رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾

"Rabbiniz, içinizde olanı en iyi bilendir. Eğer siz iyi kişiler olursanız, şunu bilin ki Allah tevbeye yönelenleri çok bağışlayandır." (25)

İsrâ 26:

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾

"Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma." (26)

1. İnfakta Ölçülü Olma

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي الْآيَةِ قَالَ: كَانَ نَاسٌ مِنْ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ يَأْتُونَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُونَهُ فَإِذَا صَادَفُوا عِنْدَهُ شَيْئًا أَعْطَاهُمْ وَإِنْ لَمْ يُصَادِفُوا عِنْدَهُ شَيْئًا سَكَتَ لَمْ يَقُلْ لَهُمْ نَعَمْ وَلَا لَا

1314- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Abdülmuttaliboğullarından bazısı Peygamber'in yanına gelir ve ondan bir şeyler isterlerdi. Peygamber de yanında bir şeyler varsa onlara verir, yok ise sessiz durup onlara ne evet ne hayır gibi bir ifade kullanırdı."

عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: وَلا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا يَقُولُ: لَا تُعْطِ مَالَكَ كُلَّهُ

1315- Süddî âyetin, ﴿وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا﴾ ***"Gereksiz yere de saçıp savurma"*** kesitini: "Malının tümünü verme" şeklinde tefsir etmiştir.[181]

İsrâ 27:

إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٢٧﴾

"Çünkü saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankörlük etmiştir." (27)

İsrâ 28:

وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا ﴿٢٨﴾

"Eğer Rabbinden umduğun bir rahmet için onların yüzlerine bakamıyorsan, hiç olmazsa kendilerine gönül alıcı bir söz söyle." (28)

1. Gönül Alıcı Sözle Kastedilen

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ: {فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا} يَقُول: قُلْ لَهُمْ نَعَمْ وَكَرَامَةٌ وَلَيْسَ عِنْدَنَا الْيَوْم فَإِنْ يَأْتِنا شَيْء نَعْرِفُ حَقَّكُمْ

1316- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Onlara verecek bir şey bulamıyorsan gönüllerini alacak şekilde onlara, 'Bugün yanımızda bir şey yok, eğer bir şeyler gelirse hakkınızı veririz' de."[182]

İsrâ 29:

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا ﴿٢٩﴾

181 Suyûtî, 4/176-177; Âlûsî (Muhtasar), 4/498.
182 Suyûtî, 4/178.

"Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır ve çaresiz kalırsın." (29)

İsrâ 30:

إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٣٠﴾

"Şüphesiz Rabbin, dilediğine rızkı bol bol verir ve (dilediğine) kısar. Çünkü O, gerçekten kullarından haberdardır ve onları görmektedir." (30)

İsrâ 31:

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ
إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا ﴿٣١﴾

"Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Onları da sizi de biz rızıklandırırız. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahtır." (31)

İsrâ 32:

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَى إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾

"Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, son derece çirkin bir iştir ve çok kötü bir yoldur." (32)

1. Zina Yasağı Ne Zaman İndi?

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: وَلا تَقْرَبُوا الزِّنى قَالَ: يَوْمَ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ لَمْ يَكُنْ حُدُودٌ، فَجَاءَتْ بَعْدَ ذَلِكَ الْحُدُودُ فِي سُورَةِ النُّورِ

1317- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Bu âyet indiğinde henüz zina ile ilgili bir had cezası yoktu. Bu hususta ki ceza daha sonra nâzil olan Nûr sûresinde belirlendi."[183]

183 Bkz. Nûr, 24/2.

İsrâ 33:

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾

"Haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. Kim haksız yere öldürülürse, biz onun velisine yetki vermişizdir. Ancak o da (kısas yoluyla) öldürmede meşru ölçüleri aşmasın. Çünkü kendisine yardım edilmiştir." (33)

İsrâ 34:

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ﴿٣٤﴾

"Rüşdüne erişinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın, verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü kişi verdiği sözden sorumlu tutulur." (34)

1. Nüzûl Sebebi

أَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ: {وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُولًا} قَالَ: يَوْمَ أُنْزِلَتْ هَذِهِ كَانَ إِنَّمَا يُسْأَلُ عَنْهُ ثُمَّ يُدْخَلُ الْجَنَّةَ.

1318- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Bu âyet nâzil olduğu dönemde sözden soruluyor, sonra cennete sokuluyordu. Ardından Allah'ın,

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

'Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların ahirette bir payı yoktur. Kıyamet

günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır' sözü indi."[184]

İsrâ 35:

وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٣٥﴾

"Ölçtüğünüzde ölçmeyi tam yapın, doğru terazi ile tartın. Bu daha hayırlı, sonuç bakımından daha güzeldir." (35)

İsrâ 36:

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴿٣٦﴾

"Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur." (36)

İsrâ 37:

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ﴿٣٧﴾

"Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen yeri asla yaramazsın, boyca da dağlara asla erişemezsin." (37)

İsrâ 38:

كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾

"Bütün bu sayılanların kötü olanları, Rabbinin katında sevimsiz şeylerdir." (38)

184 Suyûtî, 4/179; Şevkânî, 3/225. Âl-i İmrân, 3/77.

İsrâ 39:

ذَٰلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ
إِلَٰهًا آخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا ﴿٣٩﴾

"Bunlar, Rabbinin sana vahyettiği bazı hikmetlerdir. Allah ile birlikte başka ilâh edinme. Sonra kınanmış ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak cehenneme atılırsın." (39)

İsrâ 40:

أَفَأَصْفَاكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنَاثًا إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾

"Rabbiniz erkek çocukları size seçip ayırdı da kendisine meleklerden kız çocukları mı edindi? Gerçekten çok büyük bir söz söylüyorsunuz." (40)

İsrâ 41:

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤١﴾

"Andolsun biz, onlar düşünüp öğüt alsınlar diye (gerçekleri) bu Kur'ân'da değişik biçimlerde açıkladık. Fakat bu, onların ancak kaçışlarını artırıyor." (41)

İsrâ 42:

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَابْتَغَوْا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

"De ki: 'Eğer onların iddia ettiği gibi, Allah'la beraber (başka) ilâhlar olsaydı, o zaman o ilâhlar da Arş'ın sahibine ulaşmak için elbette bir yol ararlardı.'" (42)

İsrâ 43:

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٣﴾

"Allah, her türlü eksiklikten uzaktır, onların söylediklerinin ötesindedir, yücedir." (43)

İsrâ 44:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾

"Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tesbih ederler. Her şey O'nu hamd ile tesbih eder. Ancak, siz onların tesbihlerini anlamazsınız. O, Halîm'dir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir), çok bağışlayandır." (44)

İsrâ 45:

وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا ﴿٤٥﴾

"Kur'ân okuduğunda, seninle ahirete inanmayanların arasına gizli bir perde çekeriz." (45)

İsrâ 46:

وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلَى أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾

"Kur'ân'ı anlamamaları için kalpleri üzerine perdeler, kulaklarına da ağırlık koyarız. Kur'ân'da (ibadete lâyık ilâh olarak) sadece Rabbini andığın zaman arkalarına dönüp kaçarlar." (46)

İsrâ 47:

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَى إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٤٧﴾

"Onlar seni dinlerlerken hangi maksatla dinlediklerini, kendi aralarında konuşurlarken de o zalimlerin, 'Siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz' dediklerini çok iyi biliyoruz." (47)

İsrâ 48:

انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾

"Bak, senin için ne türlü benzetmeler yaptılar da saptılar. Artık (doğru) yolu bulamazlar." (48)

İsrâ 49:

وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾

"Dediler ki: 'Biz bir yığın kemik, bir yığın ufantı olduğumuz zaman mı yeniden bir yaratılışla diriltilecekmişiz, biz mi?'" (49)

İsrâ 50-51:

قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾ أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾

"De ki: '(Şüphe mi var?) İster taş olun ister demir! Yahut aklınızca, diriltilmesi daha da imkânsız olan başka bir varlık olun, (yine de diriltileceksiniz.)' Diyecekler ki: 'Peki, bizi hayata tekrar kim döndürecek?' De ki: 'Sizi ilk defa yaratan.' Bunun üzerine başlarını sana (alaylı bir tarzda) sallayacaklar ve 'Ne zamanmış o?' diyecekler. De ki: 'Yakın olsa gerek!'" (50-51)

İsrâ 52:

يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾

"Allah sizi çağıracağı gün, kendisine hamdederek çağrısına uyarsınız ve çok az kaldığınızı sanırsınız." (52)

1. Çok Az ile Kastedilen

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: الْقَلِيلُ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ شَهْراً

1319- Süddî şöyle demiştir: "Çok az ile kastedilen on sekiz aydır."[185]

İsrâ 53:

وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ
إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿٥٣﴾

"Kullarıma söyle, (insanlara karşı) en güzel sözü söylesinler. Çünkü şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır." (53)

İsrâ 54:

رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِنْ يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ أَوْ إِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ
وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾

"Rabbiniz sizi daha iyi bilir. (Durumunuza göre) dilerse size merhamet eder, dilerse azap eder. Seni de onlara vekil olarak göndermedik." (54)

İsrâ 55:

وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ
النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾

185 Suyûtî, 4/195; Âlûsî, 4/563.

"Hem Rabbin göklerde ve yerde kim varsa daha iyi bilir. Andolsun, peygamberlerin bir kısmını bir kısmına üstün kıldık. Dâvûd'a da Zebûr'u verdik." (55)

İsrâ 56:

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾

"De ki: 'Onu bırakıp da ilâh diye ileri sürdüklerinizi çağırın. Onlar, başınızdaki sıkıntıyı ne kaldırabilirler ne de değiştirebilirler.'" (56)

İsrâ 57:

أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾

"Onların yalvardıkları bu varlıklar, 'Hangimiz daha yakın olacağız' diye Rablerine vesile ararlar. O'nun rahmetini umarlar, azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı gerçekten korkunçtur." (57)

İsrâ 58:

وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

"Ne kadar memleket varsa hepsini kıyamet gününden önce ya helâk edeceğiz ya da şiddetli bir azapla cezalandıracağız. İşte bu, Kitap'ta (Levh-i Mahfuz'da) yazılmış bulunuyor." (58)

İsrâ 59:

وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾

"Bizi, (Kureyş'in istediği) mûcizeleri göndermekten, ancak, öncekilerin onları yalanlamış olması alıkoydu. (Nitekim) Semûd kavmine o dişi deveyi açık bir mûcize olarak verdik de onlar bu yüzden zalim oldular. Oysa biz mûcizeleri sırf korkutmak için göndeririz." (59)

İsrâ 60:

وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا ﴿٦٠﴾

"Hani sana, 'Muhakkak Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır' demiştik. Sana gösterdiğimiz o rüyayı da, Kur'ân'da lânetlenmiş bulunan o ağacı da sırf insanları sınamak için vesile yaptık. Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, sadece onların büyük azgınlıklarını (daha da) arttırdı." (60)

İsrâ 61:

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾

"Hani meleklere, 'Âdem için saygı ile eğilin' demiştik, onlar da saygı ile eğilmişlerdi. Yalnız İblîs saygı ile eğilmemiş, 'Hiç ben, çamur halinde yarattığın kimse için saygı ile eğilir miyim?' demişti." (61)

İsrâ 62:

قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾

"Yine demişti ki: 'Benden üstün tuttuğun kişi bu mu, söyler misin? Andolsun eğer beni kıyamete kadar ertelersen, onun soyunu, pek azı hariç, (azdırarak) kontrolüm altına alacağım.'" (62)

İsrâ 63:

قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا ﴿٦٣﴾

"Allah, şöyle dedi: 'Çekil, git.' Onlardan kim sana uyarsa, kuşkusuz cehennem tam bir karşılık olarak hepinizin cezası olacaktır.'" (63)

İsrâ 64:

وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعِدْهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾

"'(Haydi) onlardan gücünün yettiğinin ayağını çağrınla kaydır. Atlıların ve yayalarınla onların üzerine yürü. Onların mallarına ve evlatlarına ortak ol. Onlara vaadlerde bulun.' Hâlbuki şeytan onlara aldatmadan başka bir şey vadetmez." (64)

İsrâ 65:

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٦٥﴾

"Şüphesiz, (gerçek) kullarım üzerinde senin hiçbir hâkimiyetin olmayacaktır. Vekil olarak Rabbin yeter!" (65)

İsrâ 66:

رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾

"Rabbiniz, lütfundan nasip arayasınız diye sizin için denizde gemiler yürütendir. Şüphesiz O, size karşı çok merhametlidir." (66)

İsrâ 67:

وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّاكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾

"Denizde size bir sıkıntı dokunduğunda bütün taptıklarınız (sizi yüzüstü bırakıp) kaybolur, yalnız Allah kalır. Fakat sizi kurtarıp karaya çıkarınca yüz çevirirsiniz. Zaten insan çok nankördür." (67)

İsrâ 68:

أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ
حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾

"Peki, karada sizi yere geçirmesinden yahut üzerinize taşlar savuran kasırga göndermesinden, sonra da kendinize bir vekil bulamamaktan güvende misiniz?" (68)

İsrâ 69:

أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ
فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾

"Yahut sizi tekrar denize döndürüp üstünüze, kasıp kavuran bir fırtına yollayarak nankörlüğünüz sebebiyle sizi boğmasından, sonra da bize karşı kendiniz için arka çıkacak bir yardımcı bulamama (durumun)dan güvende misiniz?" (69)

İsrâ 70:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ
الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾

"Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık." (70)

İsrâ 71:

يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَئِكَ
يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾

"Bütün insanları kendi önderleriyle birlikte çağıracağımız günü hatırla. (O gün) her kime kitabı sağından verilirse, işte onlar kitaplarını okurlar ve kıl kadar haksızlığa uğratılmazlar." (71)

İsrâ 72:

وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾

"Kim bu dünyada körlük ettiyse ahirette de kördür, yolunu daha da şaşırmıştır." (72)

İsrâ 73:

وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ
عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَإِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾

"Onlar, sana vahyettiğimizden başkasını bize karşı uydurman için az kalsın seni ondan şaşırtacaklardı. (Eğer böyle yapabilselerdi) işte o zaman seni dost edinirlerdi." (73)

İsrâ 74-75:

وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذًا لَأَذَقْنَاكَ
ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

"Eğer biz sana sebat vermiş olmasaydık, az kalsın onlara biraz meyledecektin. İşte o zaman sana, hayatın da ölümün de katmerli acılarını tattırırdık. Sonra bize karşı kendine hiçbir yardımcı bulamazdın." (74-75)

İsrâ 76:

وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا
وَإِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾

"Seni o yerden (Mekke'den) sürüp çıkarmak için neredeyse seni sıkıştıracaklardı. Bunu yapabilselerdi, senin ardından orada pek az kalırlardı." (76)

İsrâ 77:

سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimiz hakkındaki kanun böyledir. Bizim kanunumuzda hiçbir değişme bulamazsın." (77)

İsrâ 78:

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ
الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾

"Güneşin zevalinden (öğle vaktinde batıya kaymasından) gecenin karanlığına kadar (belli vakitlerde) namazı kıl. Bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı şahitlidir." (78)

İsrâ 79:

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ﴿٧٩﴾

"Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl ki Rabbin seni Makam-ı Mahmud'a ulaştırsın." (79)

İsrâ 80:

وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ
وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا ﴿٨٠﴾

"De ki: 'Rabbim! (Gireceğim yere) doğruluk ve esenlik içinde girmemi sağla. (Çıkacağım yerden de) beni doğruluk ve esenlik içinde çıkar. Katından bana yardımcı bir kuvvet ver.'" (80)

İsrâ 81:

وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾

"De ki: 'Hak geldi, bâtıl yok oldu. Şüphesiz bâtıl, yok olmaya mahkûmdur.'" (81)

İsrâ 82:

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾

"Biz Kur'ân'dan, mü'minler için şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz. Zalimlerin ise Kur'ân, ancak zararını artırır." (82)

İsrâ 83:

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَى بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَئُوسًا ﴿٨٣﴾

"İnsana nimet verdiğimizde yüz çevirip yan çizer. Kendisine şer dokununca da umutsuzluğa düşer." (83)

İsrâ 84:

قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى سَبِيلًا ﴿٨٤﴾

"De ki: 'Herkes kendi yapısına uygun işler görür. Rabbiniz, en doğru yolda olanı daha iyi bilir.'" (84)

İsrâ 85:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا
أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾

"Sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: 'Ruh, Rabbimin bileceği bir şeydir. Size pek az ilim verilmiştir.'" (85)

İsrâ 86:

وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا ﴿٨٦﴾

"Andolsun, dileseydik biz sana vahyettiğimizi tamamen ortadan kaldırırdık; sonra bu konuda bize karşı kendine hiçbir yardımcı da bulamazdın." (86)

İsrâ 87:

إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾

"Ancak Rabbinden bir rahmet olarak böyle yapmadık. Çünkü O'nun sana olan lütfu büyüktür." (87)

İsrâ 88:

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ
لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾

"De ki: 'Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine de destek olsalar, yine onun benzerini getiremezler.'" (88)

İsrâ 89:

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾

"Andolsun, biz bu Kur'ân'da insanlara her türlü misali değişik şekillerde açıkladık. Yine de insanların çoğu ancak inkârda direttiler." (89)

İsrâ 90:

وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا ﴿٩٠﴾

"Peygamber'e; bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız dediler." (90)

1. ﴿يَنْبُوعًا﴾ "yenbû'an" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: الْيَنْبُوعُ هُوَ النَّهْرُ الَّذِي يَجْرِي مِنَ الْعَيْنِ

1320- Süddî ﴿يَنْبُوعًا﴾ ***"yenbû'an"*** ifadesini, "Kaynaktan çıkan akarsu" şeklinde tefsir etmiştir.[186]

İsrâ 91-93:

أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾ أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾ أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٣﴾

---

186 Suyûtî, 4/203; Şevkânî, 3/259; Âlûsî, 4/592. Taberî, tefsirinde bu sûrenin 8. âyeti hakkında uzunca bir rivâyet nakletmiştir. Bu rivâyet; (Süddî → İbn Abbas), (Süddî → İbn Mes'ûd) ve (Süddî → bazı sahabîler) şeklinde nakledilmiştir. Biz bu rivâyetin tespitini yapamadık. Kurtubî, (5/3834)ve Âlûsî, (4/563) bu rivâyetin bir kısmını nakletmişlerdir. Ancak biz birinci kaynakta olduğu gibi bunlara tam olarak güvenemedik.

"'Veya senin bir hurma bahçen ve üzüm bağın olmalı; içlerinden de çağıl çağıl nehirler akıtmalısın. Yahut -iddia ettiğin gibi- göğü üzerimize parça parça düşürmelisin veya Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin. Veya altından bir evin olmalı; ya da göğe çıkmalısın. Bize okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece oraya çıktığına da asla inanmayacağız.' De ki: 'Rabbimi tenzih ederim! Ben sadece bir beşer-peygamberim.'" (91-93)

İsrâ 94:

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَى إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٤﴾

"İnsanlara hidayet (Kur'ân) geldikten sonra onların iman etmelerine ancak, 'Allah, bir beşeri mi peygamber olarak gönderdi?' demeleri engel olmuştur." (94)

İsrâ 95:

قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا
عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾

"De ki: 'Eğer yeryüzünde, (insanlar yerine) yerleşip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten bir melek peygamber indirirdik.'" (95)

İsrâ 96:

قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

"De ki: 'Sizinle benim aramda şahit olarak Allah yeter. Çünkü O, kullarından hakkıyla haberdardır, onları hakkıyla görendir.'" (96)

İsrâ 97:

وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ
دُونِهِ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا
مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾

"Allah, kimi doğru yola iletirse işte o, doğru yolu bulmuştur. Kimi de saptırırsa, böyleleri için O'nun dışında dostlar bulamazsın. Onları kıyamet günü körler, dilsizler ve sağırlar olarak yüzüstü haşredeceğiz. Varacakları yer cehennemdir. Cehennemin ateşi dindikçe, onlara çılgın ateşi arttırırız." (97)

İsrâ 98:

ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا
وَرُفَاتًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾

"Bu, onların cezasıdır. Çünkü onlar âyetlerimizi inkâr ettiler ve, 'Biz bir yığın kemik, bir yığın ufantı olduktan sonra mı yeniden bir yaratılışla diriltilecekmişiz, biz mi?' dediler." (98)

İsrâ 99:

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ
مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾

"Onlar, gökleri ve yeri yaratan Allah'ın kendileri gibilerini yaratmaya kadir olduğunu görmediler mi? Allah onlar için, hakkında hiçbir şüphe bulunmayan bir ecel belirlemiştir. Fakat zalimler ancak inkârda direttiler." (99)

İsrâ 100:

قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ
خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾

"De ki: 'Eğer siz Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, o zaman da tükenir korkusuyla cimrilik ederdiniz. Zaten insan çok cimridir.'" (100)

İsrâ 101:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَاسْأَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ
فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَامُوسَى مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾

"Andolsun, biz Mûsâ'ya apaçık dokuz mûcize verdik. İsrâiloğullarına sor (sana anlatsınlar): Hani, Mûsâ onlara gelmiş ve Firavun da ona, 'Ben senin kesinlikle büyülendiğini zannediyorum ey Mûsâ!' demişti." (101)

İsrâ 102:

قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنْزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
بَصَائِرَ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَافِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾

"Mûsâ ise, 'İyi biliyorsun ki, bunları ancak, göklerin ve yerin Rabbi apaçık deliller olarak indirmiştir. Ey Firavun, ben de seni kesinlikle helâk olmuş bir kişi olarak görüyorum' demişti." (102)

İsrâ 103:

فَأَرَادَ أَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا ﴿١٠٣﴾

"Bunun üzerine Firavun (işkence etmek ve öldürmek suretiyle) o yerden onların kökünü kazımak istedi. Biz de onu ve beraberindekileri hep birden suda boğduk." (103)

İsrâ 104:

وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ اسْكُنُوا الْأَرْضَ فَإِذَا جَاءَ
وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾

"Bunun ardından İsrâiloğullarına şöyle dedik: 'Bu topraklarda oturun, ahiret vaadi (kıyamet) gelince hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz.'" (104)

İsrâ 105:

وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٥﴾

"Biz onu (Kur'ân'ı) hak olarak indirdik ve o da hak ile indi. Seni de ancak müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik." (105)

İsrâ 106:

وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا ﴿١٠٦﴾

"Biz Kur'ân'ı, insanlara dura dura okuyasın diye âyet âyet ayırdık ve onu peyderpey indirdik." (106)

İsrâ 107-108:

قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿١٠٨﴾

"De ki: 'Ona ister inanın, ister inanmayın. Şüphesiz, daha önce kendilerine ilim verilenler, Kur'ân kendilerine okunduğunda derhal yüzüstü secdeye kapanırlar. Rabbimizin şanı yücedir. Rabbimizin vaadi mutlaka gerçekleşecektir' derler." (107-108)

İsrâ 109:

وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ﴿١٠٩﴾

"Onlar ağlayarak yüzüstü yere kapanırlar. Bu da onların derin saygısını arttırır." (109)

İsrâ 110:

قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾

"De ki: '(Rabbinizi) ister Allah diye çağırın, ister Rahmân diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın, nihayet en güzel isimler O'nundur.' Namazında sesini pek yükseltme, çok da kısma. İkisi ortası bir yol tut." (110)

İsrâ 111:

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾

"'Hamd, çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, zillet ve âcizliğin gerektirdiği bir yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah'a mahsustur' de ve O'nu tekbir ile yücelt." (111)

18. KEHF SÛRESİ

Kehf 1:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ﴿١﴾

"Hamd, kuluna Kitab'ı (Kur'ân'ı) indiren ve onda hiçbir eğrilik yapmayan Allah'a mahsustur." (1)

Kehf 2:

قَيِّمًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ
يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًا ﴿٢﴾

"(Allah onu), katından gelecek şiddetli bir azap ile (inanmayanları) uyarmak, sâlih ameller işleyen mü'minleri, güzel bir mükâfat (cennet) ile müjdelemek için dosdoğru bir kitap kıldı." (2)

1. ﴿بَأْسًا شَدِيدًا﴾ "be'sen şedîden" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا} قَالَ: عَذَاباً شَدِيداً

1321- İbn Ebî Hâtim Süddî'den, Allah Teâlâ'nın, ﴿بَأْسًا شَدِيدًا﴾ ***"be'sen şedîden"*** sözüyle ilgili şöyle dediğini nakletmiştir: "Şiddetli azap anlamındadır."[187]

---

187 Suyûtî, 4/205.

2. Güzel Mükâfat ile Kastedilen

أَخْرَجَهُ الشَّوْكَانِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: حَسَناً يَعْنِي الْجَنَّةَ

1322- Şevkânî Süddî'den, Allah Teâlâ'nın ﴿أَجْرًا حَسَنًا﴾ ***"güzel bir mükâfat"*** sözüyle ilgili şöyle dediğini nakletmiştir: "Bu cennettir."[188]

Kehf 3:

مَاكِثِينَ فِيهِ أَبَدًا ﴿٣﴾

"O mükâfat içinde ebedî olarak kalacaklardır." (3)

Kehf 4:

وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللهُ وَلَدًا ﴿٤﴾

"(Bir de) 'Allah evlât edindi' diyenleri uyarsın." (4)

1. Âyette Bahsedilenler Kimlerdir?

أَخْرَجَهُ الشَّوْكَانِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: حَسَناً يَعْنِي الْجَنَّةَ وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَداً قَالَ: هُمُ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى

1323- Şevkânî Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Âyette bahsi geçenler Yahudi ve Hıristiyanlardır."[189]

Kehf 5:

مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ
مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ﴿٥﴾

"Bu konuda ne kendilerinin ne de atalarının hiçbir bilgisi yoktur. Ne büyük bir söz (bu) ağızlarından çıkan! Onlar ancak yalan söylüyorlar." (5)

188 Şevkânî, 3/372.
189 Şevkânî, 3/370; Âlûsî, 5/5.

Kehf 6:

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلَى آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا ﴿٦﴾

"Bu yeni Kitab'a inanmazlarsa (ve bu yüzden helâk olurlarsa) arkalarından üzüntüyle neredeyse kendini harap edeceksin." (6)

1. Özlü Tefsir

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ} قَالَ: قَاتِلٌ نَفسَكَ {إِنْ لَمء يُؤمِنُوا بِهَذَا الحَدِيث} قَالَ: الْقُرْآن: {أسفا} قَالَ: حُزْناً

1324- İbn Ebî Hâtim Süddî'den, Allah Teâlâ'nın, ﴿بَاخِعٌ نَفْسَكَ﴾ ***"bâhı'un nefseke"*** sözünü, "Kendini öldüreceksin"; ﴿بِهٰذَا الْحَدِيثِ﴾ ***"bu söze"*** ifadesini, "Kur'ân"; ﴿أَسَفًا﴾ ***"esefen"*** kelimesini ise "üzüntüden" şeklinde tefsir ettiğini nakletmiştir. [190]

Kehf 7:

إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾

"İnsanların hangisinin daha güzel amel yaptığını deneyelim diye şüphesiz biz yeryüzündeki şeyleri ona bir ziynet yaptık." (7)

Kehf 8:

وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ﴿٨﴾

"Biz, elbette (zamanı gelince) yeryüzündeki her şeyi bir kuru toprak haline getireceğiz." (8)

190 Suyûtî, 4/205; Şevkânî, 3/372; Âlûsî, 5/6.

1. ﴿صَعِيدًا جُرُزًا﴾ "sa'îden cüruzen" İfadesi

أَخْرَجَ الْآلُوسِي عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: هُوَ الْمُسْتَوِي مِنَ الْأَرْضِ

1325- Âlûsî Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Düz yer anlamındadır."[191]

Kehf 9:

اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ اٰيَاتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾

"(Rasûlüm)! Yoksa sen, bizim âyetlerimizden (sadece) Ashâb-ı Kehf ve Ashâb-ı Rakîm'in durumlarını mı şaşırtıcı buldun?" (9)

1. Ashâb-ı Rakîm ile Kastedilen

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: {والرَّقِيمِ} رُقِمَتْ أَسْمَاءَهُمْ فِي الصَّخْرَةِ كَتَبَ الْمَلِكُ فِيهَا أَسْمَاءَهُمْ وَكَتَبَ أَنَّهُمْ هَلَكُوا فِي زَمَانِ كَذَا وَكَذَا فِي مَلَكِ رَيْبُوسَ ثُمَّ ضَرَبَهَا فِي سُورِ الْمَدِينَةِ عَلَى الْبَابِ فَكَانَ مَنْ دَخَلَ أَوْ خَرَجَ قَرَأَهَا.

1326- Kurtubî Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Onların isimleri kayanın üzerine kazındı. Kral da oraya onların isimlerine dair ve onların Kral Ribos döneminde, şu tarihte vefât ettiklerinde dair bir kitabe yazdırdı. Sonra bu yazıyı şehrin girişinde, surların olduğu kapıya kazıdı. Artık giren ve çıkan herkes bu yazıyı okuyordu."[192]

Kehf 10:

إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾

"Hani o gençler mağaraya sığınmışlardı da, 'Ey Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver ve içinde bulunduğumuz şu durumda bize kurtuluş ve doğruluğa ulaşmayı kolaylaştır' demişlerdi." (10)

---

191 Âlûsî, 5/9.

192 Kurtubî, 5/3974; Suyûtî, 4/212; Şevkânî, 3/372; Âlûsî, 5/10.

Kehf 11:

فَضَرَبْنَا عَلَى آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ﴿١١﴾

"Bunun üzerine biz de nice yıllar onların kulaklarını (dış dünyaya) kapattık (Onları uyuttuk)." (11)

Kehf 12:

ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَى لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا ﴿١٢﴾

"Sonra da iki gruptan hangisinin kaldıkları müddeti daha iyi hesap edeceğini görelim diye onları uyandırdık." (12)

1. İki Grupla Kastedilen

أَخْرَجَ الْآلُوسِي عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: الْحِزْبانِ كافِران هُماَ: الْيَهُودُ وَالنَّصارَى الذِينَ سَأَلُوا

1327- Âlûsî Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Bu iki grup, Peygamber'e Ashâb-ı Kehf ile ilgili soru soran iki kâfir grup olan Yahudi ve Hıristiyanlardır."[193]

Kehf 13:

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾

"Şüphesiz onlar Rablerine inanmış birkaç genç yiğitti. Biz de onların hidâyetlerini arttırmıştık." (13)

1. Hidâyetlerinin Arttırılması

أَخْرَجَهُ القُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ:زَادَهُمْ هُدًى بِكَلْبِ الرَّاعِي حِينَ طَرَدُوهُ وَرَجَمُوهُ مَخَافَةَ أَنْ يَنْبَحَ عَلَيْهِمْ وينبه بهم، فَرَفَعَ الْكَلبُ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ كَالدَّاعِي فَأَنْطَقَهُ اللهُ،

193 Âlûsî, 5/10.

فَقَالَ: يَا قَوْمُ! لِمَ تَطْرُدُونَنِي، لِمَ تَرْجُمُونَنِي! لِمَ تَضْرِبُونَنِي! فَوَاللَّهِ لَقَدْ عَرَفْتُ اللَّهَ قَبْلَ أَنْ تَعْرِفُوهُ بِأَربعين سَنَةً، فَزَادَهُمْ اللهُ بِذلِكَ هُدَى

1328- Kurtubî yaptığı tahriçte Süddî'nin şöyle dediğini nakleder: "Allah'ın onların hidâyetlerini çobanın köpeği ile arttırdı. Havlar ve yerimizi başkalarına işaret eder korkusu ile köpeği taşlayıp yanlarından uzaklaştırmak istediklerinde; çobanın köpeği dua eden birisi gibi elini göğe doğru kaldırdı ve Allah onu konuşturdu. Sonra köpek şöyle dedi:

'Ey millet! Niye beni kovup taşlıyorsunuz? Yeminle söylüyorum ben daha siz onu tanımadan kırk yıl önce Allah'ı tanımıştım.'

İşte Allah bir köpekle onların hidâyetini arttırdı."[194]

Kehf 14-15:

وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾ هَؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿١٥﴾

"Kalkıp da, 'Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. O'ndan başkasına asla ilâh demeyiz. Yoksa andolsun ki saçma bir söz söylemiş oluruz. Şu kavmimiz, O'ndan başka tanrılar edindiler. Onlar hakkında açık bir delil getirselerdi ya! Artık kim Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalimdir?' dediklerinde onların kalplerine kuvvet vermiştik." (14-15)

Kehf 16:

وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ﴿١٦﴾

"(İçlerinden biri şöyle dedi:) 'Mademki onlardan ve Allah'tan başkasına tapmakta olduklarından yüz çevirip ayrıldınız, o halde mağaraya

194 Kurtubî, 5/3982. Sahih olduğuna dair hiçbir delili olmayan garip bir rivâyet.

çekilin ki Rabbiniz size rahmetini yaysın ve içinde bulunduğunuz durumda yararlanacağınız şeyler hazırlasın.'" (16)

Kehf 17:

وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ﴿١٧﴾

"(Orada olsaydın) güneş doğduğunda onun; mağaralarının sağ tarafına kaydığını, batarken de onlara dokunmadan sol tarafa gittiğini görürdün. Kendileri ise mağaranın geniş bir yerinde idiler. Bu, Allah'ın mûcizelerindendir. Allah, kime hidayet ederse işte o, doğru yolu bulandır. Kimi de şaşırtırsa, artık ona doğru yolu gösterecek bir dost bulamazsın." (17)

Kehf 18:

وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾

"Uykuda oldukları halde, sen onları uyanık sanırsın. Biz onları sağa sola çeviriyorduk. Köpekleri de mağaranın girişinde iki kolunu uzatmış (yatmakta idi.) Onları görseydin, mutlaka onlardan yüz çevirip kaçardın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı." (18)

Kehf 19:

وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا ﴿١٩﴾

"Böylece biz, birbirlerine sorsunlar diye onları uyandırdık. İçlerinden biri, 'Ne kadar kaldınız?' dedi. (Bir kısmı) 'Bir gün ya da bir günden az' dediler. (Diğerleri de) şöyle dediler: 'Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir. Şimdi siz birinizi şu gümüş para ile kente gönderin de baksın; (şehir halkından) hangisinin yiyeceği daha temiz ve lezzetli ise ondan size bir rızık getirsin. Ayrıca, çok nazik davransın (da dikkat çekmesin) ve sizi hiçbir kimseye sakın sezdirmesin.'" (19)

Kehf 20:

إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا ﴿٢٠﴾

"Çünkü onlar sizi ele geçirirlerse ya taşlayarak öldürürler yahut kendi dinlerine döndürürler. O zaman da bir daha asla kurtuluşa eremezsiniz." (20)

Kehf 21:

وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ
فِيهَا ۚ اِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا ۖ رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْ ۗ
قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلٰى اَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ﴿٢١﴾

"Böylece (insanları) onlardan haberdar ettik ki Allah'ın vaadinin hak olduğunu, kıyametin şüphe götürmez olduğunu bilsinler. Hani onlar aralarında Ashâb-ı Kehf'in durumunu tartışıyorlardı. Dediler ki: 'Üzerlerine bir bina yapın. Rableri onları daha iyi bilir.' Onların durumuna vâkıf olanlar ise, 'Bizler, kesinlikle onların yanı başlarına bir mescit yapacağız' dediler." (21)

1. Ashâb-ı Kehf'in Yerlerinin Ortaya Çıkarılması

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: دَعَا الْمَلِكُ شُيُوخًا مِنْ قَوْمِهِ فَسَأَلَهُمْ عَنْ أَمرِهِمْ فَقَالُوا: كَانَ مَلِكٌ يدْعَى دَقْيُوس وَإِن فتية فُقِدُوا فِي زَمَانه وَأَنه كتب أَسْمَاءَهُم فِي الصَّخْرَةِ الَّتِي كَانَتْ عِنْدَ بَابٍ بِالْمَدِينَةِ فَدَعَا بالصَّخْرَةِ فَقَرَأَهاَ فَإِذا فِيهَا أَسْمَاءَهُمْ فَفَرِحَ

الْمَلِكُ فَرِحاً شَدِيداً وَقَالَ: هَؤُلَاءِ قَوْمٌ كَانُوا قَدْ مَاتُوا فَبُعِثُوا فَفَشَا فِيهِمْ أَنَّ اللهَ يَبْعَثُ الْمَوْتَى فَذَلِكَ قَوْلُهُ: {وَكَذَلِكَ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لا رَيْبَ فِيهَا} فَقَالَ الْمَلِكُ: لَأَتَّخِذَنَّ عِنْدَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ مَسْجِدًا

1329- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şunu nakletmiştir: "Kral, halkından yaşlıları saraya çağırdı ve onlara mağaradakilerle ilgili sorular sordu. Onlar şöyle dediler:

'Dakyanus denen bir kral döneminde bu gençler kayboldular. O günkü kral onların isimlerini şehrin girişindeki kapının üzerine bulunan bir taşın üzerine kazıdı.'

Kral hemen o kitabenin getirilmesini emretti. Taşı getirdiklerinde onların isimlerini okuyan kral çok sevindi ve şöyle dedi:

'Bu gençler daha önce ölmüşlerdi (fakat şu an dirilmişler). Böylece halk arasında Allah'ın ölüleri yeniden dirilttiği gerçeği (inancı) yayılmaya başladı.'

İşte âyetin, ﴿وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوٓا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّاَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَآ﴾ ***'İşte böylece biz onların yerini ortaya çıkarttık ki Allah'ın vaadinin gerçek olduğunu ve kıyamet saatinde hiçbir şüphe bulunmadığını bilsinler'*** kesiti bu gelişmeye işaret etmektedir. Bütün bu gelişmelerden sonra oranın kralı,

'Kesinlikle onların yanı başlarına bir mescit yapacağım' dedi."[195]

Kehf 22:

سَيَقُولُونَ ثَلٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًۢا بِالْغَيْبِ ۚ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَّثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ قُلْ رَّبِّيٓ اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَّا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَلِيلٌ ۬ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ اِلَّا مِرَآءً ظَاهِرًا ۪ وَّلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِّنْهُمْ اَحَدًا ﴿٢٢﴾

"İnsanların kimi, 'Onlar üç kişidir; dördüncüleri de köpekleridir' diyecekler; yine, 'Beş kişidir; altıncıları köpekleridir' diyecekler.

195 Suyûtî, 4/217; Âlûsî, 5/30.

(Bunlar) bilinmeyen hakkında tahmin yürütmektir. Kimileri de, 'Onlar yedi kişidir; sekizincisi köpekleridir' diyecekler. De ki: 'Onların sayılarını Rabbim daha iyi bilir. Onlar hakkında bilgisi olan çok azdır.' Öyle ise Ashâb-ı Kehf hakkında, delillerin açık olması haricinde bir münakaşaya girişme ve onlar hakkında (ileri geri konuşan) kimselerin hiçbirinden malumat isteme." (22)

1. Sayıları Hakkında Konuşanlar Kimlerdir?

أَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِم عَن السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ} قَالَ: الْيَهُودُ {وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ} قَالَ: النَّصَارَى

1330- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Üç kişi olduklarını söyleyenler Yahudilerdir. Beş kişi olduklarını söyleyenler ise Hıristiyanlardır."[196]

Kehf 23:

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾

"Hiçbir şey hakkında sakın 'Yarın şunu yapacağım' deme!" (23)

Kehf 24:

إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَاذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَى أَنْ يَهْدِيَنِ رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾

"Ancak, 'Allah dilerse yapacağım' de. Unuttuğun zaman Rabbini an ve 'Umarım Rabbim beni, bundan daha doğru olana ulaştırır' de." (24)

196 Suyûtî, 4/217; Şevkânî, 3/380. Yahudiler, "Onlar üç arkadaştı, bir de köpekleri vardı" derken, Hıristiyanlar, "Onlar beş arkadaşlardı, bir de köpekleri vardı" demişlerdir.

Kehf 25:

وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا ﴿٢٥﴾

"Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar. Buna dokuz daha eklediler." (25)

Kehf 26:

قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ
مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾

"De ki: 'Kaldıkları süreyi Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gaybını bilmek O'na aittir. O, ne güzel görür; O, ne güzel işitir! Onların, O'ndan başka hiçbir dostu da yoktur. O, hükmüne hiçbir kimseyi ortak etmez.'" (26)

Kehf 27:

وَاتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ
وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾

"Rabbinin Kitabı'ndan sana vahyedileni oku. O'nun kelimelerini değiştirecek hiçbir kimse yoktur. O'ndan başka asla bir sığınak da bulamazsın." (27)

Kehf 28:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ
وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ
أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٢٨﴾

"Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte ol. Dünya hayatının zînetini arzu edip de gözlerini onlardan

ayırma. Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, boş arzularına uymuş ve işi hep aşırılık olmuş kimselere boyun eğme." (28)

Kehf 29:

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ ۚ إِنَّا أَعْتَدْنَا
لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۚ وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ
يَشْوِي الْوُجُوهَ ۚ بِئْسَ الشَّرَابُ ۖ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾

"Ve de ki: 'Hak, Rabbinizdendir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin. Biz, zalimlere öyle bir cehennem hazırladık ki, onun duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmıştır. (Susuzluktan) imdat dileyecek olsalar imdatlarına, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir. Ne fena bir içecek ve ne kötü bir kalma yeri!'" (29)

1. ﴿مُرْتَفَقًا﴾ "mürtefekan" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا}، قَالَ: عَلَيْهَا مَرْتَفِقُونَ عَلَى الْحَمِيمِ حِينَ يَشْرَبُونَ، وَالْإِرْتِفَاقُ هُوَ الْمُتَكَأُ.

1331- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Kendisinden içecekleri esnada cehennemin kızgın suyunda buluşacaklar. ﴿مُرْتَفَقًا﴾ ***'mürtefekan'*** bir araya gelme yeridir."[197]

Kehf 30:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾

"Gerçek şu ki iman edip iyi işler yapanlara gelince, elbette biz iyi iş yapanların ecrini zayi etmeyiz." (30)

197 Suyûtî, 4/221; Âlûsî, 5/55.

Kehf 31:

أُولَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾

"İşte onlar için içlerinden ırmaklar akan Adn Cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine kurularak altın bileziklerle süslenecekler, ince ve kalın ipekten yeşil giysiler giyeceklerdir. O ne güzel karşılıktır! Cennet de ne güzel bir yaslanacak yerdir!" (31)

Kehf 32:

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾

"Onlara, şu iki adamı misal olarak anlat: Bunlardan birine iki üzüm bağı vermiş, her ikisinin de etrafını hurmalarla donatmış, aralarında da ekinler bitirmiştik." (32)

1. Bahçenin Niteliği

[أَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ] عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: جَعَلْنا لِأَحَدِهِما جَنَّتَيْنِ قَالَ: الْجَنَّةُ هِيَ الْبُسْتَانُ، فَكَانَ لَهُ بُسْتَانٌ وَاحِدٌ وَجِدَارٌ واحد، وكان بينهما نهر، فلذلك كانتا جَنَّتَيْنِ، وَلِذَلِكَ سَمَّاهُ جَنَّةً مِنْ قِبَلِ الْجِدَارِ الذي يليها

1332- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Âyette bahsi geçen kişinin bir bahçesi ve orayı çevreleyen duvarı vardı. Arasından nehir geçtiği için tek olan bahçe iki bahçe şeklinde idi."[198]

198 Suyûtî, 4/222; Âlûsî, 5/59.

Kehf 33:

كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا ۙ وَفَجَّرْنَا خِلٰلَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾

"İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, hiçbirini eksik bırakmamıştı. İkisinin arasından bir de ırmak fışkırtmıştık." (33)

1. ﴿خِلَالَهُمَا﴾ "hılâlehümâ" İfadesi

عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ: وَفَجَّرْنَا خِلالَهُمَا نَهَرًا يَقُولُ: وَسَطَهُمَا

1333- Süddî, âyette geçen ﴿خِلَالَهُمَا﴾ ***"hılâlehümâ"*** ifadesini: "ortasından" şeklinde tefsir etmiştir.[199]

Kehf 34:

وَكَانَ لَهٗ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهٖ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗۤ اَنَا اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَّاَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾

"Derken onun büyük bir serveti oldu. Arkadaşıyla konuşurken ona dedi ki: 'Benim malım seninkinden daha çok. Adamlardan yana da senden daha üstünüm.'" (34)

Kehf 35:

وَدَخَلَ جَنَّتَهٗ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ۚ قَالَ مَاۤ اَظُنُّ اَنْ تَبِيْدَ هٰذِهٖۤ اَبَدًا ﴿٣٥﴾

"Kendisine zulmederek bağına girdi. Şöyle dedi: 'Bunun, hiçbir zaman yok olacağını sanmam.'" (35)

1. ﴿تَبِيدَ﴾ "tebîde" İfadesi

عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ: قَالَ مَا أَظُنُّ إِنَّ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا يَقُولُ: تَهْلِكُ

1334- Süddî Allah Teâlâ'nın, ﴿تَبِيدَ﴾ ***"tebîde"*** sözünü "yok olma" şeklinde tefsir etmiştir.[200]

---

199 Suyûtî, 4/222.
200 Suyûtî, 4/222.

Kehf 36:

وَمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَّلَئِنْ رُّدِدْتُّ اِلٰى رَبِّيْ لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾

"Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Bir ihtimal kıyamet kopsa ve ben Rabbime döndürülsem kesinlikle şimdikinden daha hayırlı bir akıbetle karşılaşırım." (36)

1. Âyetteki Adam Ne Demektedir?

عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ففِي قَوْلِهِ: قَالَ مَا أَظُنُّ إِنَّ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا يَقُولُ: تهلك «٢» وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ كانت قائمة ثُمَّ رُدِدْتُ إِلَى رَبِّي لأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا

1335- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Âyette bahsi geçen adam, 'Şayet kıyamet kopsa ve ben Rabbime döndürülsem kesinlikle şimdikinden daha hayırlı bir akıbetle karşılaşırım' demektedir."[201]

Kehf 37:

قَالَ لَهٗ صَاحِبُهٗ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَكَفَرْتَ بِالَّذِيْ خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰىكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾

"Arkadaşı, ona cevap vererek dedi ki: 'Seni topraktan, sonra bir damla döl suyundan yaratan, sonra da seni (eksiksiz) bir insan şeklinde düzenleyen Allah'ı inkâr mı ediyorsun?'" (37)

Kehf 38:

لٰكِنَّا۠ هُوَ اللّٰهُ رَبِّيْ وَلَآ اُشْرِكُ بِرَبِّيْٓ اَحَدًا ﴿٣٨﴾

"Fakat O Allah benim Rabbimdir. Ben Rabbime hiç kimseyi ortak koşmam." (38)

201 Suyûtî, 4/222.

Kehf 39:

وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ
إِنْ تَرَنِ أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾

"Bağına girdiğinde, 'Mâşâallah! Kuvvet yalnız Allah'ındır, deseydin ya! Eğer malca ve evlâtça beni kendinden güçsüz görüyorsan (şunu bil ki):" (39)

Kehf 40:

فَعَسَىٰ رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا
حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾

"Belki Rabbim bana, senin bağından daha iyisini verir; senin bağına ise gökten yıldırımlar gönderir de bağ kupkuru bir toprak haline gelir." (40)

1. ﴿صَعِيدًا﴾ "sa'îden" ve ﴿زَلَقًا﴾ "zelekan" İfadeleri

عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فِي قَوْلِهِ: «صَعِيدًا زَلَقًا»، قَالَ: الصَّعِيدُ الأَمْلَسُ، وَالزَّلَقُ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا نَبَاتٌ

1336- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Âyette geçen, ﴿صَعِيدًا﴾ ***'sa'îden'*** ifadesi kupkuru anlamındadır. ﴿زَلَقًا﴾ ***'zelekan'*** ifadesi ise bitki vermeyen yerdir."[202]

Kehf 41:

أَوْ يُصْبِحَ مَاؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا ﴿٤١﴾

"Ya da suyu çekiliverir de (bırak bir daha bulmayı) artık onu arayamazsın bile." (41)

---

202 Suyûtî, 4/224; Âlûsî, 5/63.

Kehf 42:

وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَى مَا أَنْفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا ﴿٤٢﴾

"Derken sahip olduğu bütün her şeyi yok olmuştu. (Yıkılmış) çardakları üzerine çökmüş haldeki bağına yaptığı harcamalar karşısında ellerini ovuşturuyor ve şöyle diyordu: 'Keşke Rabbime hiçbir kimseyi ortak koşmasaydım.'" (42)

1. ﴿وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ﴾ "ve uhîta bi semerihî" İfadesi

عَنْ إسماعِيل السُّدِّيِّ، في قَوْلِهِ: {وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ}، قَالَ: بِثَمَرِ الْجَنَّتَيْنِ، فَأُهْلِكَتْ

1337- Süddî Allah Teâlâ'nın, ﴿وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ﴾ ***"ve uhîta bi semerihî"*** sözünü: "İki bahçenin de meyveleri yok edildi" şeklinde tefsir etmiştir.

[2. ﴿فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ﴾ "fe asbaha yukallibü keffeyhi" İfadesi]

1338- Yine âyetin, ﴿فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ﴾ ***"fe asbaha yukallibü keffeyhi"*** kesitini "Pişmanlıktan dolayı ellerini ovuşturuyor" şeklinde tefsir etmiştir.

[3. ﴿وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا﴾ "ve hiye hâviyetün alâ urûşihâ" İfadesi]

1339- Ayrıca âyetin, ﴿وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا﴾ ***"ve hiye hâviyetün alâ urûşihâ"*** kesitini "Altı üstüne gelmiş bağı karşısında" şeklinde tefsir etmiştir.[203]

Kehf 43:

وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ﴿٤٣﴾

"Onun, Allah'tan başka kendisine yardım edebilecek kimseleri yoktu. Kendi kendini kurtaracak güçte de değildi." (43)

---

203 Suyûtî, 4/224.

Kehf 44:

هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾

"İşte bu durumda velayet (himaye ve koruyuculuk) yalnızca hak olan Allah'a mahsustur. O'nun mükâfatı da daha hayırlıdır, vereceği sonuç da daha hayırlıdır." (44)

Kehf 45:

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ
فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾

"Onlara dünya hayatının örneğini ver: (Dünya hayatı), gökten indirdiğimiz yağmur gibidir ki, onun sebebiyle yeryüzünün bitkileri boy verip birbirine karışırlar. Fakat bütün bu canlılık sonunda rüzgârın savurduğu kuru bir çer çöpe döner. Allah, her şey üzerinde kudret sahibidir." (45)

Kehf 46:

الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ
خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾

"Mallar ve evlatlar, dünya hayatının süsüdür. Baki kalacak sâlih ameller ise, Rabbinin katında, sevap olarak da ümit olarak da daha hayırlıdır." (46)

Kehf 47:

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾

"Dağları yürüteceğimiz ve senin yeryüzünü çırılçıplak göreceğin günü bir hatırla. Biz onları mahşerde toplarız da içlerinden hiçbirini bırakmayız." (47)

Kehf 48:

وَعُرِضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ
مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾

"Hepsi saf saf Rabbinin huzuruna çıkarılırlar. Onlara, 'Andolsun, sizi ilk önce yarattığımız gibi bize geldiniz. Oysa siz, sizin için hesaba çekileceğiniz bir zaman belirlemediğimizi sanmıştınız' denir." (48)

Kehf 49:

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ
يَاوَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا
وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾

"Kitap ortaya konur. Suçluları, kitabın içindekilerden korkuya kapılmış görürsün. 'Eyvah bize! Bu nasıl bir kitaptır ki küçük, büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş!' derler. Onlar bütün yaptıklarını karşılarında bulurlar. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez." (49)

Kehf 50:

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ
رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾

"Hani biz meleklere, 'Âdem için saygı ile eğilin' demiştik de İblîs'ten başka hepsi saygı ile eğilmişlerdi. İblîs ise cinlerdendi de Rabbinin emri dışına çıktı. Şimdi siz, beni bırakıp da İblîs'i ve neslini, kendinize dostlar mı ediniyorsunuz? Hâlbuki onlar sizin için birer düşmandırlar. Bu, zalimler için ne kötü bir bedeldir!" (50)

Kehf 51:

مَا أَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ
وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾

"Ben onları ne göklerin ve yerin yaratılışına ne de bizzat kendilerinin yaratılışına şahit tuttum. Ben yoldan çıkarıp saptıranları yardımcı edinecek değilim." (51)

1. Kimler Şahit Tutulmamıştır?

[وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ] عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: مَا أَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّماواتِ وَالْأَرْضِ قَالَ: يَقُولُ: مَا أَشْهَدْتُ الشَّيَاطِينَ الَّذِينَ اتَّخَذْتُمْ مَعِي هَذَا وَما كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُداً قَالَ: الشَّيَاطِينُ عَضُدًا، قَالَ: وَلَا اتَّخَذْتُهُمْ عَضُدًا عَلَى شَيْءٍ عَضَّدُونِي عَلَيْهِ فَأَعَانُونِي

1340- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Ben dost edindiğiniz şeytanları ne göklerin yaratılışına ne de kendilerinin yaratılışına şahit tutmadım."

[2. Saptıranlarla Kastedilen]

1341- Süddî, âyette geçen ﴿الْمُضِلِّينَ﴾ ***"saptıranlar"*** ifadesini: "şeytanlar" şeklinde tefsir etmiştir.

[3. Yardımcı Edinmemekle Kastedilen]

1342- Yine âyette geçen, ﴿عَضُدًا﴾ ***"yardımcı"*** ifadesini: "Ben bir hususta bana yardım etsinler diye, o şeytanları asla kendime yardımcı edinmedim" şeklinde tefsir etmiştir.[204]

Kehf 52:

وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ
يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا ﴿٥٢﴾

204 Suyûtî, 4/228; Şevkânî, 3/294.

"Unutma ki bir gün Allah, 'Benim ortaklarım olduğunu ileri sürdüğünüz şeyleri çağırın!' buyuracak. Onları çağıracaklar, fakat kendilerine cevap veremeyecekler; çünkü biz aralarına aşılamaz bir uçurum koyduk." (52)

Kehf 53:

وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾

"Suçlular (o gün) ateşi görünce, onun içine düşeceklerini iyice anlayacaklar ve ondan kurtuluş yolu da bulamayacaklardır." (53)

Kehf 54:

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾

"Andolsun, biz bu Kur'ân'da insanlar için her türlü misali değişik şekillerde açıkladık. Fakat insan tartışmaya her şeyden daha çok düşkündür." (54)

Kehf 55:

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَى وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا
أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾

"Kendilerine hidâyet geldiğinde insanları iman etmekten ve Rablerinden mağfiret talep etmekten alıkoyan şey, sadece, öncekilerinin başına gelenlerin kendi başlarına da gelmesini yahut azabın göz göre göre kendilerine gelmesini beklemeleridir!" (55)

1. ﴿قُبُلًا﴾ "kubulen" İfadesi

أَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {أَو يَأْتِيهِم الْعَذَاب قبلا} قَالَ: مقابلهم فَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ

1343- Süddî, âyette geçen ﴿قُبُلًا﴾ ***"kubulen"*** ifadesini; "İçine atlayıp düşecekleri kendilerinden öncekilere gelen azap kastedilmektedir" şeklinde tefsir etmiştir.

Kehf 56:

نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ
لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنْذِرُوا هُزُوًا ﴿٥٦﴾

"Biz, peygamberleri ancak müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. İnkâr edenler ise, hakkı bâtılla çürütmek için mücadele ederler. Âyetlerimizi ve kendilerine yapılan uyarıları alaya alırlar." (56)

Kehf 57:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ
يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا
وَإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا ﴿٥٧﴾

"Kim, kendisine Rabbinin âyetleri hatırlatılıp da onlardan yüz çeviren ve elleriyle yaptığını unutandan daha zalimdir? Şüphesiz biz, onu anlamamaları için, kalplerine perdeler gerdik, kulaklarına da ağırlıklar koyduk. Sen onları hidayete çağırsan da artık ebediyen hidayet bulamazlar." (57)

Kehf 58:

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ
الْعَذَابَ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾

"Rabbin, çok bağışlayıcıdır, merhamet sahibidir. Eğer yaptıkları yüzünden onları (dünyada) cezaya çarptırsaydı, elbette azaplarını çarçabuk verirdi. Hayır, onlar için belirlenmiş bir gün vardır ki (o gün gelince) hiçbir kurtuluş çaresi bulamazlar." (58)

1. Belirlenmiş Günle Kastedilen

[أَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ] عَنِ السُّدِّيِّ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ قَالَ: الْمَوْعِدُ يَوْمُ الْقِيَامَةِ

1344- Süddî şöyle demiştir: "Belirlenmiş gün kıyamet günüdür."[205]

Kehf 59:

وَتِلْكَ الْقُرَى أَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ﴿٥٩﴾

"İşte zulmettiklerinde yok ettiğimiz memleketler... Helâk edilmeleri için de belli bir zaman tayin etmiştik." (59)

Kehf 60:

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾

"Hani, Mûsâ beraberindeki gence şöyle demişti: İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayacağım ya da uzun zaman gideceğim." (60)

1. İki Denizle Kastedilen

أَخْرَجَهُ الْقُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {ركبا فِي السَّفِينَة} قَالَ: إِنَّمَا كَانَت معبراً فِي مَاء الْكر فَرسَخ فِي فَرسَخ

1345- Kurtubî Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "İki deniz, Ker ve Ras ırmaklarıdır. Bunlar denize akmaktadırlar."[206]

205 Suyûtî, 4/228; Şevkânî, 3/297.

206 Kurtubî, 5/4048; Suyûtî, 4/228. İbn Kesîr, (3/93) tefsirinde bu iki nehirden birinin doğudan (Fars nehri), diğerinin batıdan (Rûm nehri) gelmek sureti ile ortak bir noktada denizle birleştiklerini söylemiştir.

Kehf 61:

فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾

"Onlar iki denizin birleştiği yere varınca balıklarını unuttular. Balık denizde yolunu tutup kayıp gitti." (61)

Kehf 62:

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾

"Oradan uzaklaştıklarında Mûsâ beraberindeki gence, 'Öğle yemeğimizi getir, bu yolculuğumuzdan dolayı çok yorgun düştük' dedi." (62)

Kehf 63:

قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهُ
إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾

"Genç, 'Gördün mü! Kayaya sığındığımız sırada balığı unutmuşum. -Doğrusu onu sana söylememi bana ancak şeytan unutturdu- balık şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti' dedi." (63)

Kehf 64:

قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا ﴿٦٤﴾

"Mûsâ, 'İşte aradığımız bu idi' dedi. Bunun üzerine tekrar izlerini takip ederek gerisingeri döndüler." (64)

Kehf 65:

فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾

"Sonra her ikisi katımızdan kendisine rahmet verip ilim öğrettiğimiz kullarımızdan birini buldular." (65)

1. Hızır'a Bu İsmin Verilme Nedeni

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم وَابْن مرْدَوَيْه عَنِ السُّدِّيِّ ففِي قَوْلِهِ: {أَتَيَا أهل قَرْيَة} قَالَ: كَانَت الْقرْيَة تسمى باجروان كَانَ أَهلهَا لِئَامًا

1346- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Hızır diye anılması, ayağını bastığı yerdeki kuru otların yeşillenmesinden dolayıdır."[207]

Kehf 66:

قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾

"Mûsâ ona, 'Sana öğretilen bilgilerden bana, doğruya iletici bir bilgi öğretmen için sana tâbi olayım mı?' dedi." (66)

Kehf 67-68:

قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا ﴿٦٨﴾

"O kul, 'Doğrusu sen benimle beraberliğe sabredemezsin, (iç yüzünü) kavrayamadığın bir şeye nasıl sabredersin?' dedi." (67-68)

Kehf 69:

قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا ﴿٦٩﴾

"Mûsâ, 'İnşaallah beni sabırlı bulacaksın. Hiçbir işte de sana karşı gelmeyeceğim' dedi." (69)

Kehf 70:

قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾

"O da şöyle dedi: 'O halde, eğer bana tabi olacaksan, ben sana söylemedikçe hiçbir şey hakkında bana soru sormayacaksın.'" (70)

207 Suyûtî, 4/224; Âlûsî, 5/63.

Kehf 71:

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا ۖ قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا ۚ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا ﴿٧١﴾

"Derken yola koyuldular. Nihayet, bir gemiye bindiklerinde gemiyi deldi. Mûsâ, 'Sen onu içindekileri boğmak için mi deldin? Doğrusu, çirkin bir iş yaptın' dedi." (71)

1. Bindikleri Gemi Neredeydi?

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ فِفِي قَوْلِهِ: {رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ} قَالَ: إِنَّمَا كَانَتْ معبراً فِي مَاءِ الْكر فَرْسَخ فِي فَرْسَخ

1347- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Bu gemi Tiflis Nehri'nde bir fersahlık mesafede yolcu taşıyan bir gemiydi."[208]

Kehf 72:

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾

"Kul, 'Sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin, demedim mi?' dedi." (72)

Kehf 73:

قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا ﴿٧٣﴾

"Mûsâ, 'Unuttuğum için bana çıkışma ve bu işimde bana güçlük çıkarma!' dedi." (73)

208 Suyûtî, 4/237; Âlûsî, 5/110. Bir fersah yaklaşık 4 veya 5 km'ye denk gelmektedir. Bu durumda bahsi geçen gölün, 4x5=20 km civarında olması gerekir. [Çeviren].

Kehf 74:

فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً
بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا ﴿٧٤﴾

"Yine yola koyuldular. Nihayet bir erkek çocukla karşılaştıklarında, o kul (hemen) onu öldürdü. Mûsâ, 'Bir cana karşılık olmaksızın suçsuz birini mi öldürdün? Andolsun çok kötü bir iş yaptın!' dedi." (74)

Kehf 75:

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾

"O kul, 'Sana, benimle beraber olmaya asla sabredemezsin, demem-iş miydim?' dedi." (75)

Kehf 76:

قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ﴿٧٦﴾

"Mûsâ, 'Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam artık bana arkadaşlık etme! Bu takdirde hakikaten benden yana mazeretin sonuna ulaşmış olursun' dedi." (76)

Kehf 77:

فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا
جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ﴿٧٧﴾

"Yine yola koyuldular. Nihayet bir köy halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Halk onları konuk etmek istemedi. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördüler. O hemen o duvarı doğrulttu. Mûsâ, 'İsteseydin bu iş için bir ücret alırdın' dedi." (77)

1. Uğradıkları Köy ve Halkı

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم وَابْن مرْدَوَيْه عَنِ السُّدِّيِّ فِفِي قَوْلِهِ: {أَتَيَا أهل قَرْيَة} قَالَ: كَانَت الْقرْيَة تسمى باجروان كَانَ أَهلهَا لِئَامًا

1348- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Bahsi geçen köyün ismi Bücrevan'dı ve halkı çok cimriydi."[209]

2. ﴿يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ﴾ "yürîdü en yenkadda" İfadesi

عَنِ السُّدِّيِّ فِفِي قَوْلِهِ: يُرِيدُ إِنَّ يَنْقَضَّ قَالَ: يَسْقُطُ

1349- Süddî âyetin, ﴿يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ﴾ ***"yürîdü en yenkadda"*** kesitini: "yıkılmak isteyen duvar" şeklinde tefsir etmiştir.

Kehf 78:

قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾

"O cevap verdi: 'İşte bu, beraberliğimizin sona ermesidir. Şimdi sana, sabredemediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim' dedi." (78)

Kehf 79:

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا
وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾

"Gemi var ya, o, denizde çalışan yoksul kimselerindi. Onu delerek kusurlu hale getirmek istedim. (Çünkü) onların gideceği yerde her (sağlam) gemiyi gaspetmekte olan bir kral vardı." (79)

209 Suyûtî, 4/236.

Kehf 80:

وَاَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ اَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِيْنَآ اَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾

"Çocuğa gelince, anası babası mü'min insanlardı. Onları azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk." (80)

1. ﴿فَخَشِينَا﴾ "fe haşînâ" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ ففِي قَوْلِهِ: {فَخَشِينَا} قَالَ: فأشْفَقْنَا

1350- Süddî şöyle demiştir: "Onlara şefkat ettik, anlamındadır."[210]

Kehf 81:

فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾

"Böylece, Rablerinin onlara, bu çocuğun yerine daha hayırlı ve daha merhametli bir çocuk vermesini diledik." (81)

Kehf 82:

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾

"Duvar ise şehirdeki iki yetim çocuğa ait idi. Altında onlara ait bir define vardı. Babaları da iyi bir insandı. Rabbin, onların olgunluk çağına ulaşmalarını ve Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarmalarını istedi. Bunları ben kendi görüşüme göre yapmadım. İşte senin, sabredemediğin şeylerin içyüzü budur." (82)

210 Suyûtî, 4/237.

Kehf 83:

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾

"Bir de sana Zülkarneyn hakkında soru soruyorlar. De ki: 'Size ondan bir anı okuyacağım.'" (83)

1. Zülkarneyn Kıssasının İnişine Sebep Olan Hâdise

[أَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ] عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: قَالَتِ الْيَهُودُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّكَ إِنَّمَا تَذْكُرُ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى وَالنَّبِيِّينَ، إِنَّكَ سَمِعْتَ ذِكْرَهُمْ مِنَّا، فَأَخْبِرْنَا عَنْ نَبِيٍّ لَمْ يَذْكُرْهُ اللهُ فِي التَّوْرَاةِ إِلَّا فِي مَكَانٍ وَاحِدٍ، قَالَ: وَمَنْ هُوَ؟ قَالُوا: ذُو الْقَرْنَيْنِ، قَالَ: مَا بَلَغَنِي عَنْهُ شَيْءٌ، فَخَرَجُوا فَرِحِينَ قَدْ غَلَبُوا فِي أَنْفُسِهِمْ، فَلَمْ يَبْلُغُوا بَابَ الْبَيْتِ حَتَّى نَزَلَ جبريل بهؤلاء الآيات

1351- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Yahudiler şöyle dediler:

'Ey Muhammed bizden duyduğun için hep İbrâhim, Mûsâ, Îsâ ve diğer peygamberlerden bahsediyorsun. Sen bize Tevrat'ta sadece bir yerde kendisinden bahsedilen kişiyi anlat!' Hz. Peygamber:

وَمَنْ هُوَ ***'Kimi kastediyorsunuz?'*** dedi. Yahudiler:

'Tabii ki Zülkarneyn!' dediler. Hz. Peygamber:

مَا بَلَغَنِي عَنْهُ شَيْءٌ ***'Onun hakkında bana vahiy gelmedi!'*** dedi. Yahudiler kendince Muhammed'e galip geldik sevinci ile evlerine doğru gittiler. Onlar daha evlerinin kapısını açmadan Cebrâil, Zülkarneyn ile ilgili vahiy getirdi."[211]

Kehf 84:

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾

"Biz onu yeryüzünde kudret sahibi kıldık ve kendisine her konuda (amacına ulaşabileceği) bir yol verdik." (84)

211 Suyûtî, 4/240; Şevkânî, 3/309; Âlûsî, 5/126.

Kehf 85:

فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾

"O da bir yol tutup gitti." (85)

Kehf 86:

حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يَاذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾

"Güneşin battığı yere varınca, onu siyah balçıklı bir su gözesinde batar (gibi) buldu. Orada (kâfir) bir kavim gördü. 'Ey Zülkarneyn! Ya (onları) cezalandırırsın ya da haklarında iyilik yolunu tutarsın' dedik." (86)

Kehf 87:

قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَى رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨٧﴾

"O, şöyle dedi: 'Haksızlık edeni cezalandıracağız; sonra o, Rabbine gönderilecek; sonra Allah da ona korkunç bir azap uygulayacak.'" (87)

1. Zülkarneyn'in Cezası

عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: كَانَ عَذَابُهُ إِنَّ يَجْعَلَهُمْ فِي بَقَرَ مِنْ صَفْرٍ، ثُمَّ تُوقَدُ تَحْتَهُمُ النَّارُ حَتَّى يَتَقَطَّعُوا فِيهَا

1352- İbn Kesîr Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Zülkarneyn'in zalimlere uyguladığı ceza, onları sarı ineklerin içerisine koymak ve orada parçalanıncaya kadar altlarından ateşi tutuşturmaktı."[212]

212 İbn Kesîr, 3/102; Suyûtî, 4/249; Âlûsî, 5/134.

Kehf 88:

وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءً الْحُسْنَى وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾

"Her kim de iman eder ve sâlih amel işlerse, ona mükâfat olarak daha güzeli var. (Üstelik) ona emrimizden kolay olanı söyleyeceğiz." (88)

Kehf 89:

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾

"Sonra yine bir yol tutup gitti." (89)

Kehf 90:

حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَى قَوْمٍ
لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾

"Güneşin doğduğu yere ulaşınca, onu kendileriyle güneş arasına örtü koymadığımız bir halk üzerine doğar buldu." (90)

Kehf 91:

كَذَلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾

"İşte böyle. Şüphesiz biz onun yanındakileri ilmimizle kuşatmışızdır." (91)

Kehf 92:

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾

"Sonra yine bir yol tuttu." (92)

Kehf 93:

حَتَّى إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾

"İki dağ arasına ulaşınca, bunların önünde, neredeyse hiçbir sözü anlamayan bir halk buldu." (93)

Kehf 94:

قَالُوا يَاذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَى أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾

"Dediler ki: 'Ey Zülkarneyn! Ye'cûc ve Me'cûc (adlı kavimler) yeryüzünde bozgunculuk yapmaktadırlar. Onlarla bizim aramıza bir engel yapman karşılığında sana bir vergi verelim mi?'" (94)

Kehf :٩٥

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿٩٥﴾

"Zülkarneyn, 'Rabbimin bana verdiği daha hayırlıdır. Şimdi siz bana gücünüzle yardım edin de sizinle onların arasına sağlam bir engel yapayım' dedi." (95)

1. Rabbin Verdiği Şeyle Kastedilen

عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ قَالَ: الَّذِي أَعْطَانِي رَبِّي هُوَ خَيْرٌ مِنَ الَّذِي تَبْذُلُونَ لِي مِنَ الْخَرَاجِ

1353- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Rabbimin bana verdiği imkân ve kudret, sizin vereceğiniz vergiden daha hayırlıdır, anlamındadır."[213]

213 Suyûtî, 4/251.

Kehf 96:

آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّى إِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا
حَتَّى إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾

"'Bana, demir kütleleri getirin.' Nihayet (vadiyi demirle doldurup) iki dağın arasını aynı seviyeye getirince, 'Ateşi körükleyin!' dedi. Artık onu kor haline getirdiği vakit, 'Getirin bana, üzerine bir miktar erimiş bakır dökeyim' dedi." (96)

Kehf 97:

فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾

"Artık onu ne aşabildiler ne de delebildiler." (97)

Kehf 98:

قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ﴿٩٨﴾

"Zülkarneyn, 'Bu, Rabbimin bir rahmetidir. Rabbimin vaadi (kıyametin kopma vakti) gelince onu yerle bir eder. Rabbimin vaadi gerçektir' dedi." (98)

Kehf 99:

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾

"O gün biz onları bırakırız, dalga dalga birbirlerine karışırlar. Sonra Sûr'a üfürülür de onları toptan bir araya getiririz." (99)

1. Bu Olayın Ne Zaman Gerçekleşeceği

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ} قَالَ: ذَلِكَ حِينَ يَخْرُجُونَ عَلَى النَّاسِ.

1354- İbn Kesîr Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Bu durum insanların karşısına çıktıklarında olacaktır."

Kehf 100-101:

وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾ الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ
فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾

"O gün cehennemi; gözleri Zikr'ime (Kur'ân'a) karşı perdeli olan ve onu dinleme zahmetine dahi katlanamayan kâfirlerin karşısına (bütün dehşetiyle) dikeriz!" (100-101)

Kehf 102:

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ
إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾

"İnkâr edenler, beni bırakıp da kullarımı dost edineceklerini mi sandılar? Biz cehennemi kâfirlere konak olarak hazırladık." (102)

Kehf 103-104:

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾

"(Ey Muhammed!) De ki: 'Amelce en çok ziyana uğrayan; iyi iş yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatındaki çabaları kaybolup giden kimseleri size haber verelim mi?'" (103-104)

Kehf 105:

أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ
فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾

"Onlar, Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşacaklarını inkâr eden, böylece amelleri boşa çıkan, o yüzden de kıyamet gününde amelleri için bir terazi kurmayacağımız kimselerdir." (105)

Kehf 106:

ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ﴿١٠٦﴾

"İşte böyle. İnkâr etmeleri, âyetlerimi ve Peygamberlerimi alay konusu yapmaları yüzünden onların cezası cehennemdir." (106)

Kehf 107:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾

"İman edip iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için makam olarak Firdevs cennetleri vardır." (107)

1. Firdevs'in Anlamı

[وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ] عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: هُوَ الْكَرْمُ بِالنَّبَطِيَّةِ، وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَهَنَّادٌ وَابْنُ الْمُنْذِرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ سَأَلَ كَعْبًا عَنِ الْفِرْدَوْسِ قَالَ: هِيَ جَنَّاتُ الْأَعْنَابِ

1355- İbn Kesîr Süddî'den, Allah Teâlâ'nın, ﴿الْفِرْدَوْسِ﴾ ***"el-firdevsi"*** sözüyle ilgili şöyle dediğini nakletmiştir: "Nabatî dilinde bu, üzüm ağacı demektir. Aslı فِرْدَاسَا *'firdâsâ'* şeklindedir. İçinde üzüm ağacı olan bahçe anlamındadır."[214]

Kehf 108:

خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾

"Orada ebedî kalacaklardır. Oradan hiç ayrılmak istemezler." (108)

214 İbn Kesîr, 3/105-107; Suyûtî, 4/254; Şevkânî, 3/317; Âlûsî, 5/146.

Kehf 109:

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ
تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾

"De ki: 'Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa ve bir o kadar da ilave etsek (denizlere deniz katsak); Rabbimin sözleri tükenmeden önce denizler tükenirdi.'" (109)

Kehf 110:

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو
لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾

"De ki: 'Ben de ancak sizin gibi bir insanım. (Ne var ki) bana, 'Sizin ilâhınız ancak bir tek ilâhtır' diye vahyolunuyor. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın.'" (110)

19. MERYEM SÛRESİ

Meryem 1:

﴿١﴾ كٓهٰيٰعٓصٓ

"Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd." (1)

1. ﴿كهيعص﴾ "Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd" Harfleriyle Kastedilen

أَخْرَجَهُ القُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ:كَافٍ لِخَلْقِهِ، هَادٍ لِعِبَادِهِ، يَدُهُ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ، عَالِمٌ بِهِمْ، صَادِقٌ فِي وَعْدِهِ. وَقَالَ: هُوَ اِسْمُ اللهِ الْأَعْظَمِ الذي سُئِلَ بِهِ أَعْطَى، وَإِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ

1356- Kurtubî Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "﴿كٓ﴾ ***'kâf'*** harfi, kulları için kâfi ve yeterli olan, ﴿هٰ﴾ ***'hê'*** harfi, kullarına hidâyet veren, ﴿يٰ﴾ ***'yê'*** harfi, eli kulların elinin üstünde olan, ﴿عٓ﴾ ***'ayn'*** harfi, kullarını bilen ve ﴿صٓ﴾ ***'sâd'*** harfi, kullarına verdiği sözlere sadık olan zat anlamındadır." Ayrıca Süddî, "Bu, kendisi ile istenildiğinde verilen ve dua edildiğinde icabet edilen İsm-i A'zam'dır (Allah'ın en büyük ismidir)" demiştir.[215]

Meryem 2:

﴿٢﴾ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا

"Bu, Rabbinin, Zekeriyyâ kuluna olan merhametinin anılmasıdır." (2)

---

215 Kurtubî, 5/4113.

Meryem 3:

﴿إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا ﴿٣﴾﴾

"Hani o, Rabbine gizli bir sesle yalvarmışta." (3)

Meryem 4:

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا
وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾

"O, şöyle demişti: 'Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım.'" (4)

1. Zekeriyyâ'nın Çocuk İsteği

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثنا عَمْرُو بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: رَغِبَ زَكَرِيَّا فِي الْوَلَدِ، فَقَامَ فَصَلَّى، ثُمَّ دَعَا رَبَّهُ سِرًّا، فَقَالَ: {رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي} [مريم: ٤] . . إِلَى {وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا} [مريم: ٦]

1357- Taberî; Mûsâ b. Hârûn → Amr b. Hammâd → Esbât ve Süddî kanalı ile yaptığı rivâyette Süddî'nin şöyle dediğini nakleder: "Hz. Yahyâ bir çocuğunun olmasını istedi ve bunun için kalkıp namaz kılmaya başladı. Sonra içinden, ﴿فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا﴾ ***'Tarafından bana bir veli (oğul) ver'***[216] diye dua etti."

2. ﴿وَهَنَ﴾ "vehene" İfadesi

1358- Süddî, âyette geçen ﴿وَهَنَ﴾ ***"vehene"*** fiilinin, zayıfladı anlamında olduğunu söyledi.[217]

216 Meryem, 19/5.
217 Taberî, 16/31.

Meryem 5-6:

وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَاءِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾ يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾

"Gerçek şu ki ben, benden sonra gelecek akrabalarım(ın isyankâr olmaların)dan korkuyorum. Karım ise kısırdır. Bana kendi tarafından bir çocuk bağışla. Bana ve Ya'kûb hanedanına vâris olsun. Ve onu hoşnutluğuna ulaşmış bir kimse kıl!" (5-6)

1. ﴿الْمَوَالِيَ﴾ "el-mevâliye" İfadesi

[حَدَّثَنِي مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي} [مريم: ٥] وَالْمَوَالِي: هُنَّ الْعَصَبَةُ

1359- Süddî Allah Teâlâ'nın, ﴿الْمَوَالِيَ﴾ ***"el-mevâliye"*** sözünü; "baba tarafından akrabalar" şeklinde tefsir etmiştir.

2. Hangi Hususta Mirasçı Olacak

[حَدَّثَنِي مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ} [مريم: ٦] قَالَ: يَرِثُ نُبُوَّتِي وَنُبُوَّةَ آلِ يَعْقُوبَ

1360- Âyette geçen, ﴿يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ﴾ ***"bana ve Ya'kûb ailesine vâris olacak"*** kesitini: "Nübüvvet hususunda bana ve Ya'kûb hanedanına vâris olacak bir çocuk bağışla" şeklinde tefsir etmiştir.[218]

Meryem 7:

يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾

"Ey Zekeriyyâ! Haberin olsun ki biz sana Yahyâ adlı bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce onun adını kimseye vermedik." (7)

218 Taberî, 16/31-32; İbn Kesîr, 3/111; Suyûtî, 4/259; Âlûsî, (Muhtasar) 5/55.

1. Öncesinde Hiç Kimsenin Yahyâ Olarak Anılmaması

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، {إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا} [مريم: ٧] لَمْ يُسَمَّ أَحَدٌ قَبْلَهُ يَحْيَى

1361- Süddî şöyle dedi: "Ondan önce hiç kimse Yahyâ olarak isimlendirilmemişti."[219]

Meryem 8:

قَالَ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿٨﴾

"Zekeriyyâ, 'Rabbim! Hanımım kısır ve ben de ihtiyarlığın son noktasına ulaşmış iken, benim nasıl çocuğum olur?' dedi." (8)

1362- Süddî bu âyetin tefsirini daha önce açıkladığımız şekilde tefsir etmiştir.[220]

Meryem 9:

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ﴿٩﴾

"(Vahiy meleği) dedi ki: Evet, öyle. (Ancak) Rabbin diyor ki: 'Bu, bana göre kolaydır. Nitekim daha önce, hiçbir şey değil iken seni de yarattım.'" (9)

Meryem 10:

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾

"Zekeriyyâ, 'Rabbim, öyleyse bana bir işaret ver', dedi. Allah da 'Senin işaretin, sapasağlam olduğun halde insanlarla üç gece konuşamamandır' dedi." (10)

---

219 Taberî, 16/34; Kurtubî, 3/4122; Suyûtî, 3/324; Âlûsî, (Muhtasar) 5/156.
220 Bkz. Âl-i İmrân, 3/40.

1. Zekeriyyâ'nın Dilinin Bağlanması

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ: قَالَ رَبِّ، فَإِنْ كَانَ هَذَا الصَّوْتُ مِنْكَ فَاجْعَلْ لِي آيَةً {قَالَ} [مريم: ١٠] اللَّهُ {آيَتُكَ} [مريم: ١٠] لِذَلِكَ {أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا} [مريم: ١٠] يَقُولُ جَلَّ ثَنَاؤُهُ: عَلَامَتُكَ لِذَلِكَ، وَدَلِيلُكَ عَلَيْهِ أَنْ لَا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ وَأَنْتَ سَوِيٌّ صَحِيحٌ، لَا عِلَّةَ بِكَ مِنْ خَرَسٍ وَلَا مَرَضٍ يَمْنَعُكَ مِنَ الْكَلَامِ. فَاعْتُقِلَ لِسَانُهُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَثَلَاثَ لَيَالٍ

1363- Süddî şöyle dedi: "Zekeriyyâ,

'Rabbim! Eğer bu ses senden geliyorsa bana bir işaret göster' dedi. Allah da ona,

﴿ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا﴾ ***'Sapasağlam olduğun halde insanlarla (üç gün) üç gece konuşamamandır'*** buyurdu. 'Düzgün ve sağlıklı olduğun halde, seni konuşmaktan engelleyen bir hastalığın ya da dilsizlik durumun olmamasına rağmen insanlarla üç gece konuşamaman bu konuda senin için bir işarettir' dedi. Derken dili üç gün ve üç gece bağlandı."[221]

Meryem 11:

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ مِنَ الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوْا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿١١﴾

"Derken Zekeriyyâ ibadet yerinden halkının karşısına çıktı ve onlara 'Sabah akşam Allah'ı tesbih edin' diye işaret etti." (11)

1. Zekeriyyâ Kavmini Tesbih Etmeye Nasıl Davet Etti?

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ} [مريم: ١١] فَكَتَبَ لَهُمْ فِي كِتَابٍ {أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا} [مريم: ١١] وَذَلِكَ قَوْلُهُ: {فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ} [مريم: ١١]

221 Taberî, 16/37; İbn Kesîr, 3/113.

1364- Süddî şunları söylemiştir: "Zekeriyyâ mihraptan kavminin karşısına geçip onlara yazılı olarak 'Sabah akşam Allah'ı tesbih edin' dedi."[222]

Meryem 12-14:

يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾ وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾

"(Yahya, dünyaya gelip büyüyünce onu peygamber yaptık ve kendisine) 'Ey Yahyâ, Kitab'a sımsıkı sarıl' dedik. Biz, ona daha çocuk iken hikmet ve katımızdan kalp yumuşaklığı ve ruh temizliği vermiştik. O, Allah'tan sakınan, anne babasına iyi davranan bir kimse idi. İsyancı bir zorba değildi." (12-14)

Meryem 15:

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾

"Doğduğu gün, öleceği gün ve diriltileceği gün ona selâm olsun!" (15)

Meryem 16:

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ ۘ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾

"Kitap'ta Meryem'i de an. Hani o, ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmişti." (16)

1. Meryem Neden Doğu Tarafına Gitti?

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: خَرَجَتْ مَرْيَمُ إِلَى جَانِبِ الْمِحْرَابِ لِحَيْضٍ أَصَابَهَا

222 Taberî, 16/37; İbn Kesîr, 3/113.

1365- Süddî şunları söylemiştir: "Hayız olduğu için Meryem mihraptan ayrılıp doğu tarafına gitti."[223]

Meryem 17:

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾

"Sonra, insanlardan gizlenmek için bir perde germişti. Derken Cebrâil'i göndermiştik de ona tam bir insan olarak görünmüştü." (17)

1. Meryem'in Temizlik Sonrasında Cibrîl ile Karşılaşması

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: فَلَمَّا طَهُرَتْ، يَعْنِي مَرْيَمُ مِنْ حَيْضِهَا، إِذَا هِيَ بِرَجُلٍ مَعَهَا، وَهُوَ قَوْلُهُ: {فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا} [مريم: ١٧]

1366- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "İnsanlarla arasına duvar koymuştu ve hayızı bittikten sonra, aniden yanında bir adam gördü. Bu, insan şekline girmiş Cebrâil idi."[224]

Meryem 18:

قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَٰنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾

"Meryem dedi ki: 'Senden, çok esirgeyici olan Allah'a sığınırım! Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen (bana dokunma).'" (18)

1. Meryem'in İnsan Zannettiği Cibrîl'den Allah'a Sığınması

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا} [مريم: ١٧] فَلَمَّا رَأَتْهُ فَزِعَتْ مِنْهُ وَقَالَتْ: {إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا}

223 Taberî, 16/40; İbn Kesîr, 3/114.
224 Taberî, 16/40; İbn Kesîr, 3/115.

[مريم: ١٨] فَقَالَتْ: إِنِّي أَعُوذُ أَيُّهَا الرَّجُلُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ، تَقُولُ: أَسْتَجِيرُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ أَنْ تَنَالَ مِنِّي مَا حَرَّمَهُ عَلَيْكَ إِنْ كُنْتَ ذَا تَقْوَى لَهُ تَتَّقِي مَحَارِمَهُ، وَتَجْتَنِبَ مَعَاصِيهِ

1367- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Meryem adamı görünce ürktü ve,

'Ey adam, ben senden Rahmân'a sığınırım. Eğer sen belirttiği haramları yapmaktan kaçınan ve O'na isyan etmekten korkan birisi isen! Yani O'nun sana haram kılmış olduğu bir şeyi bana yapman hususunda Rahmân'a sığınırım!' dedi."[225]

Meryem 19:

قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾

"Cebrâil, 'Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim' dedi." (19)

Meryem 20:

قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾

"Meryem, 'Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım halde, benim nasıl çocuğum olabilir?' dedi." (20)

Meryem 21:

قَالَ كَذَلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِلنَّاسِ
وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَقْضِيًّا ﴿٢١﴾

"Cebrail, 'Evet, öyle. Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mûcize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu, zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir' dedi." (21)

225 Taberî, 16/41; İbn Kesîr, 3/116.

Meryem 22:

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾

"Böylece Meryem, çocuğa gebe kaldı ve onunla uzak bir yere çekildi." (22)

1. Meryem'in Hamile Kalışı

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ،] قَالَ: طَرَحَتْ عَلَيْهَا جِلْبَابَهَا لَمَّا قَالَ جِبْرِيلُ ذَلِكَ لَهَا، فَأَخَذَ جِبْرِيلُ بِكُمَّيْهَا، فَنَفَخَ فِي جَيْبِ دِرْعِهَا، وَكَانَ مَشْقُوقًا مِنْ قُدَّامِهَا، فَدَخَلَتِ النَّفْخَةُ صَدْرَهَا، فَحَمَلَتْ،

1368- Süddî şöyle demiştir: "Cebrâil kendisi ile konuştuktan sonra Meryem kendi üzerine elbisesini attı. Sonra Cebrâil elbisesinin yeninden tuttu ve yakasındaki delikten üflemeye başladı. Böylece üfürüğü onun göğsünden içeri girdi ve Meryem hamile kaldı."[226]

Meryem 23:

فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي
مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا ﴿٢٣﴾

"Doğum sancısı onu bir hurma ağacına yöneltti. 'Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım!' dedi." (23)

1. Meryem'in Çaresizce Unutulmayı İstemesi

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، {فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ} [مريم: ٢٣] يَقُولُ: أَلْجَأَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ

226 Taberî, 16/42; Kurtubî, 5/4132; İbn Kesîr, 3/116.

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: قَالَتْ وَهِيَ تُطْلَقُ مِنَ الْحَبَلِ اسْتِحْيَاءً مِنَ النَّاسِ: {يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا} [مريم: ٢٣] تَقُولُ: يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا الْكَرْبِ الَّذِي أَنَا فِيهِ، وَالْحُزْنِ بِوِلَادَتِي الْمَوْلُودَ مِنْ غَيْرِ بَعْلٍ، وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا

1369- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Doğum sancısı onu bir hurma ağacına yöneltti. Kocası olmadığı halde çocuğa hamile kalmış demelerinden utandığı için, 'Keşke bu hüzün ve kederden önce ölseydim de benden geriye ne bir iz ne de bir anı kalmamış olsaydı!' dedi."[227]

Meryem 24:

فَنَادٰيهَا مِنْ تَحْتِهَآ اَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾

"Aşağısından (Îsâ yahut melek) ona şöyle seslendi: 'Tasalanma! Rabbin senin alt yanında bir su arkı vücuda getirmiştir.'" (24)

1. Alt Tarafından Meryem'e Seslenen Kimdi? ﴿سَرِيًّا﴾ "seriyyen" İfadesi

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {فَنَادَاهَا} [مريم: ٢٤] جَبْرَائِيلُ {مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي} [مريم: ٢٤]

1370- Süddî şöyle dedi: "Ona alt tarafından Cebrâil seslendi.

[حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا} [مريم: ٢٤] وَالسَّرِيُّ: هُوَ النَّهْرُ

1371- Âyette geçen, ﴿سَرِيًّا﴾ ***'seriyyen'*** ifadesi nehir anlamındadır."[228]

227 Taberî, 16/45; İbn Kesîr, 3/117; Âlûsî, 5/169.
228 Taberî, 16/47; İbn Kesîr, 3/117.

Meryem 25:

وَهُزِّي اِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾

"Hurma dalını kendine doğru silkele ki üzerine taze, olgun hurma dökülsün." (25)

1. Meryem'in Beslenmesi

[حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ} [مريم: ٢٥] وَكَانَ جِذْعًا مِنْهَا مَقْطُوعًا فَهَزَّتْهُ، فَإِذَا هُوَ نَخْلَةٌ، وَأُجْرِيَ لَهَا فِي الْمِحْرَابِ نَهْرٌ، فَتَسَاقَطَتِ النَّخْلَةُ رُطَبًا جَنِيًّا فَقَالَ لَهَا: {كُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا}

1372- Süddî şöyle demiştir: "Bahsi geçen dal ağaçtan kopuktu. Hz. Meryem'in dalı silkelemesi ile birden hurmalar dökülmeye başladı. Sonra Allah mihrap tarafında bir akarsu meydana getirdi. Böylece taze ve olgun hurmalar oraya dökülür oldu. Allah Meryem'e hitaben, ﴿فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا﴾ ***'Ye, iç. Gözün aydın olsun!'*** dedi."[229]

Meryem 26:

فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا ۚ فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ اَحَدًا ۙ فَقُوْلِي اِنِّي
نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ اُكَلِّمَ الْيَوْمَ اِنْسِيًّا ﴿٢٦﴾

"Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini görecek olursan, 'Şüphesiz ben Rahmân'a oruç adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım' de." (26)

1. Meryem'in Susma Orucu

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا} [مريم: ٢٦] يُكَلِّمُكَ {فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا}

229 Taberî, 16/48.

[مريم: ٢٦] فَكَانَ مَنْ صَامَ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ لَمْ يَتَكَلَّمْ حَتَّى يُمْسِيَ، فَقِيلَ لَهَا: لَا تَزِيدِي عَلَى هَذَا

1373- Süddî şöyle demiştir: "Allah bu âyette, 'Birisi ile karşılaşırsan ve seninle konuşursa ona, ﴿إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا﴾ '***Şüphesiz ben Rahmân'a oruç adadım***' de' buyurdu. O dönemde oruç tutan birisi akşama kadar konuşmazdı. Meryem'e, 'Suskunluk orucunu akşamdan öteye uzatma!' denildi."[230]

Meryem 27:

فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ ۖ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾

"Nihayet onu (kucağında) taşıyarak kavmine getirdi. Dediler ki: 'Ey Meryem! Hakikaten sen iğrenç bir şey yaptın!'" (27)

1. Meryem'in Durumunu Kavminin Öğrenmesi

حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: لَمَّا وَلَدَتْهُ ذَهَبَ الشَّيْطَانُ، فَأَخْبَرَ بَنِي إِسْرَائِيلَ، أَنَّ مَرْيَمَ، قَدْ وَلَدَتْ، فَأَقْبَلُوا يَشْتَدُّونَ، فَدَعَوْهَا

1374- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir: "Meryem çocuğunu doğurduktan sonra şeytan hemen İsrâiloğullarına bu durumu haber verdi. Onlar da şiddetli bir şekilde gelip Meryem'i çağırdılar."

2. ﴿شَيْئًا فَرِيًّا﴾ "şey'en feriyyen" İfadesi

حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ، {لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا} [مريم: ٢٧] قَالَ: عَظِيمًا

1375- Süddî âyetin, ﴿شَيْئًا فَرِيًّا﴾ ***"şey'en feriyyen"*** kesitini: "çok büyük bir şey" şeklinde tefsir etmiştir.[231]

---

230 Taberî, 16/50; Kurtubî, 5/4137; İbn Kesîr, 3/118.
231 Taberî, 16/58; Kurtubî, 5/4138.

Meryem 28:

يَا أُخْتَ هٰرُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا ﴿٢٨﴾

"Ey Hârûn'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi; annen de iffetsiz değildi." (28)

1. Meryem'in Hârûn'un Neslinden Olması

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ، [عَنِ السُّدِّيِّ، {يَا أُخْتَ هَارُونَ} [مريم: ٢٨] قَالَ: كَانَتْ مِنْ بَنِي هَارُونَ أَخِي مُوسَى، وَهُوَ كَمَا تَقُولُ: يَا أَخَا بَنِي فُلَانٍ

1376- Süddî şöyle demiştir: "Meryem Hz. Mûsâ'nın kardeşi olan Hârûn'un soyundandı. Bu kullanım, kişinin bir kabileye mensup olana 'Ey falanca oğullarının kardeşi' demesi gibidir."

2. ﴿بَغِيًّا﴾ "bağiyyen" İfadesi

[حَدَّثَنِي مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا} [مريم: ٢٨] قَالَ: زَانِيَةً

1377- Süddî, âyette geçen ﴿بَغِيًّا﴾ ***"bağiyyen"*** ifadesini "zina eden kadın" şeklinde tefsir etmiştir.[232]

Meryem 29:

فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ ۚ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾

"Bunun üzerine ona işaret etti. 'Beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz?' dediler." (29)

232 Taberî, 16/52; Kurtubî, 5/414; Suyûtî, 4/270; Âlûsî, 5/174.

1. Meryem'in Bebeğe İşaret Etmesine Tepkileri

[حَدَّثَنِي مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: لَمَّا أَشَارَتْ لَهُمْ إِلَى عِيسَى غَضِبُوا، وَقَالُوا: لَسُخْرِيَّتُهَا بِنَا حِينَ تَأْمُرُنَا أَنْ نُكَلِّمَ هَذَا الصَّبِيَّ أَشَدُّ عَلَيْنَا مِنْ زِنَاهَا {قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا} [مريم: ٢٩]

1378- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Kavmi kendisine, ﴿مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ﴾ ***'Baban kötü bir adam değildi'*** sözünü söylediklerinde o, Allah'ın kendisine emrettiği şeyi yaptı ve kucağındaki bebek (Hz. Îsâ) ile konuşmalarını istedi. Onlar sinirlenip,

'Bebekle konuşmamızı isteyerek bizimle alay etmesi, bizim için onun zina etmesinden daha kötüdür' dediler."[233]

Meryem 30:

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٣٠﴾

"Bebek şöyle konuştu: 'Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. Bana Kitab'ı (İncil'i) verdi ve beni bir peygamber yaptı.'" (30)

Meryem 31:

وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾

"Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana yaşadığım sürece namazı ve zekâtı emretti." (31)

Meryem 32:

وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾

"Beni anama saygılı kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı." (32)

233 Taberî, 16/52-53; İbn Kesîr, 3/119.

Meryem 33:

وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾

"Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltileceğim gün bana selâm (esenlik verilmiştir)." (33)

Meryem 34:

ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾

"Hakkında şüpheye düştükleri hak söze göre Meryem oğlu Îsâ işte budur." (34)

Meryem 35:

مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾

"Allah'ın çocuk edinmesi düşünülemez. O, bundan yücedir, uzaktır. Bir işe hükmettiği zaman ona sadece 'Ol!' der ve o da oluverir." (35)

Meryem 36:

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾

"Şüphesiz, Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse (yalnız) O'na kulluk edin. Bu, dosdoğru bir yoldur." (36)

Meryem 37:

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾

"(Fakat Hıristiyan) gruplar, aralarında ayrılığa düştüler. Büyük bir günü görüp yaşayacakları için vay kâfirlerin haline!" (37)

Meryem 38:

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا لَكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾

"Bize gelecekleri gün (gerçekleri) ne iyi işitip ne iyi görecekler! Ama zalimler bugün apaçık bir sapıklık içindedirler." (38)

Meryem 39:

وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾

"Onları, gaflet içinde bulunup iman etmezlerken işin bitirileceği o pişmanlık günüyle uyar." (39)

Meryem 40:

إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

"Şüphesiz yeryüzüne ve onun üzerindekilere biz vâris olacağız, biz! Ancak bize döndürülecekler." (40)

Meryem 41:

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾

"Kitap'ta İbrâhim'i de an. Gerçekten o, son derece dürüst bir kimse, bir peygamber idi." (41)

Meryem 42:

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَاأَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾

"Hani, babasına şöyle demişti: 'Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?'" (42)

Meryem 43:

يَاأَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾

"Babacığım! Doğrusu, sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy ki seni doğru yola ileteyim." (43)

Meryem 44:

يَاأَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾

"Babacığım! Şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahmân'a isyankâr olmuştur." (44)

Meryem 45:

يَاأَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾

"Babacığım! Doğrusu ben, sana, çok esirgeyici Rahmân tarafından bir azabın dokunmasından, böylece şeytana bir dost olmandan korkuyorum." (45)

Meryem 46:

قَالَ أَرَاغِبٌ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾

"Babası, 'Ey İbrâhim! Sen benim ilâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, mutlaka seni taşa tutarım. Uzun bir süre benden uzaklaş!' dedi." (46)

1. ﴿لَأَرْجُمَنَّكَ﴾ "le ercümenneke" İfadesi

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، {قَالَ أَرَاغِبٌ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِي، يَا إِبْرَاهِيمُ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ} [مريم: ٤٦] بِالشَّتِيمَةِ وَالْقَوْلِ

1379- Süddî, âyette geçen ﴿لَأَرْجُمَنَّكَ﴾ ***"le ercümenneke"*** ifadesini: "Küfür, hakaret ve ağır söz söyleyerek seninle konuşurum" şeklinde tefsir etmiştir.

2. ﴿مَلِيًّا﴾ "meliyyen" İfadesi

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا} [مريم: ٤٦] قَالَ: أَبَدًا

1380- Yine âyette geçen, ﴿مَلِيًّا﴾ ***"meliyyen"*** ifadesini ise; "Sonsuza kadar, anlamındadır" şeklinde tefsir etmiştir.[234]

Meryem 47:

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ ۖ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي ۖ إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾

"İbrâhim: 'Selâm sana (esen kal)' dedi, 'Rabbimden senin için mağfiret dileyeceğim. Çünkü O bana karşı çok lütufkârdır.'" (47)

1. ﴿حَفِيًّا﴾ "hafiyyen" İfadesi

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: «الْحَفِيُّ»: الَّذِي يَهْتَم بِأَمْرِهِ

1381- İbn Kesîr Süddî'den, âyette geçen ﴿حَفِيًّا﴾ ***"hafiyyen"*** ifadesini: "Birinin işiyle ilgilenen, anlamındadır" şeklinde tefsir ettiğini nakletmiştir.[235]

Meryem 48:

وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَى أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾

"Sizi ve Allah'tan başka taptıklarınızı terk ediyor ve Rabbime ibadet ediyorum. Rabbime ibadet etmekle de mutsuz olmayacağımı umuyorum." (48)

234 Taberî, 16/60-61; İbn Kesîr, 3/127.
235 İbn Kesîr, 3/133.

Meryem 49:

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ
إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾

"İbrâhim, onları da onların taptıklarını da terk edince, ona İshak ile Ya'kûb'u bağışladık ve her birini peygamber yaptık." (49)

Meryem 50:

وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾

"Onlara rahmetimizden bağışta bulunduk. Onlar için yüce bir doğruluk dili var ettik." (50)

1. Doğruluk Dili Ne Demek?

أَخْرَجَ ابْنُ كَثِيرٍعَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ {وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا} يَعْنِي حُسْنَ الثَّنَاءِ

1382- İbn Kesîr Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Güzel bir şekilde anılmayı kastetmektedir."[236]

Meryem 51:

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَى إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥١﴾

"Kitap'ta, Mûsâ'yı da an. Şüphesiz o seçkin bir insan idi. Bir rasûl, bir nebî idi." (51)

Meryem 52:

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾

"Ona Tûr'un sağ tarafından seslendik ve onu, fısıldaşan kimse kadar (kendimize) yaklaştırdık." (52)

236 İbn Kesîr, 3/134.

1. Yaklaştırılmasıyla Kastedilen

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ {وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيّاً} قَالَ: أُدْخِلَ فِي السَّمَاءِ فَكُلِّمَ

1383- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Göğe alındı ve kendisiyle konuşuldu, anlamındadır."[237]

Meryem 53:

وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

"Rahmetimiz sonucu kardeşi Hârûn'u bir nebî olarak kendisine bahşettik." (53)

Meryem 54-55:

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥٤﴾
وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾

"Kitap'ta İsmâil'i de an. Şüphesiz o, sözünde duran bir kimse idi. Bir rasûl, bir nebî idi. Ailesine namaz ve zekâtı emrederdi. Rabbinin katında da hoşnutluğa ulaşmıştı." (54-55)

Meryem 56:

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾

"Kitap'ta İdrîs'i de an. Hakikaten o, pek doğru bir insan, bir peygamberdi." (56)

1. İdrîs'in Yüce Makama Yükseltilmesi

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا} (مَرْيَمَ آيَةُ ٥٧ - ٥٨) قَالَ: كَانَ إِدْرِيسُ أَوَّلَ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللَّهُ فِي

237 İbn Kesîr, 3/134.

الْأَرْضِ، وَإِنَّهُ كَانَ يَعْمَلُ فَيُرْفَعُ عَمَلُهُ مِثْلَ نِصْفِ أَعْمَالِ النَّاسِ، ثُمَّ إِنَّ مَلَكًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ أَحَبَّهُ، فَسَأَلَ اللَّهَ أَنْ يَأْذَنَ لَهُ، فَأَذِنَ لَهُ، فَأَتَاهُ فَحَدَّثَهُ بِكَرَامَتِهِ عَلَى اللَّهِ، فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا الْمَلَكُ، أَخْبِرْنِي كَمْ بَقِيَ مِنْ أَجَلِي لَعَلِّي أَجْتَهِدُ لِلَّهِ فِي الْعَمَلِ»، قَالَ: «يَا إِدْرِيسُ لَا يَعْلَمُ هَذَا إِلَّا اللَّهُ»، قَالَ: «فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصْعَدَ بِي إِلَى السَّمَاءِ فَأَنْظُرَ فِي مَلَكِ اللَّهِ فَأَجْتَهِدُ لِلَّهِ فِي الْعَمَلِ»، قَالَ: «لَا إِلَّا أَنْ تَشْفَعَ فَتُشَفَّعَ»، فَأَمَرَ بِهِ فَحَمَلَهُ تَحْتَ جَنَاحَيْهِ، فَصَعِدَ بِهِ حَتَّى إِذَا بَلَغَ السَّمَاءَ السَّادِسَةَ، اسْتَقْبَلَ مَلَكُ الْمَوْتِ نَازِلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ، فَقَالَ: «يَا مَلَكَ الْمَوْتِ، أَيْنَ تُرِيدُ؟» قَالَ: «أَقْبِضْ نَفْسَ إِدْرِيسَ»، قَالَ: «وَأَيْنَ أُمِرْتَ أَنْ تَقْبِضَ نَفْسَهُ؟» قَالَ: «فِي السَّمَاءِ السَّادِسَةِ»، فَذَهَبَ الْمَلَكُ يَنْظُرُ إِلَى إِدْرِيسَ، فَإِذَا هُوَ بِرِجْلَيْهِ يَخْفُقَانِ قَدْ مَاتَ، فَوَضَعَهُ فِي السَّمَاءِ السَّادِسَةِ

1384- Kurtubî yaptığı tahriçte Süddî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Hz. İdrîs Allah'ın yeryüzüne gönderdiği ilk nebîdir. Kendisi çalışır ve amelleri Allah katına yükselirdi. Sonra bir melek onu sevdi ve Allah'tan kendisini ziyaret etmek için izin istedi. Allah da ziyaret hususunda ona izin verdi. Melek yanına geldi ve kendisine Allah katında çok değerli olduğunu söyledi. İdrîs:

'Ey melek söyler misin, benim ecelim ne kadar kalmış? Bunu bilirsem Allah için amel yapma hususunda daha fazla çalışırım' dedi. Melek:

'Ey İdrîs! Bunu ancak Allah bilir!' dedi. İdrîs:

'Beni altıncı kat göğe götürebilir misin? Bu sayede Allah'ın mülküne bakar ve onun için amel yapma hususunda daha fazla çalışırım!' dedi. Melek:

'Hayır, bu hususta sana şefaat edilmedikçe (izin verilmedikçe) bunu yapamam' dedi. Kendisine izin verilince melek onu kanatlarının altına alarak altıncı kat göğe çıkardı. Sonra Allah katından gelen ölüm meleği onu karşıladı. İdrîs:

'Ey melek, nereye gidiyorsun?' dedi. Melek:

'İdrîs'in ruhunu almaya!' dedi. İdrîs:

'Onun ruhunu nerede alacaksın?' dedi. Melek:

'Altıncı kat gökte ruhunu alacağım!' dedi. Bu arada melek İdrîs'e baktı ve aniden ayaklarının titreyip öldüğünü gördü. Onu altıncı kat göğe bıraktı. İşte, ﴿وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا﴾ ***'Onu yüce bir makama yükselttik'*** sözü buna delâlet etmektedir."[238]

Meryem 57:

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾

"Onu yüce bir makama yükselttik." (57)

Meryem 58:

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا
مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا
تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾

"İşte bunlar, Âdem'in ve Nûh ile beraber (gemiye) bindirdiklerimizin soyundan, İbrâhim'in, Ya'kûb'un ve doğru yola iletip seçtiklerimizin soyundan kendilerine nimet verdiğimiz nebîlerdir. Kendilerine Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı." (58)

1. Zikredilen Peygamberler ve Soyları

قَالَ السُّدِّيُّ وَابْنُ جَرِيرٍ، رحمه الله: [فَالَّذِي عَنَى بِهِ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ: إِدْرِيسَ، وَالَّذِي عَنَى بِهِ مِنْ ذُرِّيَّةِ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ: إِبْرَاهِيمَ] وَالَّذِي عَنَى بِهِ مِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ: إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَإِسْمَاعِيلَ، وَالَّذِي عَنَى بِهِ مِنْ ذُرِّيَّةِ إِسْرَائِيلَ: مُوسَى، وَهَارُونَ، وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ

238 Kurtubî, 5/4157; Suyûtî, 4/276; Âlûsî, 5/156. İbn Kesîr, aynı rivâyeti buna yakın lafızlarla nakletmiş ve şunu söylemiştir: "Bu tür rivâyetlerin kaynağı Kâ'b el-Ahbâr'dan gelen İsrâiliyat'tır. Bu tür rivâyetlerin bir kısmı asla kabul edilmez." Bkz. İbn Kesîr, 3/124.

1385- İbn Kesîr, yaptığı tahriçte Süddî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Âdem'in soyundan kastedilen İdrîs, Nûh'un soyundan kastedilen ise İbrâhim'dir. İbrâhim'in soyundan kastedilenler; Ya'kûb ve İsmâil'dir. İsrâil'in soyundan kastedilenler ise Mûsâ, Hârûn, Yahyâ ve Îsâ'dır."[239]

Meryem 59:

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾

"Onlardan sonra, namazı zayi eden, şehvet ve dünyevî tutkularının peşine düşen bir nesil geldi. Onlar bu tutumlarından ötürü büyük bir azaba çarptırılacaklardır." (59)

1. Nesil ile Kastedilen

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ قَالَ: هُمُ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى وَقَوْلِهِ {أَضَاعُوا الصَّلَاةَ} تَرَكُوهَا بِالْكُلِّيَّةِ

1386- İbn Kesîr, yaptığı tahriçte Süddî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Burada geçen nesilden maksat Yahudi ve Hıristiyanlardır."

[2. Namazın Zayi Edilmesinin Anlamı]

1387- Süddî âyetin, ﴿أَضَاعُوا الصَّلٰوةَ﴾ ***"namazı zayi ettiler"*** kesitini: "Onlar namazı tamamen bıraktılar" şeklinde tefsir etmiştir.[240]

Meryem 60-61:

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٦٠﴾

جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾

"Ancak tevbe edip inanan ve sâlih amel işleyenler başka. Onlar cennete, Rahmân'ın, kullarına gıyaben vadettiği Adn Cennetlerine

239 İbn Kesîr, 3/126; Şevkânî, 3/360.
240 İbn Kesîr, 3/127; Suyûtî, 4/277.

girecekler ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır. Şüphesiz O'nun vaadi kesinlikle gerçekleşir." (60-61)

Meryem 62:

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾

"Orada boş söz işitmezler. Yalnızca (meleklerin) 'Selâm!' (deyişini) işitirler. Orada sabah akşam rızıkları da vardır." (62)

Meryem 63:

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾

"İşte bu, kullarımızdan Allah'a karşı gelmekten sakınanlara miras kılacağımız cennettir." (63)

Meryem 64:

وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا
وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾

"Biz ancak Rabbinin emriyle ineriz. Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey O'na aittir. Senin Rabbin unutkan değildir." (64)

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: احْتبَسَ جِبْرِيل عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ حَتَّى حَزَنَ وَاشْتَدَّ عَلَيْهِ فَشَكا إِلَى خَدِيجَة فَقَالَت خَدِيجَة: لَعَلَّ رَبك قد وَدَّعَكَ أَو قلاك فَنَزَلَ جِبْرِيل بِهَذِهِ الْآيَة: (مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى) (الضُّحَى آيَة ٢) قَالَ: يَا جِبْرِيل احْتَبست عَنِّي حَتَّى سَاءَ ظَنِّي فَقَالَ جِبْرِيل: {وَمَا نَتَنَزَّل إِلَّا بِأَمْر رَبك}

1388- İbn Ebî Hâtim yaptığı tahriçte Süddî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Bir süre Cebrâil, Peygamber'in yanına gelmedi. Bu durum ona ağır geldiği için Peygamber çok üzüldü. Durumu eşi Hz. Hatice'ye anlatınca eşi ona şöyle dedi:

'Belki de Rabbin kızdığı için seni terk etmiştir!' Bunun üzerine Cebrâil şu âyetle Peygamber'in yanına geldi: ﴿مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ﴾ ***'Rabbin ne sana darıldı ne de bıraktı!'***[241] Peygamber Cebrâil'e şöyle dedi:

'Ey Cebrâil yanıma gelmez oldun ve ben bundan dolayı kötü şeyler düşünmeye başladım.' Cebrâil ona şöyle dedi:

﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾ ***'Senin Rabbin asla ve asla unutkan değildir.'*** Bununla, 'Ey Muhammed! Şüphen olmasın Rabbin seni asla unutmaz!' demek istedi."[242]

Meryem 65:

رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾

"(Allah) göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. Şu halde, O'na ibadet et ve O'na ibadet etmede sabırlı ol. Hiç, O'nun adını taşıyan bir başkasını biliyor musun?" (65)

Meryem 66-67:

وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ أَإِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ أَوَلَا
يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا ﴿٦٧﴾

"İnsan, 'Öldüğümde gerçekten diri olarak (topraktan) çıkarılacak mıyım?' der. İnsan, daha önce hiçbir şey değil iken kendisini yarattığımızı düşünmez mi?" (66-67)

---

241 Duhâ 93/3.

242 İbn Kesîr, 3/13; Suyûtî, 4/279. Sa'îd b. Cübeyr'in İbn Abbâs'tan naklettiği bir hadiste Allah Rasûlü (s.a.v.) Cibrîl'e, أَلَا تَزُورُنَا ***"Bizi ziyaret etmez misin?!"*** buyurdu. Bunun üzerine, ﴿وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ﴾ ***"Biz ancak Rabbinin emriyle ineriz. Bizim önümüzde, arkamızda ve bunların arasında bulunanlar hep O'nundur"*** âyeti nâzil oldu. Bu hadisi Buhârî "Yaratılışın Başlangıcı" kitabında, "Meleklerin Zikri" bâbında nakletmiştir (4/137). Ayrıca "Tefsir" kitabında, Meryem sûresiyle ilgili yerde de bu hadisi aktarmıştır (6/118). Nitekim Tirmizî de Meryem sûresinin tefsiriyle ilgili yerde bunu rivâyet etmiştir. İbn Kesîr bu rivâyeti tefsirinde (3/130) birden çok râvîye mürsel olarak isnad etmiştir.

Meryem 68:

فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾

"Rabbine andolsun ki, muhakkak surette onları şeytanlarla birlikte mahşerde toplayacağız; sonra onları diz üstü çökmüş vaziyette cehennemin çevresinde hazır bulunduracağız." (68)

1. ﴿جِثِيًّا﴾ "cisiyyen" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ: {حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِياً} قَالَ: قِيَامًا

1389- İbn Kesîr Süddî'den, Allah Teâlâ'nın, ﴿جِثِيًّا﴾ ***"cisiyyen"*** sözünü "ayakta" şeklinde tefsir ettiğini nakletmiştir.[243]

Meryem 69:

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾

"Sonra her bir topluluktan, Rahmân'a karşı en isyankâr olanları mutlaka çekip çıkaracağız." (69)

Meryem 70:

ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾

"Sonra, oraya girmeye en lâyık olanları muhakkak ki en iyi biz biliriz." (70)

Meryem 71:

وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ﴿٧١﴾

"(Ey insanlar!) Sizden cehenneme varmayacak hiç kimse yoktur. Rabbin için bu, kesin olarak hükme bağlanmış bir iştir." (71)

243 İbn Kesîr, 3/131; Suyûtî, 4/280.

Meryem 72:

ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾

"Sonra Allah'a karşı gelmekten sakınanları kurtarırız da zalimleri orada diz üstü çökmüş halde bırakırız." (72)

Meryem 73:

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا
أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾

"Âyetlerimiz kendilerine apaçık bir şekilde okunduğu zaman, inkâr edenler, inananlara, 'İki topluluktan hangisinin bulunduğu yer daha hayırlı meclis ve mahfili daha güzeldir?' dediler." (73)

Meryem 74:

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثًا وَرِئْيًا ﴿٧٤﴾

"Biz onlardan önce, mal-mülk ve görünümü daha güzel olan nice nesilleri helâk ettik." (74)

Meryem 75:

قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا حَتَّى إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا
الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾

"(Ey Muhammed!) De ki: 'Kim sapıklık içinde ise Rahmân onlara, istenildiği kadar süre versin! Nihayet kendilerine vadolunan azabı, ya da kıyameti gördüklerinde kimin yeri daha kötüymüş, kimin taraftarları daha zayıfmış bilecekler.'" (75)

Meryem 76:

وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ
خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ﴿٧٦﴾

"Âyetlerimizi inkâr edip 'Bana elbette mal ve evlat verilecek!' diyen kimseyi gördün mü?" (76)

Meryem 77:

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾

"Âyetlerimizi inkâr edip 'Bana elbette mal ve evlat verilecek!' diyen kimseyi gördün mü?" (77)

Meryem 78:

أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾

"Gaybı mı görüp bilmiş, yoksa Rahmân'dan bir söz mü almış?" (78)

Meryem 79:

كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾

"Hayır! (İş onun dediği gibi değil). Biz, onun söylediklerini yazacağız ve azabını arttırdıkça arttıracağız!" (79)

Meryem 80:

وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾

"Onun (ahirette sahip olacağını) söylediği şeylere biz vâris olacağız ve o bize tek başına gelecek." (80)

Meryem 81:

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾

"Onlar, kendileri için kuvvet ve şeref (kaynağı) olsunlar diye, Allah'tan başka ilâhlar edindiler." (81)

Meryem 82:

كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾

"Hayır! İlâhları, onların ibadetlerini inkâr edecekler ve kendilerine düşman olacaklar." (82)

1. ﴿ضِدًّا﴾ "dıdden" İfadesi

عَنِ السُّدِّيِّ: {كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ}، أَيْ: سَيَكفُرونَ بِالْأَوْثَانِ {وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا} وَالضِّدُّ الْخُصَمَاءُ الْأَشِدَّاءُ فِي الْخُصُومَةِ

1390- İbn Kesîr'den Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Onlar ahirette putları inkâr edecekler. Âyette geçen ﴿ضِدًّا﴾ ***'didden"*** ifadesi, amansız ve çetin hasım demektir."[244]

Meryem 83:

أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ أَزًّا ﴿٨٣﴾

"Kâfirlerin başına, onları durmadan (günaha ve azgınlığa) tahrik eden şeytanları gönderdiğimizi görmedin mi?" (83)

244 İbn Kesîr, 3/136.

1. ﴿تَؤُزُّهُمْ أَزًّا﴾ "teüzzühüm ezzen" İfadesi

قَالَ السُّدِّيُّ: تُطْغِيهِمْ طُغْيَانًا

1391- Süddî şöyle demiştir: "Onları günaha ve azgınlığa tahrik ederler, anlamındadır."[245]

Meryem 84:

فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾

"Ey Muhammed! Şu halde, onların azaba uğramalarını istemekte acele etme. Biz onlar için ancak (takdir ettiğimiz günleri) sayıp durmaktayız." (84)

Meryem 85-86:

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَى جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾

"Allah'a karşı gelmekten sakınanları Rahmân'ın huzurunda bir elçiler heyeti gibi toplayacağımız, suçluları da suya koşan susuz develer gibi cehenneme sevk edeceğimiz günü düşün!" (85-86)

Meryem 87:

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾

"Rahmân'ın katında söz almış olanlardan başkaları şefaat hakkına sahip olmayacaklardır." (87)

Meryem 88:

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾

"Onlar, 'Rahmân, bir çocuk edindi' dediler." (88)

245 İbn Kesîr, 3/136.

Meryem 89:

لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ﴿٨٩﴾

"Andolsun, siz çok çirkin bir şey ortaya attınız." (89)

Meryem 90-91:

تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾

"Rahmân'a çocuk isnat etmelerinden dolayı neredeyse gökler parçalanacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp çökecektir!" (90-91)

Meryem 92:

وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾

"Hâlbuki Rahmân'a bir çocuk edinmek yakışmaz." (92)

Meryem 93:

إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾

"Göklerdeki ve yerdeki herkes Rahmân'a kul olarak gelecektir." (93)

Meryem 94:

لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾

"Andolsun, Allah onları ilmiyle kuşatmış ve tek tek saymıştır." (94)

Meryem 95:

وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾

"Onlar(ın her biri) kıyamet günü O'na tek başına gelecektir." (95)

Meryem 96:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾

"İnanıp sâlih ameller işleyenler için Rahmân, (gönüllere) bir sevgi koyacaktır." (96)

Meryem 97:

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا ﴿٩٧﴾

"Ey Muhammed! Biz, Allah'a karşı gelmekten sakınanları Kur'ân ile müjdeleyesin, inat eden bir topluluğu da uyarasın diye, onu senin dilin ile (indirip) kolaylaştırdık." (97)

Meryem 98:

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

"Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Onlardan hiçbirini hissediyor yahut onların bir fısıltısını olsun işitiyor musun?" (98)

20. TÂHÂ SÛRESİ

Tâhâ 1:

طٰهٰ ﴿١﴾

"Tâhâ." (1)

1. Tâhâ'nın Anlamı

أَخْرَجَهُ القُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: أَنَّهُ بِالنَّبَطِيَّةِ يَا رَجُلُ

1392- Kurtubî Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Nabatî dilinde bu, 'Ey adam' anlamındadır."[246]

Tâhâ 2-3:

مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى ﴿٢﴾ إِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشَى ﴿٣﴾

"(Ey Muhammed!) Biz, Kur'ân'ı sana sıkıntı çekesin diye değil, ancak (Allah'ın azabından) korkacaklara bir öğüt (bir uyarı) olsun diye indirdik." (2-3)

Tâhâ 4:

تَنْزِيلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَاوَاتِ الْعُلَى ﴿٤﴾

"(O) yüksek gökleri yaratanın katından peyderpey indirilmiştir." (4)

---

246 Kurtubî, 5/4206; İbn Kesîr, 3/141; Şevkânî, 3/355.

Tâhâ 5:

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ﴿٥﴾

"Rahmân olan Allah Arş'a istivâ etmiştir." (5)

Tâhâ 6:

لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرٰى ﴿٦﴾

"Göklerdeki, yerdeki, bu ikisi arasındaki ve toprağın altındaki her şey yalnızca O'nundur." (6)

1. Toprağın Altı ile Kastedilen

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ: {وَمَا تَحت الثرى} قَالَ: هِيَ الصَّخْرَة الَّتِي تَحت الأَرْض السَّابِعَة وَهِي صَخْرَة خضراء وَهُوَ سِجِّين الَّذِي فِيهِ كتاب الْكفَّار

1393- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Toprağın altındaki şeyden maksat yerin yedinci kat altında yeşil bir kayadır. Bu kayanın içinde kâfirlerin amellerinin kaydedildiği Siccîn denen kitap vardır."[247]

Tâhâ 7:

وَإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ﴿٧﴾

"Sen sözü açığa vursan da, gizlesen de Allah için birdir. Çünkü O, gizliyi de bilir, ondan daha gizli olanı da." (7)

Tâhâ 8:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ﴿٨﴾

"Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayandır. En güzel isimler O'nundur." (8)

247 Suyûtî, 4/280; Âlûsî, 5/227.

Tâhâ 9:

وَهَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰى ﴿٩﴾

"Mûsâ'nın haberi sana ulaştı mı?" (9)

1. Âyetteki Haberle Kastedilen

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ، وَعَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: لَمَّا قَضَى مُوسَى الْأَجَلَ، سَارَ بِأَهْلِهِ فَضَلَّ الطَّرِيقَ

1394- Amr b. Hammâd → Esbât kanalıyla Süddî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Mûsâ süresini bitirdikten sonra eşi ile birlikte geceleyin (Mısır'a doğru) giderken yolunu kaybettiği olaydan bahsedilmektedir."[248]

Tâhâ 10:

إِذْ رَأَى نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾

"Hani, bir ateş görmüştü de ailesine, 'Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm (oraya gidiyorum). Umarım ondan size bir kor ateş getiririm yahut ateşin başında yol gösterecek birini bulurum' demişti." (10)

Tâhâ 11:

فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَامُوسَى ﴿١١﴾

"Ateşin yanına varınca, ona şöyle seslenildi: 'Ey Mûsâ!'" (11)

248 Taberî, 16/94.

Tâhâ 12:

﴿۱۲﴾ لِنِّي اَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۚ اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى

"Şüphe yok ki ben senin Rabbinim. Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vadi Tuvâ'dasın." (12)

1. Mûsâ'dan Neden Ayakkabılarını Çıkarması İstendi?

أَخْرَجَهُ الْآلُوسِي عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: كَانَتَا مِنْ جِلْدِ حِمارٍ مَيِّتٍ غَيْرَ مَدْبُوغٍ

1395- Âlûsî Süddî'den şöyle dediğini nakletti: "Mûsâ'nın ayaklarında tabaklanmamış eşek derisi vardı."[249]

Tâhâ 13:

﴿۱۳﴾ وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى

"Ben seni (peygamber olarak) seçtim. Şimdi vahyolunacak şeyleri dinle." (13)

Tâhâ 14:

﴿۱۴﴾ إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي

"Şüphe yok ki ben Allah'ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O halde bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl."

Tâhâ 15:

﴿۱۵﴾ اِنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ اَكَادُ اُخْفِيهَا لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى

"Kıyamet günü mutlaka gelecektir. Herkes peşine koştuğu şeyin karşılığını bulsun diye neredeyse onu (kendimden) gizleyeceğim." (15)

249 Âlûsî, 5/235.

1. Kıyamet Saatinin Gizliliği

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: لَيْسَ مِنْ أَهْلِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَحَدٌ إِلَّا وَقَدْ أَخْفَى اللهُ عَنْهُ عِلْمَ السَّاعَةِ

1396- İbn Kesîr Süddî'den şöyle dediğini nakletti: "Ne gök ne de yer ehlinden hiç kimse kıyametin ne zaman kopacağını bilmez, çünkü Allah o zaman dilimini herkesten gizlemiştir."[250]

Tâhâ 16:

فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَى ﴿١٦﴾

"Buna inanmayan ve nefsinin arzusuna uyan kimseler, seni ondan (ona hazırlanmaktan) sakın alıkoymasın, sonra helâk olursun!" (16)

Tâhâ 17:

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَامُوسَى ﴿١٧﴾

"Şu sağ elindeki nedir ey Mûsâ?" (17)

Tâhâ 18:

قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَى غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَى ﴿١٨﴾

"Mûsâ dedi ki: 'O benim değneğimdir. Ona dayanırım, onunla koyunlarıma yaprak silkelerim. Onunla başka işlerimi de görürüm.'" (18)

1. Mûsâ'nın Asası ile Yaptığı Şeyler

حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرُو بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ، {وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَى} [طه: ١٨] يَقُولُ: حَوَائِجُ أُخْرَى أَحْمِلُ عَلَيْهَا الْمِزْوَدَ وَالسِّقَاءَ

250 İbn Kesîr, 3/144; Suyûtî, 4/294.

[حَدَّثَنِي مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {وَأَهُشُّ بِهَا عَلَى غَنَمِي} [طه: ١٨] يَقُولُ: أَضْرِبُ بِهَا الشَّجَرَ لِلْغَنَمِ، فَيَقَعُ الْوَرَقُ

1397- Amr b. Hammâd → Esbât kanalıyla Süddî'den şöyle dediği nakledildi: "Hayvanlarım için ağaç dallarını bu asa ile silkeleyip yapraklarını döker, su kırbamı ve azığımı ona bağlayarak taşırım. Bunun dışında daha başka ihtiyaçlarımı da bu asa ile yaparım."[251]

Tâhâ 19-20:

قَالَ اَلْقِهَا يَا مُوسٰى ﴿١٩﴾ فَاَلْقٰيهَا فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾

"Allah, 'Onu yere at ey Mûsâ!' dedi. Mûsâ onu hemen yere attı ve birden hızla hareket eden bir yılana dönüştüğünü gördü. (19-20)

1. Mûsâ'nın Asasını Atması ve Onun Yılana Dönüşümünü Görünce Korkması

[حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: قَالَ لَهُ، يَعْنِي لِمُوسَى رَبُّهُ: {أَلْقِهَا يَا مُوسَى} [طه: ١٩] يَعْنِي {فَأَلْقَاهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى} [طه: ٢٠] {فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ} [النمل: ١٠] فَنُودِيَ: {يَا مُوسَى لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ} [النمل: ١٠]

1398- Süddî şöyle demiştir: "Rabbi Mûsâ'ya, ﴿أَلْقِهَا يَا مُوسَى﴾ ***'Onu at, ey Mûsâ'*** dedi. Atmasını istediği asasıydı. Asasını attıktan sonra asanın yılana dönüştüğünü görünce korktu ve arkasına bakmadan kaçmaya başladı. Allah ona, ﴿يَا مُوسَى لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ﴾ ***'Ey Mûsâ! Korkma; çünkü benim huzurumda peygamberler korkmaz'***[252] buyurdu."[253]

---

251 Taberî, 16/102. "Bunun dışında daha başka ihtiyaçlarımı da bu asa ile yaparım" ifadesi sadece Suyûtî (4/295) ve Şevkânî'de (3/363) geçmektedir.

252 Neml 27/10.

253 Taberî, 16/103. Neml, 27/10.

Tâhâ 21:

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى ﴿٢١﴾

"Allah, şöyle dedi: 'Tut onu. Korkma! Biz, onu yine eski durumuna döndüreceğiz.'" (21)

Tâhâ 22:

وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ آيَةً أُخْرَى ﴿٢٢﴾

"Elini koltuğunun altına koy da diğer bir mûcize olarak kusursuz, bembeyaz çıksın, dedi." (22)

1. Elin Bembeyaz Çıkmasının Anlamı

قَالَ السُّدِّيُّ، {تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ} [طه: ٢٢] أَيْ: مِنْ غَيْرِ بَرَصٍ وَلا أَذًى مِنْ غَيْرِ شَيْنٍ

1399- Süddî şöyle demiştir: "Cüzzamdan veya başka bir kusurdan kaynaklanmaksızın elin bembeyaz çıkması kastedilmektedir."[254]

Tâhâ 23:

لِنُرِيَكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى ﴿٢٣﴾

"Böylece sana büyük mûcizelerimizden bir kısmını göstermiş olalım." (23)

Tâhâ 24:

اذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى ﴿٢٤﴾

"Firavun'a git, çünkü o azmıştır." (24)

254 Taberî, 16/104. "Cüzzamdan veya başka bir kusurdan kaynaklanmaksızın" ifadesi, İbn Kesîr'de (3/146) geçmektedir.

Tâhâ 25-26:

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ﴿٢٦﴾

"Mûsâ, dedi ki: 'Rabbim! Gönlüme ferahlık ver. İşimi bana kolaylaştır.'" (25-26)

Tâhâ 27-28:

وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوا قَوْلِي ﴿٢٨﴾

"Dilimdeki engeli çöz ki sözlerimi anlasınlar." (27-28)

1. Mûsâ'nın Dilindeki Düğüm

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: لَمَّا تَحَرَّكَ الْغُلَامُ، يَعْنِي مُوسَى، أَوْرَتْهُ أُمُّهُ آسِيَةُ صَبِيًّا، فَبَيْنَمَا هِيَ تُرْقِصُهُ وَتَلْعَبُ بِهِ، إِذْ نَاوَلَتْهُ فِرْعَوْنَ، وَقَالَتْ: خُذْهُ، فَلَمَّا أَخَذَهُ إِلَيْهِ أَخَذَ مُوسَى بِلِحْيَتِهِ فَنَتَفَهَا، فَقَالَ فِرْعَوْنُ: عَلَيَّ بِالذَّبَّاحِينَ، قَالَتْ آسِيَةُ: {لَا تَقْتُلُوهُ عَسَى أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا} [القصص: ٩] إِنَّمَا هُوَ صَبِيٌّ لَا يَعْقِلُ، وَإِنَّمَا صَنَعَ هَذَا مِنْ صِبَاهُ، وَقَدْ عَلِمْتَ أَنَّهُ لَيْسَ فِي أَهْلِ مِصْرَ أَحْلَى مِنِّي أَنَا أَضَعُ لَهُ حُلِيًّا مِنَ الْيَاقُوتِ، وَأَضَعُ لَهُ جَمْرًا، فَإِنْ أَخَذَ الْيَاقُوتَ فَهُوَ يَعْقِلُ فَاذْبَحْهُ، وَإِنْ أَخَذَ الْجَمْرَ فَإِنَّمَا هُوَ صَبِيٌّ، فَأَخْرَجَتْ لَهُ يَاقُوتَهَا وَوَضَعَتْ لَهُ طَسْتًا مِنْ جَمْرٍ، فَجَاءَ جَبْرَائِيلُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَطَرَحَ فِي يَدِهِ جَمْرَةً، فَطَرَحَهَا مُوسَى فِي فِيهِ، فَأَحْرَقَتْ لِسَانَهُ، فَهُوَ الَّذِي يَقُولُ اللَّهُ عز وجل {وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي} [طه: ٢٨] فَزَالَتْ عَنْ مُوسَى مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ

1400- Süddî bu âyetle ilgili şunları söylemiştir: "Mûsâ bebeklik döneminde biraz büyüyüp hareket etmeye başlayınca annesi (Firavun'un eşi) onunla oynamaya başladı. Bir ara yine oynarken çocuğu, Firavun'a verip:

'Biraz çocuğa bak' dedi. Firavun onu kucağına alınca Mûsâ sakalını çekti. Bunun üzerine Firavun hemen cellatları çağırmalarını emretti. Âsiye araya girip şöyle dedi:

﴿لَا تَقْتُلُوهُ عَسَى أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا﴾ ***'Onu öldürmeyiniz, bize faydası olabilir veya onu evlat ediniriz.*** Ayrıca bu çocuk aklını kullanmasını bilmeyen bir bebektir. Bilirsin, Mısır'da onu benden daha fazla seven kimse yok. Şimdi önüne kendime ait yakuttan kolyeyi ve yanmış odun közü koyacağım. Eğer yakutu alırsa aklı başında birisi olduğu anlaşılır ve bu durumda sen onu kesebilirsin. Ancak sıcak közü alırsa akletmeyen çocuk olduğu ortaya çıkar, böylece ona bir şey yapmazsın.' Sonra bebeğin önüne yakut ve içinde bir miktar köz olan bir kap bıraktı. Cebrâil gelip közü alması için müdahale etti. Çocuk közü ağzına götürdü ve dili yandı. İşte, ﴿وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي﴾ ***'dilimdeki düğümü çöz'*** âyeti bu duruma işaret etmektedir."[255]

Tâhâ 29-32:

وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي ﴿٢٩﴾ هَارُونَ أَخِي ﴿٣٠﴾
اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ﴿٣١﴾ وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي ﴿٣٢﴾

"Bana ailemden birini yardımcı yap, Kardeşim Hârûn'u. Onunla gücümü arttır. Onu işime ortak et." (29-32)

Tâhâ 33:

كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾ وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ﴿٣٤﴾ إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾

"Ta ki seni bol bol tesbih edelim. Ve seni çok analım. Kuşkusuz sen bizi görmektesin." (33-35)

Tâhâ 36-37:

قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَامُوسَى ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَى ﴿٣٧﴾

"Allah, şöyle dedi: 'İstediğin sana verildi ey Mûsâ! Andolsun, biz sana bir kere daha iyilikte bulunmuştuk.'" (36-37)

255 Taberî, 16/105; Kurtubî, 6/4970.

Tâhâ 38:

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّكَ مَا يُوحَى ﴿٣٨﴾

"Hani, annene ilham edilmesi gereken şeyleri ilham etmiştik:" (38)

Tâhâ 39:

اَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِي وَعَدُوٌّ لَهُ وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلَى عَيْنِي ﴿٣٩﴾

"Mûsâ'yı sandığa koy; sonra onu denize (Nil'e) bırak; deniz onu kıyıya atsın da benim düşmanım ve onun düşmanı olan biri onu alsın. (Ey Mûsâ! Sevilmen) ve benim nezaretimde yetiştirilmen için sana kendimden sevgi verdim." (39)

1. ﴿الْيَمِّ﴾ "el-yemmi" İfadesi

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، ففِي قَوْلِهِ: {فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ} [طه: ٣٩] وَهُوَ الْبَحْرُ، وَهُوَ النِّيلُ

1401- Süddî, âyette geçen ﴿الْيَمِّ﴾ ***"el-yemmi"*** ifadesiyle ilgili şöyle demiştir: "Bu, deniz anlamındadır ve kastedilen Nil Nehri'dir."[256]

2. Mûsâ'nın Annesinin Saraya Süt Anne Olması

[حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: لَمَّا أَلْقَتْهُ أُمُّهُ فِي الْيَمِّ {قَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ} [القصص: ١١] فَلَمَّا الْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ، وَأَرَادُوا لَهُ الْمُرْضِعَاتِ، فَلَمْ يَأْخُذْ مِنْ أَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ، وَجَعَلَ النِّسَاءُ يَطْلُبْنَ ذَلِكَ لَيَنْزِلْنَ عِنْدَ فِرْعَوْنَ فِي الرَّضَاعِ، فَأَبَى أَنْ يَأْخُذَ، فَقَالَتْ أُخْتُهُ: {هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ} [القصص: ١٢] فَأَخَذُوهَا

256 Taberî, 16/107.

1402- "Annesi onu suya bıraktıktan sonra kızına çocuğu takip etmesini söyledi. Firavun hanedanına mensup olanlar çocuğu görünce ona bir süt anne aradılar. Mûsâ hiç kimsenin sütünü emmiyordu. Firavun'un katında süt anne olmak için kadınlar çocuğu emzirmek istiyorlardı. Sonra kız kardeşi, ﴿هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ﴾ ***'Size kendi adınıza onun bakımını üstlenecek ve ona içtenlik ve şefkatle davranacak bir aile göstereyim mi?'***[257] dedi ve böylece (öz) annesini süt anne olarak saraya aldılar."[258]

Tâhâ 40:

إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى مَنْ يَكْفُلُهُ فَرَجَعْنَاكَ إِلَى أُمِّكَ
كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا
فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَى قَدَرٍ يَا مُوسَى ﴿٤٠﴾

"Hani, kız kardeşin (Firavun ailesine) gidiyor ve 'Size onun bakımını üstlenecek kimseyi göstereyim mi?' diyordu. Derken, gözü aydın olsun, üzülmesin diye seni annene döndürdük. (Sana baktı, büyüdün) ve (kazara) bir cana kıydın da biz seni kederden kurtardık, seni sıkı bir denemeden geçirdik (ve kaçıp Medyen'e gittin). Medyen halkı içinde yıllarca kaldın, sonra (peygamber olman için) takdir edilmiş bir zamanda (Tûr'a) geldin ey Mûsâ!" (40)

Tâhâ 41-43:

وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ﴿٤١﴾ اذْهَبْ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِآيَاتِي وَلَا تَنِيَا
فِي ذِكْرِي ﴿٤٢﴾ اذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى ﴿٤٣﴾

"Ben seni kendim için seçtim. Sen ve kardeşin mûcizelerimle (desteklenmiş olarak) gidin ve beni anmakta gevşeklik göstermeyin. Firavun'a gidin. Çünkü o azmıştır." (41-43)

257 Kasas, 28/12.
258 Taberî, 16/108.

Tâhâ 44:

﴿فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ﴿٤٤﴾﴾

"Ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt alır yahut korkar." (44)

1. Yumuşak Söz (Kavl-i Leyyin) ile Kastedilen

حَدَّثَنِي جَعْفَرُ ابْنُ ابْنَةِ إِسْحَاقَ بْنِ يُوسُفَ الْأَزْرَقُ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ صَالِحٍ، عَنِ السُّدِّيِّ: {فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا} [طه: ٤٤] قَالَ: كَنِّيَاهُ

1403- Taberî, Ca'fer b. İshâk b. Yûsuf el-Ezrak → Sa'îd b. Muhammed es-Sekafî → Ali b. Sâlih kanalıyla Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Ona künyesi ile hitap edin, anlamındadır."[259]

Tâhâ 45:

﴿قَالَا رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى ﴿٤٥﴾﴾

"Mûsâ ve Hârûn, şöyle dediler: 'Ey Rabbimiz! Şüphesiz biz, onun bize karşı aşırı davranmasından yahut azmasından korkuyoruz.'" (45)

Tâhâ 46:

﴿قَالَ لَا تَخَافَا إِنَّنِي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى ﴿٤٦﴾﴾

"Allah, şöyle dedi: 'Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim. İşitirim ve görürüm.'" (46)

Tâhâ 47:

﴿فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ
قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى ﴿٤٧﴾﴾

259 Taberî, 16/113. Künyesi Ebü'l-Abbas idi. Bkz. Kurtubî, 5/4240.

"Ona gidin ve şöyle deyin: 'Şüphesiz biz Rabbinin elçileriyiz. İsrâiloğullarını (serbest bırak ve) bizimle gönder. Onlara işkence etme. Sana Rabbinin katından bir mûcize getirdik. Selâm, doğru yola uyanlara olsun.'" (47)

Tâhâ 48:

﴿إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿٤٨﴾﴾

"Şüphesiz bize, azabın yalanlayan ve yüz çevirenlere olacağı vahyolundu." (48)

Tâhâ 49:

﴿قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَامُوسَى ﴿٤٩﴾﴾

"Firavun, 'Sizin Rabbiniz kim, ey Mûsâ?' dedi." (49)

Tâhâ 50:

﴿قَالَ رَبُّنَا الَّذِي اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى ﴿٥٠﴾﴾

"Mûsâ, 'Rabbimiz, her şeye hilkatini (yaratılış özelliklerini) veren, sonra onlara yol gösterendir' dedi." (50)

1. Allah'ın Yaratması ve Yol Göstermesi

حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ: {قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى} [طه: ٥٠] يَقُولُ: أَعْطَى كُلَّ دَابَّةٍ خَلْقَهَا زَوْجًا، ثُمَّ هُدَى لِلنِّكَاحِ

1404- Amr b. Hammâd → Esbât kanalıyla Süddî'den bu âyetin tefsiri ile ilgili şunları söylediği nakledilmiştir: "Rabbimiz, her canlıya yaratılışını, yani eşini veren, sonra da nasıl cinsel ilişkiye gireceğini, neyi yiyeceğini, neyi içeceğini ve nerede barınacağını ona gösterendir."[260]

260 Taberî, 16/115. "Neyi yiyeceğini, neyi içeceğini ve nerede barınacağını ona göstermiştir" ifadesi Kurtubî (5/4244) ve Âlûsî'de (5/258) geçmektedir.

Tâhâ 51:

قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى ﴿٥١﴾

"Firavun, 'Ya geçmiş nesillerin hali ne olacak?' dedi." (51)

Tâhâ 52:

قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى ﴿٥٢﴾

"Mûsâ, şöyle dedi: 'Onlar hakkındaki bilgi Rabbimin katında bir Kitap'ta (Levh-i Mahfuz'da yazılı)dır. Rabbim, yanılmaz ve unutmaz.'" (52)

Tâhâ 53:

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى ﴿٥٣﴾

"'Rabbim yeryüzünü size beşik yapan, orada size yollar açan ve size gökten yağmur indirendir.' Böylece onunla sizin için yerden türlü türlü bitkileri çift çift çıkardık." (53)

Tâhâ 54:

كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَى ﴿٥٤﴾

"Yiyin, hayvanlarınızı yayın. Şüphesiz bunda akıl sahipleri için (Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren) deliller vardır." (54)

Tâhâ 55:

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى ﴿٥٥﴾

"(Ey insanlar!) Sizi topraktan yarattık, (ölümünüzle) sizi oraya döndüreceğiz ve sizi bir kere daha oradan çıkaracağız." (55)

Tâhâ 56:

وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَى ﴿٥٦﴾

"Andolsun, biz ona (Firavun'a) bütün mûcizelerimizi gösterdik de o bunları yalanladı ve reddetti." (56)

Tâhâ 57:

قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَامُوسَى ﴿٥٧﴾

"Şöyle dedi: 'Ey Mûsâ! Sihrin ile bizi yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin?'" (57)

Tâhâ 58:

فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهِ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا
نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾

"Biz de mutlaka sana karşı onun gibi bir sihir yapacağız. Bunun için seninle bizim aramızda; uygun bir yerde, senin de bizim de cayma-yacağımız bir buluşma vakti belirle." (58)

1. ﴿مَوْعِدًا﴾ "mev'iden" İfadesi

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، فِي قَوْلِهِ: {فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى} [طه: ٥٨] قَالَ: يَقُولُ: عَدْلًا

1405- Süddî, âyette geçen ﴿مَوْعِدًا﴾ ***"mev'iden"*** ifadesini "ideal bir yer" şeklinde tefsir etmiştir.[261]

261 Taberî, 16/118; İbn Kesîr, 3/156; Suyûtî, 4/303; Âlûsî, 5/270.

Tâhâ 59:

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾

"Mûsâ, 'Buluşma vaktimiz, bayram günü, insanların toplandığı kuşluk vakti olsun' dedi." (59)

1. Toplandıkları Gün

[حَدَّثَنِي مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ مُوسَى: {مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى} [طه: ٥٩] وَذَلِكَ يَوْمُ عِيدٍ لَهُمْ

1406- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir: "Toplandıkları o gün onların bayram günüydü."[262]

Tâhâ 60:

فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَى ﴿٦٠﴾

"Bunun üzerine Firavun ayrılıp, hilesini kuracak sihirbazlarını topladı, sonra geldi." (60)

Tâhâ 61:

قَالَ لَهُمْ مُوسَى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَى ﴿٦١﴾

"Mûsâ, onlara şöyle dedi: 'Yazıklar olsun size! Allah'a karşı yalan uydurmayın, yoksa sizi azap ile yok eder. Allah'a karşı yalan uyduran mutlaka hüsrana uğrar.'" (61)

262 Taberî, 16/118; Kurtubî, 6/4253; İbn Kesîr, 3/156.

1. ﴿فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ﴾ "fe yüshiteküm bi azâbin" İfadesi

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ} [طه: ٦١] يَقُولُ يُهْلِكُكُمْ بِعَذَابٍ

1407- Süddî şöyle dedi: "Sizi azap ile helâk eder, anlamındadır."[263]

Tâhâ 62:

فَتَنَازَعُوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى ﴿٦٢﴾

"Bunun üzerine onlar, durumlarını aralarında tartıştılar; gizli gizli fısıldaştılar." (62)

1. Durumlarını Nasıl Tartıştılar?

[حَدَّثَنِي مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى} [طه: ٦٢] مِنْ دُونِ مُوسَى وَهَارُونَ

1408- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir: "Onlar Mûsâ ve Hârûn haricinde durumlarını tartışıp gizli gizli fısıldaştılar."[264]

Tâhâ 63:

قَالُوا اِنْ هٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ اَنْ يُخْرِجَاكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ
بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلٰى ﴿٦٣﴾

"Şöyle dediler: 'Kesinlikle bu ikisi, sihirleri ile sizi yurdunuzdan çıkarmak ve en üstün olan dininizi ortadan kaldırmak isteyen birer sihirbazdırlar.'" (63)

263 Taberî, 16/118.
264 Taberî, 16/118.

1. En Üstün Olan Dinleriyle Kastedilen

[حَدَّثَنِي مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى} [طه: ٦٣] يَقُولُ: يَذْهَبَا بِأَشْرَافِ قَوْمِكُمْ

1409- Süddî şöyle dedi: "Kavminizin ileri gelenlerini ortadan kaldırmak istiyor, anlamındadır."[265]

Tâhâ 64:

فَأَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَى ﴿٦٤﴾

"Öyleyse, hilelerinizi toplayın (birbirinize destek olun) sonra sıra halinde gelin. Bu gün üstün gelen muhakkak başarıya ulaşmıştır." (64)

Tâhâ 65:

قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَى ﴿٦٥﴾

"Sihirbazlar, 'Ey Mûsâ! Ya sen at veya önce atan biz olalım.' dediler." (65)

1. Sihirbazların Durumu

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: {قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ} [الأعراف: ١١٥] قَالَ لَهُمْ مُوسَى: {أَلْقُوا} [طه: ٦٦] ، فَأَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ، وَكَانُوا بَضْعَةً وَثَلَاثِينَ أَلْفَ رَجُلٍ لَيْسَ مِنْهُمْ رَجُلٌ إِلَّا وَمَعَهُ حَبْلٌ وَعَصًا

1410- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir: "Mûsâ sihirbazlara ellerindekini atmalarını söyleyince onlar da ellerindeki ip ve

265 Taberî, 16/119. İbn Kesîr'de (3/158) "Her birinin elinde ip ve asa vardı" ifadesi yoktur.

asalarını attılar. Toplamda otuz bin[266] erkekten ibaret olan sihirbazların her birinin elinde ip ve asa vardı."[267]

Tâhâ 66:

قَالَ بَلْ أَلْقُوا فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَى ﴿٦٦﴾

"Mûsâ: 'Yok, (önce) siz atın' dedi. Bir de ne görsün, onların ipleri ve değnekleri yaptıkları sihirden dolayı kendisine hızla sürünür gibi görünüyor." (66)

Tâhâ 67:

فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى ﴿٦٧﴾

"Mûsâ gördükleri karşısında, içinde bir korku hissetti." (67)

1. Asanın Yılanları Yutması ve Sihirbazların İmana Gelmeleri

[حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، {فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى} [طه: ٦٧] فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ {لَا تَخَفْ} [طه: ٦٨] {وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ} [طه: ٦٩] {تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ} [طه: ٦٩] فَأَلْقَى عَصَاهُ فَأَكَلَتْ كُلَّ حَيَّةٍ لَهُمْ، فَلَمَّا رَأَوْا ذَلِكَ سَجَدُوا وَ {قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ} [الأعراف: ١٢٢]

1411- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir: "Allah Mûsâ'ya korkmamasını ve sihirbazların uydurduklarını susturması için elindeki asayı atmasını vahyetti. Mûsâ asasını atınca sihirbazlara ait bütün yılanları susturdu. Bu durumu gören sihirbazlar secde ettiler ve ﴿آمَنَّا بِرَبِّ

266 Buradaki abartı gözlerden kaçmamaktadır. Çünkü bu sayı günümüzde orta seviyeli bir ilçenin nüfusuna denk gelmektedir. İşin içine sahadakilerden beş on kat fazla olan seyirci sayısını eklediğimizde çıkan tabloda bir gariplik olduğu gözlerden kaçmamaktadır. [Çeviren].

267 Taberî, 16/123. *İbn Kesîr Tefsiri*'nde sadece otuz bin sihirbaz ifadesi geçmekte, sonraki ifadeler bulunmamaktadır. Bkz. İbn Kesîr, 3/158.

الْعَالَمِينَ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ﴾ ***'Mûsâ ve Hârûn'un Rabbi olan âlemlerin Rabbine inandık'*** dediler."[268]

Tâhâ 68:

﴿قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى ﴿٦٨﴾﴾

"Şöyle dedik: 'Korkma (ey Mûsâ!). Çünkü, sensin en üstün olan.'" (68)

Tâhâ 69:

وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ
سَاحِرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى ﴿٦٩﴾

"Sağ elindekini (değneğini) at ki, onların yaptıklarını yutsun. Şüphesiz yaptıkları bir sihirbaz hilesidir. Sihirbaz ise nereye varsa kurtuluşa eremez." (69)

Tâhâ 70:

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى ﴿٧٠﴾

"(Mûsâ'nın değneği, sihirbazların ipleriyle değneklerini yutunca) sihirbazlar hemen secdeye kapandılar ve 'Hârûn ve Mûsâ'nın Rabbine inandık' dediler." (70)

Tâhâ 71:

قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ
السِّحْرَ فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي
جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَى ﴿٧١﴾

268 Taberî, 16/125. A'râf, 7/121-122.

"(Firavun) Şöyle dedi: 'Ben size izin vermeden önce ona inandınız öyle mi! Hakikat şu ki o, size büyü öğreten elebaşınızdır. Şimdi elleriniz ile ayaklarınızı tereddüt etmeden çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım! Böylece, hangimizin azabının daha şiddetli ve sürekli olduğunu iyice anlayacaksınız.'" (71)

1. Firavun'un Sihirbazlara Cezası

[حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ فِرْعَوْنُ: {فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ} [طه: ٧١] فَقَتَلَهُمْ وَقَطَّعَهُمْ

1412- Süddî bu âyetin tefsiri hususunda şunları söylemiştir: "Firavun önce onları öldürdü, sonra da el ve ayaklarını çaprazlama kesti."[269]

Tâhâ 72:

قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَى مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾

"Sihirbazlar şöyle dediler: 'Bize gelen apaçık delillere ve bizi yaratana seni asla tercih etmeyeceğiz. Artık sen vereceğin hükmü ver. Sen ancak bu dünya hayatında hüküm verirsin.'" (72)

Tâhâ 73:

إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى ﴿٧٣﴾

"Şüphesiz ki biz; günahlarımızı ve bize zorla yaptırdığın sihri affetmesi için, Rabbimize inandık. Allah'ın vereceği mükâfat daha hayırlı ve daha kalıcıdır." (73)

269 Taberî, 16/126.

Tâhâ 74:

إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى ﴿٧٤﴾

"Şüphesiz, kim Rabbine günahkâr olarak varırsa, kesinlikle ona cehennem vardır. Orada ne ölür ne de (güzel bir hayat) yaşar." (74)

Tâhâ 75-76:

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى ﴿٧٥﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى ﴿٧٦﴾

"Her kim de O'na sâlih ameller işlemiş bir mü'min olarak varırsa, işte onlar için en yüksek dereceler, içinden ırmaklar akan, içinde ebediyyen kalacakları Adn Cennetleri vardır. İşte bu, günahlardan temizlenenlerin mükâfatıdır." (75-76)

Tâhâ 77:

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَى ﴿٧٧﴾

"(Firavun'un imana yanaşmaması üzerine) Mûsâ'ya, 'Kullarımı (İsrâiloğullarını) geceleyin (Mısır'dan) yürütüp çıkar. Yakalanmaktan korkmaksızın, endişe etmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç' diye vahyettik." (77)

Tâhâ 78:

فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾

"Bunun üzerine Firavun askerleriyle birlikte onların peşine düştü de deniz onları görülmedik bir şekilde kuşatıp yuttu." (78)

Tâhâ 79:

وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَى ﴿٧٩﴾

"Firavun, halkını saptırdı, onlara doğru yolu göstermedi." (79)

Tâhâ 80:

يَابَنِي إِسْرَائِيلَ قَدْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوَاعَدْنَاكُمْ جَانِبَ
الطُّورِ الْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى ﴿٨٠﴾

"(Allah, şöyle dedi:) 'Ey İsrâiloğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık, size Tûr'un sağ yanını vadettik ve size kudret helvası ile bıldırcın indirdik.'" (80)

Tâhâ 81:

كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ
غَضَبِي وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَى ﴿٨١﴾

"Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz ve helâl olanlarından yiyin. Bu konuda aşırı da gitmeyin, yoksa üzerinize gazabım iner. Gazabım da kimin üzerine inerse, o muhakkak helâk olmuş demektir." (81)

Tâhâ 82:

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى ﴿٨٢﴾

"Şüphe yok ki ben, tevbe edip inanan ve sâlih ameller işleyen, sonra da doğru yol üzere devam eden kimse için son derece affediciyim." (82)

Tâhâ 83:

وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَامُوسَى ﴿٨٣﴾

"(Mûsâ, Tûr'a varınca): 'Seni, acele ile kavminden uzaklaştıran nedir, ey Mûsâ?' (dedik.)" (83)

Tâhâ 84:

قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَى أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى ﴿٨٤﴾

"Mûsâ şöyle dedi: 'Onlar, işte onlar hemen arkamdalar. Rabbim! Sen hoşnut olasın diye acele ederek sana geldim.'" (84)

Tâhâ 85:

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾

"Allah, 'Şüphesiz, biz senden sonra halkını sınadık; Sâmirî onları saptırdı' dedi." (85)

Tâhâ 86:

فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ
رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۖ أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ
عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي ﴿٨٦﴾

"Bunun üzerine Mûsâ, öfkeli ve üzüntülü olarak kavmine döndü. 'Ey kavmim!' dedi, 'Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmamış mıydı? Şu halde size zaman mı çok uzun geldi, yoksa üstünüze Rabbinizin gazabının inmesini mi istediniz ki bana olan vaadinizden döndünüz?'" (86)

1. ﴿أَسِفًا﴾ "esifen" İfadesi

[حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، « {أَسِفًا} قَالَ: حَزِينًا »

1413- Süddî, âyette geçen ﴿أَسِفًا﴾ ***"esifen"*** ifadesini "üzüntülü bir şekilde" olarak tefsir etmiştir.[270]

Tâhâ 87:

قَالُوا مَا اَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَآ اَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ
الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذٰلِكَ اَلْقَى السَّامِرِي ﴿٨٧﴾

"Şöyle dediler: Sana verdiğimiz sözden kendi isteğimizle caymış değiliz. Fakat biz Mısır halkının mücevheratından yüklü miktarlarda takınmıştık. İşte onları ateşe attık. Sâmirî de aynı şekilde attı." (87)

1. ﴿بِمَلْكِنَا﴾ "bi melkinâ" İfadesi ve Toplumdan Alınan Ziynetlerle Kastedilen

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا} [طه: ٨٧] يَقُولُ: بِطَاقَتِنَا

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {وَلَكِنَّا حُمِّلْنَا أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ} [طه: ٨٧] يَقُولُ: مِنْ حُلِيِّ الْقِبْطِ

1414- Süddî, âyette geçen ﴿بِمَلْكِنَا﴾ ***"bi melkinâ"*** kelimesini, "kendi gücümüzle"; ﴿أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ﴾ ***"toplumun ziynetlerinden yükler"*** ifadesini ise, "Kıptîlerin ziynet eşyaları" şeklinde tefsir etmiştir.[271]

---

270 Taberî, 16/131. İbn Kesîr'de şu fazlalık geçmektedir: "Arkasından kavminin yaptıklarından dolayı Mûsâ üzüntülü bir şekilde".

271 Taberî, 16/133; Kurtubî, 6/4274; Şevkânî, 3/382.

2. Sâmirî'nin Buzağıyı Yapışı

[حَدَّثَنِي مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: أَخَذَ السَّامِرِيُّ مِنْ تُرْبَةِ الْحَافِرِ، حَافِرِ فَرَسِ جَبْرَئِيلَ، فَانْطَلَقَ مُوسَى وَاسْتَخْلَفَ هَارُونَ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ وَوَاعَدَهُمْ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً، فَأَتَمَّهَا اللَّهُ بِعَشْرٍ، قَالَ لَهُمْ هَارُونُ: يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنَّ الْغَنِيمَةَ لَا تَحِلُّ لَكُمْ، وَإِنَّ حُلِيَّ الْقِبْطِ إِنَّمَا هُوَ غَنِيمَةٌ، فَاجْمَعُوهَا جَمِيعًا، فَاحْفِرُوا لَهَا حُفْرَةً فَادْفِنُوهَا، فَإِنْ جَاءَ مُوسَى فَأَحَلَّهَا أَخَذْتُمُوهَا، وَإِلَّا كَانَ شَيْئًا لَمْ تَأْكُلُوهُ، فَجَمَعُوا ذَلِكَ الْحُلِيَّ فِي تِلْكَ الْحُفْرَةِ، فَجَاءَ السَّامِرِيُّ بِتِلْكَ الْقَبْضَةِ فَقَذَفَهَا فَأَخْرَجَ اللَّهُ مِنَ الْحُلِيِّ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ، وَعَدَّتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ مَوْعِدَ مُوسَى، فَعَدُّوا اللَّيْلَةَ يَوْمًا، وَالْيَوْمَ يَوْمًا، فَلَمَّا كَانَ لِعِشْرِينَ خَرَجَ لَهُمُ الْعِجْلُ، فَلَمَّا رَأَوْهُ قَالَ لَهُمُ السَّامِرِيُّ: {هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى فَنَسِيَ} [طه: ٨٨] فَعَكَفُوا عَلَيْهِ يَعْبُدُونَهُ، وَكَانَ يَخُورُ وَيَمْشِي {فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ} [طه: ٨٧] ذَلِكَ حِينَ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ: احْفِرُوا لِهَذَا الْحُلِيِّ حُفْرَةً وَاطْرَحُوهُ فِيهَا، فَطَرَحُوهُ، فَقَذَفَ السَّامِرِيُّ تُرْبَتَهُ وَقَوْلُهُ: {فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى} [طه: ٨٨] يَقُولُ: فَقَالَ قَوْمُ مُوسَى الَّذِينَ عَبَدُوا الْعِجْلَ: هَذَا مَعْبُودُكُمْ وَمَعْبُودُ مُوسَى

1415- Süddî bu âyetin tefsirinde şu hikâyeyi anlatmıştır: "Sâmirî, Cebrâil'in atının toynağının değdiği yerden toprak aldı. Mûsâ Rabbi ile buluşmaya gidince yerine kardeşi Hârûn'u bıraktı. Kavmine otuz gün kalacağını söyledi, ancak Allah buna on gün daha ekledi. Hârûn kavmine şunları söyledi:

'Ganimet size helâl kılınmadı; Kıptîlere ait bu ziynetler de ganimet olduğu için bunları kullanamazsınız. Şimdi bir çukur kazıp onları gömün, Mûsâ geldiğinde bunları helâl kılar, siz de alırsınız. Aksi takdirde bunları yiyemezsiniz.' Böylece topladıkları ziynet eşyalarını kazılan çukura gömdüler. Sonra Sâmirî daha önce almış olduğu toprağı getirip bu ziynet eşyalarının üzerine atınca Allah ondan böğüren bir buzağı çıkardı. Bu arada İsrâiloğulları Hz. Mûsâ'nın kalacağı günleri saymaya başladılar. Geceyi bir gün gündüzü bir gün sayarak yirminci güne ulaştıklarında

Sâmirî buzağıyı onların yanına getirdi ve ﴿هٰذَا اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوسٰى فَنَسِيَ﴾ ***'Bu, sizin de Mûsâ'nın da tanrısıdır, ama o unuttu'***[272] dedi."

[3. Sâmirî'nin Toprağı Atması]

1416- Süddî, âyette geçen ﴿فَكَذٰلِكَ اَلْقَى السَّامِرِيُّ﴾ ***"İşte Sâmirî bu şekilde attı"*** ifadesini şu şekilde tefsir etmiştir: "Hârûn, İsrâiloğullarına; bu ziynet eşyaları için bir çukur kazın ve hepsini buraya atın dediğinde Sâmirî yanındaki toprağı bu ziynetlerin üzerine atmıştı."

[4. Buzağının, Kendilerinin de Mûsâ'nın da Tanrısı Olduğunu Kimler Söyledi?]

1417- Âyetin, ﴿هٰذَا اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوسٰى﴾ ***"Bu, sizin de Mûsâ'nın da tanrısıdır"*** kesitini şu şekilde tefsir etmiştir: "İsrâiloğullarından buzağıya tapanlar, 'Bu, sizin de Mûsâ'nın da tanrısıdır, ama o unuttu' dediler."

Tâhâ 88:

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾

"Böylece (Sâmirî) onlar için böğürmesi olan bir buzağı heykeli ortaya çıkardı. (Sâmirî ve adamları) 'Bu sizin de ilâhınızdır, Mûsâ'nın da ilâhıdır. Öyle iken Mûsâ, (ilâhını burada) unuttu (da onu Tûr'da aramaya gitti)' dediler." (88)

Tâhâ 89:

أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾

"Onlar bu heykelin, sözlerine karşılık vermediğini, kendilerinden hiçbir zararı uzaklaştıramayacağını ve onlara hiçbir fayda sağlayamayacağını görmezler mi?" (89)

272 Tâhâ, 20/88.

Tâhâ 90:

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُونُ مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖ ۚ وَاِنَّ
رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُونِي وَاَطِيعُوا اَمْرِي ﴿٩٠﴾

"Andolsun, Hârûn onlara daha önce şöyle demişti: 'Ey kavmim! Siz bununla yalnızca imtihan edildiniz. Doğrusu sizin Rabbiniz ancak Rahmân'dır. Öyleyse bana uyun ve emrime itaat edin.'" (90)

1. ﴿فُتِنْتُمْ بِهِ﴾ "fütintüm bihî" İfadesi

[حَدَّثَنِي مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ لَهُمْ هَارُونُ: {إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ} [طه: ٩٠] يَقُولُ: إِنَّمَا ابْتُلِيتُمْ بِهِ، يَقُولُ: بِالْعِجْلِ

1418- Süddî şöyle dedi: "Siz bununla imtihan olundunuz."[273]

Tâhâ 91:

قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى ﴿٩١﴾

"Onlar da, 'Mûsâ bize dönünceye kadar buzağıya ibadet etmeye devam edeceğiz' dediler." (91)

Tâhâ 92-93:

قَالَ يَاهَارُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿٩٢﴾ أَلَّا تَتَّبِعَنِ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي ﴿٩٣﴾

"Mûsâ, (Tûr'dan dönünce) şöyle dedi: 'Ey Hârûn! Saptıklarını gördüğün zaman bana uymana ne engel oldu? Yoksa emrime karşı mı geldin?'" (92-93)

---

273 Taberî, 16/133. Yakın ifadeler İbn Kesîr'de geçmektedir. Bkz. 3/162.

Tâhâ 94:

قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ
فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾

"Hârûn: 'Ey anam oğlu! Saçımı sakalımı çekme. Şüphesiz ben, İsrâiloğullarının arasını açtın, sözüme uymadın demenden korktum' dedi." (94)

Tâhâ 95:

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِي ﴿٩٥﴾

"Mûsâ, 'Ya senin derdin neydi ey Sâmirî?' dedi." (95)

1. ﴿مَا خَطْبُكَ﴾ "mâ hatbüke" İfadesi

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، {قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ} [طه: ٩٥] قَالَ: مَا لَكَ يَا سَامِرِيُّ

1419- Süddî âyetin, ﴿مَا خَطْبُكَ﴾ ***"mâ hatbüke"*** kesitini: "Senin derdin neydi?" şeklinde tefsir etmiştir.[274]

Tâhâ 96:

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ
فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٩٦﴾

"Sâmirî, şöyle dedi: 'Ben onların görmediği şeyi gördüm. Elçinin izinden bir avuç avuçladım da onu attım. Böyle yapmayı bana nefsim güzel gösterdi.'" (96)

274 Taberî, 16/136.

Tâhâ 97:

قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ
لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ وَانْظُرْ إِلَى إِلَهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ
عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾

"Mûsâ, 'Çekil git! Artık sen hayatın boyunca (hastalanıp) 'Bana dokunmak yok!' diyeceksin. Senin için, asla kaçamayacağın bir ceza daha var. Hele şu ibadet edip durduğun ilâhına bak! Biz onu elbette yakacağız ve onu muhakkak denize savuracağız.'" (97)

Tâhâ 98:

إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

"Sizin ilâhınız ancak kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'tır. O, ilmiyle her şeyi kuşatmıştır." (98)

Tâhâ 99:

كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾

"(Ey Muhammed!) Sana geçmişin haberlerinden bir kısmını böylece anlatıyoruz. Şüphe yok ki sana katımızdan bir zikir (Kur'ân) verdik." (99)

Tâhâ 100:

مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾

"Kim ondan yüz çevirirse şüphesiz ki o, kıyamet gününde ağır bir günah yükü yüklenecektir." (100)

Tâhâ 101:

خَالِدِينَ فِيهِ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾

"Onlar o günahın cezası içinde ebediyen kalacaklardır. Sûr'a üfürüleceği gün, bu ağır yük onlar için ne kötü bir yüktür!" (101)

Tâhâ 102:

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾

"O gün günahkârları, (gözleri korkudan donup) gömgök kesilmiş olarak haşredeceğiz." (102)

Tâhâ 103-104:

يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا
يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

"Aralarında birbirlerine '(Dünya'da) sadece on (gün) kaldınız' diye gizli gizli konuşacaklar. -Onların, hakkında konuşacakları şeyi biz daha iyi biliriz.- O vakit içlerinden en aklı başında olanları, 'Siz sadece bir gün kaldınız' diyecektir." (103-104)

Tâhâ 105-107:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا
صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَا تَرَى فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا ﴿١٠٧﴾

"(Ey Muhammed!) Sana dağların (kıyamet günündeki) halini soruyorlar. De ki: 'Rabbim onları toz edip savuracak. Onların yerlerini dümdüz, boş bir alan halinde bırakacaktır. Onların yerlerini dümdüz, boş bir alan halinde bırakacaktır.'" (105-107)

Tâhâ 108:

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ ۖ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾

"O gün, hiçbir tarafa sapmadan bir davetçiye uyarlar. Sesler Rahmân'ın heybetinden kısılmıştır; ancak bir fısıltı işitirsin." (108)

1. ﴿خَشَعَتِ﴾ "haşe'at" İfadesi

أَخْرَجَ ابْنُ كَثِيرٍ عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ فِي قَوْلِهِ تَعالَي {خَشِعَتْ} أَيْ: سَكِنَتْ

1420- İbn Kesîr Süddî'den, âyette geçen, ﴿خَشَعَتِ﴾ ***"haşe'at"*** ifadesini: "sustu" şeklinde tefsir ettiğini nakletti.[275]

Tâhâ 109:

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾

"O gün, Rahmân'ın izin verdiği ve sözünden razı olduğu kimseden başkasının şefaati fayda vermez." (109)

Tâhâ 110:

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١١٠﴾

"O, önlerindekini ve arkalarındakini (dünyadaki ve ahiretteki durumlarını) bilir. Onların bilgisi ise Rahmân'ı kuşatamaz." (110)

Tâhâ 111:

وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾

"Bütün yüzler; diri, yaratıklarına hâkim ve onları koruyup gözeten Allah'a boyun eğmiştir. Zulüm yüklenen, mutlaka hüsrana uğramıştır." (111)

---

275 İbn Kesîr, 3/156.

Tâhâ 112:

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

"Kim de inanmış olarak sâlih ameller işlerse, o, ne zulme uğramaktan korkar ne yoksun bırakılmaktan." (112)

Tâhâ 113:

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ
لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

"İşte böylece biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik ve Allah'a karşı gelmekten sakınsınlar, yahut onlara bir uyarı versin diye onda tehditleri teker teker sıraladık." (113)

Tâhâ 114:

فَتَعَالَى اللهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۗ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ
يُقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهٗ ۖ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴿١١٤﴾

"Gerçek hükümdar olan Allah yücedir. Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce Kur'ân'ı okumakta acele etme. 'Rabbim! İlmimi arttır' de." (114)

1. Nüzûl Sebebi

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذا أَنْزَلَ عَلَيْهِ جِبْرِيلُ بِالْقُرْآنِ أتعب نَفْسَهُ فِي حِفْظِهِ حَتَّى يَشُقَّ عَلَى نَفْسِهِ يَتَخَوَّفُ أَنْ يَصْعَدَ جِبْرِيلُ وَلَمْ يُحَفِّظْهُ فَيَنْسَى مَا عَلَّمَهُ، فَقَالَ الله: {وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَى إِلَيْكَ وَحْيُهُ} وَقَالَ: (لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ) (الْقِيَامَة آيَة ١٦)

1421- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletti: "Cebrâil vahiy getirdiğinde onu bir an önce ezberleyeyim diye Allah Rasûlü kendisini zorluyordu. Çünkü, Cebrâil göklere çıkar da ezberleyemem korkusu taşıyordu. Allah, ﴿وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ﴾ ***'Kur'ân ile acele etme'*** buyurdu. Yine aynı şekilde, ﴿لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ﴾ ***'Acele edeceğim diye dilini onunla hareket ettirme'***[276] buyurdu."[277]

Tâhâ 115:

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَى آدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾

"Andolsun, bundan önce biz Âdem'e (cennetteki ağacın meyvesinden yeme, diye) emrettik. O ise bunu unutuverdi. Biz onda bir kararlılık bulmadık." (115)

Tâhâ 116:

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى ﴿١١٦﴾

"Hani meleklere, 'Âdem için saygı ile eğilin' demiştik de, İblîs'ten başka melekler hemen saygı ile eğilmişler; İblîs bundan kaçınmıştı." (116)

Tâhâ 117:

فَقُلْنَا يَاآدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى ﴿١١٧﴾

"Biz de şöyle dedik: 'Ey Âdem! Şüphesiz bu (İblîs), sen ve eşin için bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın; sonra mutsuz olursun.'" (117)

Tâhâ 118:

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى ﴿١١٨﴾

"Şüphesiz senin için orada aç kalmak, çıplak kalmak yoktur." (118)

276 Kıyâmet, 75/16.
277 Suyûtî, 4/309.

Tâhâ 119:

وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَضْحَى ﴿١١٩﴾

"Orada ne susuzluk çekersin ne de güneş altında kalırsın." (119)

Tâhâ 120:

فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلَى ﴿١٢٠﴾

"Derken şeytan verdiği vesvese ile onun aklını karıştırıp şöyle dedi: 'Ey Âdem! dedi, sana ebedîlik ağacını ve sonu gelmez bir saltanatı göstereyim mi?'" (120)

1. Şeytanın Âdem'e Vesvesesi

حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ، {قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلَى} [طه: ١٢٠] إِنْ أَكَلْتَ مِنْهَا كُنْتَ مَلِكًا مِثْلَ اللَّهِ {أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ} [الأعراف: ٢٠] فَلَا تَمُوتَانِ أَبَدًا

1422- Amr b. Hammâd → Esbât kanalıyla Süddî'den şöyle dediği nakledildi: "Sen bu meyveden yersen Allah gibi melik (her şeyin sahibi) olursun. Ya da ikiniz ebedî olur, asla ölmezsiniz."[278]

Tâhâ 121:

فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا
مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى ﴿١٢١﴾

"Nihayet ondan yediler. Bunun üzerine kendilerine ayıp yerleri göründü. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. (Bu suretle) Âdem Rabbine âsi olup yolunu şaşırdı." (121)

278 Taberî, 16/146; Kurtubî, 5/4282.

1. Âdem ve Eşinin Üzerlerini Örtmeye Başlamaları

[حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ ثنا عَمْرُو بْنُ حَمَّادِ بْنِ طَلْحَةَ، ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ: وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا أَقْبَلا يُغَطِّيَانِ عَلَيْهِمَا بِوَرَقِ الْجَنَّةِ يُرَقِّعَانِ كَهَيْئَةِ الثَّوْبِ

1423- Süddî şöyle dedi: "Cennet ağaçlarının yapraklarını elbise gibi birbirine yamayıp üzerlerine örtmeye başladılar."[279]

Tâhâ 122:

ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى ﴿١٢٢﴾

"Sonra Rabbi onu seçti, tevbesini kabul etti ve ona doğru yolu gösterdi." (122)

Tâhâ 123:

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ﴿١٢٣﴾

"Allah, şöyle dedi: 'Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan inin. Eğer tarafımdan size bir yol gösterici (Kitap) gelir de kim benim yol göstericime uyarsa artık o, ne (dünyada) sapar ne de (ahirette) sıkıntı çeker.'" (123)

Tâhâ 124:

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى ﴿١٢٤﴾

"Kim de beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacak ve biz onu, kıyamet günü kör olarak haşredeceğiz." (124)

---

279 Taberî, 16/146. "Elbise gibi birbirine yamayıp üzerlerine örtmeye başladılar" ifadesi İbn Kesîr'de geçmektedir. Bkz. (3/156).

1. Kıyamette Kör Haşredilmenin Anlamı

قَالَ السُّدِّيُّ فِي قَوْلِهِ: {أَعْمَى} قَالَ: لَا حُجَّةَ لَهُ

1424- Süddî, âyette geçen ﴿اَعْمٰى﴾ ***"kör"*** ifadesini: "Onu kıyamet günü delilsiz bırakacağız" şeklinde tefsir etmiştir.[280]

2. Dar Geçimle Kastedilen

أَخْرَجَ الْآلُوسِي عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى {مَعِيشَةً ضَنْكًا}: إِنَّ تِلْكَ الْمَعِيشَةَ فِي الْقَبْرِ بِأَنْ يُعَذَّبَ فِيهِ

1425- Âlûsî Süddî'den, âyette geçen, ﴿مَعِيشَةً ضَنْكًا﴾ ***"dar bir geçim"*** ifadesini: "Bu hayat kabir hayatı olup orada kendisine azap edilecektir" şeklinde tefsir ettiğini nakletti.[281]

Tâhâ 125:

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾

"O da şöyle der: 'Rabbim! Dünyada gören bir kimse olduğum halde, niçin beni kör olarak haşrettin?'" (125)

Tâhâ 126:

قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا ۚ وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى ﴿١٢٦﴾

"(Allah) buyurur ki: 'İşte böyle. Çünkü sana âyetlerimiz geldi; ama sen onlarla amel etmedin. Bugün de aynı şekilde sen ateşte bırakılacaksın!'" (126)

280 Taberî, 16/146; İbn Kesîr, 3/171.
281 Âlûsî, 5/313.

1. Âyetleri Unutmakla Kastedilen

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا} يَقُولُ: تَرَكْتَهَا أَن تَعْمَلَ بِهَا {وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى} قَالَ: فِي النَّارِ.

1426- İbn Ebî Hâtim Süddî'den âyetin, ﴿فَنَسِيتَهَا﴾ ***"Sen onları unuttun"*** kesitini: "Sen onlarla amel etmeyi bıraktın" şeklinde tefsir etmiştir.

[2. İnsanın da Aynı Şekilde Unutulmasının Anlamı]

1427- Yine âyetin; ﴿وَكَذَٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَىٰ﴾ ***"aynı şekilde bugün sen de unutulacaksın"*** kesitini: "Bugün de aynı şekilde sen ateşte bırakılacaksın!" şeklinde tefsir etmiştir.[282]

Tâhâ 127:

وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰ ﴿١٢٧﴾

"Haddi aşan ve Rabbi'nin âyetlerine inanmayanları işte böyle cezalandırırız. Şüphesiz ahiret azabı daha şiddetli ve daha kalıcıdır." (127)

Tâhâ 128:

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَىٰ ﴿١٢٨﴾

"Yurtlarında dolaşıp durdukları, kendilerinden önceki nice nesilleri helâk etmiş olmamız, onları doğru yola iletmedi mi? Şüphesiz bunda akıl sahipleri için ibretler vardır." (128)

Tâhâ 129:

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى ﴿١٢٩﴾

"Eğer Rabbinden, daha önce sâdır olmuş bir söz ve tayin edilmiş bir vade olmasaydı, (ceza onlar için de dünyada) kaçınılmaz olurdu." (129)

282 Suyûtî, 4/312.

1. Kaçınılmaz Olan Şeyle Kastedilen

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا} قَالَ: لَكَانَ أَخْذًا وَلَكِنَّا أَخَّرْنَاهُمْ إِلَى يَوْمِ بَدْرٍ وَهُوَ اللُّزُومُ وَتَفْسِيرُهَا {وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى} لَكَانَ لِزَامًا وَلَكِنَّهُ تَقْدِيمٌ وَتَأْخِيرٌ فِي الْكَلَامِ.

1428- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin, âyetin ﴿لَكَانَ لِزَامًا﴾ ***"kaçınılmaz olurdu"*** kesitini: "Daha önce verilen bir söz olmasaydı onları cezalandırırdık, fakat biz onların cezasını Bedir Savaşı'na erteledik ve kaçınılmaz olan buydu." şeklinde tefsir ettiği nakledilmiştir. Süddî ayrıca bu âyette takdim ve te'hir olduğunu söylemiştir.[283]

Tâhâ 130:

فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۚ وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَى ﴿١٣٠﴾

"O halde, onların söylediklerine sabret ve güneşin doğuşundan ve batışından önce Rabbini hamd ile tesbih et. Gece vakitlerinde ve gündüzün uçlarında da tesbih et ki hoşnut olasın." (130)

1. Âyetteki Tesbih Emri

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا} قَالَ: كَانَ هَذَا قَبْلَ أَنْ تُفْرَضَ الصَّلَاةُ

1429- Süddî şöyle dedi: "Buradaki tesbih emri, namaz farz kılınmadan önceydi."[284]

283 Suyûtî, 4/312; Şevkânî, 3/395; Âlûsî, 5/316.
284 Suyûtî, 4/312.

Tâhâ 131:

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِۦٓ أَزْوَاجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿١٣١﴾

"Onlardan bazı kesimlere, kendilerini sınamak için dünya hayatının süsü olarak verdiğimiz şeylere gözünü dikme. Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha kalıcıdır." (131)

1. Dünya Hayatının Parlaklığıyla Kastedilen

حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: فِي قَوْلِهِ: {زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} قَالَ: زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

1430- Amr b. Hammâd → Esbât kanalıyla Süddî'den, âyetin ﴿زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا﴾ ***"dünya hayatının parlaklığı"*** kesitini: "dünya hayatının süsü" şeklinde tefsir ettiği nakledilmiştir.[285]

2. Rabbin Rızkıyla Kastedilen

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَى} يَقُولُ: رِزْقُ الْجَنَّةِ

1431- İbn Ebî Hâtim Süddî'den, Allah Teâlâ'nın ﴿وَرِزْقُ رَبِّكَ﴾ ***"Rabbinin rızkı"*** sözünü "cennet rızkı" olarak tefsir ettiğini nakletmiştir.[286]

Tâhâ 132:

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَوٰةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكَ ۗ وَالْعَٰقِبَةُ لِلتَّقْوَىٰ ﴿١٣٢﴾

"Ailene namazı emret ve kendin de ona devam et. Senden rızık istemiyoruz. Sana da biz rızık veriyoruz. Güzel sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanındır." (132)

285 Taberî, 16/147.
286 Suyûtî, 4/313; Âlûsî, 5/319.

Tâhâ 133:

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِنْ رَبِّهِ أَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَى ﴿١٣٣﴾

"İnanmayanlar, 'Doğru söylediğine dair bize Rabbinden açık bir delil (bir mûcize) getirse ya!' dediler. Önceki kitaplarda olanların apaçık delili (olan Kur'ân) onlara gelmedi mi?" (133)

Tâhâ 134:

وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى ﴿١٣٤﴾

"Eğer biz onları o Kur'ân'dan önce bir azap ile helâk etseydik mutlaka, 'Ey Rabbimiz! Keşke bize bir peygamber gönderseydin de alçalıp rezil olmadan önce âyetlerine uysaydık' derlerdi." (134)

Tâhâ 135:

قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى ﴿١٣٥﴾

"De ki: 'Herkes beklemektedir, öyle ise siz de bekleyin. Yakında kimin doğru yolda ve hidâyette olduğunu anlayacaksınız!'" (135)

1. ﴿السَّوِيِّ﴾ "es-seviyyi" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {الصِّرَاطِ السَّوِيِّ} قَالَ: الْعَدْلُ

1432- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin, âyette geçen ﴿السَّوِيِّ﴾ ***"es-seviyyi"*** ifadesini "ideal" şeklinde tefsir ettiği nakledilmiştir.[287]

287 Suyûtî, 4/313.

21. ENBİYÂ SÛRESİ

Enbiyâ 1:

اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ﴿١﴾

"İnsanların hesaba çekilecekleri (gün) yaklaştı. Hal böyle iken onlar, gaflet içinde yüz çevirdiler." (1)

Enbiyâ 2:

مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٢﴾

"Rablerinden kendilerine ne zaman yeni bir ihtar gelse, onlar bunu, hep alaya alarak dinlemişlerdir." (2)

Enbiyâ 3:

لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ ۗ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى ۖ الَّذِينَ ظَلَمُوا ۖ هَلْ هَٰذَا إِلَّا
بَشَرٌ مِثْلُكُمْ ۖ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾

"Kalpleri oyun eğlencededir. O zalimler şöyle fısıldaştılar: 'Bu (Muhammed), sizin gibi bir beşer olmaktan başka nedir ki! Siz şimdi gözünüz göre göre büyüye mi kapılıyorsunuz?'" (3)

1. Fısıldaşmalarıyla Kastedilen

عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: «وَأَسَرُّوا النَّجْوَى» قَالَ: يَسْتَرُونَ نَجْوَاهُمْ بَيْنَهُمْ، هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يَعْنُونَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ يَقُولُونَ: إِنَّ مُتَابَعَةَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَابَعَةُ السِّحْرِ

1433- İbn Ebî Hâtim Süddî'den, âyetin; ﴿وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى﴾ ***"fısıldaştılar"*** kesitini: "Kendi aralarında gizlice fısıldaştılar" şeklinde tefsir etmiştir.

[2. Beşer ile Kastettikleri]

1434- Âyette geçen ﴿بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ﴾ ***"sizin gibi bir beşer"*** ifadesinden maksadın "Hz. Muhammed" olduğunu söylemiştir. Yine müşriklerin şunu söylediklerini belirtmiştir: "Muhammed'in peşinden gitmek sihrin peşinde gitmek gibidir."

Enbiyâ 4:

قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٤﴾

"(Peygamber) dedi ki: Rabbim, yerde ve gökte (söylenmiş) her sözü bilir. O, hakkıyla işiten ve bilendir." (4)

1. Söz ile Kastedilen

قَالَ السُّدِّيُّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: الْقَوْلَ أَيِ الْغَيْبَ

1435- Süddî, âyette geçen ﴿الْقَوْلَ﴾ ***"söz"*** ifadesini "gayb" şeklinde tefsir etmiştir.

Enbiyâ 5:

بَلْ قَالُوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ ۚ فَلْيَاْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَآ اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ ﴿٥﴾

"Onlar, 'Hayır, bunlar karmakarışık yalancı düşlerdir. Hayır, onu kendisi uydurdu; hayır, o bir şairdir. Eğer böyle değilse, önceki

peygamberlerin (mûcizelerle) gönderildikleri gibi o da bize bir mûcize getirsin' dediler." (5)

1. ﴿أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ﴾ "adğâsü ahlâmin" İfadesi

قَالَ السُّدِّيُّ: أَبَاطِيلُ أَحْلامٍ

1436- Süddî şöyle demiştir: "Bâtıl düşler, demektir."

Enbiyâ 6:

مَا آمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

"Onlardan önce helâk ettiğimiz hiçbir memleket halkı iman etmedi de şimdi bunlar mı iman edecekler?" (6)

Enbiyâ 7:

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾

"Senden önce de ancak kendilerine vahyettiğimiz birtakım erkekleri peygamber gönderdik. Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun." (7)

Enbiyâ 8:

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ﴿٨﴾

"Biz, onları yemek yemez bir beden yapısında yaratmadık. Onlar ölümsüz de değillerdi." (8)

Enbiyâ 9:

ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ﴿٩﴾

"Sonra onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik. Kendilerini ve dilediğimiz kimseleri kurtardık. Haddi aşanları ise helâk ettik." (9)

Enbiyâ 10:

لَقَدْ اَنْزَلْنَا اِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾

"Andolsun, içinde sizden bahseden ve öğüt bulunan bir Kitap indirdik. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?" (10)

1. ﴿فِيهِ ذِكْرُكُمْ﴾ "fîhi zikruküm" İfadesi

عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: «كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ» يَقُولُ: "فِيهِ ذِكْرُ مَا تَعْنُونَ بِهِ وَأَمْرُ آخِرَتِكُمْ وَدِينِكُمْ

1437- Süddî şöyle demiştir: "İçinde dünyanız ve ahiretiniz için faydalı şeyler olan bir kitap, anlamındadır."

Enbiyâ 11:

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿١١﴾

"Biz zulmetmekte olan nice memleketleri kırıp geçirdik ve onlardan sonra başka başka toplumlar meydana getirdik." (11)

Enbiyâ 12:

فَلَمَّا اَحَسُّوا بَأْسَنَا اِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾

"Onlar azabımızı hissedince, hemen oradan süratle kaçıyorlardı." (12)

1. ﴿يَرْكُضُونَ﴾ "yerküdûne" İfadesi

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: «{إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ}» قَالَ: يَفِرُّونَ

1438- Süddî, âyette geçen ﴿يَرْكُضُونَ﴾ ***"yerküdûne"*** ifadesini: "kaçıyorlardı" şeklinde tefsir etmiştir.[288]

288 Suyûtî, 4/314.

Enbiyâ 13:

لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا إِلَى مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ ﴿١٣﴾

"Onlara, 'Kaçmayın, o içinde şımartıldığınız bolluğa ve yurtlarınıza dönün. Çünkü sorulacaksınız' denildi." (13)

Enbiyâ 14:

قَالُوا يَاوَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾

"'Eyvah bizlere! Bizler gerçekten zalim kimseler idik' dediler." (14)

Enbiyâ 15:

فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتَّى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴿١٥﴾

"Biz onları biçilmiş ekin, sönmüş ateş gibi yapıncaya kadar bu feryatları devam etti." (15)

Enbiyâ 16:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾

"Biz yeri, göğü ve arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık." (16)

Enbiyâ 17:

لَوْ اَرَدْنَآ اَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّآ اِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾

"Eğer bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi tarafımızdan edinirdik. (Bu irademizin eseri olurdu. Ama) biz (bunu) yapanlardan değiliz." (17)

1. Katından Edinmesinin Anlamı

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {لَوْ أَرَدْنَا إِنَّ نَتَّخِذَ لَهْوًا}الآية. يَقُولُ: لو أَرَدْتَ إِنَّ أَتَّخِذَ وَلَدًا لاتخَذْتَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ

1439- Süddî bu âyeti şu şekilde tefsir etmiştir: "Eğer çocuk edinecek olsaydım melekleri çocuk edinirdim."[289]

2. ﴿إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ﴾ "in künnâ fâ'ilîne" İfadesi

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: {إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ} قَالَ: مَا كُنَّا فَاعِلِينَ

1440- İbn Kesîr Süddî'den, âyetin; ﴿إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ﴾ ***"in künnâ fâ'ilîne"*** kesitini: "yapanlardan değiliz, anlamındadır" şeklinde tefsir etmiştir.[290]

Enbiyâ 18:

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

"Hayır, biz hakkı bâtılın üzerine atarız da beynini parçalar. Bir de bakarsın yok olup gitmiş. Allah'a karşı yakıştırdığınız nitelemelerden ötürü yazıklar olsun size!" (18)

Enbiyâ 19:

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ
عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾

"Göklerde ve yerde kim varsa hep O'nundur. O'nun katındakiler, ne O'na ibadetten çekinir (ve büyüklenir) ne de yorgunluk (ve bıkkınlık) duyarlar." (19)

289 Suyûtî, 4/314.
290 İbn Kesîr, 3/175.

1. ﴿وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ﴾ "ve lâ yestahsirûne" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ} [الأنبياء: ١٩] يَقُولُ: «وَلَا يَحْسِرُونَ، أَيْ لَا يَعْيَوْنَ»

1441- İbn Ebî Hâtim Süddî'den, âyette geçen ﴿وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ﴾ ***"ve lâ yestahsirûne"*** ifadesini: "Yorgunluk duymazlar" şeklinde tefsir ettiğini nakletmiştir.[291]

Enbiyâ 20:

يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾

"Hiç ara vermeksizin gece gündüz tespih ederler." (20)

Enbiyâ 21:

اَمِ اتَّخَذُوا اٰلِهَةً مِنَ الْاَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ ﴿٢١﴾

"Yoksa yerden, ölüleri diriltebilecek birtakım ilâhlar mı edindiler?" (21)

1. ﴿هُمْ يُنْشِرُونَ﴾ "hüm yünşirûne" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أبي حَاتِم عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: {أَمِ اتَّخذُوا آلِهَةً مِنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ} قَيَقُولُ: يُنْشِرُونَ الْمَوْتَى مِنَ الأَرْضِ يَقُولُ: يَحْيونهُمْ مِنْ قُبُورِهِمْ

1442- İbn Ebî Hâtim Süddî'den, âyetin; ﴿هُمْ يُنْشِرُونَ﴾ ***"hüm yünşirûne"*** kesitini: "Ölüleri topraktan, yani kabirlerinden diriltecek ilâhlar mı edindiler, anlamındadır."[292]

291 Suyûtî, 4/315.
292 Suyûtî, 4/316.

Enbiyâ 22:

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾

"Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu. Demek ki, Arş'ın Rabbi Allah, onların nitelemelerinden uzaktır, yücedir." (22)

Enbiyâ 23:

لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ﴿٢٣﴾

"O, yaptığından dolayı sorgulanamaz, fakat onlar sorgulanırlar." (23)

Enbiyâ 24:

أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هَذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾

"Yoksa ondan başka ilâhlar mı edindiler? De ki: 'Haydi getirin delilinizi! İşte benimle beraber olanların kitabı ve işte benden öncekilerin kitabı (Hiçbirinde birden fazla ilâh olduğuna dair hiçbir delil yok). Şüphesiz çokları hakkı bilmezler de bu sebeple yüz çevirirler.'" (24)

Enbiyâ 25:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

"Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlere, 'Şüphesiz, benden başka hiçbir ilâh yoktur. Öyleyse bana ibadet edin' diye vahyetmişizdir." (25)

Enbiyâ 26:

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾

"(Böyle iken) 'Rahmân, çocuk edindi' dediler. O, böyle şeylerden uzaktır, yücedir. Hayır, (evlat diye niteledikleri) o melekler ikrama erdirilmiş kullardır." (26)

Enbiyâ 27:

لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

"Onlar Allah'tan önce söz söylemezler ve hep O'nun emriyle iş görürler." (27)

Enbiyâ 28:

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ
ارْتَضَى وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾

"Allah, onların önlerindekini de arkalarındakini de (yaptıklarını da yapacaklarını da) bilir. Onlar, O'nun razı olduğu kimselerden başkasına şefaat etmezler ve hepsi O'nun korkusuyla titrerler." (28)

Enbiyâ 29:

وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِنْ دُونِهِ فَذَلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

"İçlerinden her kim, 'Allah'tan başka ben de şüphesiz bir ilâhım' derse, böylesini cehennemle cezalandırırız. İşte biz zalimleri böyle cezalandırırız." (29)

Enbiyâ 30:

اَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ۜ
وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۜ اَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

"İnkâr edenler, göklerle yer bitişikken, bizim onları ayırdığımızı ve diri olan her şeyi sudan meydana getirdiğimizi görmediler mi? Hâlâ inanmayacaklar mı?" (30)

1. Gök ve Yerin Bitişikken Ayrılması

حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: كَانَتْ سَمَاءً وَاحِدَةً ثُمَّ فَتَقَهَا، فَجَعَلَهَا سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ، فِي الْخَمِيسِ وَالْجُمُعَةِ، وَإِنَّمَا سُمِّيَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ لِأَنَّهُ جُمِعَ فِيهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، فَذَلِكَ حِينَ يَقُولُ: {خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ} يَقُولُ: {كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا} [الأنبياء: ٣٠]

1443- Amr b. Hammâd → Esbât kanalı ile yapılan rivâyette Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Önceden yer ve gök bitişik, gök ise yedi kat değil tek idi. Daha sonra perşembe ve cuma günü göğü yedi kat olarak birbirinden ayırdı. Zaten cuma gününe cuma denilmesinin sebebi Allah'ın gök ve yeri birlikte yaratmasından dolayıdır. Bir âyetinde Kur'ân buna işaret edip, ﴿خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ﴾ ***'Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratmıştır'***[293] demiştir.[294]

Enbiyâ 31:

وَجَعَلْنَا فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا
فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾

"Onları sarsmasın diye yere de sabit dağlar yerleştirdik ve (varacakları yere) yol bulabilsinler diye ondan geçitler, yollar meydana getirdik." (31)

293 A'râf 7/54.

294 Taberî, 17/13. Yukarıdaki açıklamanın bir kısmı sadece *Kurtubî Tefsiri*'nde geçmektedir. Bkz. 5/4323.

Enbiyâ 32:

﴿وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾﴾

"Gökyüzünü de korunmuş bir tavan yaptık. Onlar ise oradaki, (Allah'ın varlığını gösteren) delillerden yüz çevirmektedirler." (32)

Enbiyâ 33:

﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾﴾

"O, geceyi, gündüzü, güneşi, ayı yaratandır. Her biri bir felekte hareket etmektedirler." (33)

1. Felekle Kastedilen

أَخْرَجَ الْآلُوسِي عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: الْفَلَكُ: السَّمَاءُ

1444- Âlûsî Süddî'den şöyle dediğini nakletti: "Felek, semadır."[295]

Enbiyâ 34:

﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾﴾

"Biz, senden önce de hiçbir beşere ölümsüzlük vermedik. Şimdi sen ölürsen, onlar ebedî mi kalacaklar?" (34)

Enbiyâ 35:

﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾﴾

"Her nefis ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şer ile de deniyoruz. Ancak bize döndürüleceksiniz." (35)

---

295 Âlûsî, 5/352.

Enbiyâ 36:

وَاِذَا رَاٰكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ يَّتَّخِذُوْنَكَ اِلَّا هُزُوًا ۗ اَهٰذَا الَّذِيْ يَذْكُرُ اٰلِهَتَكُمْ ۚ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿٣٦﴾

"İnkâr edenler seni gördükleri zaman ancak alaya alırlar. 'Bu mu ilâhlarınızı diline dolayan?' derler. Hâlbuki kendileri Rahmân'ın Kitabı'nı inkâr ediyorlar." (36)

1. Hz. Nebî'yi (s.a.v.) Alaya Almaları

وَقَدْ أَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: «مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ على أبي سفيان وأبي جهل وهما يَتَحَدَّثَانِ، فَلَمَّا رَآهُ أَبُو جَهْلٍ ضَحِكَ وَقَالَ لأبي سفيان: هذا نبيّ عَبْدِ مَنَافٍ، فَغَضِبَ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ: مَا تُنْكِرُونَ أَنْ يَكُونَ لِبَنِي عَبْدِ مَنَافٍ نَبِيٌّ؟! فسمعها النبيّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَرَجَعَ إِلَى أَبِي جَهْلٍ فَوَقَعَ بِهِ وَخَوَّفَهُ وَقَالَ: مَا أَرَاكَ مُنْتَهِيًا حَتَّى يُصِيبَكَ مَا أَصَابَ عَمَّكَ، وَقَالَ لِأَبِي سُفْيَانَ: أَمَّا إِنَّكَ لَمْ تَقُلْ مَا قُلْتَ إِلَّا حَمِيَّةً»

1445- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletti: "Allah Rasûlü Ebû Süfyân ile Ebû Cehil'in birbiri ile konuştukları bir yerden geçti. Onu gördüğünde Ebû Cehil güldü ve Ebû Süfyân'a şöyle dedi:

'Bu, Abdümenâfoğullarının peygamberi!' Ebû Süfyân sinirlendi ve şöyle dedi:

'Sizler Abdümenâfoğullarından bir peygamber çıkmasını kabul etmiyorsunuz!' Allah Rasûlü onları duyunca Ebû Cehil'e dönüp onu korkuttu ve şöyle dedi:

مَا أَرَاكَ مُنْتَهِيًا حَتَّى يُصِيبَكَ مَا أَصَابَ عَمَّكَ ***'Amcanın başına gelen senin başına gelmedikçe bu tavrını bırakmayacaksın!'*** Sonra Ebû Süfyân'a dönüp şöyle dedi:

أَمَا إِنَّكَ لَمْ تَقُلْ مَا قُلْتَ إِلَّا حَمِيَّةً ***'Sen bu sözünü (hakikat adına değil) akrabalık bağından dolayı söyledin***!' Bu olaydan sonra Allah yukarıdaki âyeti indirdi."[296]

296 Suyûtî, 4/319; Şevkânî, 3/408; Âlûsî, 5/358.

Enbiyâ 37:

﴿خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَأُرِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٣٧﴾﴾

"İnsan çok aceleci (tez canlı bir tabiatta) yaratılmıştır. Size yakında âyetlerimi göstereceğim. Şimdi acele etmeyin." (37)

1. İnsanın Çok Aceleci Olması

حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: لَمَّا نُفِخَ فِيهِ يَعْنِي فِي آدَمَ الرُّوحُ، فَدَخَلَ فِي رَأْسِهِ عَطَسَ، فَقَالَتِ الْمَلَائِكَةُ: قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ. فَقَالَ اللَّهُ لَهُ: رَحِمَكَ رَبُّكَ فَلَمَّا دَخَلَ الرُّوحُ فِي عَيْنَيْهِ نَظَرَ إِلَى ثِمَارِ الْجَنَّةِ، فَلَمَّا دَخَلَ فِي جَوْفِهِ اشْتَهَى الطَّعَامَ، فَوَثَبَ قَبْلَ أَنْ تَبْلُغَ الرُّوحُ رِجْلَيْهِ عَجْلَانَ إِلَى ثِمَارِ الْجَنَّةِ ، فَذَلِكَ حِينَ يَقُولُ: {خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ} [الأنبياء: ٣٧]

1446- Amr b. Hammâd → Esbât kanalı ile Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Âdem'e ruh üflendiğinde önce baş tarafına sirayet etti ve Âdem hapşırdı! Melekler:

'Elhamdulillah, de!' dediler. Âdem:

'Elhamdulillah!' dedi. Melekler:

'Allah sana rahmet etsin!' dediler. Allah:

'Rabbin sana rahmet etsin!' dedi. Ruh Âdem'in gözlerine sirayet edince cennetin meyvelerine baktı. Midesine sirayet edince canı yemek çekti ve henüz ruh ayaklarına girmeden önce acele edip cennetin meyvelerine doğru zıpladı."[297]

Enbiyâ 38:

﴿وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾﴾

"Bir de 'Eğer doğru söyleyenler iseniz, bu tehdit ne zaman gerçekleşecek?' diyorlar." (38)

297 Taberî, 17/17; Kurtubî, 5/4328; Şevkânî, 3/409.

Enbiyâ 39:

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ
وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٣٩﴾

"İnkâr edenler, yüzlerinden ve sırtlarından ateşi savamayacakları ve hiçbir yardım da görmeyecekleri vakti bir bilseler!" (39)

Enbiyâ 40:

بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٤٠﴾

"Bilâkis kendilerine o (kıyamet) öyle âni gelir ki, onları şaşırtır. Artık, ne reddedebilirler onu ne de kendilerine mühlet verilir." (40)

Enbiyâ 41:

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٤١﴾

"Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi; ama onları alaya alanları, o alay konusu ettikleri şey kuşatıverdi." (41)

Enbiyâ 42:

قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾

"De ki: 'Allah'a karşı sizi gece gündüz kim koruyacak?' Buna rağmen onlar Rablerini anmaktan yüz çevirirler." (42)

Enbiyâ 43:

أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾

"Yoksa kendilerini bize karşı savunacak birtakım ilâhları mı var? (O ilâh dedikleri şeyler) kendilerine bile yardım edecek güçte değildirler. Onlar bizden de alâka ve destek görmezler." (43)

Enbiyâ 44:

بَلْ مَتَّعْنَا هَؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا
نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

"Evet, onları da, atalarını da barındırdık. Nihayet ömür kendilerine (hiç bitmeyecek gibi) uzun geldi. Oysa onlar, bizim gelip (kâfirlere ait) araziyi çevresinden eksilteceğimizi görmezler mi? Şu halde, üstün gelen onlar mı?" (44)

Enbiyâ 45:

قُلْ إِنَّمَا أُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا يُنْذَرُونَ ﴿٤٥﴾

"De ki: 'Ben, sadece, vahiy ile sizi ikaz ediyorum.' Fakat, sağır olanlar, ikaz edildikleri zaman bu çağrıyı duymazlar." (45)

Enbiyâ 46:

وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَاوَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٤٦﴾

"Andolsun, onlara Rabbinin azabından ufak bir esinti dokunsa, hiç şüphesiz, 'Vah bize! Hakikaten biz zalim kimselermişiz!' derler." (46)

Enbiyâ 47:

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ
مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾

"Biz, kıyamet günü için (çok hassas) adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak biz (herkese) yeteriz." (47)

1. Tane Ağırlığıyla Kastedilen

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ: وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ قَالَ: وَزْنُ حَبَّةٍ.

1447- İbn Ebî Hâtim Süddî'den, âyette geçen, ﴿مِثْقَالَ حَبَّةٍ﴾ ***"tane ağırlığınca"*** ifadesini: "hardal ağırlığı kadar" şeklinde tefsir etmiştir.

2. ﴿حَاسِبِينَ﴾ "hâsibîne" İfadesi

1448- Yine, ﴿حَاسِبِينَ﴾ ***"hâsibîne"*** ifadesini: "Hesabını tutup saklayan" şeklinde tefsir etmiştir.[298]

Enbiyâ 48-49:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْرًا لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾
الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾

"Andolsun biz, Mûsâ ve Hârûn'a, takvâ sahipleri için bir ışık, bir öğüt ve Furkân'ı verdik. (O takvâ sahipleri ki) onlar, görmedikleri halde Rablerine candan saygı gösterirler. Yine onlar, kıyametten korkan kimselerdir." (48-49)

Enbiyâ 50:

وَهَذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ أَنْزَلْنَاهُ أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٠﴾

"İşte bu (Kur'ân) da bizim indirdiğimiz hayırlı ve faydalı bir öğüttür. Şimdi onu inkâr mı ediyorsunuz?" (50)

Enbiyâ 51:

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ ﴿٥١﴾

"Andolsun biz İbrâhim'e daha önce rüşdünü vermiştik. Biz onu iyi tanırdık." (51)

298 Suyûtî, 4/420; Âlûsî, 5/364.

Enbiyâ 52:

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾

"O, babasına ve kavmine, 'Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller de ne oluyor?' demişti." (52)

Enbiyâ 53:

قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ ﴿٥٣﴾

"Dediler ki: 'Biz, babalarımızı bunlara tapar kimseler bulduk.'" (53)

Enbiyâ 54:

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٥٤﴾

"'Doğrusu, siz de babalarınız da açık bir sapıklık içindesiniz' dedi." (54)

Enbiyâ 55:

قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ ﴿٥٥﴾

"'Bize gerçeği mi getirdin, yoksa sen bizimle eğleniyor musun?' dediler." (55)

Enbiyâ 56:

قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ
وَأَنَا عَلَى ذَلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٦﴾

"İbrâhim, dedi ki: 'Hayır! Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbidir. O, bunları yaratandır ve ben de buna şahitlik edenlerdenim.'" (56)

Enbiyâ 57:

وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾

"Allah'a yemin ederim ki siz arkanızı dönüp gittikten sonra ben putlarınıza muhakkak bir tuzak kuracağım." (57)

1. İbrâhim'in Putları Kırması

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ: أَنَّ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ لَهُ أَبُوهُ: يَا إِبْرَاهِيمُ ، إِنَّ لَنَا عِيدًا ، لَوْ قَدْ خَرَجْتَ مَعَنَا إِلَيْهِ ، قَدْ أَعْجَبَكَ دِينُنَا فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ الْعِيدِ، فَخَرَجُوا إِلَيْهِ، خَرَجَ مَعَهُمْ إِبْرَاهِيمُ، فَلَمَّا كَانَ بِبَعْضِ الطَّرِيقِ أَلْقَى نَفْسَهُ وَقَالَ: إِنِّي سَقِيمٌ، يَقُولُ: أَشْتَكِي رِجْلِي. فَتَوَاطَئُوا رِجْلَيْهِ وَهُوَ صَرِيعٌ ، فَلَمَّا مَضَوْا نَادَى فِي آخِرِهِمْ، وَقَدْ بَقِيَ ضَعْفَى النَّاسِ: {وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ} [الأنبياء: ٥٧] فَسَمِعُوهَا مِنْهُ. ثُمَّ رَجَعَ إِبْرَاهِيمُ إِلَى بَيْتِ الْآلِهَةِ، فَإِذَا هُنَّ فِي بَهْوٍ عَظِيمٍ، مُسْتَقْبِلٌ بَابَ الْبَهْوِ صَنَمٌ عَظِيمٌ أَلَى جَنْبِهِ أَصْغَرُ مِنْهُ بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ، كُلُّ صَنَمٍ يَلِيهِ أَصْغَرُ مِنْهُ، حَتَّى بَلَغُوا بَابَ الْبَهْوِ، وَإِذَا هُمْ قَدْ جَعَلُوا طَعَامًا، فَوَضَعُوهُ بَيْنَ أَيْدِي الْآلِهَةِ، قَالُوا: إِذَا كَانَ حِينَ نَرْجِعُ رَجَعْنَا وَقَدْ بَارَكَتِ الْآلِهَةُ فِي طَعَامِنَا فَأَكَلْنَا. فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِمْ إِبْرَاهِيمُ وَإِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ مِنَ الطَّعَامِ {قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ} [الصافات: ٩١] فَلَمَّا لَمْ تُجِبْهُ قَالَ: {مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ} [الصافات: ٩٣] فَأَخَذَ فَأْسَ حَدِيدٍ، فَنَقَرَ كُلَّ صَنَمٍ فِي حَافَتَيْهِ، ثُمَّ عَلَّقَ الْفَأْسَ فِي عُنُقِ الصَّنَمِ الْأَكْبَرِ، ثُمَّ خَرَجَ. فَلَمَّا جَاءَ الْقَوْمُ إِلَى طَعَامِهِمْ نَظَرُوا إِلَى آلِهَتِهِمْ {قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ} [الأنبياء: ٥٩]

1449- Amr b. Hammâd → Esbât kanalı ile Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Babası İbrâhim'e şöyle dedi:

'Bizim bir bayramımız var, sen de bizimle birlikte gelirsen dinimizi beğenirsin.' Sonra bayram geldi ve kavmi bayramda toplanma yerine gittiler. İbrâhim de onlarla birlikte çıktı, fakat biraz ilerledikten sonra,

'Ben ayaklarımdan rahatsızım (gelemeyeceğim)' diyerek kendisini yere attı. Onlar İbrâhim'i bırakıp gittiler. Geride genelde zayıf kimseler kalmıştı. İbrâhim bu insanlara onların duyacağı şekilde arkadan şöyle dedi:

'Allah'a yemin ederim ki, siz arkanızı dönüp gittikten sonra ben putlarınıza muhakkak bir tuzak kuracağım.' Sonra İbrâhim putların olduğu mabede geldi. Millet yemek yapmış ve putların olduğu yere koymuştu. Onlar şöyle diyorlardı:

'Buraya geri döndüğümüzde yemeğimize bereket girmiş olacak ve biz de onu yiyeceğiz.' İbrâhim içeri girdi ve oradaki putlara bakıp şöyle dedi:

﴿أَلَا تَأْكُلُونَ﴾ ***'Size bırakılan bu yemekleri yemiyor musunuz?'*** Putlar cevap vermeyince şöyle dedi:

﴿مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ﴾ ***'Hayırdır, niye konuşmuyorsunuz?'*** Sonra bir hamle yaptı ﴿فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ﴾ ***'Sağ eli ile vurup putları kırdı.'*** Eline aldığı demirden keskin bir balta ile putların bir tarafını kırdı sonra baltayı büyük putun omuzuna astı ve oradan ayrıldı. Millet yemek için geri döndüğünde ilâhları olan putların kırıldığını gördü. Bunun üzerine,

﴿قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرٰهِيمُ﴾ ***'Bunu tanrılarımıza kim yaptıysa gerçekten o kimse zalimlerdendir. Milletin bahsettiği İbrâhim denen birisini duymuştuk'*** dediler."[299]

Enbiyâ 58:

﴿فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾﴾

"Derken (İbrâhim) belki kendisine başvururlar diye içlerinden bir büyüğü bırakarak onları (putları) paramparça etti." (58)

Enbiyâ 59:

﴿قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٩﴾﴾

"Onlar, 'Kim yaptı bunu tanrılarımıza! Muhakkak o zalimlerden biridir' dediler." (59)

299 Enbiyâ, 21/59.

Enbiyâ 60:

قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٠﴾

"(İçlerinden bazıları), 'İbrâhim denilen bir gencin onları diline doladığını duyduk' dediler." (60)

Enbiyâ 61:

فَأْتُوا بِهِ عَلَى أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾

"Herkesin göreceği bir şekilde onu getirin de belki insanlar şahitlik ederler!" (61)

1. İnsanlar Neye Şahitlik Edeceklerdi?

[حَدَّثَنِي مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {فَأْتُوا بِهِ عَلَى أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ} [الأنبياء: ٦١] عَلَيْهِ أَنَّهُ فَعَلَ ذَلِكَ

1450- Süddî bu âyeti şöyle tefsir etmiştir: "Herkesin göreceği bir şekilde onu getirin de belki insanlar bu işi onun yaptığına şahitlik ederler!"[300]

Enbiyâ 62:

قَالُوا أَأَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا بِآلِهَتِنَا يَاإِبْرَاهِيمُ ﴿٦٢﴾

"(İbrâhim gelince) 'Sen mi yaptın bunu ilâhlarımıza ey İbrâhim' dediler." (62)

Enbiyâ 63:

قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَاسْأَلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾

"Dedi ki: 'Hayır! Bunu şu büyükleri yapmıştır. Konuşabiliyorlarsa, onlara sorun bakalım!'" (63)

300 Taberî, 17/27.

Enbiyâ 64:

فَرَجَعُوا إِلَى أَنْفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٦٤﴾

"Bunun üzerine birbirlerine dönüp, 'Hiç şüphesiz asıl zalimler sizsiniz siz' dediler." (64)

Enbiyâ 65:

ثُمَّ نُكِسُوا عَلَى رُؤُسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاءِ يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾

"Sonra eski kafalarına dönerek şöyle dediler: 'Andolsun, bunların konuşmayacağını sen de bilirsin.'" (65)

1. Eski Kafalarına Dönmekle Kastedilen

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ: {ثُمَّ نُكِسُوا عَلَى رُءُوسِهِمْ} قَالَ: نُكِسُوا فِي الْفِتْنَةِ

1451- Süddî şöyle dedi: "Sonra eski fitnelerine döndüler, anlamındadır."[301]

Enbiyâ 66:

قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾

"İbrâhim, şöyle dedi: 'Öyle ise siz, (hâlâ) Allah'ı bırakıp da, size hiçbir fayda, hiçbir zarar veremeyecek şeylere mi tapacaksınız?'" (66)

Enbiyâ 67:

أُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

"Yazıklar olsun, size de Allah'ı bırakıp tapmakta olduklarınıza da! Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?" (67)

---

301 Taberî, 17/28; İbn Kesîr, 3/138.

Enbiyâ 68-69:

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانْصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا
يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَى إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾

"Eğer yapacaksanız, onu yakın da ilâhlarınıza yardım edin, dediler. Ey ateş! İbrâhim'e karşı serin ve esenlik ol, dedik." (68-69)

1. İbrâhim'in Ateşe Atılması ve Ateşin Onu Yakmaması

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: {قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ} [الصافات: ٩٧] قَالَ: فَحَبَسُوهُ فِي بَيْتٍ، وَجَمَعُوا لَهُ حَطَبًا، حَتَّى إِنْ كَانَتِ الْمَرْأَةُ لَتَمْرَضُ فَتَقُولُ: لَئِنْ عَافَانِي اللَّهُ لَأَجْمَعَنَّ حَطَبًا لِإِبْرَاهِيمَ ، فَلَمَّا جَمَعُوا لَهُ، وَأَكْثَرُوا مِنَ الْحَطَبِ حَتَّى إِنَّ الطَّيْرَ لَتَمُرُّ بِهَا فَتَحْتَرِقُ مِنْ شِدَّةِ وَهَجِهَا، فَعَمِدُوا إِلَيْهِ ، فَرَفَعُوهُ عَلَى رَأْسِ الْبُنْيَانِ، فَرَفَعَ إِبْرَاهِيمُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَتِ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَالْمَلَائِكَةُ: رَبَّنَا، إِبْرَاهِيمُ يُحْرَقُ فِيكَ ، فَقَالَ: أَنَا أَعْلَمُ بِهِ، وَإِنْ دَعَاكُمْ فَأَغِيثُوهُ وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ حِينَ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ: اللَّهُمَّ أَنْتَ الْوَاحِدُ فِي السَّمَاءِ ، وَأَنَا الْوَاحِدُ فِي الْأَرْضِ ، لَيْسَ فِي الْأَرْضِ أَحَدٌ يَعْبُدُكَ غَيْرِي، حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ فَقَذَفُوهُ فِي النَّارِ، فَنَادَاهَا فَقَالَ: {يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَى إِبْرَاهِيمَ} [الأنبياء: ٦٩] فَكَانَ جِبْرِيلُ عليه السلام هُوَ الَّذِي نَادَاهَا. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَوْ لَمْ يُتْبِعْ بَرْدَهَا سَلَامًا لَمَاتَ إِبْرَاهِيمُ مِنْ شِدَّةِ بَرْدِهَا، فَلَمْ يَبْقَ يَوْمَئِذٍ نَارٌ فِي الْأَرْضِ إِلَّا طُفِئَتْ، ظَنَّتْ أَنَّهَا هِيَ تُعْنَى. فَلَمَّا طُفِئَتِ النَّارُ نَظَرُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ، فَإِذَا هُوَ رَجُلٌ آخَرُ مَعَهُ، وَإِذَا رَأْسُ إِبْرَاهِيمَ فِي حِجْرِهِ يَمْسَحُ عَنْ وَجْهِهِ الْعَرَقَ ، وَذُكِرَ أَنَّ ذَلِكَ الرَّجُلَ هُوَ مَلَكُ الظِّلِّ. وَأَنْزَلَ اللَّهُ نَارًا ، فَانْتَفَعَ بِهَا بَنُو آدَمَ، ووَأَخْرَجُوا إِبْرَاهِيمَ، فَأَدْخَلُوهُ عَلَى الْمَلِكِ، وَلَمْ يَكُنْ قَبْلَ ذَلِكَ دَخَلَ عَلَيْهِ

1452- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili şöyle bir gelişme anlatmıştır: "İbrâhim'i bir yere hapsedip onu yakmak için büyük bir özveri ile odun

topladılar. Öyle ki hastalandığı için odun toplayamayan kadınlar şöyle diyorlardı:

'Eğer Allah beni sağlığıma kavuşturursa kesinlikle ben de İbrâhim için odun toplarım!' O kadar çok odun toplamışlardı ki, onu yaktıklarında üzerinden geçen kuş yanarak aşağı düşerdi. İbrâhim'i yüksek bir binanın üzerine çıkardılar. İbrâhim başını göğe kaldırdı. Gök, yer, dağlar ve melekler şöyle dediler:

'Ey Rabbimiz! İbrâhim senin için yanıyor!' Allah:

'Bütün bunları biliyorum. Eğer İbrâhim sizden yardım isterse ona yardım edin!' dedi. Bu arada İbrâhim başını göklere kaldırdığında şöyle dua etti:

'Allah'ım! Gökte sen, yerde ben yalnızım! Yeryüzünde benden başka sana ibadet eden birisi yok! Allah bana yeter, O ne güzel vekil!' Sonra onu ateşe attıklarında Allah ateşe şöyle dedi:

﴿نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَى إِبْرَاهِيمَ﴾ ***'Ey ateş! İbrâhim'e karşı serin ve esenlik ol.'*** Ona nida eden Cebrâil'di. Ateş söndükten sonra kavmi İbrâhim'e baktı. Birden onu yanında başka birisi ile gördüler. İbrâhim o kişinin kucağında ve adam onun terini siliyordu. Süddî bu kişinin gölge meleği olduğunu söylemiştir.[302] Sonra Allah insanların istifade ettiği bir ateş indirdi. Sonra gidip İbrâhim'i ateşten çıkardılar ve kralın huzuruna götürdüler. İbrâhim ilk kez kralın huzuruna çıkıyordu.[303]

Kurtubî, yaptığı tahriçte Süddî'nin âyetin; ﴿قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا﴾ ***"Ey ateş! İbrâhim'e karşı serin ve esenlik ol!"*** kesiti ile ilgili şunları söylediğini nakletmiştir:

"Allah orada odun olarak toplanan bütün dallara (koparıldıkları ağaca) geri dönüp meyve vermelerini emretti."[304]

---

302 "Gölge meleği olduğunu söylemiştir" ifadesi İbn Kesîr'de geçmektedir. Bkz. 3/184.

303 Taberî, 17/29. Süddî, İbn Abbas'tan şunu nakletmiştir: "Âyette geçen (بَرْدًا) ifadesinden sonra (سَلَامًا) ifadesi gelmeseydi İbrâhim soğuktan ölürdü."

304 Kurtubî, 5/4344.

Enbiyâ 70:

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾

"Ona böyle bir tuzak kurmak istediler. Fakat biz onları en çok zarar edenler durumuna düşürdük." (70)

Enbiyâ 71:

وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾

"Onu Lût ile beraber kurtarıp, içinde âlemler için bereketler kıldığımız yere ulaştırdık." (71)

1. İbrâhim ve Lût'un Kurtarılması

[حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: انْطَلَقَ إِبْرَاهِيمُ وَلُوطٌ قِبَلَ الشَّأْمِ، فَلَقِيَ إِبْرَاهِيمُ سَارَةَ، وَهِيَ بِنْتُ مَلِكِ حَرَّانَ، وَقَدْ طَعَنَتْ عَلَى قَوْمِهَا فِي دِينِهِمْ، فَتَزَوَّجَهَا عَلَى أَنْ لَا يُغَيِّرَهَا

1453- Amr b. Hammâd → Esbât kanalı ile Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "İbrâhim ve Lût birlikte Şam tarafına hareket ettiler. İbrâhim yolda Harran kralının kızı olan Sâre ile karşılaştı. Sâre dinleri hususunda kavmi ile anlaşamıyor; onlar gibi inanmıyordu. Bu durumda kalması ve dinini değiştirmemesi şartı ile Hz. İbrâhim onunla evlendi."[305]

Enbiyâ 72:

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾

"Ona İshak'ı ve ayrıca da Ya'kûb'u bağışladık ve her birini sâlih kimseler yaptık." (72)

305 Taberî, 17/31; İbn Kesîr, 3/181.

Enbiyâ 73:

وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ
وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ﴿٧٣﴾

"Onları bizim emrimizle doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine hayırlar işlemeyi, namazı dosdoğru kılmayı, zekâtı vermeyi vahyettik. Onlar sadece bize ibadet eden kimselerdi." (73)

Enbiyâ 74:

وَلُوطًا آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ
تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ ﴿٧٤﴾

"Biz, Lût'a da bir hikmet ve bir ilim verdik ve onu çirkin işler yapan memleketten kurtardık. Gerçekten onlar kötü bir toplum idiler, fasık (Allah'ın emrinden çıkan kimseler) idiler." (74)

Enbiyâ 75:

وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾

"Onu rahmetimizin içine soktuk. Çünkü o, gerçekten sâlih kimselerdendi." (75)

Enbiyâ 76:

وَنُوحًا إِذْ نَادَى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾

"(Ey Muhammed!) Nûh'u da hatırla. Hani, o daha önce dua etmişti de biz onun duasını kabul ederek, kendisini ve ailesini o büyük sıkıntıdan (tufandan) kurtarmıştık." (76)

Enbiyâ 77:

وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾

"Âyetlerimizi yalanlayanlara karşı ona yardım etmiştik. Şüphesiz onlar kötü bir toplumdu. Bu yüzden biz de onları topyekûn suda boğduk." (77)

Enbiyâ 78:

وَدَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ
غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٧٨﴾

"Dâvûd ile Süleyman'ı da hatırla. Hani, bir ekin tarlası hakkında hüküm veriyorlardı. Çünkü halkın koyunları o ekine girmişti. Biz de hükümlerine şahit olmuştuk." (78)

Enbiyâ 79:

فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكُلًّا آتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ
دَاوُودَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾

"Biz hüküm vermeyi Süleyman'a kavratmıştık. Zaten her birine hükümranlık ve ilim vermiştik. Dâvûd ile birlikte, Allah'ı tesbih etmeleri için dağları ve kuşları onun emrine verdik. Bunları yapan biz idik." (79)

Enbiyâ 80:

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾

"Bir de Dâvûd'a, sizin için, zırh yapma sanatını öğrettik ki savaşlarınızda sizi korusun. Şimdi siz şükrediyor musunuz?" (80)

Enbiyâ 81:

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي
بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ ﴿٨١﴾

"Süleyman'ın hizmetine de güçlü esen rüzgârı verdik. Rüzgâr, onun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere eser giderdi. Biz, her şeyi hakkıyla bileniz." (81)

Enbiyâ 82:

وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَٰلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ ﴿٨٢﴾

"Bir de şeytanlardan, Süleyman için dalgıçlık eden ve daha bundan başka işler yapanları da onun emrine verdik. Hep onları zapteden bizdik." (82)

Enbiyâ 83:

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٨٣﴾

"Eyyûb'u da (an). Hani, Rabbine, 'Başıma bu dert geldi. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin' diye niyaz etmişti." (83)

1. Hz. Eyyûb'un Kıssası

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: تَسَاقَطَ لَحْمُ أَيُّوبَ حَتَّى لَمْ يَبْقَ إِلَّا الْعَصَبُ وَالْعِظَامُ، فَكَانَتِ امْرَأَتُهُ تَقُومُ عَلَيْهِ وَتَأْتِيهِ بِالزَّادِ يَكُونُ فِيهِ، فَقَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ لَمَّا طَالَ وَجَعُهُ: يَا أَيُّوبُ، لَوْ دَعَوْتَ رَبَّكَ يُفَرِّجُ عَنْكَ؟ فَقَالَ: قَدْ عِشْتُ سَبْعِينَ سَنَةً صَحِيحًا، فَهَلْ قَلِيلٌ لِلَّهِ أَنْ أَصْبِرَ لَهُ سَبْعِينَ سَنَةً؟ فجَزَعت مِنْ ذَلِكَ فَخَرَجَتْ، فَكَانَتْ تَعْمَلُ لِلنَّاسِ بِأَجْرٍ وَتَأْتِيهِ بِمَا تُصِيبُ فَتُطْعِمُهُ، وَإِنَّ إِبْلِيسَ انْطَلَقَ إِلَى رَجُلَيْنِ مِنْ فِلَسْطِينَ كَانَا صَدِيقَيْنِ لَهُ وَأَخَوَيْنِ، فَأَتَاهُمَا فَقَالَ: أَخُوكُمَا أَيُّوبُ أَصَابَهُ مِنَ الْبَلَاءِ كَذَا وَكَذَا، فَأْتِيَاهُ وَزُورَاهُ

وَاحْمِلَا مَعَكُمَا مِنْ خَمْرِ أَرْضِكُمَا، فَإِنَّهُ إِنْ شَرِبَ مِنْهُ بَرَأَ. فَأَتَيَاهُ، فَلَمَّا نَظَرَا إِلَيْهِ بَكَيَا، فَقَالَ: مَنْ أَنْتُمَا؟ فَقَالَا: نَحْنُ فُلَانٌ وَفُلَانٌ! فرحَّب بِهِمَا وَقَالَ: مَرْحَبًا بِمَنْ لَا يَجْفُونِي عِنْدَ الْبَلَاءِ، فَقَالَا يَا أَيُّوبُ، لَعَلَّكَ كُنْتَ تُسر شَيْئًا وَتُظْهِرُ غَيْرَهُ، فَلِذَلِكَ ابْتَلَاكَ اللَّهُ؟ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ قَالَ: هُوَ يَعْلَمُ، مَا أَسْرَرْتُ شَيْئًا أَظْهَرْتُ غَيْرَهُ. وَلَكِنَّ رَبِّي ابْتَلَانِي لِيَنْظُرَ أَأَصْبِرُ أَمْ أَجْزَعُ، فَقَالَا لَهُ: يَا أَيُّوبُ، اشْرَبْ مِنْ خَمْرِنَا فَإِنَّكَ إِنْ شَرِبْتَ مِنْهُ بَرَأْت. قَالَ: فَغَضِبَ وَقَالَ جَاءَكُمَا الْخَبِيثُ فَأَمَرَكُمَا بِهَذَا؟ كَلَامُكُمَا وَطَعَامُكُمَا وَشَرَابُكُمَا عَلَيَّ حَرَامٌ. فَقَامَا مِنْ عِنْدِهِ، وَخَرَجَتِ امْرَأَتُهُ تَعْمَلُ لِلنَّاسِ فَخَبَزَتْ لِأَهْلِ بَيْتٍ لَهُمْ صَبِيٌّ، فَجَعَلَتْ لَهُمْ قُرْصًا ، وَكَانَ ابْنُهُمْ نَائِمًا، فَكَرِهُوا أَنْ يُوقِظُوهُ، فَوَهَبُوهُ لَهَا.

فَأَتَتْ بِهِ إِلَى أَيُّوبَ، فَأَنْكَرَهُ وَقَالَ: مَا كُنْتِ تَأْتِينِي بِهَذَا، فَمَا بَالُكِ الْيَوْمَ؟ فَأَخْبَرَتْهُ الْخَبَرَ. قَالَ: فَلَعَلَّ الصَّبِيَّ قَدِ اسْتَيْقَظَ، فَطَلَبَ الْقُرْصَ فَلَمْ يَجِدْهُ فَهُوَ يَبْكِي عَلَى أَهْلِهِ. [فَانْطَلِقِي بِهِ إِلَيْهِ. فَأَقْبَلَتْ حَتَّى بَلَغَتْ دَرَجَةَ الْقَوْمِ، فَنَطَحَتْهَا شَاةٌ لَهُمْ، فَقَالَتْ: تَعِسَ أَيُّوبُ الْخَطَّاءُ! فَلَمَّا صَعِدَتْ وَجَدَتِ الصَّبِيَّ قَدِ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَطْلُبُ الْقُرْصَ، وَيَبْكِي عَلَى أَهْلِهِ]، لَا يَقْبَلُ مِنْهُمْ شَيْئًا غَيْرَهُ، فَقَالَتْ: رَحِمَ اللَّهُ أَيُّوبَ فَدَفَعَتِ الْقُرْصَ إِلَيْهِ وَرَجَعَتْ. ثُمَّ إِنَّ إِبْلِيسَ أَتَاهَا فِي صُورَةِ طَبِيبٍ، فَقَالَ لَهَا: إِنَّ زَوْجَكِ قَدْ طَالَ سُقمه، فَإِنْ أَرَادَ أَنْ يَبْرَأَ فَلْيَأْخُذْ ذُبَابًا فَلْيَذْبَحْهُ بِاسْمِ صَنَمِ بَنِي فَلَانٍ فَإِنَّهُ يَبْرَأُ وَيَتُوبُ بَعْدَ ذَلِكَ. فَقَالَتْ ذَلِكَ لِأَيُّوبَ، فَقَالَ: قَدْ أَتَاكِ الْخَبِيثُ. لِلَّهِ عَلَيَّ إِنْ بَرَأْتُ أَنْ أَجْلِدَكِ مِائَةَ جَلْدَةٍ. فَخَرَجَتْ تَسْعَى عَلَيْهِ، فَحُظِرَ عَنْهَا الرِّزْقُ، فَجَعَلَتْ لَا تَأْتِي أَهْلَ بَيْتٍ فَيُرِيدُونَهَا، فَلَمَّا اشتد عليها ذلك وخافت على أيوب الْجُوعَ حَلَقَتْ مِنْ شَعْرِهَا قَرْنًا فَبَاعَتْهُ مِنْ صَبِيَّةٍ مِنْ بَنَاتِ الْأَشْرَافِ، فَأَعْطَوْهَا طَعَامًا طَيِّبًا كَثِيرًا فَأَتَتْ بِهِ أَيُّوبَ، فَلَمَّا رَآهُ أَنْكَرَهُ وَقَالَ: مِنْ أَيْنَ لَكِ هَذَا؟ قَالَتْ: عَمِلْتُ لِأُنَاسٍ فَأَطْعَمُونِي. فَأَكَلَ مِنْهُ، فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ خَرَجَتْ فَطَلَبَتْ أَنْ تَعْمَلَ فَلَمْ تَجِدْ فَحَلَقَتْ أَيْضًا قَرْنًا فَبَاعَتْهُ مِنْ تِلْكَ الْجَارِيَةِ، فَأَعْطَوْهَا مِنْ ذَلِكَ الطَّعَامِ، فَأَتَتْ بِهِ أَيُّوبَ، فَقَالَ: وَاللَّهِ لَا أَطْعَمُهُ حَتَّى أَعْلَمَ مِنْ أَيْنَ هُوَ؟ فَوَضَعَتْ

خِمَارَهَا، فَلَمَّا رَأَى رَأْسَهَا مَحْلُوقًا جَزِعَ جَزَعًا شَدِيدًا، فَعِنْدَ ذَلِكَ دَعَا رَبَّهُ عز وجل: {أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ}

1454- İbn Kesîr, Süddî'den yaptığı tahriçte onun bu âyetin tefsiri ile ilgili şöyle dediğini nakletmiştir:

"Hz. Eyyûb'un eti lime lime dökülmüş, geriye sadece kemik ve damarları kalmıştı. Eşi onunla ilgilenir ve beraberinde içinde oturması için kül getirirdi. Hastalığı artıp acıları uzayınca eşi ona şöyle dedi:

'Rabbine dua etsen de bu hastalığını giderse olmaz mı?' Eyyûb:

'Yetmiş yıl sağlıklı yaşadım. Şu kısacık rahatsızlık süresi sağlıklı dönemime kıyasla çok sayılmaz. Allah için yetmiş yıl da buna sabrederim!' dedi.

Kadın bu duruma tahammül edemedi ve gidip dışarda ücretle çalışmaya başladı. Oradan kazandıkları ile eşinin yemek ihtiyaçlarını giderdi.

İblîs, Eyyûb'un arkadaşı ve kardeşi konumunda olan iki Filistinlinin yanına gitmek için hareket etti. Yanlarına vardığında onlara şöyle dedi:

'Kardeşiniz Eyyûb'un başına şöyle şöyle belalar geldi. Rahatsız olduğu için sizin yardımınıza ihtiyacı var. Gidin onu ziyaret edin, şifa bulması için beraberinizde onu da getirin. Gelsin sizin memleketinizin içkisinden içsin. Eğer buranın içkisini içerse iyileşir!'

Arkadaşları yanına geldi ve Eyyûb onlara bakınca ağlayıp:

'Siz kimsiniz?' dedi.

Onlar kendilerini tanıtınca Hz. Eyyûb onlara:

'Belalarla uğraştığımda beni yalnız bırakmayan arkadaşlarım, hoşgeldiniz' dedi. Arkadaşları:

'Ey Eyyûb! Belki de içinde bir şey gizliyor, fakat onu dışarıya farklı yansıttığın için Allah seni bu şekilde imtihan etmiştir.' dediler. Eyyûb:

'(Başını gökyüzüne kaldırarak) O benim neyi gizleyip ve neyi dışarıya farklı yansıttığım bilir! Rabbim beni sabrediyor muyum, yoksa etmiyor muyum diye sınadı!' dedi. Arkadaşları:

'Ey Eyyûb! Bizim içkimizden iç! Eğer içersen şifanı bulursun!' dediler. Eyyûb:

'(Öfkeli bir şekilde) Şeytan size gelip bu kötü teklifi yaptı. Sizinle konuşmak, yemeğinizi yemek ve suyunuzdan içmek artık bana haramdır' dedi.

Bunun üzerine arkadaşları yanından ayrıldılar.

Hz. Eyyûb'un eşi, çocuk sahibi bir ailenin yanında ekmek yaparak çalışıyordu. Çocukları uyuduğu sırada kadın onlara ekmek yaptı. Çocuğu uyandırmasın diye bebeği kadına verdiler. Kadın çocuğu alıp kocasına gidince Hz. Eyyûb bunu kabul etmedi ve şöyle dedi:

'Ben sağlıklı iken yapmadığın şeyi şimdi mi yapıyorsun?' Kadın durumu ona anlatınca Eyyûb ona şöyle dedi:

'Belki de çocuk uyanmış ve istediği ekmeği bulamamıştır. Dolayısı ile ailesi yanında olmadığı için ağlıyordur. Sen şimdi bu çocuğu al ve ailesine götür!'

Kadın çocuğun ailesinin olduğu kavmin yanına gidince bir koyun ona toslayınca Eyyûb'e kızdı ve şöyle dedi:

'Hatası çok olan Eyyûb'un burnu sürtsün!'

Sonra çocuğun yanına çıkınca onun uyandığını, ekmek ve ailesini istediğini bunun dışında başka bir şey kabul etmediğini gördü. Kocasının haklı olduğunu görünce şöyle dedi:

'Allah Eyyûb'e rahmet etsin!'

Sonra çocuğa ekmeği verip geri döndü. Sonra İblîs bir doktor kılığına girerek kadının yanına geldi ve ona şöyle dedi:

'Kocanın rahatsızlığı epeyce uzadı! Eğer iyileşmek istiyorsa bir sinek alsın ve onu falanca kabilenin putu ismi ile kessin. Böyle yaparsa iyileşir ve sonra yaptığı şeyden tevbe eder.'

Kadın gelip bunu kocası Eyyûb'e anlattı! Eyyûb ona şöyle dedi:

'Demek ki sana pis şeytan gelmiş! Eğer iyileşirsem Allah'a sözüm olsun sana yüz sopa atacağım.'

Kadın oradan ayrılıp Hz. Eyyûb için çalışmaya çıktı. Kadın, gelip yanlarında çalışmasını istedikleri ailenin yanına gitmeyince bir rızık elde edemedi. Bu durum uzayınca Eyyûb'un açlıktan ölmesinden korktu ve saçını kesip zengin bir ailenin kızına sattı. Aile karşılık olarak epeyce yiyecek verdi. Kadın o yiyecekleri alıp kocası Eyyûb'un yanına geldi. Kocası onu görünce yaptıklarını beğenmedi ve ona şöyle dedi:

'Bu yemekleri nereden getirdin?' Kadın:

'Çalıştım; insanlar da yaptıklarıma karşılık bana yemek verdiler' dedi.

Sonra Eyyûb getirdiklerini yedi ve kadın ertesi gün tekrar iş aradı fakat bulamadı. Bu sefer saçının bir başka kısmını aynı kıza sattı ve karşılık olarak yine kendisine yemek verdiler. Kadın yemeği getirince kocası şöyle dedi:

'Allah'a yemin olsun ki bunu nasıl elde ettiğini ve nereden getirdiğini söylemedikçe yemeyeceğim!'

Bunun üzerine kadın başını açtı. Kocası saçının kazındığını görünce çok üzüldü ve Rabbine,

﴿وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰاحِمِينَ﴾ ***'Eyyûb'u da (an). Hani, Rabbine: Başıma bu dert geldi. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin, diye niyaz etmişti'*** diyerek dua etti."[306]

Enbiyâ 84:

فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَكَشَفْنَا مَا بِهٖ مِنْ ضُرٍّ وَاٰتَيْنَاهُ اَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ
مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعَابِدِينَ ﴿٨٤﴾

"Biz de onun duasını kabul edip kendisinde dert namına ne varsa gidermiştik. Tarafımızdan bir rahmet ve kullukta bulunanlar için de bir ibret olmak üzere ona ailesini ve onlarla beraber bir mislini daha vermiştik." (84)

306 İbn Kesîr, 3/188-189.

1. Mükâfatı, Ailesi ve Mislinin Verilmesi

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: أُوتِيَ أَجْرَهُمْ فِي الْآخِرَةِ، وَأُعْطِيَ مِثْلَهُمْ فِي الدُّنْيَا

1455- İbn Kesîr, yaptığı tahriçte Süddî'nin şunları söylediğini nakletmiştir: "Mükâfatlarını ahirette; ailesi ve mislini ise dünyada vermiştir."[307]

Enbiyâ 85:

وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿٨٥﴾

"İsmâil'i, İdrîs'i ve Zülkifl'i de hatırla. Bunların hepsi sabredenlerdendi." (85)

Enbiyâ 86:

وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٦﴾

"Onları da rahmetimizin içine soktuk. Şüphesiz onlar sâlih kimselerdendi." (86)

Enbiyâ 87:

وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ
أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٧﴾

"Zünnûn'u da hatırla. Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti de kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken karanlıklar içinde, 'Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum' diye dua etti." (87)

---

307 İbn Kesîr, 3/188-189. Bu, üzerinde durulması gereken bir rivâyettir. Genelde garip rivâyetlere düşkün olanlar bu noktada durmayıp Hz. Eyyûb ile ilgili söylenenleri daha ileri noktalara taşıdılar. Bu da bazılarının bu tür kıssalarla milletin kalbini bir şeylere çekmeye sevk etmiştir. Bkz. *İsrâiliyât fi't-Tefsîr*, s. 391.

Enbiyâ 88:

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

"Biz de duasını kabul ettik ve kendisini kederden kurtardık. İşte biz mü'minleri böyle kurtarırız." (88)

Enbiyâ 89:

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾

"Zekeriyyâ'yı da hatırla. Hani, o, Rabbine, 'Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen vârislerin en hayırlısısın' diye dua etmişti." (89)

Enbiyâ 90:

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَى وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ ﴿٩٠﴾

"Biz onun da duasını kabul ettik ve ona Yahyâ'yı verdik; eşini de kendisi için (çocuk doğurmaya) elverişli kıldık. Onlar (bütün bu peygamberler), hayır işlerinde koşuşurlar, umarak ve korkarak bize yalvarırlardı; onlar, bize karşı derin saygı içindeydiler." (90)

1. Allah'ın Yahyâ'nın Eşini Düzeltmesi

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ: كَانَ فِي خَلْقِهَا شَيْءٌ فَأَصْلَحَها اللهُ

1456- İbn Kesîr'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Kadının doğuştan sorunu vardı, Allah o sorunu ortadan kaldırıp düzeltti."[308]

308 İbn Kesîr, 3/190.

Enbiyâ 91:

وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿٩١﴾

"Irzını korumuş olan kadını da (Meryem'i de) hatırla. Ona ruhumuzdan üflemiştik. Kendisini de oğlunu da âlemlere (kudretimizi gösteren) birer delil yapmıştık." (91)

Enbiyâ 92:

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾

"Şüphesiz bu (İslâm), tek ümmet (din) olarak sizin ümmetiniz (dininiz)dir. Ben de Rabbinizim. Onun için sadece bana kulluk edin." (92)

Enbiyâ 93:

وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلٌّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ ﴿٩٣﴾

"(İnsanlar) işlerini kendi aralarında parça parça ettiler. Hepsi de ancak bize dönecekler." (93)

Enbiyâ 94:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾

"Şu halde, kim mü'min olarak bir sâlih amel işlerse, çalışması asla inkâr edilmez. Şüphesiz biz onu yazmaktayız." (94)

Enbiyâ 95:

وَحَرَامٌ عَلَى قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾

"Helâk ettiğimiz bir memleket halkının bize dönmemeleri imkânsızdır." (95)

Enbiyâ 96:

حَتَّى إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾

"Nihayet Ye'cûc ve Me'cûc'un önü açıldığı zaman her tepeden akın ederler." (96)

Enbiyâ 97:

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا
يَاوَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾

"Gerçek vaad (kıyametin kopması) yaklaşır, bir de bakarsın inkâr edenlerin gözleri açılıp donakalmıştır. 'Eyvah bizlere! Doğrusu biz bundan gafildik. Hatta biz zalim kimselermişiz' derler." (97)

Enbiyâ 98:

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾

"Hiç şüphesiz siz ve Allah'tan başka kulluk ettikleriniz cehennem odunusunuz. Siz oraya varacaksınız." (98)

Enbiyâ 99:

لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ آلِهَةً مَا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾

"Eğer onlar ilâh olsalardı oraya varmazlardı. Hâlbuki hepsi orada ebedî kalacaklardır." (99)

Enbiyâ 100:

لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

"Onların orada derin bir iç çekişleri vardır! Onlar orada hiçbir şey işitmezler." (100)

Enbiyâ 101:

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَى أُولَئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١٠١﴾

"Şüphesiz kendileri için tarafımızdan en güzel mükâfat hazırlanmış olanlar var ya; işte bunlar cehennemden uzaklaştırılmışlardır." (101)

Enbiyâ 102:

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾

"Onlar cehennemin hışıltısını bile duymazlar. Canlarının istediği nimetler içinde ebedî olarak kalırlar." (102)

Enbiyâ 103:

لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾

"En büyük korku bile onları tasalandırmaz ve melekler onları, 'İşte bu, size vadedilen (mutlu) gününüzdür' diyerek karşılarlar." (103)

Enbiyâ 104:

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ
خَلْقٍ نُعِيدُهُ ۚ وَعْدًا عَلَيْنَا ۚ إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾

"Yazılı kâğıt tomarlarının dürülmesi gibi göğü düreceğimiz günü düşün. Başlangıçta ilk yaratmayı nasıl yaptıysak, (üzerimize aldığımız bir vaad olarak) onu yine yapacağız. Biz (yaparız dedik mi) kesinlikle yaparız." (104)

1. ﴿السِّجِلِّ﴾ "es-sicilli" İfadesi

وأَخْرَجَ ابْنُ جَرِيرٍ وَابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: السِّجِلُّ مَلَكٌ مُوَكَّلٌ بِالصُّحُفِ، فَإِذَا مَاتَ دَفَعَ كِتَابَهُ إِلَى السِّجِلِّ، فَطَوَّاهُ وَرَفَعَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

1457- Taberî; İbn Beşşâr → Müemmel → Süfyân kanalıyla Süddî'nin âyette geçen ﴿السِّجِلِّ﴾ ***"es-sicilli"*** ifadesiyle ilgili: "Defterden sorumlu olan melek şeklinde tefsir etmiştir. İnsan öldüğünde hakkında tutulan kitap Siccil'e götürülür ve bu melek, gelen kitabı kıyamet günü için katlayıp kaldırır" dediğini nakletti.[309]

2. İlk Yaratılış Gibi Yenilden Yaratılmakla Kastedilen

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ: قَالَ: يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى قَامَةِ آدَمَ وَجسمِهِ وَلِسَانِهِ السُّرْيَانِيَّةِ عُرَاةً حُفَاةً غُرْلًا كَمَا وُلِدُوا.

1458- İbn Ebî Hâtim Süddî'den, âyetin; ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ﴾ ***"Başlangıçta ilk yaratmayı nasıl yaptıysak onu yine yapacağız"*** kesitini: "Allah onları kıyamet günü Âdem Peygamber'in boyunda, dilleri Süryanice, ilk doğduklarında oldukları gibi çıplak, ayakkabısız ve sünnetsiz olarak diriltecektir" şeklinde tefsir ettiğini nakletti.[310]

Enbiyâ 105:

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾

"Andolsun, Zikir'den (Tevrat'tan) sonra Zebûr'da da, 'Yere muhakkak benim iyi kullarım vâris olacaktır' diye yazmıştık." (105)

Enbiyâ 106:

إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾

"Şüphesiz bunda Allah'a kulluk eden bir toplum için yeterli bir mesaj vardır." (106)

309 Taberî, 17/70; Kurtubî, 5/4387; İbn Kesîr, 3/200; Suyûtî, 4/340; Âlûsî, 5/396.
310 Suyûtî, 4/340.

Enbiyâ 107:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾

"(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (107)

Enbiyâ 108:

قُلْ إِنَّمَا يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾

"De ki: 'Bana ancak, ilâhınızın yalnızca bir tek ilâh olduğu vahyolunuyor. Artık Müslüman oluyor musunuz?'" (108)

Enbiyâ 109:

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ آذَنْتُكُمْ عَلَى سَوَاءٍ وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَمْ بَعِيدٌ مَا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾

"Eğer yüz çevirirlerse de ki: '(Bana emrolunanı, ayırım yapmadan) size eşit olarak bildirdim. Tehdit edildiğiniz şey yakın mı, yoksa uzak mı, bilmiyorum.'" (109)

Enbiyâ 110:

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾

"Şüphesiz, Allah sözün açığa vurulanını da bilir, gizlediğinizi de bilir." (110)

Enbiyâ 111:

وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ ﴿١١١﴾

"Bilmem! Belki bu (mühlet) sizin için bir imtihan ve bir vakte kadar yararlanmadır." (111)

Enbiyâ 112:

قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

"(Peygamber), 'Ey Rabbim! Hak ile hüküm ver. Bizim Rabbimiz, sizin nitelemelerinize karşı yardımı istenecek olan Rahmân'dır' dedi." (112)

22. HAC SÛRESİ

Hac 1:

يَاأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾

"Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Çünkü kıyamet sarsıntısı çok büyük bir şeydir." (1)

Hac 2:

يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا
وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾

"Onu göreceğiniz gün, her emzikli kadın emzirmekte olduğu çocuğundan geçer ve her hamile kadın da karnındaki çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş görürsün; hâlbuki onlar sarhoş değillerdir. Ne var ki Allah'ın azabı çok şiddetlidir." (2)

Hac 3:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ﴿٣﴾

"İnsanlardan kimi vardır ki, hiçbir bilgisi olmadığı halde, Allah hakkında tartışmaya girer ve her azgın şeytanın ardına düşer." (3)

Hac 4:

كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٤﴾

"Şeytan hakkında, 'Her kim onu dost edinirse, mutlaka o kimseyi saptırır ve onu cehennem azabına sürükler' diye yazılmıştır." (4)

Hac 5:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٥﴾

"Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz şunu bilin ki biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan), sonra uzuvları (önce) belirsiz, (sonra) belirlenmiş canlı et parçasından (uzuvları zamanla oluşan ceninden) yarattık ki size (kudretimizi) gösterelim. Ve dilediğimizi, belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz). İçinizden kimi vefât eder; yine içinizden kimi de ömrün en verimsiz çağına kadar götürülür; ta ki bilen bir kimse olduktan sonra bir şey bilmez hale gelsin. Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün; fakat biz, üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten (veya çiftten) iç açıcı bitkiler verir." (5)

1. Rahimlerde Bekletilmeyle Kastedilen

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ: {وَنُقِرُّ فِي الأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى} قَالَ: هَذَا مَا كَانَ مِنْ وَلَدٍ يُولَدُ تَامًّا لَيْسَ بِسَقْطٍ.

1459- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Bundan maksat düşük olarak doğanlar değil, tam doğanlardır."[311]

Hac 6:

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَى وَأَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾

"Bu böyle. Çünkü Allah, hakkın ta kendisidir. Şüphesiz O, ölüleri diriltir ve O, her şeye hakkıyla kadirdir." (6)

Hac 7:

وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٧﴾

"Çünkü kıyamet muhakkak gelecektir. Onda hiçbir şüphe yoktur ve şüphesiz Allah, kabirlerdeki kimseleri diriltecektir." (7)

Hac 8:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٨﴾

"İnsanlardan bazısı, bir bilgisi, bir rehberi ve (vahye dayanan) aydınlatıcı bir kitabı olmadığı halde Allah hakkında tartışmaya kalkar," (8)

Hac 9:

ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ
وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٩﴾

"Sırf Allah yolundan saptırmak için yanını eğip bükerek (kibir ve azamet içinde). Onun için dünyada bir rezillik vardır; kıyamet gününde ise ona yakıcı azabı tattıracağız." (9)

311 Suyûtî, 4/345.

1. ﴿ثَانِيَ عِطْفِهِ﴾ "sâniye ıtfihî" İfadesi

أَخْرَجَهُ الشَّوْكَانِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: إِنَّهُ الْمُعْرِضُ

1460- Şevkânî Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Yüz çeviren kimse, anlamındadır."[312]

Hac 10:

ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾

"İşte bu, önceden yapıp ettiklerin yüzündendir (denilir). Elbette Allah kullarına haksızlık edici değildir." (10)

Hac 11:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١١﴾

"İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'a kıyıdan kenardan kulluk eder. Eğer kendisine bir hayır dokunursa, gönlü onunla hoş olur. Şâyet başına bir kötülük gelirse, gerisingeri (küfre) dönüverir. O dünyayı da kaybetmiştir, ahireti de. İşte bu apaçık ziyanın ta kendisidir." (11)

Hac 12:

يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٢﴾

"O, Allah'ı bırakır da kendine ne zarar ne de fayda veren şeylere tapar. Bu da derin sapıklığın ta kendisidir." (12)

312 Suyûtî, 4/347.

1. Allah'ın Dışında Tapındıkları

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ {يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُ} إِنْ عَصَاهُ فِي الدُّنْيَا {وَمَا لَا يَنْفَعُهُ} إِنْ أَطَاعَهُ وَهُوَ الصَّنَمُ {يَدْعُو لِمَنْ ضَرُّهُ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ} يَقُولُ: ضَرُّهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ أَجْلِ عِبَادَتِهِ إِيَّاهُ فِي الدُّنْيَا {لَبِئْسَ الْمَوْلَى} يَقُولُ: الصَّنَمُ

1461- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Dünyada isyan etse zarar veremeyen, itaat etse fayda veremeyen putlar kastedilmiştir.

Hac 13:

يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهٗۤ اَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهٖ ؕ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيْرُ ﴿١٣﴾

"Zararı faydasından daha yakın olana tapıp yalvarıyor. O (taptığı) ne kötü yardımcı ne fena yoldaştır!" (13)

[1. Zararının Faydasından Yakın Olmasının Anlamı]

1462- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Bütün bunlar dünyada ona ibadet ettiği içindir."

[2. Yardımcı ile Kastedilen]

1463- Âyetin, ﴿لَبِئْسَ الْمَوْلٰى﴾ ***"o ne kötü yardımcı"*** kesitinden maksadın "put" olduğunu söylemiştir.[313]

Hac 14:

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾

"Muhakkak ki Allah, iman edip sâlih ameller işleyenleri içinden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Şüphesiz Allah, dilediğini yapar." (14)

313 Suyûtî, 4/347.

Hac 15:

مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾

"Her kim ona (Muhammed'e) Allah'ın dünyada ve ahirette asla yardım etmeyeceğini zannediyorsa hemen tavana bir ip çeksin, sonra kendini assın da bir baksın; başvurduğu (bu yöntem), öfkelendiği şeyi (Allah'ın Muhammed'e yardımını) giderecek mi?" (15)

1. Öfkelendiği Şeyle Kastedilen

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: يَعْنِي مِن شَأْنِ مُحَمَّدٍ

1464- İbn Kesîr Süddî'den şöyle dediğini nakletmiştir: "Hz. Muhammed (s.a.v.) ile ilgili öfkesinden bahsedilmektedir."[314]

Hac 16:

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾

"Böylece biz Kur'ân'ı apaçık âyetler halinde indirdik. Şüphesiz Allah, dilediğini doğru yola iletir." (16)

Hac 17:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾

"Şüphesiz, iman edenler, Yahudiler, Sâbiîler, Hıristiyanlar, Mecûsiler ve Allah'a ortak koşanlar var ya; Allah, kıyamet günü onların aralarında mutlaka hüküm verecektir. Çünkü Allah, her şeye şahittir." (17)

314 İbn Kesîr, 3/210; Âlûsî, 5/415.

Hac 18:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿١٨﴾

"Görmedin mi ki şüphesiz, göklerde ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde etmektedir. Birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah, kimi alçaltırsa ona saygınlık kazandıracak hiçbir kimse yoktur. Şüphesiz Allah, dilediğini yapar." (18)

Hac 19:

هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾

"İşte iki hasım taraf ki, Rableri hakkında tartışmaya girmişlerdir. Bunlardan inkâr edenler için ateşten giysiler biçilmiştir. Başlarının üstünden de kaynar su dökülür." (19)

Hac 20:

يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾

"Bununla, karınlarının içindeki (organlar) ve derileri eritilecektir!" (20)

1. Karınlarının ve Derilerinin Eritilmesi

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: يَأْتِيهِ المَلَكُ يَحْمِلُ الإِنَاءَ بِكَلْتَيْنِ مِنْ حَرَارَتِهِ، فَإِذَا أَدْنَاهُ مِنْ وَجْهِهِ يَكْرَهُهُ فَيَرْفَعُ مُقْمَعَهُ مَعَهُ فَيُضْرَبُ بِهَا رَأْسَهُ فَيُفْرَغُ دِمَاغُهُ، ثُمَّ يُفْرَغُ الإِنَاءُ مِنْ دِمَاغِهِ فَيَصِلُ إِلَى جَوْفِهِ مِنْ دِمَاغِهِ

1465- Süddî bu âyetin tefsiri ile ilgili şunları söylemiştir: "Yanına sıcak bir kabı maşa ile taşıyan bir melek gelir. Melek ona ön taraftan yaklaştığında kabın sıcaklığından dolayı rahatsız olur. Sonra melek bir topuzla onun kafasına vurur ve adamın beyni dağılır. Sonra o kaptaki sıcak madeni kafasının içine döker. O sıcak maden beyninden akarak karın bölgesine gider."[315]

Hac 21:

وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾

"Onlar için bir de demirden topuzlar vardır." (21)

Hac 22:

كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾

"Her ne zaman cehennemden, o ızdıraptan çıkmak isteseler, oraya geri döndürülürler ve onlara, 'Tadın yangın azabını' denilir." (22)

Hac 23:

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾

"Şüphesiz Allah, iman edip sâlih ameller işleyenleri içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacak, orada altından bileziklerle, incilerle süsleneceklerdir. Oradaki giysileri ise ipektir." (23)

Hac 24:

وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

"Onlar hem sözün hoş olanına ulaştırılmışlar hem de övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna iletilmişlerdir." (24)

315 Suyûtî, 4/349.

1. Sözün Hoş Olanıyla Kastedilen

أَخْرَجَ الْآلُوسِي عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى { الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ}: هُوَ الْقُرْآنُ

1466- Âlûsî Süddî'den, âyetin ﴿الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ﴾ ***"sözün hoş olanı"*** kesitini: "Kur'ân" olarak tefsir ettiğini nakletti.[316]

Hac 25:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾

"İnkâr edenler ile Allah'ın yolundan ve içinde, yerli, misafir bütün insanları eşit kıldığımız Mescid-i Harâm'dan alıkoyanlar (azabı hak etmişlerdir.) Kim de orada zulmederek haktan sapmak isterse, biz ona elem dolu bir azaptan tattıracağız." (25)

Hac 26:

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾

"Hani biz İbrâhim'e, Kâbe'nin yerini, 'Bana hiçbir şeyi ortak koşma; evimi, tavaf edenler, namaz kılanlar, rükû ve secde edenler için temizle' diye belirlemiştik." (26)

Hac 27:

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾

"İnsanlar arasında haccı ilan et ki gerek yaya olarak gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler." (27)

316 Âlûsî, 5/423.

1. ﴿عَمِيقٍ﴾ "amîk" İfadesi

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى {عَمِيقٍ} قَالَ: بَعِيدٍ

1467- İbn Kesîr Süddî'den, âyette geçen ﴿عَمِيقٍ﴾ ***"amîk"*** ifadesini "uzak" şeklinde tefsir ettiğini nakletti.[317]

Hac 28:

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ
مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾

"Gelsinler ki, kendilerine ait birtakım menfaatlere şahit olsunlar ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği (kurbanlık) hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah'ın adını ansınlar. Artık onlardan siz de yiyin, yoksula fakire de yedirin." (28)

1. Âyetteki Bilinen Günlerle Kastedilen

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: الْأَيَّامُ الْمَعْلُومَاتُ أَيْ: الْمَعْدُوداتُ فالْأَيَّامُ الْمَعْلُومَاتُ يَوْمُ النَّحْرِ وَيَومَانِ بَعْدَهُ وَالأَيَّامُ الْمَعْدُوداتُ ثَلاثَةُ أَيَّا الْعِيدِ بَعْدَ يَوْمِ النَّحْرِ

1468- İbn Kesîr Süddî'den şöyle dediğini nakletti: "Burada bilinen günlerle sayılı günler kastedilmiştir. Zira normalde bilinen günler kurban günü ve ondan sonraki iki gündür. Sayılı günler ise kurban gününün ardından gelen üç gündür."[318]

Hac 29:

ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾

"Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atik'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler." (29)

317 İbn Kesîr, 3/216.
318 İbn Kesîr, 3/216.

Hac 30:

ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾

"Durum böyle. Her kim, Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse, bu, Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır. (Haram olduğu) size okunanların dışında kalan hayvanlar size helâl kılındı. O halde, pislikten, putlardan sakının; yalan sözden sakının." (30)

Hac 31:

حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾

"Kendisine ortak koşmaksızın Allah'ın hanifleri (O'nun birliğini tanıyan mü'minler olun). Kim Allah'a ortak koşarsa sanki o, gökten düşüp parçalanmış da kendisini kuşlar kapmış yahut rüzgâr onu uzak bir yere sürüklemiş (bir nesne) gibidir." (31)

Hac 32:

ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾

"Durum öyledir. Her kim Allah'ın hükümlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu, kalplerin takvâsındandır." (32)

Hac 33:

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾

"Onlarda (kurbanlık hayvanlarda veya hac fiillerinde) sizin için belli bir süreye kadar birtakım yararlar vardır. Sonra bunların varacakları (biteceği) yer, Eski Ev'e (Kâbe'ye) kadardır." (33)

Hac 34:

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾

"Biz, her ümmete ('Kurban kesmeye' uygun hayvan cinsinden kendilerine rızık olarak verdiklerimiz üzerine Allah'ın adını ansınlar diye) kurban kesmeyi gerekli kıldık. İmdi, ilâhınız, bir tek İlâh'tır. Öyle ise, O'na teslim olun. (Ey Muhammed!) O ihlâslı ve mütevazı insanları müjdele!" (34)

1. ﴿الْمُخْبِتِينَ﴾ "el-muhbitîne" İfadesi

وَأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: {وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ} قَالَ: الْوَجِلِينَ

1469- İbn Kesîr Süddî'den, âyette geçen ﴿الْمُخْبِتِينَ﴾ ***"el-muhbitîne"*** ifadesini: "Allah'tan korkanlar" şeklinde tefsir ettiğini nakletti.[319]

Hac 35:

الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾

"Onlar öyle kimseler ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer; başlarına gelene sabrederler, namaz kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah için) harcarlar." (35)

Hac 36:

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾

319 İbn Kesîr, 3/216; Suyûtî, 4/360.

"Biz, büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın (dininin) işaretlerinden (kurban) kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Şu halde onlar, ayakları üzerine dururken üzerlerine Allah'ın ismini anınız (ve kurban ediniz). Yan üstü yere düştüklerinde ise, artık (canı çıktığında) onlardan hem kendiniz yeyin, hem de ihtiyacını gizleyen-gizlemeyen fakirlere yedirin. İşte bu hayvanları biz, şükredesiniz diye sizin istifadenize verdik." (36)

Hac 37:

لَنْ يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ كَذَلِكَ
سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾

"Onların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır; fakat O'na sadece sizin takvânız ulaşır. Sizi hidayete erdirdiğinden dolayı Allah'ı büyük tanıyasınız diye O, bu hayvanları böylece sizin istifadenize verdi. (Ey Muhammed!) Güzel davrananları müjdele! " (37)

Hac 38:

إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾

"Allah, iman edenleri korur. Şu da muhakkak ki Allah, hain ve nankör olan herkesi sevgisinden mahrum eder." (38)

Hac 39:

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

"Kendileriyle savaşılanlara (mü'minlere), zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş konusunda) izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadirdir." (39)

Hac 40:

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ
النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا
اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾

"Onlar, başka değil, sırf 'Rabbimiz Allah'tır' dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılır giderdi. Allah, kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, galiptir." (40)

Hac 41:

الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا
بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾

"Onlar (o mü'minler) ki, eğer kendilerine yeryüzünde iktidar verirsek namazı kılar, zekâtı verirler, iyiliği emreder ve kötülükten nehyederler. İşlerin sonu Allah'a varır." (41)

Hac 42-44:

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾
وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسَى
فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾

"(Rasûlüm!) Eğer onlar (inkârcılar) seni yalanlıyorlarsa, (şunu bil ki) onlardan önce Nûh'un kavmi, Âd, Semûd, İbrâhim'in kavmi, Lût'un kavmi ve Medyen halkı da (peygamberlerini) yalanladılar. Mûsâ da yalanlanmıştı. İşte ben o kâfirlere süre tanıdım, sonra onları yakaladım. Nasıl oldu benim onları reddim (cezalandırmam)!" (42-44)

Hac 45:

فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى
عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ ﴿٤٥﴾

"Nitekim, birçok memleket vardı ki o memleket (halkı) zulmetmekte iken, biz onları helâk ettik. Şimdi o ülkelerde duvarlar, (çökmüş) tavanların üzerine yıkılmıştır. Nice kullanılmaz hale gelmiş kuyular ve (ıssız kalmış) ulu saraylar vardır." (45)

Hac 46:

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا
فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

"(Seni yalanlayanlar) hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalardı elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki gözler kör olmaz; lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur." (46)

Hac 47:

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا
عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾

"(Rasûlüm!) Onlar senden azabın çabuk gelmesini istiyorlar. Allah vaadinden asla dönmez. Muhakkak ki, Rabbinin nezdinde bir gün sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir." (47)

Hac 48:

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾

"Nice ülkeler var ki, zulmedip dururlarken onlara mühlet verdim. Sonunda onları yakaladım. Dönüş yalnız banadır." (48)

Hac 49:

قُلْ يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٤٩﴾

"De ki: Ey insanlar! Ben ancak sizin için apaçık bir uyarıcıyım." (49)

Hac 50:

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾

"İman edip sâlih ameller işleyen kimseler için mağfiret ve bol rızık vardır." (50)

Hac 51:

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾

"Âyetlerimiz hakkında (onları tesirsiz kılmak için) birbirlerini geri bırakırcasına yarışanlara gelince, işte bunlar, cehennemliklerdir." (51)

Hac 52:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ
فَيَنْسَخُ اللهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللهُ آيَاتِهِ وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾

"(Ey Muhammed!) Biz, senden önce hiçbir rasûl ve nebî göndermedik ki o bir temennide bulunduğunda, şeytan onun dileğine ille de (beşerî arzular) katmaya kalkışmasın. Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah, kendi âyetlerini (lafız ve mâna bakımından) sağlam olarak yerleştirir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." (52)

1. Nüzûl Sebebi

عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَسْجِدِ لِيُصَلِّيَ فَبَيْنَمَا هُوَ يَقْرَأُ إِذْ قَالَ: {أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى} فَأَلْقَى الشَّيْطَانُ عَلَى لِسَانِهِ

فَقَالَ: تِلْكَ الْغَرَانِقَةُ الْعُلَى وَإِنَّ شَفَاعَتَهُنَّ تُرْتَجَى حَتَّى إِذَا بَلَغَ آخِرَ السُّورَةِ سَجَدَ وَسَجَدَ أَصْحَابُهُ وَسَجَدَ الْمُشْرِكُونَ لِذِكْرِهِمْ آلِهَتَهُمْ فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ حُمِلَوْهُ فَاشْتَدُّوا بِهِ بَيْنَ قُطْرِيَّ مَكَّةَ يَقُولُونَ: نَبِيُّ بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ حَتَّى إِذَا جَاءَهُ جِبْرِيلُ عَرَضَ عَلَيْهِ فَقَرَأَ ذَيْنَكَ الْحَرْفَيْنِ فَقَالَ جِبْرِيلُ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ أَكُونَ أَقْرَأْتُكَ هَذَا فَاشْتَدَّ عَلَيْهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ يَطْيِبُ نَفْسَهُ {وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ}

1470- İbn Ebî Hâtim Süddî'nin şöyle dediğini nakletti: "Allah Rasûlü, Kâbe'ye namaz kılmak için gitti. Namazda Necm sûresini okurken şu âyete geldi, ﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى﴾ ***'Lât ve Uzzâ'ya ve diğer üçüncüsü Menât'a ne dersiniz?'***[320] Şeytan burada müdahalede bulunup Peygamber'in ağzından, yanlışlıkla, şu sözü çıkarttı: (تِلْكَ الْغَرَانِقَةُ الْعُلَى وَإِنَّ شَفَاعَتَهُنَّ تُرْتَجَى) *'Bunlar yüce kuğulardır ve şefaatleri umulur.'* Allah Rasûlü sûrenin sonuna gidince secde âyeti nedeni ile secdeye kapandı. Onunla birlikte sahabe de secdeye gitti. İlâhlarından övgü ile bahsedildiği için müşrikler de secdeye kapandılar! Allah Rasûlü başını kaldırınca onu taşıyarak Mekke'nin sokaklarında gezdirip şöyle dediler:

'Bu, Menâfoğullarından bir peygamberdir.' Sonra Cebrâil gelip âyetleri ona gösterince fazlalığı gördü. Cebrâil ona,

'Böyle bir şeyi sana okutmaktan Allah'a sığınırım!' Allah Rasûlü meseleyi anladı ve bu durum onu epeyce sıktı. Sonra Allah teselli vermek için bu (yukarıdaki) âyeti indirdi."[321]

---

320 Necm 53/19.

321 Suyûtî, 4/347.

Suyûtî, 4/368; Âlûsî, 5/452. Garanik kıssası mürsel olarak Muhammed b. Kâ'b el-Kurazî, Muhammed b. Kays, İbn Şihâb ez-Zührî, Urve b. Zübeyr, Ebû Âliyye, Saîd b. Cübeyr tarafından rivâyet edilmiştir. Aynı şekilde bu rivâyet İbn Abbas'tan muttasıl olarak da gelmiştir. Bkz. Taberî, 17/131, İbn Kesîr, 3/229, Beyhâkî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, 2/285-287; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, 7/115; Kâdı İyâz, *eş-Şifâ*, 2/116. Bu isnadlar, üzerinde konuşma gerektiren şeylerdendir. İbn Kesîr bu hususta şunları söylemiştir: "Bu rivâyetlerle ilgili sahih bir sened görmedim." Sorun sadece sened yönünden değil metin yönünden de sorunlu. En başta peygamberlerin masumiyetine ters düşmektedir. Sonra aynı siyakta geçtiği âyetlerle çelişmektedir. Ayrıca Allah Rasûlü'nün (mücadele etmek için) gönderildiği tevhid anlayışı ile çatışmaktadır. (Kitabın başlarında daha önce Süddî'nin peygamberler hakkında naklettiği İsrâiliyat haberlerine bakarsan benzerlik olduğunu görürsün) bu konuda Buhârî'den gelen sahih rivâyet şudur: "Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi: 'İçinde ilk

Hac 53:

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ
قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾

"(Allah, şeytanın böyle yapmasına müsaade eder ki) kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaşanlar için, şeytanın kattığı şeyi bir deneme (vesilesi) yapsın. Zalimler, gerçekten (haktan) oldukça uzak bir ayrılık içindedirler." (53)

Hac 54:

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ
قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾

"Bir de, kendilerine ilim verilenler, onun (Kur'ân'ın) hakikaten Rabbin tarafından gelmiş bir gerçek olduğunu bilsinler de ona inansınlar, bu sayede kalpleri huzur ve tatmine kavuşsun. Şüphesiz ki Allah, iman edenleri, kesinlikle dosdoğru bir yola yöneltir." (54)

Hac 55:

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ
بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾

"İnkâr edenler, kendilerine o saat ansızın gelinceye yahut da (kendileri için hayır yönünden) kısır bir günün azabı gelinceye kadar onun (Kur'ân) hakkında hep şüphe içindedirler." (55)

---

kez secde âyeti inen sûre Necm sûresidir. Allah Rasûlü bu sûreyi okuduktan sonra secde etti. Sonra yanında bulunan sahabe de secde etti. Sahabenin arasında oturan bir kişi secde etmedi. Secde yerine önünden bir avuç toprak alıp onun üzerine secde etti. Daha sonra bu adamın kâfir olarak öldüğünü gördüm.' Bahsi geçen kişi Ümeyye b. Halef idi."

Hac 56:

الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٥٦﴾

"O gün, mülk Allah'ındır. İnsanlar arasında hüküm verir. (Bu hüküm gereği) iman edip iyi davranışlarda bulunanlar Naîm Cennetlerinin içindedirler." (56)

Hac 57:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٥٧﴾

"İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar için alçaltıcı bir azap vardır." (57)

Hac 58:

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ
اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾

"Allah yolunda hicret edip sonra öldürülen yahut ölenleri hiç şüphesiz Allah güzel bir rızıkla rızıklandıracaktır. Şüphesiz Allah, evet O, rızık verenlerin en hayırlısıdır." (58)

Hac 59:

لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾

"Allah onları, herhalde memnun kalacakları bir girilecek yere sokacaktır. Allah, kesinlikle tam bir bilgi sahibidir, Halîm'dir." (59)

Hac 60:

ذَٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ
لَيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾

"İşte böyle. Her kim, kendisine verilen eziyetin dengi ile karşılık verir de, bundan sonra kendisine yine bir tecavüz ve zulüm vaki olursa, emin olmalıdır ki, Allah ona mutlaka yardım edecektir. Hakikaten Allah çok bağışlayıcı ve mağfiret edicidir." (60)

Hac 61:

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾

"Böylece (Allah, haksızlığa uğrayana yardım edecektir ve buna kadirdir). Çünkü Allah, geceyi gündüze katar, gündüzü geceye katar. Şu da muhakkak ki Allah, hakkıyla işiten ve görendir." (61)

Hac 62:

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ
الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾

"Böyledir. Çünkü Allah, hakkın ta kendisidir. O'nun dışındaki taptıkları ise bâtılın ta kendisidir. Gerçek şu ki Allah, evet O, uludur, büyüktür." (62)

Hac 63-64:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ
﴿٦٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

"Görmedin mi, Allah gökten yağmur indirdi de bu sayede yeryüzü yeşeriyor. Gerçekten Allah çok lütufkârdır, (her şeyden) haberdardır.

Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Hakikaten Allah, yalnız O zengindir, övgüye değerdir." (63-64)

Hac 65:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٦٥﴾

"Görmedin mi, Allah, yerdeki eşyayı ve emri uyarınca denizde yüzen gemileri sizin hizmetinize verdi. Göğü de, kendi izni olmadıkça yer üzerine düşmekten korur. Çünkü Allah, insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir." (65)

Hac 66:

وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾

"O, (önce) size hayat veren, sonra sizi öldürecek, sonra yine diriltecek olandır. Gerçekten insan, çok nankördür." (66)

Hac 67:

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَى هُدًى مُسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾

"Biz, her ümmete, uygulamakta oldukları bir ibadet tarzı gösterdik. Öyle ise onlar (Ehl-i Kitap) bu işte seninle çekişmesinler. Sen, Rabbine davet et. Zira sen, hakikaten dosdoğru bir yoldasın." (67)

Hac 68:

وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾

"Eğer seninle münakaşa ve mücâdeleye girişirlerse, 'Allah yaptığınızı çok iyi bilmektedir' de." (68)

Hac 69:

اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾

"Allah kıyamet gününde, ihtilâf etmekte olduğunuz konulara dair aranızda hüküm verecektir." (69)

Hac 70:

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ
فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾

"Bilmez misin ki, Allah, yerde ve gökte ne varsa bilir? Bu, bir Kitap'ta (Levh-i Mahfuz'da) mevcuttur. Bu (eşya ve olayların bilgisine sahip olmak), Allah için çok kolaydır." (70)

Hac 71:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ
لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٧١﴾

"Onlar, Allah'ı bırakıp, Allah'ın kendisine hiçbir delil indirmediği, kendilerinin dahi hakkında bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar. Zalimlerin hiç yardımcısı yoktur." (71)

Hac 72:

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ
يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ
ذَلِكُمُ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

"Âyetlerimiz açık açık kendilerine okunduğunda, kâfirlerin suratlarında hoşnutsuzluk sezersin. Onlar, kendilerine âyetlerimizi okuyanların neredeyse üzerlerine saldırırlar. De ki: 'Size bundan (bu öfke ve

huzursuzluğunuzdan) daha kötüsünü bildireyim mi? Cehennem! Allah, onu kâfirlere (ceza olarak) bildirdi. O, ne kötü sondur!'" (72)

Hac 73:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾

"Ey insanlar! Size bir örnek verildi. Şimdi ona iyi kulak verin. Sizin Allah'tan başka taptıklarınızın hepsi bir araya gelseler bile bir sinek dahi yaratamazlar. Eğer sinek onlardan bir şey kapsa, bunu ondan kurtaramazlar. İsteyen de âciz, istenen de." (73)

1. Sineği Yaratamaz Olanlar Kimlerdir?

عَنِ السُّدِّيِّ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فِي قَوْلِهِ: {لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا} يَعْنِي الصَّنَمَ لَا يَخْلُقُ ذُبَابًا، {وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا} يَقُولُ: يُجْعَلُ لِلْأَصْنَامِ طَعَامٌ، فَيَقَعُ عَلَيْهِ الذُّبَابُ، فَيَأْكُلُ مِنْهُ فَلَا يَسْتَطِيعُ إِنْ يَسْتَنْقِذَهُ مِنْهُ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى النَّاسِ وَإِلَى الْأَصْنَامِ {ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ} الَّذِي يَطْلُبُ إِلَى هَذَا الصَّنَمِ الَّذِي لَا يَخْلُقُ ذُبَابًا، وَلَا يَسْتَطِيعُ إِنْ يَسْتَنْقِذَ مَا سَلَبَ مِنْهُ وَضَعُفَ {الْمَطْلُوبُ} إِلَيْهِ الَّذِي لَا يَخْلُقُ ذُبَابًا وَلَا يَسْتَنْقِذَ مَا سَلَبَ مِنْهُ

1471- İbn Kesîr Süddî'den, âyetin ﴿لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا﴾ ***"bir sineği yaratamazlar"*** kesitini: "Putlar, sinek yaratamaz" şeklinde tefsir ettiğini nakletti.

2. Sineğin Aldığına Karışamamaları

Ayrıca Süddî âyetin, ﴿وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا﴾ ***"sinek onlardan bir şeyi alsa"*** kesiti ile ilgili şunları söylemiştir:

"Müşrikler putlarına yemek yapıp onların yanına bırakırdı. Sinekler gelip o yemekten yerlerdi. Ancak kâfirler sineğin yediği o yemeği geri alamıyordu. Sonra âyet insanlara ve putlara hitap ederek, ﴿ضَعُفَ الطَّالِبُ

﴿وَالْمَطْلُوبُ﴾ ***"talep eden de edilen de zayıf kaldı"*** dedi. Yani bir sinek dahi yaratamayan, onların (yani sineklerin) çaldığı yemeği geri almaktan âciz olan putlardan bir şey isteyenler de bizzat putların kendisi de âciz ve çaresizlerdir."[322]

Hac 74:

مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾

"Onlar, (Bu âciz putları Allah'a ortak koşmak suretiyle) Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. Hiç şüphesiz Allah, çok kuvvetlidir, çok üstündür." (74)

Hac 75:

اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾

"Allah meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da. Şüphesiz Allah işitendir, görendir." (75)

Hac 76:

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٧٦﴾

"Onların önlerindekini de arkalarındakini de (yaptıklarını da yapacaklarını da) bilir. Bütün işler Allah'a döndürülür." (76)

Hac 77:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ
وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٧٧﴾

"Ey iman edenler! Rükû edin; secdeye kapanın; Rabbinize ibadet edin; hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz." (77)

322 İbn Kesîr, 3/235; Âlûsî, 5/471.

Hac 78:

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

"Allah uğrunda, hakkını vererek cihad edin. O, sizi seçti; din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yüklemedi; babanız İbrâhim'in dininde (de böyleydi). Peygamber'in size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için, O, gerek daha önce (gelmiş kitaplarda), gerekse bunda (Kur'ân'da) size 'Müslümanlar' adını verdi. Öyle ise namazı kılın; zekâtı verin ve Allah'a sımsıkı sarılın. O, sizin mevlânızdır. Ne güzel mevlâdır, ne güzel yardımcıdır!" (78)

23. MÜ'MİNÛN SÛRESİ

Mü'minûn 1:

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

"Mü'minler, gerçekten kurtuluşa ermişlerdir." (1)

Mü'minûn 2:

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾

"Onlar ki, namazlarında derin saygı içindedirler." (2)

Mü'minûn 3:

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾

"Onlar ki, faydasız işlerden ve boş sözlerden yüz çevirirler." (3)

Mü'minûn 4:

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ﴿٤﴾

"Onlar ki, zekâtı öderler." (4)

Mü'minûn 5:

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾

"Onlar ki, ırzlarını korurlar." (5)

Mü'minûn 6:

إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾

"Ancak eşleri ve ellerinin altında bulunan cariyeleri bunun dışındadır. Onlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar." (6)

1. Erkeğe Helal Olan Kadınlar

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِيِّ فِي قَوْلِهِ {إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ} يَعْنِي إِلَّا مِنْ امْرَأَتِهِ {أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ} قَالَ: أُمَّتُهُ

1472- İbn Ebî Hâtim Süddî'den, âyette geçen ﴿أَزْوَاجِهِم﴾ ***"ezvâcihim"*** ifadesini: "karısı", ﴿مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ﴾ ***"ellerinin sahip oldukları"*** ifadesini ise "cariyesi" şeklinde tefsir ettiğini nakletti.[323]

Mü'minûn 7:

فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٧﴾

"Kim bunun ötesine geçmek isterse, işte onlar haddi aşanlardır." (7)

Mü'minûn 8:

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٨﴾

"Yine onlar ki, emanetlerine ve verdikleri sözlere riâyet ederler." (8)

323 Suyûtî, 5/5.

Mü'minûn 9:

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾

"Onlar ki, namazlarını kılmaya devam ederler." (9)

Mü'minûn 10-11:

أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾

"İşte bunlar vâris olanların ta kendileridir. Onlar Firdevs Cennetlerine vâris olurlar. Orada ebedî kalacaklardır." (10-11)

Mü'minûn 12:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾

"Andolsun, biz insanı, çamurdan (süzülmüş) bir özden yarattık." (12)

Mü'minûn 13:

ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿١٣﴾

"Sonra onu az bir su (meni) halinde sağlam bir karargâha (ana rahmine) yerleştirdik." (13)

Mü'minûn 14:

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾

"Sonra bu az suyu alaka haline getirdik. Alakayı da mudga yaptık. Bu mudgayı da kemiklere dönüştürdük ve bu kemiklere de et giydirdik. Nihayet onu bambaşka bir yaratık olarak ortaya çıkardık. Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir!" (14)

1. Bambaşka Bir Yaratmayla Kastedilen

حَدَّثَنَا مُوسَى، قَالَ: ثنا عَمْرٌو، قَالَ: ثنا أَسْبَاطٌ،[عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: نَفَخْنَا فِيهِ الرُّوحُ

1473- Amr b. Hammâd → Esbât kanalıyla Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Sonra ona ruh üfledik, anlamındadır."[324]

Mü'minûn 15-16:

ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾

"Sonra (ey insanlar) siz bunun ardından muhakkak öleceksiniz. Sonra yine muhakkak siz, kıyamet gününde (tekrar) diriltileceksiniz." (15-16)

Mü'minûn 17:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾

"Andolsun, biz sizin üzerinizde yedi yol yarattık. Biz yarattıklarımızdan habersiz değiliz." (17)

Mü'minûn 18:

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ ﴿١٨﴾

"Biz, gökten belli bir ölçüde su indirdik de (faydalanmanız için) onu yeryüzünde tuttuk. Bizim onu tamamen gidermeye de muhakkak gücümüz yeter." (18)

Mü'minûn 19:

فَأَنْشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٩﴾

"Onunla sizin için hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik. Bu bağ ve bahçelerde sizin için pek çok meyveler vardır ve siz onlardan yiyorsunuz." (19)

---

324 İbn Kesîr, 3/241.

1. Cennetlerle Kastedilen

[حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ الأَوْدِيُّ فِيمَا كَتَبَ إِلَيَّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ جَنَّاتٍ قَالَ: الْبَسَاتِينُ

1474- İbn Ebî Hâtim Süddî'den, âyette geçen ﴿جَنَّاتٍ﴾ ***"cennetler"*** ifadesini: "bahçeler" şeklinde tefsir ettiğini nakletti.[325]

Mü'minûn 20:

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْآكِلِينَ ﴿٢٠﴾

"Yine o su ile Sîna Dağı'nda biten bir ağaç (zeytin ağacı) yarattık ki hem yağ hem de yiyenlere katık verir." (20)

1. Hangi Ağaçtan Bahsedilmektedir?

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ {وَشَجَرَةً} قَالَ: هِيَ شَجَرَة الزَّيْتُونُ تَنْبُتُ بالزَيْتِ فَهُوَ دَهْنٌ يَدْهَنُ بِهِ وَهُوَ صَبْغٌ للآكِلِينَ يَأْكُلُهُ النَّاس

1475- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Bu, zeytin ağacıdır. Zeytinyağı verir. Bununla hem yağ hem de katık elde edilir."[326]

Mü'minûn 21-22:

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

"Hayvanlarda sizin için elbette bir ibret vardır. Onların içlerindeki sütten size içiririz. Onlarda sizin için daha birçok faydalar da vardır ve onlardan yersiniz de. Onların üzerinde ve gemilerde taşınırsınız." (21-22)

325 Suyûtî, 5/8.
326 Suyûtî, 5/8.

Mü'minûn 23:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ
مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾

"Andolsun biz, Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik de, 'Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Allah'a karşı gelmekten hâlâ sakınmaz mısınız?' dedi." (23)

Mü'minûn 24:

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ
عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾

"Bunun üzerine kendi kavminden inkâr eden ileri gelenler şöyle dediler: 'Bu ancak sizin gibi bir beşerdir, size üstünlük taslamak istiyor. Eğer Allah dileseydi, bir melek gönderirdi. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey duymadık.'" (24)

Mü'minûn 25:

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِهِ حَتَّى حِينٍ ﴿٢٥﴾

"Bu, ancak cinnet getirmiş bir adamdır. Öyle ise bir müddet onu gözetleyiniz." (25)

Mü'minûn 26:

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾

"(Nûh), 'Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!' dedi." (26)

Mü'minûn 27:

فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ
فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ
مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾

"Bunun üzerine Nûh'a, 'Bizim gözetimimiz altında ve vahyimize göre o gemiyi yap' diye vahyettik. Bizim emrimiz gelip de tandır kaynamaya başlayınca, (sular coşup taştığında Nûh'a) dedik ki: 'Her cins canlıdan (erkekli dişili) birer çift, bir de kendileri aleyhinde daha önce hüküm verilmiş olanlardan başka aileni gemiye al ve zulmeden kimseler hakkında bana hiç yalvarma! Şüphesiz onlar suda boğulacaklardır.'" (27)

Mü'minûn 28:

فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ
لِلَّهِ الَّذِي نَجَّانَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾

"Sen ve beraberindeki kimseler gemiye bindiğiniz zaman: 'Bizi zalim kavmin elinden kurtaran Allah'a hamd olsun' de." (28)

Mü'minûn 29:

وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾

"Yine de ki: 'Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere kondur. Sen, konuk edenlerin en hayırlısısın.'" (29)

Mü'minûn 30:

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾

"Şüphesiz bu olayda ibretler vardır. Biz gerçekten (kullarımızı) imtihan ederiz." (30)

Mü'minûn 31:

ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٣١﴾

"Sonra onların (Nûh kavminin) ardından başka bir nesil yarattık." (31)

Mü'minûn 32:

فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾

"Onlara, kendilerinden, 'Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur, hâlâ O'na karşı gelmekten sakınmaz mısınız?' diye öğüt veren bir peygamber gönderdik." (32)

Mü'minûn 33:

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْآخِرَةِ وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾

"O peygamberin kavminden, Allah'ı inkâr eden, ahireti yalanlayan ve bizim dünya hayatında kendilerine bol bol nimet verdiğimiz ileri gelenler şöyle dediler: 'O da ancak sizin gibi bir insandır. Sizin yediğiniz şeylerden yiyor, içtiğiniz şeylerden içiyor.'" (33)

Mü'minûn 34:

وَلَئِنْ أَطَعْتُمْ بَشَرًا مِثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾

"Andolsun, kendiniz gibi bir beşere itaat ederseniz mutlaka ziyana uğrarsınız." (34)

Mü'minûn 35:

أَيَعِدُكُمْ أَنَّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾

"O, öldüğünüz, toprak ve kemik haline geldiğiniz zaman sizin tekrar mutlaka (diriltilip) çıkarılacağınızı mı vadediyor?" (35)

Mü'minûn 36:

هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾

"Hâlbuki bu size vadolunan şey ne kadar da uzak!" (36)

Mü'minûn 37:

إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾

"Hayat, bu dünya hayatından ibarettir. Ölürüz ve yaşarız. Biz tekrar diriltilecek değiliz." (37)

Mü'minûn 38:

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾

"Bu, Allah'a karşı yalan uyduran bir kimseden başkası değildir. Biz ona inanmayız." (38)

Mü'minûn 39:

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾

"O peygamber, 'Ey Rabbim! Yalanlamalarına karşı bana yardım et!' dedi." (39)

Mü'minûn 40:

قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ ﴿٤٠﴾

"Allah, 'Yakın zamanda mutlaka pişman olacaklardır!' dedi." (40)

Mü'minûn 41:

فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

"Derken onları o korkunç ses, kaçınılmaz olarak kıskıvrak yakalayıverdi de kendilerini çer çöp yığını haline getirdik. Zalimler topluluğu Allah'ın rahmetinden uzak olsun!" (41)

Mü'minûn 42:

ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ ﴿٤٢﴾

"Sonra bunların arkalarından başka nesiller yarattık." (42)

Mü'minûn 43:

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٤٣﴾

"Hiçbir ümmet, kendi ecelinin önüne geçemez, onu geciktiremez de." (43)

Mü'minûn 44:

ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَى كُلَّ مَا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾

"Sonra arka arkaya peygamberlerimizi gönderdik. Her ümmete kendi peygamberi geldikçe, onu yalanladılar. Biz de onları birbiri ardından helâk ettik ve onları ibret hikâyelerine dönüştürdük. Artık inanmayan bir kavim, Allah'ın rahmetinden uzak olsun!" (44)

Mü'minûn 45-46:

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَى وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٤٥﴾ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾

"Sonra Mûsâ ve kardeşi Hârûn'u mûcizelerimizle ve apaçık bir delille Firavun ve ileri gelenlerine peygamber olarak gönderdik de (onlar) büyüklük tasladılar ve kendilerini büyük görüp böbürlenen bir topluluk oldular." (45-46)

Mü'minûn 47-48:

فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾
فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾

"Bu yüzden, 'Kavimleri bize kul köle iken, bizim gibi iki insana mı inanacağız' dediler. Böylece ikisini de yalanladılar, bu yüzden de helâk edilenlerden oldular." (47-48)

Mü'minûn 49:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

"Andolsun, hidayete ersinler diye Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik." (49)

Mü'minûn 50:

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾

"Meryem oğlu Îsâ'yı ve annesini büyük bir mûcize kıldık ve her ikisini de oturmaya elverişli, akarsulu yüksek bir yere yerleştirdik." (50)

Mü'minûn 51:

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٥١﴾

"Ey peygamberler! Temiz şeylerden yiyiniz ve iyi ameller işleyiniz. Doğrusu ben, sizin yaptığınız şeyleri tamamen bilirim." (51)

Mü'minûn 52:

وَإِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾

"Şüphesiz bu (İslâm), tek bir din olarak sizin dininizdir. Ben de Rabbinizim. Öyle ise bana karşı gelmekten sakının." (52)

Mü'minûn 53-54:

فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ
﴿٥٣﴾ فَذَرْهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾

"(İnsanlar ise, din) işlerini kendi aralarında parça parça ettiler. Her grup kendinde bulunan ile sevinmektedir. Ey Muhammed! Sen onları bir zamana kadar, gaflet ve şaşkınlıklarıyla baş başa bırak!" (53-54)

Mü'minûn 55-56:

أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ
لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾

"Kendilerine bol bol verdiğimiz mal ve evlatla onların iyiliğine koştuğumuzu mu sanıyorlar? Hayır, onlar farkına varmıyorlar!" (55-56)

Mü'minûn 57-61:

إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾
وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ
إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾ أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾

"Rablerinin azametinden korkup titreyenler, Rablerinin âyetlerine inananlar, Rablerine ortak koşmayanlar, Rabblerine dönecekleri için verdiklerini kalpleri ürpererek verenler, işte bunlar hayır işlerine koşuşurlar ve o uğurda öne geçerler." (57-61)

Mü'minûn 62:

وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾

"Biz hiçbir kimseye gücünün yettiğinden fazla yük yüklemeyiz. Katımızda hakkı söyleyen bir Kitab vardır. Onlar zulme, haksızlığa uğratılmazlar." (62)

Mü'minûn 63:

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِنْ هَذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾

"Ancak kâfirlerin kalbleri bu Kur'ân'a karşı bir gaflet içindedir. Onların bundan başka yapageldikleri birtakım (kötü) işleri de vardır." (63)

Mü'minûn 64:

حَتَّى إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ ﴿٦٤﴾

"Nihayet refah ve bolluk içinde olanlarını azapla kıskıvrak yakaladığımız zaman, bakmışsın ki feryat edip duruyorlar." (64)

Mü'minûn 65:

لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ إِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ ﴿٦٥﴾

"Boşuna feryat edip durmayın bugün. Zira bizden yardım görmeyeceksiniz." (65)

Mü'minûn 66-67:

قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ ﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾

"Çünkü âyetlerim size okunurdu da siz buna karşı büyüklük taslayarak arkanızı döner, geceleyin toplanıp hezeyanlar savururdunuz." (66-67)

Mü'minûn 68:

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾

"Onlar bu sözü (Kur'ân'ı) hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine, önceki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?" (68)

Mü'minûn 69:

أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٦٩﴾

"Ya da onlar henüz kendi peygamberlerini tanımadılar da o yüzden mi onu inkâr ediyorlar?" (69)

Mü'minûn 70:

أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾

"Yoksa 'O cinnet getirmiş' mi diyorlar? Hayır o, onlara hakkı getirdi. Hâlbuki onların pek çoğu haktan hoşlanmamaktadırlar." (70)

Mü'minûn 71:

وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ
بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧١﴾

"Eğer hak, onların kötü arzu ve isteklerine uysaydı, kesinlikle gökler, yer ve bunlar arasında bulunanlar bozulup giderdi. Hayır, biz onlara şan ve şereflerini getirdik; fakat onlar kendi şereflerine sırt çevirdiler." (71)

1. Hak ile Kastedilen

قَالَ السُّدِّيُّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ﴾ الْحَقُّ: هُوَ اللهُ

1476- Amr b. Hammâd → Esbât kanalıyla Süddî'den, âyette geçen ﴿الْحَقُّ﴾ ***"hak"*** ifadesiyle ilgili, "O, Allah azze ve celle'dir" dediği nakledildi.

2. ﴿آتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ﴾ "eteynâhum bi zikrihim" İfadesi

أَخْرَجَهُ القُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ﴾ أَيْ بِمَا فِيهِ شَرَفُهُمْ وَعِزُّهُمْ

1477- Kurtubî Süddî'den, ﴿آتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ﴾ ***"eteynâhum bi zikrihim"*** kesitini ise: "Onlara içinde kendilerine şan ve şeref verecek bir şey verdik" şeklinde tefsir ettiğini nakletti.[327]

Mü'minûn 72:

أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾

"Ey Muhammed! Yoksa sen onlardan bir vergi mi istiyorsun (da inanmıyorlar)? Rabbinin vergisi daha hayırlıdır. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır." (72)

Mü'minûn 73-74:

وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾

"Şüphesiz sen onları doğru bir yola çağırıyorsun. Fakat ahirete inanmayanlar, ısrarla bu yoldan çıkmaktadırlar." (73-74)

327 Kurtubî, 6/4533.

Mü'minûn 75:

﴿وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾

"Kendilerine acıyıp başlarına gelen perişanlıklarını giderseydik bile, azgınlıklarına dalıp bocalayacaklardı." (75)

1. Azgınlıklarıyla Kastedilen

أَخْرَجَهُ القُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ:ففِي قَوْلِهِ تَعالَى (لَلَجُّوا فِي طُغْيانِهِمْ) فِي مَعْصِيَّتِهِمْ

1478- Kurtubî Süddî'den, âyette geçen ﴿طُغْيَانِهِمْ﴾ ***"azgınlıkları"*** ifadesini: "isyan" şeklinde tefsir ettiğini nakletti.[328]

Mü'minûn 76:

﴿وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾

"Andolsun, biz onları azap ile kıskıvrak yakaladık da yine Rablerine boyun eğmediler ve O'na yalvarıp yakarmadılar." (76)

Mü'minûn 77:

﴿حَتَّى إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾

"Sonunda onlara şiddetli bir azap kapısı açtığımızda bir de bakarsın onun içinde ümitsizliğe düşüvereceklerdir." (77)

Mü'minûn 78:

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾

"Hâlbuki O, sizin için kulakları, gözleri ve gönülleri yaratandır. Ne kadar az şükrediyorsunuz!" (78)

328 Kurtubî, 6/4533.

Mü'minûn 79:

وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾

"O, sizi yeryüzünde yaratıp türetendir. Sadece O'nun huzurunda toplanacaksınız." (79)

Mü'minûn 80:

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾

"O, diriltendir, öldürendir. Gece ile gündüzün birbirini takib etmesi de O'na aittir. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?" (80)

Mü'minûn 81:

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿٨١﴾

"Hayır onlar, öncekilerin söyledikleri sözler gibi sözler ettiler." (81)

Mü'minûn 82-83:

قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا
نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾

"Dediler ki: 'Gerçekten biz, ölüp bir toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra mı tekrar diriltileceğiz? Andolsun, biz de bizden önce atalarımız da bununla tehdit edildik. Bu, öncekilerin uydurduğu masallardan başka bir şey değildir.'" (82-83)

Mü'minûn 84:

قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾

"De ki: 'Eğer biliyorsanız söyleyin: Yer ve yerde bulunanlar kime aittir?'" (84)

Mü'minûn 85:

سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾

"'Allah'ındır' diyecekler. 'Öyle ise siz hiç düşünüp öğüt almaz mısınız?' de." (85)

Mü'minûn 86:

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾

"De ki: 'Yedi kat göklerin Rabbi, büyük Arş'ın Rabbi kimdir?'" (86)

Mü'minûn 87:

سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾

"'Allah'ındır' diyecekler. 'Öyle ise O'na karşı gelmekten sakınmaz mısınız?' de." (87)

Mü'minûn 88:

قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾

"De ki: 'Eğer biliyorsanız söyleyin: Her şeyin hükümranlığı elinde olan, kendisi koruyan, kendisine karşı korunulamaz olan kimdir?'" (88)

Mü'minûn 89:

سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

"'Allah'ındır' diyecekler. 'Öyle ise nasıl aldanıyorsunuz?' de." (89)

Mü'minûn 90:

بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾

"Hayır, biz onlara gerçeği getirdik, fakat onlar kesinlikle yalancıdırlar." (90)

Mü'minûn 91-92:

مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذًا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا
خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾
عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

"Allah, hiçbir çocuk edinmemiştir. O'nunla birlikte başka hiçbir ilâh yoktur. Öyle olsaydı, her ilâh kendi yarattığını alır götürür ve mutlaka birbirlerine üstün gelmeye çalışırlardı. Gaybı da görülen âlemi de bilen Allah, onların yakıştırdığı nitelemelerden uzaktır. Onların koştukları ortaklardan çok yücedir." (91-92)

Mü'minûn 93-94:

قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيَنِّي مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٩٤﴾

"De ki: 'Ey Rabbim! Onlara yöneltilen tehditleri bana mutlaka göstereceksen, beni o zalim milletin içinde bulundurma.'" (93-94)

Mü'minûn 95:

وَإِنَّا عَلَى أَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾

"Bizim onlara yönelttiğimiz tehditleri sana göstermeye elbette gücümüz yeter." (95)

Mü'minûn 96:

ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾

"Kötülüğü, en güzel olan şeyle uzaklaştır. Biz onların yakıştırmakta oldukları şeyleri daha iyi biliriz." (96)

Mü'minûn 97:

وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾

"De ki: 'Ey Rabbim! Şeytanların vesveselerinden sana sığınırım.'" (97)

Mü'minûn 98:

وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾

"Ey Rabbim! Onların benim yanımda bulunmalarından da sana sığınırım." (98)

Mü'minûn 99-100:

حَتَّى إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا
تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

"Nihayet onlardan birine ölüm gelince, 'Rabbim! Beni dünyaya geri gönderiniz ki terk ettiğim dünyada sâlih bir amel yapayım' der. Hayır! Bu, sadece onun söylediği (boş) bir sözden ibarettir. Onların arkasında, tekrar dirilecekleri güne kadar (devam edecek, dönmelerine engel) bir perde (berzah) vardır." (99-100)

1. Berzahla Kastedilen

أَخْرَجَهُ القُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: أَيْ وَمِنْ وَرائِهِمْ أَجَلٌ

1479- Kurtubî'den Süddî'nin şöyle dediğini nakledildi: "Arkalarında belirli bir süre vardır, anlamındadır."[329]

Mü'minûn 101:

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠١﴾

"Sûr'a üfürüldüğü zaman, (işte) o gün ne aralarında soy-sop yakınlığı kalacak ne de birbirlerini arayıp soracaklardır." (101)

1. Sûr'a Üfürülmesiyle Kastedilen

[دثنا أَبُو خَيْثَمَةَ، دثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، دثني سُفْيَانُ،] عَنِ السُّدِّيِّ، فِي قَوْلِهِ: {فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ} [المؤمنون: ١٠١] قَالَ: «فِي النَّفْخَةِ الْأُولَى»

1480- Taberî; İbn Beşşâr → Ebû Ahmed → Süfyân kanalıyla Süddî'nin şöyle dediğini nakletti: "Bu, ilk Sûr'a üfürülmedir."[330]

Mü'minûn 102:

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾

"Artık kimin tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir." (102)

Mü'minûn 103:

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾

"Kimlerin de tartıları hafif gelirse, işte onlar da kendilerini ziyana uğratanların ta kendileridir. Onlar cehennemde ebedî kalacaklardır." (103)

329 Kurtubî, 6/4543; Şevkânî, 3/499.
330 Taberî, 18/33; Suyûtî, 5/15.

Mü'minûn 104:

تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

"Ateş yüzlerini yalar ve onlar orada sırıtır kalırlar." (104)

Mü'minûn 105:

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾

"Allah, 'Âyetlerim size okunuyordu da siz onları yalanlıyordunuz, değil mi?' der." (105)

Mü'minûn 106:

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾

"Onlar da şöyle derler: 'Ey Rabbimiz! Biz azgınlığımıza yenik düştük ve sapık bir toplum olduk.'" (106)

Mü'minûn 107:

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾

"Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Eğer (tekrar günaha) dönersek şüphesiz kendimize zulmetmiş oluruz." (107)

Mü'minûn 108:

قَالَ اخْسَئُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾

"Allah, 'Aşağılık içinde kalın orada, artık benimle konuşmayın!' der." (108)

Mü'minûn 109:

إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا
وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٠٩﴾

"Kullarımdan, 'Ey Rabbimiz! Biz inandık, bizi bağışla, bize merhamet et, sen merhamet edenlerin en hayırlısısın' diyen bir grup var idi." (109)

Mü'minûn 110-111:

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّى أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ
﴿١١٠﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾

"Siz ise onlarla alay ediyordunuz. O kadar ki onlar size beni anmayı unutturdu. Onlara hep gülüyordunuz. Sabretmiş olmaları sebebiyle, bugün ben onları mükâfatlandırdım. Şüphesiz onlar başarıya erenlerin ta kendileridir." (110-111)

Mü'minûn 112:

قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾

"Allah, (inkârcılara) 'Yeryüzünde kaç sene kaldınız?' diye sorar." (112)

Mü'minûn 113:

قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلِ الْعَادِّينَ ﴿١١٣﴾

"Onlar, 'Bir gün ya da bir günden daha az bir süre kaldık. Hesap tutanlara sor' derler." (113)

Mü'minûn 114:

قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾

"Allah, şöyle der: 'Çok az bir zaman kaldınız. Keşke bunu (daha önce) bilmiş olsaydınız.'" (114)

Mü'minûn 115:

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾

"Sizi boşuna yarattığımızı ve bize tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?" (115)

Mü'minûn 116:

فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾

"Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. O'ndan başka hiç ilâh yoktur. O, şerefli ve yüce Arş'ın Rabbidir." (116)

Mü'minûn 117:

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾

"Kim, hakkında hiçbir delili olmadığı halde Allah ile birlikte başka bir ilâha taparsa, onun hesabı ancak Rabbi katındadır. Şüphesiz kâfirler asla kurtuluşa eremezler." (117)

Mü'minûn 118:

وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

"De ki: 'Rabbim! Bağışla, merhamet et. Çünkü sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!'" (118)

24. NÛR SÛRESİ

Nûr 1:

سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾

"(Bu) Bizim inzâl ettiğimiz ve (hükümlerini üzerinize) farz kıldığımız bir sûredir. Belki düşünüp öğüt alırsınız diye onda açık seçik âyetler indirdik." (1)

Nûr 2:

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

"Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dininde (hükümlerini uygularken) onlara acıyacağınız tutmasın. Mü'minlerden bir gurup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun." (2)

Nûr 3:

الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

"Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkası ile evlenmez; zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan erkek evlenir. Bu, mü'minlere haram kılınmıştır." (3)

Nûr 4:

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾

"Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup, sonra (bunu isbat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar." (4)

Nûr 5:

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

"Ancak bundan sonra tevbe edip ıslah olanlar müstesnadır. Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir." (5)

Nûr 6-7:

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾

"Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defa da, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir." (6-7)

Nûr 8-9:

وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾

"Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şahitlik etmesi, beşinci defa da, eğer (kocası) doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi kendisinden cezayı kaldırır." (8-9)

Nûr 10:

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

"Ya Allah'ın size bol lütfu ve merhameti bulunmasaydı ve Allah, tevbeleri kabul eden hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı (haliniz nice olurdu)!" (10)

Nûr 11:

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾

"(Peygamber'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir guruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşlık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır." (11)

Nûr 12:

لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُبِينٌ ﴿١٢﴾

"Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın mü'minlerin, kendi vicdanları ile hüsnüzanda bulunup da, 'Bu, apaçık bir iftiradır' demeleri gerekmez miydi?" (12)

Nûr 13:

لَوْلَا جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ
فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾

"Onların (iftiracıların) da bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Mademki şahitler getiremediler, öyle ise onlar Allah nezdinde yalancıların ta kendisidirler." (13)

Nûr 14:

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ
فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾

"Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın lütuf ve merhameti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız bu iftiradan dolayı size mutlaka büyük bir azap isabet ederdi." (14)

Nûr 15:

إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ
عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

"Çünkü siz bu iftirayı, dilden dile birbirinize aktarıyor, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Hâlbuki bu, Allah katında çok büyük (bir suç)tur." (15)

Nûr 16:

وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾

"Onu duyduğunuzda, 'Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Hâşâ! Bu, çok büyük bir iftiradır' demeli değil miydiniz?" (16)

Nûr 17:

يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾

"Eğer inanmış insanlarsanız, Allah, bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır." (17)

Nûr 18:

وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾

"Ve Allah âyetleri size açıklıyor. Allah, (işin iç yüzünü) çok iyi bilir, hüküm ve hikmet sahibidir." (18)

Nûr 19:

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ
أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾

"İnananlar arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da ahirette de çetin bir ceza vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz." (19)

Nûr 20:

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

"Ya sizin üstünüze Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, Allah çok şefkatli ve merhametli olmasaydı (haliniz nice olurdu)!" (20)

Nûr 21:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَى مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢١﴾

"Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, muhakkak ki o, edepsizliği (yüzkızartıcı suçları) ve kötülüğü emreder. Eğer üstünüzde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini arındırır. Allah işitir ve bilir." (21)

Nûr 22:

وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢﴾

"İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar; feragat göstersinler. Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir." (22)

Nûr 23-24:

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾

"Namuslu, kötülüklerden habersiz mü'min kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir. Yapmış olduklarına, dilleri, elleri ve ayaklarının, aleyhlerinde şahitlik edeceği gün onlar için çok büyük bir azap vardır." (23-24)

Nûr 25:

يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿٢٥﴾

"O gün Allah onlara gerçek cezalarını tastamam verecek ve onlar Allah'ın apaçık gerçek olduğunu anlayacaklardır." (25)

Nûr 26:

الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ
لِلطَّيِّبَاتِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾

"Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler ise kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır. Bu sonuncular, (iftiracıların) söylediklerinden çok uzaktırlar. Kendileri için bağışlanma ve güzel bir rızık vardır." (26)

Nûr 27:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا
وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

"Ey iman edenler! Kendi evinizden başka evlere, geldiğinizi farkettirip (izin alıp) ev halkına selâm vermedikçe girmeyin. Bu sizin için daha iyidir; herhalde (bunu) düşünüp anlarsınız." (27)

Nûr 28:

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمُ
ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾

"Orada hiçbir kimse bulamadınızsa, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size, 'Geri dönün!' denilirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah, yaptığınızı bilir." (28)

Nûr 29:

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾

"İçinde kendinize ait eşyanın bulunduğu oturulmayan evlere girmenizde herhangi bir sakınca yoktur. Allah, sizin açığa vurduklarınızı da gizlediklerinizi de bilir." (29)

Nûr 30:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾

"(Rasûlüm!) Mü'min erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır." (30)

Nûr 31:

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

"Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, ziynetlerini teşhir etmesinler. Baş örtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtsünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi

oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mü'min kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri), erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. tâbi kimseler, yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına ziynetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları ziynetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar (Dikkatleri üzerine çekecek tarzda yürümesinler). Ey mü'minler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz." (31)

Nûr 32:

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ
يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾

"Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, (lütfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir." (32)

Nûr 33:

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ
الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَآتُوهُمْ مِنْ مَالِ
اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٣﴾

"Evlenme imkânını bulamayanlar ise, Allah, lütfu ile kendilerini varlıklı kılıncaya kadar iffetlerini korusunlar. Ellerinizin altında bulunanlardan (köleler ve cariyelerden) mükâtebe yapmak isteyenlerle, eğer kendilerinde bir hayır (kabiliyet ve güvenilirlik) görüyorsanız, hemen mükâtebe yapın. Allah'ın size vermiş olduğu malından siz de onlara verin. Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları zor altında bırakırsa, bilinmelidir ki zorlanmalarından sonra Allah (onlar için) çok bağışlayıcı ve merhametlidir." (33)

1. Allah'ın Verdiği Malı Vermenin Anlamı

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: ففِي قَوْلِهِ تَعالَى {وَآتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ} [النور: ٣٣]: «ضَعُوا عَنْهُمْ مِنْ مُكَاتَبَتِهِمْ»

1481- İbn Kesîr Süddî'den şöyle dediğini nakletti: "Mükâtebe sözleşmesinden kaynaklanan alacaklarınızdan vazgeçin, anlamındadır."[331]

2. Nüzûl Sebebi

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الأَشْعَثِ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرُ بْنُ الْفُرَاتِ،] ثنا أَسْبَاطٌ عَنِ السُّدِّيِّ وَلا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ قَالَ: أُنْزِلَتْ فِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُبَيٍّ ابْنِ سَلُولَ رَأْسِ الْمُنَافِقِينَ، كَانَتْ لَهُ جَارِيَةٌ تُدْعَى مُعَاذَةَ، فَكَانَ إِذَا نَزَلَ بِهِ ضَيْفٌ أَرْسَلَهَا إِلَيْهِ لِيُوَاقِعَهَا إِرَادَةَ الثَّوْبِ مِنْهُ وَالْكَرَامَةِ لَهُ، فَأَقْبَلَتْ الْجَارِيَةُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ، فَشَكَتْ ذَلِكَ إِلَيْهِ، فَذَكَرَهُ أَبُو بَكْرٍ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَمَرَهُ بِقَبْضِهَا، فَصَاحَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ: مَنْ يَعْذِرُنَا مِنْ مُحَمَّدٍ يَغْلِبُنَا عَلَى مَمْلُوكِينَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِمْ هَذَا

1482- İbn Kesîr'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Bu âyet münafıkların başı Übey b. Selûl hakkında inmiştir. Bu adamın Muâze isminde bir cariyesi vardı. Evine misafir geldiği zaman misafirin yanında değerli olmak ve ondan mükâfat almak için cinsel ilişkide bulunsun diye bu cariyeyi onun yanına gönderirdi. Cariye gidip bu durumu Ebû Bekir'e şikâyet etti. O da bu durumu Peygamber'e iletti. Hz. Peygamber Übey b. Selûl'ün tutuklanmasını emretti. Bunun üzerine Übey bağırarak; 'Beni bu Muhammed'den kim kurtaracak, malımızı elimizden aldı' diye bağırdı. Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi."[332]

331 İbn Kesîr, 3/288.
332 İbn Kesîr, 3/289; Suyûtî, 5/46; Âlûsî, 6/64.

Nûr 34:

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾

"Andolsun ki biz size (gerekeni) açık açık bildiren âyetler, sizden önce yaşayıp gitmiş olanlardan örnekler ve takvâya ulaşmış kimseler için öğütler indirdik." (34)

Nûr 35:

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلٰى نُورٍ يَهْدِي اللّٰهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣٥﴾

"Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir." (35)

1. Allah'ın Göklerin ve Yerin Nûru Olmasının Anlamı

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بن علي بن مهران، ثنا عَامِرُ ابْنُ الْفُرَاتِ، ثنا أَسْبَاطٌ عَنِ السُّدِّيِّ: اللَّهُ نُورُ السماوات وَالأَرْضِ قَالَ فَبِنُورِهِ أَضَاءَتِ السَّمَوَاتُ وَالأَرْضُ

1483- İbn Kesîr'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "O'nun nûru sayesinde gökler ve yer aydınlandı."

2. ﴿مِصْبَاحٌ﴾ "mısbâhun" İfadesi

قَالَ السُّدِّيُّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى {فِيهَا مِصْبَاحٌ} هُوَ السِّرَاجُ

1484- Âyette geçen, ﴿مِصْبَاحٌ﴾ ***"mısbâhun"*** ifadesi "kandil" anlamındadır.[333]

3. Âyette Bahsi Geçen Ağacın Özelliği

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرُ بْنُ الْفُرَاتِ،] ثنا أَسْبَاطٌ عَنِ السُّدِّيِّ قَوْلُهُ: زَيْتُونَةٍ لا شَرْقِيَّةٍ وَلا غَرْبِيَّةٍ يَقُولُ: لَيْسَتْ بِشَرْقِيَّةٍ يَجُوزُهَا الْمَشْرِقُ دُونَ الْمَغْرِبِ، وَلَيْسَتْ بِغَرْبِيَّةٍ يَجُوزُهَا الْمَغْرِبُ دُونَ الْمَشْرِقِ، وَلَكِنَّهَا عَلَى رَأْسِ جَبَلٍ أَوْ صَحْرَاءَ تُصِيبُهَا الشَّمْسُ النهار كله

1485- İbn Kesîr'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Bu ağaç ne doğuya ne de batıya ait bir ağaçtır. Dağda ve ovada gün boyu güneş alarak büyür."

4. Nûrun Üzerinde Nûr Olmasının Anlamı

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرُ بْنُ الْفُرَاتِ،] ثنا أَسْبَاطٌ عَنِ السُّدِّيِّ نُورٌ عَلَى نُورٍ قَالَ: نُورُ الزَّيْتِ وَنُورُ النَّارِ حِينَ اجْتَمَعَا أَضَاءَا، وَلا يُضِيءُ وَاحِدٌ بِغَيْرِ صَاحِبِهِ، كَذَلِكَ نُورُ الْقُرْآنِ وَنُورُ الإِيمَانِ حِينَ اجْتَمَعَا، فَلا يَكُونُ وَاحِدٌ مِنْهُمَا إِلا بِصَاحِبِهِ

1486- Âyetin, ﴿نُورٌ عَلَى نُورٍ﴾ ***"nûrun üzerinde nûr"*** kesiti için şöyle demiştir: "Ateşin nûru zeytinyağının nûrunun üzerindedir, anlamındadır. Bir araya geldiklerinde bu gerçekleşir, her biri mutlaka diğeriyle bulunur."[334]

333 İbn Kesîr, 3/290.
334 İbn Kesîr, 3/291.

1487- İbn Ebî Hâtim, yaptığı tahriçte Süddî'nin âyetin; ﴿نُورٌ عَلَى نُورٍ﴾ kesiti ile ilgili şöyle dediğini nakletmiştir: "İman nûru ile Kur'ân nûru da böyledir."[335]

Nûr 36:

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿٣٦﴾

"(Bu kandil) birtakım evlerdedir ki, Allah (o evlerin) yücelmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir. Orada sabah akşam O'nu (öyle kimseler) tesbih eder ki;" (36)

Nûr 37:

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٣٧﴾

"Onlar ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır. Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar." (37)

1. Allah'ın Anılmasıyla Kastedilen

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: {لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ} أَيْ: عَنِ الصَّلَاةِ فِي جَمَاعَةٍ

1488- İbn Kesîr Süddî'den, âyetin, ﴿ذِكْرِ اللهِ﴾ ***"Allah'ın anılması"*** kesitini "cemaat ile namaz kılma" şeklinde tefsir ettiğini nakletti.[336]

335 Suyûtî, 5/50. İki söz arasında bir çelişki yoktur. İkincisi birincisinin tefsiri niteliğindedir.

336 İbn Kesîr, 3/295; Şevkânî, 4/34.

Nûr 38:

لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ
يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

"Çünkü (o günde) Allah, onları yaptıklarının en güzeli ile mükâfatlandıracak ve lütfundan onlara fazlasıyla verecektir. Allah, dilediğini hesapsız rızıklandırır." (38)

Nûr 39:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّى إِذَا جَاءَهُ لَمْ
يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾

"İnkâr edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki susayan onu su zanneder; nihayet ona vardığında orada herhangi bir şey bulamamış, üstelik yanıbaşında da (inanmadığı, kendisinden sakınmadığı) Allah'ı bulmuştur; Allah ise, onun hesabını tastamam görmüştür. Allah hesabı çok çabuk görür." (39)

Nûr 40:

أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ
سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرَاهَا
وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ ﴿٤٠﴾

"Yahut (o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları) engin bir denizdeki yoğun karanlıklar gibidir; (öyle bir deniz) ki, onu dalga üstüne dalga kaplıyor; üstünde de bulut. Birbiri üstüne karanlıklar. İnsan, elini çıkarıp uzatsa, neredeyse onu dahi göremez. Bir kimseye Allah nûr vermemişse, artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur." (40)

1. Karanlıklarla Kastedilen

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: فَهُوَ يَتَقَلَّبُ فِي خمسة من الظلم فكلامه ظُلْمَةٌ، وَعَمَلُهُ ظُلْمَةٌ، وَمَدْخَلُهُ ظُلْمَةٌ وَمَخْرَجُهُ ظُلْمَةٌ، وَمَصِيرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى الظُّلُمَاتِ إِلَى النَّارِ

1489- İbn Kesîr'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Kul beş katmanlı karanlık içinde bocalar. Sözü karanlık, ilmi karanlık, girdiği yer karanlık, çıktığı yer karanlık, kıyamet günü gideceği yer, yani cehennem de karanlıktır."[337]

Nûr 41:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾

"Göklerde ve yerde bulunanlarla dizi dizi kuşların Allah'ı tesbih ettiklerini görmez misin? Her biri kendi duasını ve tesbihini (öğrenmiş) bilmiştir. Allah, onların yapmakta olduklarını hakkıyle bilir." (41)

Nûr 42:

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾

"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır; dönüş de ancak O'nadır." (42)

Nûr 43:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ﴿٤٣﴾

"Görmez misin ki Allah birtakım bulutları (çıkarıp) sürüyor; sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor. İşte görüyorsun ki bunlar

337 İbn Kesîr, 3/296.

arasından yağmur çıkıyor. O, gökten, oradaki dağlardan (dağlar büyüklüğünde bulutlardan) dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir; dilediğinden de onu uzak tutar; (bu bulutların) şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri alır!" (43)

Nûr 44:

يُقَلِّبُ اللهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٤٤﴾

"Allah, geceyi ve gündüzü döndürüp duruyor. Şüphesiz bunda basiret sahibi olanlar için bir ibret vardır." (44)

1. Gece ve Gündüzün Dönürülmesi

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرُ بْنُ الْفُرَاتِ،] ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ يُقَلِّبُ اللهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ أَمَّا يُقَلِّبُ اللهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ فَإِنَّهُ يَأْتِي بِاللَّيْلِ وَيَذْهَبُ بِالنَّهَارِ وَيَأْتِي بِالنَّهَارِ وَيَذْهَبُ بِاللَّيْلِ

1490- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletti: "Allah gündüzü getirip geceyi, geceyi getirip gündüzü götürür."[338]

Nûr 45:

وَاللهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾

"Allah, her canlıyı sudan yarattı. İşte bunlardan kimi karnı üstünde sürünür, kimi iki ayağı üstünde yürür, kimi dört ayağı üstünde yürür... Allah dilediğini yaratır; şüphesiz Allah her şeye kadirdir." (45)

338 Suyûtî, 5/54.

Nûr 46:

لَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٦﴾

"Andolsun biz (bilmediklerinizi size) açık seçik bildiren âyetler indirdik. Allah, dilediğini doğru yola iletir." (46)

Nûr 47:

وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ
مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

"(Bazı insanlar:) 'Allah'a ve Peygamber'e inandık ve itaat ettik' diyorlar; ondan sonra da içlerinden bir gurup yüz çeviriyor. Bunlar inanmış değillerdir." (47)

Nûr 48-49:

وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ
﴿٤٨﴾ وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾

"Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Peygamber'e çağırıldıklarında, bakarsın ki içlerinden bir kısmı yüz çevirip dönerler. Ama, eğer (Allah ve Rasûlü'nün hükmettiği) hak kendi lehlerine ise, ona boyun eğip gelirler." (48-49)

Nûr 50:

أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ
عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾

"Kalplerinde bir hastalık mı var; yoksa şüphe içinde midirler, yahut Allah ve Rasûlü'nün kendilerine zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zalimler kendileridir!" (50)

Nûr 51:

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ
أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾

"Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Rasûlü'ne davet edildiklerinde, mü'minlerin sözü ancak 'İşittik ve itaat ettik' demeleridir. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir." (51)

Nûr 52:

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾

"Her kim Allah'a ve Rasûl'üne itaat eder, Allah'a saygı duyar ve O'ndan sakınırsa, işte asıl bunlar mutluluğa erenlerdir." (52)

Nûr 53:

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا تُقْسِمُوا
طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

"(Münafıklar), sen hakikaten kendilerine emrettiğin takdirde mutlaka (savaşa) çıkacaklarına dair, en ağır yeminleri ile Allah'a yemin ettiler. De ki: 'Yemin etmeyin. İtaatiniz malûmdur! Bilin ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.'" (53)

Nûr 54:

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا
حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾

"De ki: Allah'a itaat edin; Peygamber'e de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz şunu bilin ki, Peygamber'in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen

(görevleri yerine getirmeniz)dir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber'e düşen, sadece açık-seçik duyurmaktır." (54)

1. Peygamber'in ve Ümmetinin Görevi

وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: عَلَيْهِ أَنْ يُبَلِّغَ ما أُرْسِلَ اِلَيْكُمْ وَعَلَيْكُمْ اَن تُطْشيعُهُ

1491- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Peygamber'in görevi tebliğ, sizin göreviniz ise ona itaat edip söylediklerini yapmaktır."[339]

Nûr 55:

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾

"Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm'ı) onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vadetti. Çünkü onlar bana kulluk ederler; hiçbir şeyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar asıl büyük günahkârlardır." (55)

Nûr 56:

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾

"Namazı kılın; zekâtı verin; Peygamber'e itaat edin ki merhamet göresiniz." (56)

339 Suyûtî, 5/54.

Nûr 57:

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

"İnkâr edenlerin, yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacaklarını sanmayasın! Onların varacağı yer cehennemdir. Ne kötü varış yeri!" (57)

Nûr 58:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾

"Ey mü'minler! Ellerinizin altında bulunan (köle ve cariyeleriniz) ve içinizden henüz ergenlik çağına girmemiş olanlar, sabah namazından önce, öğleyin soyunduğunuz vakit ve yatsı namazından sonra (yanınıza gireceklerinde) sizden üç defa izin istesinler. Bunlar, mahrem (kapanmamış) halde bulunabileceğiniz üç vakittir. Bu vakitlerin dışında ne sizin için ne de onlar için bir mahzur yoktur. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. İşte Allah âyetleri size böyle açıklar. Allah, (her şeyi) bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." (58)

1. Âyette Bahsedilen Bu Saatlerde İzin İstenilmesi Emrinin Hikmeti

[وأَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ] عَنِ السُّدِّيِّ فِي هَذِهِ الْآيَةِ قَالَ: كَانَ أُنَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْجِبُهُمْ أَنْ يُوَاقِعُوا نِسَاءَهُمْ فِي هَذِهِ السَّاعَاتِ لِيَغْتَسِلُوا، ثُمَّ يَخْرُجُوا إِلَى الصَّلَاةِ، فَأَمَرَهُمُ اللَّهُ أَنْ يَأْمُرُوا الْمَمْلُوكِينَ وَالْغِلْمَانَ أَنْ لَا يَدْخُلُوا عَلَيْهِمْ فِي تِلْكَ السَّاعَاتِ إِلَّا بِإِذْنٍ

1492- İbn Kesîr Süddî'den şöyle dediğini nakletti: "Sahâbeden bazıları bahsi geçen saatlerde eşleri ile cinsel ilişkide bulunmayı seviyor, sonra

guslünü alıp mescide gidiyordu. Allah köle ve çocuklara bu saatte onların yanına izinle girmelerini emretti."[340]

Nûr 59:

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾

"Çocuklarınız ergenlik çağına girdiklerinde, kendilerinden öncekiler (büyükleri) izin istedikleri gibi onlar da izin istesinler. İşte Allah, âyetlerini size böyle açıklar. Allah Alîm'dir, Hakîm'dir." (59)

Nûr 60:

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾

"Artık evlenme ümidi beslemeyen, hayızdan ve doğumdan kesilmiş yaşlı kadınların ziynetlerini göstermeksizin dış elbiselerini çıkarmalarında kendileri için bir günah yoktur. Ama yine sakınmaları onlar için daha hayırlıdır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." (60)

1. Yaşlı Kadınlara Tanınan Ruhsat

[حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدِ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، ثنا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَنْقَزِيُّ،] ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: كَانَ كَرِيكٌ لِي يُقَالُ لَهُ مُسْلِمٌ وَكَانَ مَوْلًى لامْرَأَةِ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ، فَجَاءَ يَوْمًا إِلَى السُّوقِ وَأَثَرُ الْحِنَّاءِ فِي يَدِهِ فَسَأَلْتُهُ، عَنْ ذَلِكَ فَأَخْبَرَنِي أَنَّهُ خَضَبَ رَأْسَ مَوْلاتِهِ وَهِيَ امْرَأَةُ حُذَيْفَةَ، فَأَنْكَرْتُ ذَلِكَ فَقَالَ: إِنْ شِئْتَ أَنْ أُدْخِلَكَ عليها؟ قالت: نَعَمْ فَأَدْخَلَنِي عَلَيْهَا، فَإِذَا امْرَأَةٌ جَلِيلَةٌ، فَقُلْتُ: إِنَّ مُسْلِمًا حَدَّثَنِي أَنَّهُ خَضَّبَ رَأْسَكِ، قَالَتْ: نَعَمْ يَا بُنَيَّ إِنِّي مِنَ الْقَوَاعِدِ اللاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا وَقَدْ قَالَ اللَّهُ فِي ذَلِكَ مَا سَمِعْتَ

340 İbn Kesîr, 3/303; Suyûtî, 5/54; Şevkânî, 4/54; Âlûsî, 6/104.

1493- İbn Kesîr, Süddî'den şunu tahriç etmiştir: "Bizim Müslim isminde bir ortağımız vardı. Kendisi aynı zamanda Huzeyfe b. Yemân'ın hanımının azatlı kölesi idi. Bir gün eline kına yakmış olarak pazara gelmişti. Kendisine kına meselesini sorunca Huzeyfe'nin hanımı aynı zamanda mevlâsı olan kadının başına kına yaktığını söyledi. Ben kadının böyle bir şeye izin vereceğini kabul etmedim.

'Bana, inanmıyorsan seni bizzat onun yanına götüreyim (gözünle gör)' dedi. Sonra beni yaşlı kadının yanına götürdü. Kadının saygın birisi olduğunu gördüm ve ona:

'Müslim, başına kına yaktığını söyledi' dedim. Kadın bana,

'Doğrudur oğlum. Ben, evlenme ümidi olmayan, hayızdan ve doğumdan kesilmiş yaşlı kadınlardanım. Bu vasıfta olan kadınlarla ilgili Allah'ın ne dediğini duymuşsundur' dedi."[341]

Nûr 61:

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْمَرِيْضِ حَرَجٌ وَّلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوْا مِنْۢ بُيُوْتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اٰبَآئِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اُمَّهٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخَوٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ عَمّٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ خٰلٰتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَّفَاتِحَهٗٓ اَوْ صَدِيْقِكُمْ ۭ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوْا جَمِيْعًا اَوْ اَشْتَاتًا ۭ فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوْتًا فَسَلِّمُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبٰرَكَةً طَيِّبَةً ۭ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٦١﴾

"Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya da güçlük yoktur. Kendi evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde ya da dostlarınızın evlerinde yemek yemenizde de bir sakınca yoktur. Bir arada veya ayrı ayrı olarak yemek yemenizde

341 İbn Kesîr, 3/303; Suyûtî, 5/54; Şevkânî, 4/54.

de bir sakınca yoktur. Evlere girdiğiniz zaman birbirinize, Allah katından mübarek ve hoş bir esenlik dileği olarak, selâm verin. İşte Allah, düşünesiniz diye âyetleri size böyle açıklar." (61)

1. Nüzûl Sebebi

[حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الأَشْعَثِ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرٌ، ثنا أَسْبَاطٌ] عَنِ السُّدِّيِّ قَوْلُهُ وَلا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ كَانَ الرَّجُلُ يَدْخُلُ بَيْتَ أَبِيهِ أَوْ أُخْتِهِ أَوِ ابْنِهِ فَتُتْحِفُهُ الْمَرْأَةُ بِشَيْءٍ مِنَ الطَّعَامِ فَلا يَأْكُلُ مِنْ أَجْلِ رَبِّ الْبَيْتِ لَيْسَ ثَمَّ، فَقَالَ اللَّهُ: لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا

1494- İbn Kesîr'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Kişi babasının, kardeşinin veya oğlunun evine gider, kadın ona yemek verirdi. Ev sahibi orada yok diye o yemeği yemezlerdi. Bunun üzerine Allah, ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ﴾ ***'Kör olana, ... vebal yoktur'*** âyetini buyurdu."[342]

2. Anahtarlarına Sahip Olunan Yerlerde Yemek Yeme

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: هُوَ خَادِمُ الرَّجُلِ مِنْ عَبْدٍ وَقَهْرَمَانٍ، فَلَا بَأْسَ أَنْ يَأْكُلَ مِمَّا اسْتَوْدَعَهُ مِنَ الطَّعَامِ بِالْمَعْرُوفِ

1495- İbn Kesîr'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Evdeki hizmetçi ve kâhya gibi kimselerin bırakılan yemeklerden uygun bir şekilde yemesinde bir sakınca yoktur."[343]

342 İbn Kesîr, 3/304; Suyûtî, 5/57; Âlûsî, 6/104. Müslümanlar, savaşa çıkarlarken evlerinin anahtarlarını savaşa çıkamayan kör, topal ve hastalara bırakırlar; bunların, evlerine göz kulak olmalarını isterlerdi. Bunlar, kolladıkları evlerde yiyip içmekten çekinirlerdi. Âyet bunda bir sakınca olmadığını ifade etmektedir.

343 İbn Kesîr, 3/305; Âlûsî, 6/110.

Nûr 62:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٢﴾

"Mü'minler, ancak Allah'a ve Rasûlü'ne gönülden inanmış kimselerdir. Onlar, o Peygamber ile ortak bir iş üzerindeyken ondan izin istemedikçe bırakıp gitmezler. (Rasûlüm!) Şu senden izin isteyenler, hakikaten Allah'a ve Rasûlü'ne iman etmiş kimselerdir. Öyle ise, bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver; onlar için Allah'tan bağış dile; Allah mağfiret edicidir, merhametlidir." (62)

Nûr 63:

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

"(Ey inananlar!) Peygamber'in (sizi) çağırmasını aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın. İçinizden birbirini siper ederek sıvışıp gidenleri Allah gerçekten bilir. Artık onun emrine muhalefet edenler, başlarına bir belanın gelmesinden veya elem dolu bir azaba uğramaktan sakınsınlar." (63)

1. Hz. Nebî'nin (s.a.v.) Yanından Sıvışıp Gidenler

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرُ بْنُ الْفُرَاتِ،] ثنا أَسْبَاطٌ عَنِ السُّدِّيِّ قَوْلُهُ: قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا قَالَ: كَانُوا إِذَا كَانُوا مَعَهُ فِي جَمَاعَةٍ لاذ بعضهم بعضهم حَتَّى يَتَغَيَّبُوا عَنْهُ فَلا يَرَاهُمْ

1496- İbn Kesîr'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Bazıları cemaat olarak Peygamber'le birlikte olduklarında birbirlerini siper ederek kaybolur Peygamber de onu görmezdi."[344]

Nûr 64:

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

"Bilmiş olun ki, göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. O, sizin ne yolda olduğunuzu iyi bilir. İnsanlar O'nun huzuruna döndürüldükleri gün yapmış olduklarını onlara hemen bildirir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir." (64)

344 İbn Kesîr, 3/307; Âlûsî, 6/117.

25. FURKÂN SÛRESİ

Furkân 1-2:

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾
الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ
شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾

"Âlemlere uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e Furkân'ı indiren, göklerin ve yerin hükümranlığı kendisine ait olan, hiç çocuk edinmeyen, mülkünde ortağı bulunmayan, her şeyi yaratıp ona bir nizam veren ve mukadderatını tayin eden Allah, yüceler yücesidir." (1-2)

Furkân 3:

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ
لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾

"(Kâfirler) O'nu (Allah'ı) bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılmış olan, kendilerine bile ne zarar ne de fayda verebilen, öldürmeye, hayat vermeye ve ölüleri yeniden diriltip kabirden çıkarmaya güçleri yetmeyen tanrılar edindiler." (3)

Furkân 4:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ
قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾

"İnkâr edenler, 'Bu (Kur'ân), olsa olsa onun (Muhammed'in) uydurduğu bir yalandır. Başka bir zümre de bu hususta kendisine yardım etmiştir' dediler. Böylece onlar hiç şüphesiz haksızlığa ve iftiraya başvurmuşlardır." (4)

Furkân 5:

وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾

"Yine onlar dediler ki: '(Bu âyetler), onun, başkasına yazdırıp da kendisine sabah-akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır.'" (5)

Furkân 6:

قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦﴾

"(Rasûlüm!) De ki: 'Onu göklerde ve yerdeki gizlilikleri bilen Allah indirdi. Şüphesiz O, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.'" (6)

Furkân 7:

وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ
لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾

"Onlar (bir de) şöyle dediler: 'Bu ne biçim peygamber; (bizler gibi) yemek yiyor, çarşılarda dolaşıyor! Ona bir melek indirilmeli, kendisiyle birlikte o da uyarıcı olmalıydı!" (7)

Furkân 8:

أَوْ يُلْقَى إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ
الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾

"Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya içinden yeyip (meşakkatsizce geçimini sağlayacağı) bir bahçesi olmalıydı. (Ayrıca) o zalimler (mü'minlere), 'Siz, ancak büyüye tutulmuş bir adama uymaktasınız!' dediler." (8)

Furkân 9:

انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا﴿٩﴾

"(Rasûlüm!) Senin hakkında bak ne biçim temsiller getirdiler! Artık onlar sapmışlardır ve (hidayete) hiçbir yol da bulamazlar." (9)

Furkân 10:

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾

"Dilerse sana bunlardan daha iyisini, altlarından ırmaklar akan cennetleri verecek ve sana saraylar ihsan edecek olan Allah'ın şanı yücedir." (10)

Furkân 11:

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾

"Onlar üstelik kıyameti de yalan saydılar. Biz ise, kıyameti inkâr edenler için alevli bir ateş hazırladık." (11)

Furkân 12:

إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾

"Cehennem ateşi uzak bir mesafeden kendilerini görünce, onun öfkelenişini (müthiş kaynamasını) ve uğultusunu işitirler." (12)

1. Cehennemin Uzaktan Görmesi

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرٌ، ثنا أَسْبَاطٌ،] عَنِ السُّدِّيِّ قوله: مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ قَالَ: مِنْ مَسِيرَةِ مِائَةِ عَامٍ

1497- İbn Kesîr Süddî'den şöyle dediğini nakletti: "Cehennem, yüz yıllık yürüme mesafesi kadar uzak bir noktadan onları görecektir."[345]

Furkân 13:

وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾

"Elleri boyunlarına bağlı olarak onun (cehennemin) dar bir yerine atıldıkları zaman, oracıkta yok oluvermeyi isterler." (13)

Furkân 14:

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾

"(Onlara şöyle denir:) 'Bugün (yalnız) bir defa yok olmayı istemeyin; aksine birçok defalar yok olmayı isteyin!'" (14)

Furkân 15:

قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾

"De ki: 'Bu mu daha iyi, yoksa takvâ sahiplerine vadedilen ebedîlik cenneti mi? Orası, onlar için bir mükâfat ve (huzura kavuşacakları) bir varış yeridir.'" (15)

345 İbn Kesîr, 3/310; Suyûtî, 5/64; Âlûsî, 6/129.

Furkân 16:

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا ﴿١٦﴾

"Onlar için orada ebedî kalmak üzere diledikleri her şey vardır. İşte bu, Rabbinin üzerine (aldığı ve yerine getirilmesi) istenen bir vaaddir." (16)

Furkân 17:

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضْلَلْتُمْ
عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾

"O gün Rabbin onları ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri toplar da, der ki: 'Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?'" (17)

Furkân 18:

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ
مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾

"Onlar, 'Seni tenzih ederiz. Seni bırakıp da başka dostlar edinmek bize yaraşmaz; fakat sen onlara ve atalarına o kadar bol nimet verdin ki, sonunda (seni) anmayı unuttular ve helâki hak eden bir kavim oldular' derler." (18)

Furkân 19:

فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا
وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾

"(Bunun üzerine ötekilere hitaben şöyle denir:) 'İşte (taptıklarınız), söylediklerinizde sizi yalancı çıkardılar. Artık ne (azabınızı) geri

çevirebilir ne de bir yardım temin edebilirsiniz. İçinizden zulmedenlere büyük bir azap tattıracağız!'" (19)

Furkân 20:

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

"(Rasûlüm!) Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı. (Ey insanlar!) Sizin bir kısmınızı diğer bir kısmınıza imtihan (vesilesi) kıldık; (bakalım) sabredecek misiniz? Rabbin her şeyi hakkıyla görmektedir" (20)

Furkân 21:

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَى رَبَّنَا لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾

"Bizimle karşılaşmayı (bir gün huzurumuza geleceklerini) ummayanlar, 'Bize ya melekler indirilmeliydi ya da Rabbimizi görmeliydik' dediler. Andolsun ki onlar kendileri hakkında kibire kapılmışlar ve azgınlıkta pek ileri gitmişlerdir." (21)

Furkân 22:

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٢٢﴾

"(Fakat) melekleri görecekleri gün, günahkârlara o gün hiçbir sevinç haberi yoktur ve '(Size, sevinmek) yasaktır, yasak!' diyeceklerdir." (22)

Furkân 23:

وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا ﴿٢٣﴾

"Onların yaptıkları bütün amellerine geldik ve onları dağılmış zerreciklere çevirdik." (23)

1. Allah'ın Amellere Gelmesinin Anlamı

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ مِهْرَانَ، ثنا عَامِرُ بْنُ الْفُرَاتِ، ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ قَوْلُهُ: وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ يَقُولُ: عَمَدْنَا وَبَعْضُهُمْ يَقُولُ: أَتَيْنَا عَلَيْهِ

1498- İbn Kesîr'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Yaptıkları amellere yöneldik, anlamındadır."[346]

Furkân 24:

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾

"O gün cennetliklerin kalacakları yer çok huzurlu ve dinlenecekleri yer pek güzeldir." (24)

Furkân 25:

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾

"O gün gökyüzü beyaz bulutlar ile yarılacak ve melekler bölük bölük indirileceklerdir." (25)

Furkân 26:

الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾

"İşte o gün, gerçek mülk (hükümranlık) çok merhametli olan Allah'ındır. Kâfirler için de pek çetin bir gündür o." (26)

346 İbn Kesîr, 3/317.

Furkân 27-29:

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَالَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يَاوَيْلَتَا لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

"O gün, zalim kimse (pişmanlıktan) ellerini ısırıp şöyle der: 'Keşke o peygamberle birlikte bir yol tutsaydım! Yazık bana! Keşke falancayı (bâtıl yolcusunu) dost edinmeseydim! Çünkü zikir (Kur'ân) bana gelmişken o, hakikaten beni ondan saptırdı.' Şeytan insanı (uçuruma sürükleyip sonra) yüzüstü bırakıp rezil rüsvay eder." (27-29)

Furkân 30:

وَقَالَ الرَّسُولُ يَارَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾

"Peygamber der ki: 'Ey Rabbim! Kavmim bu Kur'ân'ı büsbütün terkettiler.'" (30)

Furkân 31:

كَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

"(Rasûlüm!) İşte biz böylece her peygamber için suçlulardan düşmanlar peydah ettik. Hidâyet verici ve yardımcı olarak Rabbin yeter." (31)

1. Nebîlerin Düşmanları

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرُ بْنُ الْفُرَاتِ، ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ قَوْلُهُ: وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ قَالَ: لَمْ يُبْعَثْ نَبِيٌّ قَطُّ إِلا كَانَ بَعْضُ الْمُجْرِمِينَ لَهُ أَعْدَاءً وَلَمْ يُبْعَثْ نَبِيٌّ قَطُّ إِلا كَانَ بَعْضُ الْمُجْرِمِينَ أَشَدَّ عَلَيْهِ مِنْ بَعْضٍ

1499- İbn Ebî Hâtim Süddî'den şöyle dediğini nakletti: "Gönderilen her peygamberin bir kısım düşmanı diğerinden daha azgındı."[347]

Furkân 32:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ
كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾

"İnkâr edenler, 'Kur'ân ona bir defada topluca indirilmeli değil miydi?' dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık ve onu tertil ettik." (32)

1. Kur'ân'ın Tertil Edilmesinin Anlamı

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرُ بْنُ الْفُرَاتِ،] ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ: وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلا يَقُولُ: فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلا

1500- İbn Ebî Hâtim'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Onu detaylı bir şekilde açıkladık, anlamındadır."[348]

Furkân 33:

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾

"Onlar sana hiçbir misal getirmezler ki (buna karşılık) sana gerçeği ve en güzel açıklamayı getirmiş olmayalım." (33)

Furkân 34:

الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾

"Yüzüstü cehenneme sürüklenecek olanlar var ya; işte onlar konumları itibariyle daha kötü, tuttukları yol itibariyle daha sapıktırlar." (34)

347 Suyûtî, 5/75; Şevkânî, 4/73; Âlûsî, 6/149.
348 Suyûtî, 5/75; Âlûsî, 6/149.

Furkân 35:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾

"Andolsun, Biz, Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik ve kardeşi Hârûn'u da ona yardımcı kıldık." (35)

Furkân 36:

فَقُلْنَا اذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾

"Onlara, 'Âyetlerimizi yalanlayan topluluğa gidin' dedik. Nihayet o kavmi yerle bir ettik." (36)

Furkân 37:

وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ
آيَةً وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٧﴾

"Nûh kavmini de peygamberleri yalanladıkları vakit suda boğduk. Onları insanlara bir ibret yaptık ve zalimlere elem dolu bir azap hazırladık." (37)

Furkân 38:

وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَٰلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾

"Âd ve Semûd kavimlerini, Ress halkını ve bunların arasında pek çok nesilleri de helâk ettik." (38)

1. ﴿الرَّسِّ﴾ "er-ressi" İfadesi ve Ress Halkı

أَخْرَجَهُ القُرْطُبِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: هُمْ أَصْحَابُ قِصَّةِ» يس» أَهْلُ أَنْطَاكِيَةَ، وَالرَّسُّ بِئْرٌ بِأَنْطَاكِيَةَ قَتَلُوا فِيهَا حَبِيبًا النَّجَّارَ مُؤْمِنَ آلِ» يس» فَنُسِبُوا إِلَيْهَا

1501- Kurtubî Süddî'den şöyle dediğini nakletti: "Bunlar, Yâsîn sûresinde geçen Antakya halkıdır. ﴿الرَّسِّ﴾ ***'er-ressi'*** ifadesi, Yâsîn sûresinde geçen Habîb en-Neccâr'ın, içinde öldürüldüğü Antakya'da bir kuyunun ismidir. Bu nedenle bu halk o kuyuya nispet edilerek anıldı."[349]

Furkân 39:

وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾

"Bunların her birine misaller getirdik, (öğüt almadıkları için) hepsini kırıp geçirdik." (39)

Furkân 40:

وَلَقَدْ أَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾

"Andolsun, senin kavmin, belâ yağmuruna tutularak yok edilen kente uğramışlardır. Yoksa onu görmüyorlar mıydı (ki ibret almadılar)? Hayır! (Görüyorlardı fakat) tekrar dirilmeyi ummuyorlardı." (40)

Furkân 41-42:

وَإِذَا رَأَوْكَ إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ إِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ آلِهَتِنَا لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

"Onlar seni görünce ancak eğlenceye alırlar. 'Allah'ın peygamber olarak gönderdiği adam bu mu? Biz, ilâhlarımıza sımsıkı sarılmasaydık neredeyse bizi ilâhlarımızdan uzaklaştıracaktı' (derler.) Onlar yakında azabı gördükleri zaman, yolca kimin daha sapık olduğunu görecekler." (41-42)

349 Kurtubî, 6/4748; Suyûtî, 5/75; Âlûsî, 6/142.

Furkân 43:

أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾

"Kendi nefsinin arzusunu kendisine ilâh edineni gördün mü? Ona sen mi vekil olacaksın?" (43)

Furkân 44:

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا
كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾

"Yoksa sen onların çoğunun (söz) dinleyeceklerini yahut akıllarını kullanacaklarını mı sanıyorsun? Onlar hayvanlar gibidirler, belki yolca onlardan daha da şaşkındırlar." (44)

Furkân 45:

اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ ۚ وَلَوْ شَآءَ لَجَعَلَهٗ سَاكِنًا ۚ
ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴿٤٥﴾

"Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmez misin? İsteseydi onu hareketsiz ve sabit kılardı. Sonra biz güneşi gölgeye delil kıldık." (45)

1. Güneşin Gölgeyi Takip Etmesi

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلا تَتْلُوهُ وَتَتْبَعُهُ حَتَّى تَأْتِيَ عَلَيْهِ كُلِّهِ

1502- İbn Kesîr Süddî'nin şöyle dediğini nakletti: "Güneşi, gölgenin peşinden giden ve onu takip eden bir delil kıldı. Nihayetinde güneş tamamen gölgenin üzerine iner."[350]

350 İbn Kesîr, 3/320; Suyûtî, 5/80.

Furkân 46:

ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾

"Sonra onu (uzayan gölgeyi) yavaş yavaş kendimize çektik (kısalttık)." (46)

1. Gölgenin Çekilmesi

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ مِهْرَانَ، ثنا عَامِرُ بْنُ الْفُرَاتِ،] ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ قوله: ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا يَقُولُ: قَبْضًا خَفِيًّا حَتَّى لَا يَبْقَى فِي الأَرْضِ ظِلٌّ إِلا تَحْتَ سَقْفٍ أَوْ تَحْتَ شَجَرَةٍ، وَقَدْ أَظَلَّتْ مَا فَوْقَهُ

1503- İbn Kesîr'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Sonra o gölgeyi yavaş yavaş kendimize çektik. Artık güneş üstten gölgeyi götürdüğü için çatı ve ağaç altlarının dışında gölge kalmaz olur."[351]

Furkân 47:

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾

"O, geceyi size bir örtü, uykuyu istirahat zamanı ve gündüzü de hareket ve çalışma vakti yapandır." (47)

Furkân 48-49:

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾ لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾

"O, rahmetinin önünde rüzgârları müjdeci olarak gönderendir. Ölü toprağı canlandıralım, yarattıklarımızdan birçok hayvanları ve insanları sulayalım diye gökten tertemiz bir su indirdik." (48-49)

351 İbn Kesîr, 3/320.

Furkân 50:

وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾

"Andolsun, biz bunu insanlar arasında, düşünüp ibret alsınlar diye tekrar tekrar açıkladık. Fakat insanların çoğu nankörlükte direttiler." (50)

Furkân 51:

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾

"Dileseydik her memlekete bir uyarıcı gönderirdik." (51)

Furkân 52:

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾

"Öyle ise kâfirlere itaat etme, onlara karşı bu Kur'ân'la büyük bir mücadele ver." (52)

Furkân 53:

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ
وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾

"O, birinin suyu lezzetli ve tatlı, diğerininki tuzlu ve acı olan iki denizi salıverip aralarına da görünmez bir perde ve karışmalarını önleyici bir engel koyandır." (53)

Furkân 54:

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾

"O, sudan, bir insan yaratıp ondan soy sop ve hısımlık meydana getirendir. Rabbin, her şeye hakkıyla gücü yetendir." (54)

Furkân 55:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَى رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

"Onlar, Allah'ı bırakıp, kendilerine ne faydası ne de zararı dokunan şeylere kulluk ederler. Kâfir, Rabbine karşı (şeytana) arka çıkandır." (55)

Furkân 56:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾

"Biz, seni ancak bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik." (56)

Furkân 57:

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾

"De ki: 'Ben buna karşılık sizden dileyen kimsenin, Rabbine giden yolu tutmasından başka herhangi bir ücret istemiyorum.'" (57)

Furkân 58:

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَى بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾

"Sen, o ölümsüz ve daima diri olana (Allah'a) tevekkül et. O'nu her türlü övgüyle yücelterek tesbih et. Kullarının günahlarından hakkıyla haberdar olarak O yeter!" (58)

Furkân 59:

الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ
اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيرًا ﴿٥٩﴾

"Gökleri ve yeryüzünü ve ikisi arasındakileri altı gün içinde (altı evrede) yaratan, sonra da Arş'a kurulan Rahmân'dır. Sen bunu haberdar olana sor!" (59)

Furkân 60:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ
أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾

Onlara, 'Rahmân'a secdeye kapanın' denildiğinde 'Rahmân da nedir? Senin bize emrettiğine mi secde edeceğiz?' derler ve bu onların nefretini arttırır." (60)

Furkân 61:

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿٦١﴾

"Göğe burçlar yerleştiren, orada bir ışık kaynağı (güneş) ve aydınlatıcı bir ay yaratanın şanı çok yücedir." (61)

Furkân 62:

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾

"O, öğüt almak isteyen ve çok şükredici olmayı dileyen kimseler için geceyi ve gündüzü birbiri ardınca getirendir." (62)

Furkân 63:

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا
خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾

"Rahmân'ın kulları, yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürüyen kimselerdir. Cahiller onlara laf attıkları zaman, 'Selâm!' der (geçer) ler." (63)

Furkân 64:

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾

"Onlar, Rabblerine secde ederek ve kıyamda durarak geceleyenlerdir." (64)

Furkân 65:

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾

"Onlar, şöyle diyenlerdir: 'Ey Rabbimiz! Bizden cehennem azabını uzaklaştır, gerçekten onun azabı sürekli bir helâktir!'" (65)

Furkân 66:

إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾

"Şüphesiz, ne kötü bir durak ve ne kötü bir konaktır orası." (66)

Furkân 67:

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

"Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları, bu ikisi arası dengeli bir harcamadır." (67)

Furkân 68:

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ
اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا ﴿٦٨﴾

"Onlar, Allah ile beraber başka bir ilâha kulluk etmeyen, haksız yere, Allah'ın haram kıldığı cana kıymayan ve zina etmeyen kimselerdir. Kim bunları yaparsa ağır azaba uğrar." (68)

1. ﴿أَثَامًا﴾ "esâmen" İfadesi

[حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَامِرُ بْنُ الْفُرَاتِ،] ثنا أَسْبَاطٌ، عَنِ السُّدِّيِّ يَلْقَ أَثَامًا قَالَ: جَزَاءً

1504- İbn Kesîr'den Süddî'nin, Allah Teâlâ'nın ﴿أَثَامًا﴾ ***"esâmen"*** ifadesini: "ceza" şeklinde tefsir ettiği nakledildi."[352]

أَخْرَجَهُ الشَّوْكَانِي، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: {أَثَامًا} أَثَامًا جَبَلٌ فِيهَا

1505- Şevkânî yaptığı tahriçte Süddî'nin bu kelimeyi: "Cehennemde bir dağ" şeklinde tefsir ettiğini rivâyet etmiştir.[353]

Furkân 69:

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾

"Kıyamet günü onun azabı kat kat arttırılır ve horlanmış olarak orada ebedî kalır." (69)

Furkân 70:

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾

"Ancak tevbe edip de inanan ve sâlih amel işleyenler başka. Allah işte onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." (70)

352 İbn Kesîr, 3/327.

353 Şevkânî, 4/84. Burada geçen iki farklı tefsir arasında bir çelişki yoktur. Çünkü birisinde ceza olarak tefsir edilirken, diğerinde Allah'ın asiler için cehennemde hazırladığı bir dağın ismi şeklinde tefsir etmiştir.

Furkân 71:

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾

"Kim de tevbe eder ve sâlih amel işlerse işte o, Allah'a, tevbesi kabul edilmiş olarak döner." (71)

Furkân 72:

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾

"(O kullar), yalan yere şahitlik etmezler, boş sözlerle karşılaştıklarında vakar ile (oradan) geçip giderler." (72)

1. Âyetin İndiği Yer

ووَأَخْرَجَ عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، وَابْنُ جَرِيرٍ، وَابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِّيِّ {وَإِذا مروا بِاللَّغْوِ مروا كراماً} قَالَ: هِيَ مَكِّيَّة

1506- Taberî; İbn Beşşâr → İshâk → Abdurrahmân → Süfyân kanalıyla Süddî'nin bu âyet hakkında, "Mekke'de nâzil oldu" dediğini nakletti.[354]

Furkân 73:

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾

"Onlar, kendilerine Rabblerinin âyetleri hatırlatıldığı zaman, onlara kör ve sağır kesilmezler." (73)

Furkân 74:

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

354 Taberî, 3/330.

"(Ve o kullar): 'Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerinin peşinden gidenlerden eyle' derler." (74)

1. Önderle Kastedilen

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: أَئِمَّةً يُقْتَدَى بِنَا فِي الْخَيْرِ

1507- İbn Kesîr Süddî'den şöyle dediğini nakletti: "Hayır hususunda örnek alınacak önderler, anlamındadır."[355]

Furkân 75:

﴿أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾

"İşte onlar, sabretmelerine karşılık oda ile mükâfatlandırılacaklar ve orada esenlik dileği ve selâmla karşılanacaklardır." (75)

1. Cennete Oda Denilmesi

أَخْرَجَهُ ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: الْغُرْفَةُ هِيَ الْجَنَّةُ وَ سُمِّيَتْ بِذٰلِكَ لِارْتِفَاعِهَا

1508- İbn Kesîr'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Oda, cennettir. Böyle isimlendirilmesi yüksekte olmasındandır."[356]

Furkân 76:

﴿خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾

"Orada ebedî kalacaklardır. Orası ne güzel bir yerleşme ve ikamet yeridir." (76)

355 Taberî, 3/330.
356 İbn Kesîr, 3/330.

Furkân 77:

قُلْ مَا يَعْبَؤُا۟ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ ۖ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

"(Ey Muhammed!) De ki: 'Duanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin! Siz yalanladınız. Öyle ise azap yakanızı bırakmayacak.'" (77)

1. Bedir Savaşı'nın da Âyette Geçen Azaba Dâhil Olduğu

حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الأَشَجُّ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنِ السُّدِّيِّ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ: فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا يَوْمَ بَدْرٍ

1509- İbn Kesîr'den Süddî'nin şöyle dediği nakledildi: "Bu azabın içerisine Bedir Savaşı da girmektedir."[357]

357 İbn Kesîr, 3/330; Suyûtî, 5/82.

İÇİNDEKİLER

10. YÛNUS SÛRESİ

Yûnus 1: 5
Yûnus 2: 5
1. Doğruluk Makamıyla Kastedilen 5
Yûnus 3: 6
Yûnus 4: 6
Yûnus 5: 6
1. Gece ile Gündüzün Farklı Kılınma Hikmeti 7
Yûnus 6: 7
Yûnus 7-8: 7
Yûnus 9: 8
Yûnus 10: 8
Yûnus 11: 8
Yûnus 12: 8
Yûnus 13: 9
Yûnus 14: 9
Yûnus 15: 9
Yûnus 16: 10
1. Hz. Nebî'nin İçlerinde Kaldığı Sürecin Dikkate Sunulması 10
Yûnus 17: 10
Yûnus 18: 11
Yûnus 19: 11
1. İnsanların Tek Ümmet Olmasının Anlamı 11
Yûnus 20: 12
Yûnus 21: 12

Yûnus 22: **12**
Yûnus 23: **13**
Yûnus 24: **13**
Yûnus 25: **13**
Yûnus 26: **14**
1. En Güzeli ve Daha Fazlasıyla Kastedilen 14
Yûnus 27: **14**
Yûnus 28: **15**
Yûnus 29: **15**
Yûnus 30: **15**
1. ﴿تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ مَا أَسْلَفَتْ﴾ "teblû küllü nefsin mâ eslefet" İfadesi 16
2. Kıraat 16
3. Nesh 16
Yûnus 31: **16**
Yûnus 32: **17**
Yûnus 33: **17**
Yûnus 34: **17**
Yûnus 35: **17**
Yûnus 36: **18**
Yûnus 37: **18**
Yûnus 38: **18**
Yûnus 39: **19**
Yûnus 40: **19**
Yûnus 41: **19**
Yûnus 42: **19**
Yûnus 43: **20**
Yûnus 44: **20**
Yûnus 45: **20**
Yûnus 46: **20**
Yûnus 47: **21**
Yûnus 48: **21**
Yûnus 49: **21**
Yûnus 50: **21**
Yûnus 51: **22**
Yûnus 52: **22**

Yûnus 53: **22**
Yûnus 54: **22**
Yûnus 55: **23**
Yûnus 56: **23**
Yûnus 57: **23**
Yûnus 58: **23**
Yûnus 59: **23**
Yûnus 60: **24**
Yûnus 61: **24**
Yûnus 62: **24**
Yûnus 63-64: **25**
Yûnus 65: **25**
Yûnus 66: **25**
Yûnus 67: **25**
Yûnus 68: **26**
Yûnus 69-70: **26**
Yûnus 71: **26**
Yûnus 72: **27**
Yûnus 73: **27**
Yûnus 74: **27**
Yûnus 75: **27**
Yûnus 76: **28**
Yûnus 77: **28**
Yûnus 78: **28**
Yûnus 79: **28**
Yûnus 80: **29**
Yûnus 81-82: **29**
Yûnus 83: **29**
Yûnus 84: **29**
Yûnus 85-86: **30**
Yûnus 87: **30**
Yûnus 88: **30**
1. Hz. Mûsâ'nın Bedduasının Tutması 31
Yûnus 89: **31**
Yûnus 90: **31**

Yûnus 91: **31**
1. Ölüm Esnasında Firavun'un İmanının Kabul Edilmemesi 32
Yûnus 92: **32**
1. İbret Kimin İçindi? 32
Yûnus 93: **32**
Yûnus 94: **33**
Yûnus 95: **33**
Yûnus 96-97: **33**
Yûnus 98: **33**
1. Belli Bir Zamanla Kastedilen 34
2. Hz. Yûnus Nereye Gönderildi? 34
Yûnus 99: **34**
Yûnus 100: **35**
Yûnus 101: **35**
1. Nesh 35
Yûnus 102: **35**
Yûnus 103: **36**
Yûnus 104: **36**
Yûnus 105-106: **36**
Yûnus 107: **36**
Yûnus 108: **37**
Yûnus 109: **37**

11. HÛD SÛRESİ

Hûd 1: **39**
1. ﴿الٓرٰ﴾ "Elif, Lâm, Râ" İfadesi 39
Hûd 2: **39**
Hûd 3: **40**
Hûd 4: **40**
Hûd 5: **40**
Hûd 6: **40**
Hûd 7: **41**
Hûd 8: **41**
1. Alay Ettikleri Şeyin Kendilerini Kuşatması 41
Hûd 9: **42**

Hûd 10: 42
Hûd 11: 42
Hûd 12: 42
Hûd 13: 43
Hûd 14: 43
Hûd 15: 43
1. Dünyayı İsteyenin Sonu 43
Hûd 16: 44
Hûd 17: 44
Hûd 18: 44
Hûd 19: 45
1. Müşriklerin Allah'ın Yolundan Alıkoymalarının Anlamı 45
Hûd 20: 46
Hûd 21: 46
Hûd 22: 46
Hûd 23: 46
Hûd 24: 47
Hûd 25-26: 47
Hûd 27: 47
Hûd 28: 48
Hûd 29: 48
Hûd 30: 48
Hûd 31: 48
1. Hayır ile Kastedilen 49
Hûd 32: 49
Hûd 33: 49
Hûd 34: 49
Hûd 35: 50
Hûd 36-37: 50
Hûd 38-39: 50
Hûd 40: 51
Hûd 41: 51
Hûd 42: 51
1. Kıraat 51
Hûd 43: 52

Hûd 44: **52**
Hûd 45: **52**
Hûd 46: **52**
Hûd 47: **53**
Hûd 48: **53**
Hûd 49: **53**
Hûd 50: **54**
Hûd 51: **54**
Hûd 52: **54**
Hûd 53: **54**
Hûd 54-55: **55**
Hûd 56: **55**
Hûd 57: **55**
Hûd 58: **55**
Hûd 59: **56**
1. Cebbâr ile Kastedilen 56
Hûd 60: **56**
1. Lânete Uğramalarının Anlamı 56
Hûd 61: **57**
1. Allah'ın Yerden Yaratmasının Anlamı 57
Hûd 62: **57**
Hûd 63: **58**
Hûd 64: **58**
Hûd 65: **58**
Hûd 66: **58**
Hûd 67: **59**
Hûd 68: **59**
Hûd 69: **59**
1. Kızartılmış Buzağı 59
2. Gelen Meleklerin Vasıfları 60
Hûd 70: **60**
1. Meleklerin Yemeğe El Sürmemeleri 60
Hûd 71: **62**
Hûd 72: **63**
Hûd 73: **63**

Hûd 74: **63**
1. İbrâhim'in Lût İçin Endişe Etmesi 63
Hûd 75: **64**
Hûd 76: **64**
Hûd 77: **65**
1. Lût'un Gelen Misafirlerden Dolayı Daralması 65
2. ﴿يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ﴾ "yühra'ûne ileyhi" İfadesi 66
Hûd 78: **66**
1. Kavmiyle Lût'un Arasında Geçen Konuşma 66
2. Kavmine Kızlarıyla Evlenmesini Teklif Etmesinin Anlamı 67
Hûd 79: **67**
1. Lût Kavminin, Erkekleri İstediklerini Söylemeleri 67
Hûd 80: **68**
1. Lût'un Kavmine Karşı Çaresizliği İfade Etmesi 68
Hûd 81: **69**
1. Lût Kavminin Helâk Edilmesi 69
Hûd 82: **70**
1. ﴿حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ﴾ "hicâraten min siccîlin mendûdin" İfadesi 70
Hûd 83: **70**
1. ﴿مُسَوَّمَةً﴾ "müsevvemeten" İfadesi 70
2. Helâk Esnasında Yaşananlar 71
Hûd 84: **72**
Hûd 85: **72**
Hûd 86: **72**
Hûd 87: **72**
Hûd 88: **73**
Hûd 89: **73**
1. ﴿شِقَاقِي﴾ "şikâkî" İfadesi 73
Hûd 90: **74**
Hûd 91: **74**
1. Kavminin Şuayb'ı Zayıf Görmelerinin Anlamı 74
Hûd 92: **74**
1. Allah'ın Emirlerinin Arkaya Atılması 75
Hûd 93: **75**
Hûd 94: **75**

Hûd 95: **76**
Hûd 96-97: **76**
Hûd 98: **76**
Hûd 99: **76**
1. Lânet ile Kastedilen 76
Hûd 100: **77**
Hûd 101: **77**
Hûd 102: **77**
Hûd 103: **77**
Hûd 104: **78**
Hûd 105: **78**
Hûd 106: **78**
1. Nesh, Ebedî Cehennem 78
Hûd 107: **79**
Hûd 108: **79**
[1. Nesh, Cennetin Ebedîliği] 79
Hûd 109: **80**
Hûd 110: **81**
Hûd 111: **81**
Hûd 112: **81**
1. İstikâmet Emrinin Muhatabı 81
Hûd 113: **82**
Hûd 114: **82**
Hûd 115: **82**
Hûd 116: **82**
Hûd 117: **83**
Hûd 118-119: **83**
Hûd 120: **83**
Hûd 121-122: **83**
Hûd 123: **84**

12. YÛSUF SÛRESİ

Yûsuf 1: **85**
Yûsuf 2: **85**
Yûsuf 3: **85**

Yûsuf 4: **85**
1. Yûsuf'un Gördüğü Yıldız, Ay ve Güneşle Kastedilen 86
2. Yûsuf'un Gördüğü Ayın Teyzesi Olduğu Yorumu 86
3. Kardeşlerinin Yûsuf'u Kıskanmaları Sebebiyle Ya'kûb'un Tedbir Alması 86
Yûsuf 5: **87**
Yûsuf 6: **87**
1. ﴿تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ﴾ "te'vîli'l-ehâdîsi" İfadesi 87
Yûsuf 7: **88**
Yûsuf 8: **88**
1. Yûsuf'un Kardeşiyle Kastettikleri 88
Yûsuf 9: **88**
1. Sâlih Kimseler Olmakla Kastedilen 89
Yûsuf 10: **89**
1. "Onlardan biri" İfadesiyle Kastedilen Kişi 89
Yûsuf 11: **89**
Yûsuf 12: **90**
1. ﴿يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ﴾ "yerta' ve yel'ab" İfadesi 90
Yûsuf 13: **90**
1. Yûsuf'un Kuyuya Atılma Süreci 90
Yûsuf 14: **92**
Yûsuf 15: **92**
Yûsuf 16: **92**
1. Kardeşlerinin Ağlayarak Babalarına Gelmeleri 92
Yûsuf 17: **93**
[1. Sahte Kanlı Gömlek] 93
2. "Sen bize inanmazsın" İfadesi 93
Yûsuf 18: **94**
1. Ya'kûb'un Sahte Gömleği Anlaması 94
Yûsuf 19: **94**
1. ﴿يَا بُشْرَى﴾ "yâ büşrâ" İfadesiyle Kastedilen 95
[2. Yûsuf'u Ticaret Malı Olarak Saklamaları] 95
Yûsuf 20: **95**
1. ﴿بَخْسٍ﴾ "bahsin" İfadesi 96
2. Kaç Dirhem Kastedilmiştir? 96
Yûsuf 21: **96**

1. Mısır Kralı Aziz'in Yûsuf'u Satın Alması 96
Yûsuf 22: **97**
1. Olgunuk Çağıyla Kastedilen 97
Yûsuf 23: **97**
1. ﴿وَرَاوَدَتْهُ﴾ "râvedethu" İfadesi 97
2. ﴿هَيْتَ لَكَ﴾ "heyte leke" İfadesi 98
3. "O benim rabbimdir" İfadesinde Kastedilen 98
4. Aziz'in Karısının İsmi 98
Yûsuf 24: **99**
1. Yûsuf'un Gördüğü Delil 99
Yûsuf 25: **100**
1. Gömleğin Delil Görülmesi 100
Yûsuf 26-27: **101**
[1. Gömleğin İncelenmesi] 101
Yûsuf 28: **102**
1. Kadının Amcasının Oğlunun Şahitliği 102
Yûsuf 29: **102**
Yûsuf 30: **102**
1. Kadının Yûsuf'a Olan Tutkusu 103
Yûsuf 31: **103**
1. Aziz'in Karısının Şehirdeki Kadınlara Kurduğu Plan 103
2. Şehirdeki Kadınların Yûsuf'u Görünce Aziz'in Karısına Hak Vermeleri 104
Yûsuf 32: **105**
1. Aziz'in Karısının Yûsuf'un İffetli Davranmasıyla İlgili Sözleri 105
Yûsuf 33: **105**
1. Yûsuf'un Zindanı Zinaya Tercih Etmesi 106
Yûsuf 34: **106**
Yûsuf 35: **106**
1. Âyetlerle Kastedilen 106
Yûsuf 36: **107**
1. Yûsuf'un Zindan Arkadaşları 107
Yûsuf 37: **108**
1. Yûsuf Ne Zaman Rüyayı Te'vil Edeceğini Söyledi? 108
Yûsuf 38: **109**
Yûsuf 39: **109**

Yûsuf 40: **109**
Yûsuf 41: **109**
Yûsuf 42: **110**
Yûsuf 43: **110**
1. Kralın Rüyasını Nasıl Niteleddiler? 110
Yûsuf 44: **111**
Yûsuf 45: **111**
1. ﴿وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ﴾ "ve'ddekera ba'de ümmetin" İfadesi 111
Yûsuf 46: **111**
Yûsuf 47: **112**
Yûsuf 48: **112**
1. ﴿مِمَّا تُحْصِنُونَ﴾ "mimmâ tuhsınûne" İfadesi 112
Yûsuf 49: **112**
Yûsuf 50: **113**
1. Yûsuf'un Elçiye Cevabı 113
Yûsuf 51: **113**
1. Yûsuf'un Masumiyetinin Ortaya Çıkışı 114
Yûsuf 52: **114**
1. Yûsuf'un Nefsini Temize Çıkarmadığını Söylemesinin Anlamı 115
Yûsuf 53: **115**
Yûsuf 54: **116**
Yûsuf 55: **116**
Yûsuf 56: **116**
1. Yûsuf'a Yetki Verilmesi 116
2. Yûsuf'un Bereket Yıllarındaki Tedbiri 117
Yûsuf 57: **118**
Yûsuf 58: **118**
1. Yûsuf'un Kardeşleriyle İlk Karşılaşması 118
Yûsuf 59-61: **119**
1. Yûsuf'un, Küçük Kardeşlerini Getirinceye Kadar Rehin İstemesi 120
Yûsuf 62: **120**
1. Ya'kûb ile Oğullarının Diyaloğu 120
Yûsuf 63: **121**
Yûsuf 64: **122**
Yûsuf 65: **122**

Yûsuf 66: **122**
Yûsuf 67: **123**
1. Ya'kûb'un Nazara Karşı Önlemi 123
Yûsuf 68: **123**
Yûsuf 69: **124**
1. Yûsuf'un, Kardeşi Bünyamin'e Kavuşması 124
2. Yûsuf'un, Kardeşine Nasihati 124
Yûsuf 70: **125**
1. Kervan Hareket Edince Hırsızlıkla Suçlanmaları 125
Yûsuf 71: **125**
Yûsuf 72: **126**
Yûsuf 73: **126**
Yûsuf 74: **126**
Yûsuf 75: **126**
1. Hırsızın Cezası 126
Yûsuf 76: **127**
1. Kralın Tasının Bünyamin'in Yükünden Çıkması 127
2. Allah'ın Yûsuf İçin Tuzak Kurmasının Anlamı 127
3. Kralın Diniyle Kastedilen 128
4. Allah'ın Dilemesinin İstisna Edilmesiyle Kastedilen 128
Yûsuf 77: **128**
1. Bünyamin'in Alıkonulması 128
Yûsuf 78: **131**
1. Yûsuf Kardeşlerini Uğurlarken Ne Dedi? 131
Yûsuf 79: **132**
Yûsuf 80: **132**
1. Kardeşlerin Kendi İçlerine Gizlice Konuşmaları 132
2. Büyükleri İfadesiyle Kastedilen 133
[3. Rüveybil'in Mısır'da Kalması ve Diğerlerinin Babalarına Durumu Anlatması] 133
Yûsuf 81-82: **133**
Yûsuf 83: **134**
Yûsuf 84: **134**
1. Ya'kûb'un İçinde Tuttuğu Şey Neydi? 134
Yûsuf 85: **134**
1. ﴿حَرَضًا﴾ "haradan" İfadesi 134

2. Helâk Olmakla Kastedilen 135
Yûsuf 86: **135**
1. Ya'kûb'un, Kralın Yûsuf Olabileceğini Anlaması 135
2. Yûsuf'un Zindanda İken Cebrâil ile Diyaloğu 136
Yûsuf 87: **137**
1. Yûsuf ve Kardeşini Nerede Araştırmaları İsteniyor? 137
2. Allah'ın Ravhı ile Kastedilen 137
Yûsuf 88: **138**
1. ﴿مُزْجِيَةٍ﴾ "müzcâtin" İfadesi 138
2. Ölçüyü Tam Vermesini İstemelerinin Anlamı 138
3. Tasadduk Etmesini İstemeleri 138
4. Yûsuf'un, Kardeşlerine Yûsuf'a Ne Yaptıklarını Sorması 139
5. Yûsuf'un Gerçeği Anlatması 139
Yûsuf 89: **140**
Yûsuf 90: **140**
Yûsuf 91: **140**
Yûsuf 92: **141**
Yûsuf 93: **141**
1. Ya'kûb'un Gözlerinin Açılması 141
Yûsuf 94: **141**
1. ﴿لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ﴾ "levlâ en tüfennidûne" İfadesi 142
2. Ya'kûb Hangi Konuda İtham Edileceğini Düşünmüştür? 142
Yûsuf 95: **142**
Yûsuf 96: **142**
1. Ya'kûb'a Yûsuf'un Gömleğini Kim Getirdi? 143
Yûsuf 97: **143**
Yûsuf 98: **143**
Yûsuf 99: **144**
1. Yûsuf Ailesini Karşılamaya Nasıl Gitti? 144
2. Anne Babasıyla Kastedilen 144
3. Yûsuf'un Rüyası ile Gerçekleşmesi Arasındaki Süre 144
Yûsuf 100: **145**
1. Arş ile Kastedilen 145
Yûsuf 101: **145**
1. Ya'kûb'un Ölümü ve Defnedilmesi 146

Yûsuf 102: **147**
Yûsuf 103: **147**
Yûsuf 104: **147**
Yûsuf 105: **147**
1. Kıraat 147
Yûsuf 106: **148**
Yûsuf 107: **148**
Yûsuf 108: **148**
Yûsuf 109: **148**
Yûsuf 110: **149**
1. ﴿بَأۡسَنَا﴾ "be'sünâ" İfadesi 149
Yûsuf 111: **149**

13. RA'D SÛRESİ

Ra'd 1: **151**
Ra'd 2: **151**
Ra'd 3: **152**
Ra'd 4: **152**
Ra'd 5: **152**
Ra'd 6: **153**
Ra'd 7: **153**
Ra'd 8: **153**
Ra'd 9: **153**
Ra'd 10: **154**
Ra'd 11: **154**
1. İnsanın Yanındaki Koruyucu Melekler 154
2. Allah'ın Kullarının Velisi Olmasının Anlamı 155
Ra'd 12: **155**
Ra'd 13: **155**
Ra'd 14: **156**
Ra'd 15: **156**
Ra'd 16: **156**
Ra'd 17: **157**
Ra'd 18: **157**
Ra'd 19: **157**

Ra'd 20: ... **158**
Ra'd 21: ... **158**
Ra'd 22: ... **158**
Ra'd 23-24: ... **158**
Ra'd 25: ... **159**
Ra'd 26: ... **159**
Ra'd 27: ... **159**
Ra'd 28: ... **159**
1. ﴿تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ﴾ "tatmeinnü kulûbühüm" İfadesi ... 160
2. ﴿تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ "tatmeinnü'l-kulûbü" İfadesi ... 160
Ra'd 29: ... **160**
1. ﴿حُسْنُ مَآبٍ﴾ "hüsnü meâbin" İfadesi ... 160
Ra'd 30: ... **161**
Ra'd 31: ... **161**
Ra'd 32: ... **161**
Ra'd 33: ... **162**
Ra'd 34: ... **162**
Ra'd 35: ... **162**
Ra'd 36: ... **163**
Ra'd 37: ... **163**
Ra'd 38: ... **163**
Ra'd 39: ... **163**
1. O'nun Katındaki Kitab'ın Özelliği ... 164
Ra'd 40: ... **164**
Ra'd 41: ... **164**
1. Yeryüzünün Etrafından Eksiltilmesinin Anlamı ... 164
Ra'd 42: ... **165**
Ra'd 43: ... **165**

14. İBRÂHİM SÛRESİ

İbrâhim 1-2: ... **167**
İbrâhim 3: ... **167**
İbrâhim 4: ... **168**
İbrâhim 5: ... **168**
İbrâhim 6: ... **168**

İbrâhim 7: **169**
İbrâhim 8: **169**
1. Kâfirlerin Amellerinin Misali 169
İbrâhim 9: **169**
İbrâhim 10: **170**
İbrâhim 11: **170**
İbrâhim 12: **170**
İbrâhim 13: **171**
İbrâhim 14: **171**
İbrâhim 15: **171**
İbrâhim 16: **171**
İbrâhim 17: **172**
İbrâhim 18: **172**
İbrâhim 19: **172**
İbrâhim 20: **172**
İbrâhim 21: **173**
İbrâhim 22: **173**
İbrâhim 23: **173**
İbrâhim 24: **174**
İbrâhim 25: **174**
İbrâhim 26: **174**
İbrâhim 27: **174**
İbrâhim 28-29: **175**
İbrâhim 30: **175**
İbrâhim 31: **175**
İbrâhim 32: **175**
İbrâhim 33: **176**
İbrâhim 34: **176**
İbrâhim 35: **176**
İbrâhim 36: **176**
İbrâhim 37: **177**
1. Kalplerin Yönelmesinin Talebindeki Hikmet 177
İbrâhim 38: **177**
İbrâhim 39: **178**
İbrâhim 40: **178**

İbrâhim 41: **178**
İbrâhim 42: **178**
İbrâhim 43: **178**
İbrâhim 44: **179**
1. Zevale Uğramayacaklarına Dair Yeminlerinin Anlamı 179
İbrâhim 45: **179**
İbrâhim 46: **179**
İbrâhim 47: **180**
İbrâhim 48: **180**
İbrâhim 49: **180**
İbrâhim 50: **180**
1. ﴿سَرَابِيلُهُم﴾ "serâbîlühüm" İfadesi 180
2. Yüzlerini Ateşin Kaplamasının Anlamı 181
İbrâhim 51: **181**
İbrâhim 52: **181**

15. HİCR SÛRESİ

Hicr 1: **183**
Hicr 2: **183**
Hicr 3: **183**
Hicr 4-5: **184**
Hicr 6-7: **184**
Hicr 8: **184**
1. Âyette Kastedilen Anlam 184
Hicr 9: **185**
Hicr 10: **185**
Hicr 11: **185**
Hicr 12-13: **185**
Hicr 14-15: **185**
Hicr 16: **186**
Hicr 17: **186**
Hicr 18: **186**
Hicr 19-20: **186**
Hicr 21: **187**
Hicr 22: **187**

Hicr 23: **187**
Hicr 24: **187**
Hicr 25: **187**
1. Allah Kimleri Toplayacaktır? 188
Hicr 26: **188**
Hicr 27: **188**
Hicr 28-29: **188**
Hicr 30-31: **189**
Hicr 32: **189**
Hicr 33: **189**
Hicr 34-35: **189**
Hicr 36-38: **189**
1. Allah'ın İblîs'e Verdiği Mühlet 190
Hicr 39-40: **190**
Hicr 41-42: **190**
Hicr 43-44: **190**
Hicr 45: **191**
Hicr 46: **191**
Hicr 47: **191**
Hicr 48: **191**
1. ﴿نَصَبٌ﴾ "nasabün" İfadesi 191
Hicr 49-50: **192**
Hicr 51: **192**
Hicr 52:-54 ..... **192**
Hicr 55: **192**
1. ﴿الْقَانِطِينَ﴾ "el-kānitîne" İfadesi 192
Hicr 56: **193**
Hicr 57: **193**
Hicr 58-60: **193**
Hicr 61-62: **193**
Hicr 63-64: **193**
Hicr 65: **194**
1. Allah Onları Nereye Çıkarttı? 194
Hicr 66: **194**
Hicr 67: **194**

Hicr 68-69: **194**
Hicr 70: **195**
Hicr 71: **195**
Hicr 72-74: **195**
Hicr 75: **195**
Hicr 76: **195**
1. ﴿سَبِيلٍ مُقِيمٍ﴾ "sebîlin mukîmin" İfadesi 196
Hicr 77: **196**
Hicr 78-79: **196**
Hicr 80-84: **196**
Hicr 85: **197**
Hicr 86: **197**
Hicr 87: **197**
Hicr 88: **197**
Hicr 89: **198**
Hicr 90-93: **198**
Hicr 94: **198**
Hicr 95-96: **198**
Hicr 97: **198**
Hicr 98: **199**
Hicr 99: **199**

16. NAHL SÛRESİ

Nahl 1: **201**
Nahl 2: **201**
Nahl 3: **201**
Nahl 4: **202**
Nahl 5: **202**
Nahl 6: **202**
1. Hayvanların Güzellik Yönleri 202
Nahl 7: **202**
Nahl 8: **203**
1. Daha Bilmediklerini Yaratması 203
Nahl 9: **203**
1. Yol ile Kastedilen 203

Nahl 10: **204**
Nahl 11: **204**
Nahl 12: **204**
Nahl 13: **204**
Nahl 14: **205**
1. Taze Etle Kastedilen 205
Nahl 15: **205**
1. Yollarla Kastedilen 205
Nahl 16: **206**
1. Alametlerle Kastedilen 206
Nahl 17: **206**
Nahl 18: **206**
Nahl 19: **206**
Nahl 20: **207**
Nahl 21: **207**
Nahl 22: **207**
Nahl 23: **207**
Nahl 24: **207**
1. Kur'ân'ın Öncekilerin Masalları Olduğu Suçlaması 208
Nahl 25: **209**
Nahl 26: **209**
1. Öncekilerin Nebîlerine Tuzak Kurmaları ve Cezaya Uğramaları 210
Nahl 27: **212**
Nahl 28: **212**
Nahl 29: **212**
Nahl 30: **212**
Nahl 31: **213**
Nahl 32: **213**
Nahl 33: **213**
Nahl 34: **214**
Nahl 35: **214**
Nahl 36: **214**
Nahl 37: **215**
Nahl 38: **215**
Nahl 39: **215**

Nahl 40: **215**
Nahl 41: **216**
Nahl 42: **216**
Nahl 43: **216**
1. Peygamberlerin Sadece İnsanlardan Gönderilmesi 216
Nahl 44: **217**
1. ﴿بِالْبَيِّنَاتِ﴾ "bi'l-beyyinâti", ﴿الزُّبُرِ﴾ "ez-züburi" ve ﴿الذِّكْرَ﴾ "ez-zikra" İfadeleri 217
Nahl 45: **218**
Nahl 46: **218**
1. ﴿تَقَلُّبِهِمْ﴾ "tekallübihim" İfadesi 218
Nahl 47: **218**
Nahl 48: **219**
Nahl 49: **219**
Nahl 50: **219**
Nahl 51: **219**
Nahl 52: **219**
1. ﴿وَاصِبًا﴾ "vâsıben" İfadesi 220
Nahl 53: **220**
1. ﴿تَجْئَرُونَ﴾ "tec'erûna" İfadesi 220
Nahl 54: **220**
Nahl 55: **220**
Nahl 56: **221**
1. Müşriklerin Ortaklarına Pay Ayırmaları 221
Nahl 57: **221**
Nahl 58: **221**
Nahl 59: **222**
1. Verdikleri Kötü Hüküm 222
Nahl 60: **222**
Nahl 61: **223**
1. Allah Dileseydi İnsanları Nasıl Helâk Ederdi? 223
Nahl 62: **223**
1. Hoşlarına Gitmeyen Şeylerle Kastedilen 223
Nahl 63: **224**
Nahl 64: **224**
Nahl 65: **224**

Nahl 66: **224**
Nahl 67: **225**
Nahl 68: **225**
Nahl 69: **225**
1. ﴿ذُلُلًا﴾ "zülülen" İfadesi 225
[2. Farklı Renklerdeki İçecek] 226
[3. Baldaki Şifa] 226
Nahl 70: **226**
1. Ömrün En Kötü Çağı 226
Nahl 71: **226**
Nahl 72: **227**
Nahl 73: **227**
Nahl 74: **227**
Nahl 75: **227**
Nahl 76: **228**
1. Âyetteki Darb-ı Meselin Açıklaması 228
Nahl 77: **229**
1. Kıyametin Kopma Süresi 229
Nahl 78: **229**
1. Annelerin Karınlarıyla Kastedilen 229
Nahl 79: **230**
1. ﴿جَوِّ السَّمَاءِ﴾ "cevvi's-semâ" İfadesi 230
Nahl 80: **230**
1. Evlerin Sükûn Yeri Olmasının Anlamı 230
Nahl 81: **231**
Nahl 82: **231**
Nahl 83: **231**
1. Allah'ın Nimetiyle Kastedilen 232
Nahl 84: **232**
Nahl 85: **232**
Nahl 86: **232**
Nahl 87: **233**
Nahl 88: **233**
1. Azabın Kat Kat Arttırılması 233
Nahl 89: **233**

Nahl 90: 234
Nahl 91: 234
Nahl 92: 234
1. Âyette Bahsi Geçen Kadın 235
Nahl 93: 235
Nahl 94: 235
Nahl 95: 236
Nahl 96: 236
Nahl 97: 236
Nahl 98: 236
Nahl 99: 237
Nahl 100: 237
Nahl 101: 237
Nahl 102: 238
Nahl 103: 238
1. Hz. Nebî'ye (s.a.v.) Bir Beşerin Öğrettiği İddiası 238
Nahl 104: 239
Nahl 105: 239
Nahl 106: 239
1. Nüzûl Sebebi 239
Nahl 107: 240
Nahl 108: 240
Nahl 109: 240
Nahl 110: 240
Nahl 111: 240
Nahl 112: 241
Nahl 113: 241
Nahl 114: 241
Nahl 115: 241
Nahl 116: 242
Nahl 117: 242
Nahl 118: 242
Nahl 119: 242
Nahl 120: 243
Nahl 121: 243

Nahl 122: **243**
Nahl 123: **243**
Nahl 124: **243**
Nahl 125: **244**
Nahl 126: **244**
Nahl 127: **244**
Nahl 128: **244**

17. İSRÂ SÛRESİ

İsrâ 1: **245**
1. Hz. Nebî (s.a.v.) Beytülmakdis'e Ne Zaman Gitti? 245
2. İsrâ Dönüşü Hz. Nebî'nin (s.a.v.) Tarif Ettiği Kervan 246
3. ﴿بَارَكْنَا﴾ "bâraknâ" İfadesi 246
İsrâ 2: **247**
İsrâ 3: **247**
İsrâ 4: **247**
İsrâ 5: **247**
İsrâ 6: **248**
İsrâ 7: **248**
İsrâ 8: **248**
İsrâ 9-10: **248**
İsrâ 11: **249**
İsrâ 12: **249**
İsrâ 13: **249**
İsrâ 14: **249**
1. "Kitabını oku" Emri 249
İsrâ 15: **250**
İsrâ 16: **250**
1. Kıraat 250
İsrâ 17: **251**
İsrâ 18: **251**
İsrâ 19: **251**
İsrâ 20: **251**
1. Allah'ın, İhsanından Herkese Vermesinin Anlamı 251
İsrâ 21: **252**

İsrâ 22: **252**
İsrâ 23: **252**
1. Anne Babaya Öf Denilmemesi 252
İsrâ 24: **253**
İsrâ 25: **253**
İsrâ 26: **253**
1. İnfakta Ölçülü Olma 253
İsrâ 27: **254**
İsrâ 28: **254**
1. Gönül Alıcı Sözle Kastedilen 254
İsrâ 29: **254**
İsrâ 30: **255**
İsrâ 31: **255**
İsrâ 32: **255**
1. Zina Yasağı Ne Zaman İndi? 255
İsrâ 33: **256**
İsrâ 34: **256**
1. Nüzûl Sebebi 256
İsrâ 35: **257**
İsrâ 36: **257**
İsrâ 37: **257**
İsrâ 38: **257**
İsrâ 39: **258**
İsrâ 40: **258**
İsrâ 41: **258**
İsrâ 42: **258**
İsrâ 43: **259**
İsrâ 44: **259**
İsrâ 45: **259**
İsrâ 46: **259**
İsrâ 47: **260**
İsrâ 48: **260**
İsrâ 49: **260**
İsrâ 50-51: **260**
İsrâ 52: **261**

1. Çok Az ile Kastedilen....261
İsrâ 53: **261**
İsrâ 54: **261**
İsrâ 55: **261**
İsrâ 56: **262**
İsrâ 57: **262**
İsrâ 58: **262**
İsrâ 59: **262**
İsrâ 60: **263**
İsrâ 61: **263**
İsrâ 62: **263**
İsrâ 63: **264**
İsrâ 64: **264**
İsrâ 65: **264**
İsrâ 66: **264**
İsrâ 67: **264**
İsrâ 68: **265**
İsrâ 69: **265**
İsrâ 70: **265**
İsrâ 71: **266**
İsrâ 72: **266**
İsrâ 73: **266**
İsrâ 74-75: **266**
İsrâ 76: **267**
İsrâ 77: **267**
İsrâ 78: **267**
İsrâ 79: **267**
İsrâ 80: **268**
İsrâ 81: **268**
İsrâ 82: **268**
İsrâ 83: **268**
İsrâ 84: **268**
İsrâ 85: **269**
İsrâ 86: **269**
İsrâ 87: **269**

İsrâ 88: **269**
İsrâ 89: **270**
İsrâ 90: **270**
1. ﴿يَنۢبُوعًا﴾ "yenbû'an" İfadesi 270
İsrâ 91-93: **270**
İsrâ 94: **271**
İsrâ 95: **271**
İsrâ 96: **271**
İsrâ 97: **271**
İsrâ 98: **272**
İsrâ 99: **272**
İsrâ 100: **272**
İsrâ 101: **273**
İsrâ 102: **273**
İsrâ 103: **273**
İsrâ 104: **273**
İsrâ 105: **274**
İsrâ 106: **274**
İsrâ 107-108: **274**
İsrâ 109: **274**
İsrâ 110: **275**
İsrâ 111: **275**

18. KEHF SÛRESİ

Kehf 1: **277**
Kehf 2: **277**
1. ﴿بَأْسًا شَدِيدًا﴾ "be'sen şedîden" İfadesi 277
2. Güzel Mükâfat ile Kastedilen 278
Kehf 3: **278**
Kehf 4: **278**
1. Âyette Bahsedilenler Kimlerdir? 278
Kehf 5: **278**
Kehf 6: **279**
1. Özlü Tefsir 279
Kehf 7: **279**

Kehf 8: **279**
1. ﴿صَعِيدًا جُرُزًا﴾ "sa'îden cüruzen" İfadesi 280
Kehf 9: **280**
1. Ashâb-ı Rakîm ile Kastedilen 280
Kehf 10: **280**
Kehf 11: **281**
Kehf 12: **281**
1. İki Grupla Kastedilen 281
Kehf 13: **281**
1. Hidâyetlerinin Arttırılması 281
Kehf 14-15: **282**
Kehf 16: **282**
Kehf 17: **283**
Kehf 18: **283**
Kehf 19: **283**
Kehf 20: **284**
Kehf 21: **284**
1. Ashâb-ı Kehf'in Yerlerinin Ortaya Çıkarılması 284
Kehf 22: **285**
1. Sayıları Hakkında Konuşanlar Kimlerdir? 286
Kehf 23: **286**
Kehf 24: **286**
Kehf 25: **287**
Kehf 26: **287**
Kehf 27: **287**
Kehf 28: **287**
Kehf 29: **288**
1. ﴿مُرْتَفَقًا﴾ "mürtefekan" İfadesi 288
Kehf 30: **288**
Kehf 31: **289**
Kehf 32: **289**
1. Bahçenin Niteliği 289
Kehf 33: **290**
1. ﴿خِلَالَهُمَا﴾ "hılâlehümâ" İfadesi 290
Kehf 34: **290**

Kehf 35: **290**
1. ﴿تَبِيدَ﴾ "tebîde" İfadesi 290
Kehf 36: **291**
1. Âyetteki Adam Ne Demektedir? 291
Kehf 37: **291**
Kehf 38: **291**
Kehf 39: **292**
Kehf 40: **292**
1. ﴿صَعِيدًا﴾ "sa'îden" ve ﴿زَلَقًا﴾ "zelekan" İfadeleri 292
Kehf 41: **292**
Kehf 42: **293**
1. ﴿وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ﴾ "ve uhîta bi semerihî" İfadesi 293
[2. ﴿فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ﴾ "fe asbaha yukallibü keffeyhi" İfadesi] 293
[3. ﴿وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا﴾ "ve hiye hâviyetün alâ urûşihâ" İfadesi] 293
Kehf 43: **293**
Kehf 44: **294**
Kehf 45: **294**
Kehf 46: **294**
Kehf 47: **294**
Kehf 48: **295**
Kehf 49: **295**
Kehf 50: **295**
Kehf 51: **296**
1. Kimler Şahit Tutulmamıştır? 296
[2. Saptıranlarla Kastedilen] 296
[3. Yardımcı Edinmemekle Kastedilen] 296
Kehf 52: **296**
Kehf 53: **297**
Kehf 54: **297**
Kehf 55: **297**
1. ﴿قُبُلًا﴾ "kubulen" İfadesi 297
Kehf 56: **298**
Kehf 57: **298**
Kehf 58: **298**
1. Belirlenmiş Günle Kastedilen 299

Kehf 59: **299**
Kehf 60: **299**
1. İki Denizle Kastedilen 299
Kehf 61: **300**
Kehf 62: **300**
Kehf 63: **300**
Kehf 64: **300**
Kehf 65: **300**
1. Hızır'a Bu İsmin Verilme Nedeni 301
Kehf 66: **301**
Kehf 67-68: **301**
Kehf 69: **301**
Kehf 70: **301**
Kehf 71: **302**
1. Bindikleri Gemi Neredeydi? 302
Kehf 72: **302**
Kehf 73: **302**
Kehf 74: **303**
Kehf 75: **303**
Kehf 76: **303**
Kehf 77: **303**
1. Uğradıkları Köy ve Halkı 304
2. ﴿يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ﴾ "yürîdü en yenkadda" İfadesi 304
Kehf 78: **304**
Kehf 79: **304**
Kehf 80: **305**
1. ﴿فَخَشِينَا﴾ "fe haşînâ" İfadesi 305
Kehf 81: **305**
Kehf 82: **305**
Kehf 83: **306**
1. Zülkarneyn Kıssasının İnişine Sebep Olan Hâdise 306
Kehf 84: **306**
Kehf 85: **307**
Kehf 86: **307**
Kehf 87: **307**

1. Zülkarneyn'in Cezası 307
Kehf 88: **308**
Kehf 89: **308**
Kehf 90: **308**
Kehf 91: **308**
Kehf 92: **308**
Kehf 93: **309**
Kehf 94: **309**
1. Rabbin Verdiği Şeyle Kastedilen 309
Kehf 96: **310**
Kehf 97: **310**
Kehf 98: **310**
Kehf 99: **310**
1. Bu Olayın Ne Zaman Gerçekleşeceği 310
Kehf 100-101: **311**
Kehf 102: **311**
Kehf 103-104: **311**
Kehf 105: **311**
Kehf 106: **312**
Kehf 107: **312**
1. Firdevs'in Anlamı 312
Kehf 108: **312**
Kehf 109: **313**
Kehf 110: **313**

19. MERYEM SÛRESİ

Meryem 1: **315**
1. ﴿كٓهيعٓصٓ﴾ "Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd" Harfleriyle Kastedilen 315
Meryem 2: **315**
Meryem 3: **316**
Meryem 4: **316**
1. Zekeriyyâ'nın Çocuk İsteği 316
2. ﴿وَهَنَ﴾ "vehene" İfadesi 316
Meryem 5-6: **317**
1. ﴿ٱلْمَوَالِيَ﴾ "el-mevâliye" İfadesi 317

2. Hangi Hususta Mirasçı Olacak....317
Meryem 7:....317
1. Öncesinde Hiç Kimsenin Yahyâ Olarak Anılmaması....318
Meryem 8:....318
Meryem 9:....318
Meryem 10:....318
1. Zekeriyyâ'nın Dilinin Bağlanması....319
Meryem 11:....319
1. Zekeriyyâ Kavmini Tesbih Etmeye Nasıl Davet Etti?....319
Meryem 12-14:....320
Meryem 15:....320
Meryem 16:....320
1. Meryem Neden Doğu Tarafına Gitti?....320
Meryem 17:....321
1. Meryem'in Temizlik Sonrasında Cibrîl ile Karşılaşması....321
Meryem 18:....321
1. Meryem'in İnsan Zannettiği Cibrîl'den Allah'a Sığınması....321
Meryem 19:....322
Meryem 20:....322
Meryem 21:....322
Meryem 22:....323
1. Meryem'in Hamile Kalışı....323
Meryem 23:....323
1. Meryem'in Çaresizce Unutulmayı İstemesi....323
Meryem 24:....324
1. Alt Tarafından Meryem'e Seslenen Kimdi? ﴿سَرِيًّا﴾ "seriyyen" İfadesi....324
Meryem 25:....325
1. Meryem'in Beslenmesi....325
Meryem 26:....325
1. Meryem'in Susma Orucu....325
Meryem 27:....326
1. Meryem'in Durumunu Kavminin Öğrenmesi....326
2. ﴿شَيْئًا فَرِيًّا﴾ "şey'en feriyyen" İfadesi....326
Meryem 28:....327
1. Meryem'in Hârûn'un Neslinden Olması....327

2. ﴿بَغِيًّا﴾ "bağiyyen" İfadesi....327
Meryem 29:....327
1. Meryem'in Bebeğe İşaret Etmesine Tepkileri....328
Meryem 30:....328
Meryem 31:....328
Meryem 32:....328
Meryem 33:....329
Meryem 34:....329
Meryem 35:....329
Meryem 36:....329
Meryem 37:....329
Meryem 38:....330
Meryem 39:....330
Meryem 40:....330
Meryem 41:....330
Meryem 42:....330
Meryem 43:....331
Meryem 44:....331
Meryem 45:....331
Meryem 46:....331
1. ﴿لَأَرْجُمَنَّكَ﴾ "le ercümenneke" İfadesi....331
2. ﴿مَلِيًّا﴾ "meliyyen" İfadesi....332
Meryem 47:....332
1. ﴿حَفِيًّا﴾ "hafiyyen" İfadesi....332
Meryem 48:....332
Meryem 49:....333
Meryem 50:....333
1. Doğruluk Dili Ne Demek?....333
Meryem 51:....333
Meryem 52:....333
1. Yaklaştırılmasıyla Kastedilen....334
Meryem 53:....334
Meryem 54-55:....334
Meryem 56:....334
1. İdrîs'in Yüce Makama Yükseltilmesi....334

Meryem 57: **336**
Meryem 58: **336**
1. Zikredilen Peygamberler ve Soyları 336
Meryem 59: **337**
1. Nesil ile Kastedilen 337
[2. Namazın Zayi Edilmesinin Anlamı] 337
Meryem 60-61: **337**
Meryem 62: **338**
Meryem 63: **338**
Meryem 64: **338**
Meryem 65: **339**
Meryem 66-67: **339**
Meryem 68: **340**
1. ﴿جِثِيًّا﴾ "cisiyyen" İfadesi 340
Meryem 69: **340**
Meryem 70: **340**
Meryem 71: **340**
Meryem 72: **341**
Meryem 73: **341**
Meryem 74: **341**
Meryem 75: **341**
Meryem 76: **342**
Meryem 77: **342**
Meryem 78: **342**
Meryem 79: **342**
Meryem 80: **342**
Meryem 81: **343**
Meryem 82: **343**
1. ﴿ضِدًّا﴾ "didden" İfadesi 343
Meryem 83: **343**
1. ﴿تَؤُزُّهُمْ أَزًّا﴾ "teüzzühüm ezzen" İfadesi 344
Meryem 84: **344**
Meryem 85-86: **344**
Meryem 87: **344**
Meryem 88: **344**

Meryem 89: **345**
Meryem 90-91: **345**
Meryem 92: **345**
Meryem 93: **345**
Meryem 94: **345**
Meryem 95: **345**
Meryem 96: **346**
Meryem 97: **346**
Meryem 98: **346**

20. TÂHÂ SÛRESİ

Tâhâ 1: **347**
1. Tâhâ'nın Anlamı 347
Tâhâ 2-3: **347**
Tâhâ 4: **347**
Tâhâ 5: **348**
Tâhâ 6: **348**
1. Toprağın Altı ile Kastedilen 348
Tâhâ 7: **348**
Tâhâ 8: **348**
Tâhâ 9: **349**
1. Âyetteki Haberle Kastedilen 349
Tâhâ 10: **349**
Tâhâ 11: **349**
Tâhâ 12: **350**
1. Mûsâ'dan Neden Ayakkabılarını Çıkarması İstendi? 350
Tâhâ 13: **350**
Tâhâ 14: **350**
Tâhâ 15: **350**
1. Kıyamet Saatinin Gizliliği 351
Tâhâ 16: **351**
Tâhâ 17: **351**
Tâhâ 18: **351**
1. Mûsâ'nın Asası ile Yaptığı Şeyler 351
Tâhâ 19-20: **352**

1. Mûsâ'nın Asasını Atması ve Onun Yılana Dönüşümünü Görünce Korkması.....352
Tâhâ 21:.....353
Tâhâ 22:.....353
1. Elin Bembeyaz Çıkmasının Anlamı.....353
Tâhâ 23:.....353
Tâhâ 24:.....353
Tâhâ 25-26:.....354
Tâhâ 27-28:.....354
1. Mûsâ'nın Dilindeki Düğüm.....354
Tâhâ 29-32:.....355
Tâhâ 33:.....355
Tâhâ 36-37:.....355
Tâhâ 38:.....356
Tâhâ 39:.....356
1. ﴿الْيَمِّ﴾ "el-yemmi" İfadesi.....356
2. Mûsâ'nın Annesinin Saraya Süt Anne Olması.....356
Tâhâ 40:.....357
Tâhâ 41-43:.....357
Tâhâ 44:.....358
1. Yumuşak Söz (Kavl-i Leyyin) ile Kastedilen.....358
Tâhâ 45:.....358
Tâhâ 46:.....358
Tâhâ 47:.....358
Tâhâ 48:.....359
Tâhâ 49:.....359
Tâhâ 50:.....359
1. Allah'ın Yaratması ve Yol Göstermesi.....359
Tâhâ 51:.....360
Tâhâ 52:.....360
Tâhâ 53:.....360
Tâhâ 54:.....360
Tâhâ 55:.....360
Tâhâ 56:.....361
Tâhâ 57:.....361
Tâhâ 58:.....361

1. ﴿مَوْعِدًا﴾ "mev'iden" İfadesi....361
Tâhâ 59:....362
1. Toplandıkları Gün....362
Tâhâ 60:....362
Tâhâ 61:....362
1. ﴿فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ﴾ "fe yüshiteküm bi azâbin" İfadesi....363
Tâhâ 62: 363
1. Durumlarını Nasıl Tartıştılar?....363
Tâhâ 63:....363
1. En Üstün Olan Dinleriyle Kastedilen....364
Tâhâ 64:....364
Tâhâ 65:....364
1. Sihirbazların Durumu....364
Tâhâ 66:....365
Tâhâ 67:....365
1. Asanın Yılanları Yutması ve Sihirbazların İmana Gelmeleri....365
Tâhâ 68:....366
Tâhâ 69:....366
Tâhâ 70:....366
Tâhâ 71:....366
1. Firavun'un Sihirbazlara Cezası....367
Tâhâ 72:....367
Tâhâ 73:....367
Tâhâ 74:....368
Tâhâ 75-76: 368
Tâhâ 77:....368
Tâhâ 78:....368
Tâhâ 79:....369
Tâhâ 80:....369
Tâhâ 81:....369
Tâhâ 82:....369
Tâhâ 83:....370
Tâhâ 84:....370
Tâhâ 85:....370
Tâhâ 86:....370

1. ﴿اَسِفًا﴾ "esifen" İfadesi 371
Tâhâ 87: **371**
1. ﴿بِمَلْكِنَا﴾ "bi melkinâ" İfadesi ve Toplumdan Alınan Ziynetlerle Kastedilen 371
2. Sâmirî'nin Buzağıyı Yapışı 372
[3. Sâmirî'nin Toprağı Atması] 373
[4. Buzağının, Kendilerinin de Mûsâ'nın da Tanrısı Olduğunu Kimler Söyledi?] ... 373
Tâhâ 88: **373**
Tâhâ 89: **373**
Tâhâ 90: **374**
1. ﴿فُتِنْتُمْ بِهٖ﴾ "fütintüm bihî" İfadesi 374
Tâhâ 91: **374**
Tâhâ 92-93: **374**
Tâhâ 94: **375**
Tâhâ 95: **375**
1. ﴿مَا خَطْبُكَ﴾ "mâ hatbüke" İfadesi 375
Tâhâ 96: **375**
Tâhâ 97: **376**
Tâhâ 98: **376**
Tâhâ 99: **376**
Tâhâ 100: **376**
Tâhâ 101: **377**
Tâhâ 102: **377**
Tâhâ 103-104: **377**
Tâhâ 105-107: **377**
Tâhâ 108: **378**
1. ﴿خَشَعَتِ﴾ "haşe'at" İfadesi 378
Tâhâ 109: **378**
Tâhâ 110: **378**
Tâhâ 111: **378**
Tâhâ 112: **379**
Tâhâ 113: **379**
Tâhâ 114: **379**
1. Nüzûl Sebebi 379
Tâhâ 115: **380**
Tâhâ 116: **380**

Tâhâ 117: **380**
Tâhâ 118: **380**
Tâhâ 119: **381**
Tâhâ 120: **381**
1. Şeytanın Âdem'e Vesvesesi 381
Tâhâ 121: **381**
1. Âdem ve Eşinin Üzerlerini Örtmeye Başlamaları 382
Tâhâ 122: **382**
Tâhâ 123: **382**
Tâhâ 124: **382**
1. Kıyamette Kör Haşredilmenin Anlamı 383
2. Dar Geçimle Kastedilen 383
Tâhâ 125: **383**
Tâhâ 126: **383**
1. Âyetleri Unutmakla Kastedilen 384
[2. İnsanın da Aynı Şekilde Unutulmasının Anlamı] 384
Tâhâ 127: **384**
Tâhâ 128: **384**
Tâhâ 129: **384**
1. Kaçınılmaz Olan Şeyle Kastedilen 385
Tâhâ 130: **385**
1. Âyetteki Tesbih Emri 385
Tâhâ 131: **386**
1. Dünya Hayatının Parlaklığıyla Kastedilen 386
2. Rabbin Rızkıyla Kastedilen 386
Tâhâ 132: **386**
Tâhâ 133: **387**
Tâhâ 134: **387**
Tâhâ 135: **387**
1. ﴿السُّوٓىٰ﴾ "es-seviyyi" İfadesi 387

21. ENBİYÂ SÛRESİ

Enbiyâ 1: **389**
Enbiyâ 2: **389**
Enbiyâ 3: **389**

1. Fısıldaşmalarıyla Kastedilen 390
[2. Beşer ile Kastettikleri] 390
Enbiyâ 4: **390**
1. Söz ile Kastedilen 390
Enbiyâ 5: **390**
1. ﴿أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ﴾ "adğâsü ahlâmin" İfadesi 391
Enbiyâ 6: **391**
Enbiyâ 7: **391**
Enbiyâ 8: **391**
Enbiyâ 9: **391**
Enbiyâ 10: **392**
1. ﴿فِيهِ ذِكْرُكُمْ﴾ "fîhi zikruküm" İfadesi 392
Enbiyâ 11: **392**
Enbiyâ 12: **392**
1. ﴿يَرْكُضُونَ﴾ "yerküdûne" İfadesi 392
Enbiyâ 13: **393**
Enbiyâ 14: **393**
Enbiyâ 15: **393**
Enbiyâ 16: **393**
Enbiyâ 17: **393**
1. Katından Edinmesinin Anlamı 394
2. ﴿إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ﴾ "in künnâ fâ'ilîne" İfadesi 394
Enbiyâ 18: **394**
Enbiyâ 19: **394**
1. ﴿وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ﴾ "ve lâ yestahsirûne" İfadesi 395
Enbiyâ 20: **395**
Enbiyâ 21: **395**
1. ﴿هُمْ يُنشِرُونَ﴾ "hüm yünşirûne" İfadesi 395
Enbiyâ 22: **396**
Enbiyâ 23: **396**
Enbiyâ 24: **396**
Enbiyâ 25: **396**
Enbiyâ 26: **397**
Enbiyâ 27: **397**
Enbiyâ 28: **397**

Enbiyâ 29: **397**
Enbiyâ 30: **398**
1. Gök ve Yerin Bitişikken Ayrılması 398
Enbiyâ 31: **398**
Enbiyâ 32: **399**
Enbiyâ 33: **399**
1. Felekle Kastedilen 399
Enbiyâ 34: **399**
Enbiyâ 35: **399**
Enbiyâ 36: **400**
1. Hz. Nebî'yi (s.a.v.) Alaya Almaları 400
Enbiyâ 37: **401**
1. İnsanın Çok Aceleci Olması 401
Enbiyâ 38: **401**
Enbiyâ 39: **402**
Enbiyâ 40: **402**
Enbiyâ 41: **402**
Enbiyâ 42: **402**
Enbiyâ 43: **402**
Enbiyâ 44: **403**
Enbiyâ 45: **403**
Enbiyâ 46: **403**
Enbiyâ 47: **403**
1. Tane Ağırlığıyla Kastedilen 404
2. ﴿حَاسِبِينَ﴾ "hâsibîne" İfadesi 404
Enbiyâ 48-49: **404**
Enbiyâ 50: **404**
Enbiyâ 51: **404**
Enbiyâ 52: **405**
Enbiyâ 53: **405**
Enbiyâ 54: **405**
Enbiyâ 55: **405**
Enbiyâ 56: **405**
Enbiyâ 57: **406**
1. İbrâhim'in Putları Kırması 406

Enbiyâ 58: **407**
Enbiyâ 59: **407**
Enbiyâ 60: **408**
Enbiyâ 61: **408**
1. İnsanlar Neye Şahitlik Edeceklerdi? 408
Enbiyâ 62: **408**
Enbiyâ 63: **408**
Enbiyâ 64: **409**
Enbiyâ 65: **409**
1. Eski Kafalarına Dönmekle Kastedilen 409
Enbiyâ 66: **409**
Enbiyâ 67: **409**
Enbiyâ 68-69: **410**
1. İbrâhim'in Ateşe Atılması ve Ateşin Onu Yakmaması 410
Enbiyâ 70: **412**
Enbiyâ 71: **412**
1. İbrâhim ve Lût'un Kurtarılması 412
Enbiyâ 72: **412**
Enbiyâ 73: **413**
Enbiyâ 74: **413**
Enbiyâ 75: **413**
Enbiyâ 76: **413**
Enbiyâ 77: **414**
Enbiyâ 78: **414**
Enbiyâ 79: **414**
Enbiyâ 80: **414**
Enbiyâ 81: **415**
Enbiyâ 82: **415**
Enbiyâ 83: **415**
1. Hz. Eyyûb'un Kıssası 415
Enbiyâ 84: **419**
1. Mükâfatı, Ailesi ve Mislinin Verilmesi 420
Enbiyâ 85: **420**
Enbiyâ 86: **420**
Enbiyâ 87: **420**

Enbiyâ 88: **421**
Enbiyâ 89: **421**
Enbiyâ 90: **421**
1. Allah'ın Yahyâ'nın Eşini Düzeltmesi 421
Enbiyâ 91: **422**
Enbiyâ 92: **422**
Enbiyâ 93: **422**
Enbiyâ 94: **422**
Enbiyâ 95: **422**
Enbiyâ 96: **423**
Enbiyâ 97: **423**
Enbiyâ 98: **423**
Enbiyâ 99: **423**
Enbiyâ 100: **423**
Enbiyâ 101: **424**
Enbiyâ 102: **424**
Enbiyâ 103: **424**
Enbiyâ 104: **424**
1. ﴿السِّجِلِّ﴾ "es-sicilli" İfadesi 424
2. İlk Yaratılış Gibi Yenilden Yaratılmakla Kastedilen 425
Enbiyâ 105: **425**
Enbiyâ 106: **425**
Enbiyâ 107: **426**
Enbiyâ 108: **426**
Enbiyâ 109: **426**
Enbiyâ 110: **426**
Enbiyâ 111: **426**
Enbiyâ 112: **427**

22. HAC SÛRESİ

Hac 1: **429**
Hac 2: **429**
Hac 3: **429**
Hac 4: **430**
Hac 5: **430**

1. Rahimlerde Bekletilmeyle Kastedilen....430
Hac 6:....431
Hac 7:....431
Hac 8:....431
Hac 9:....431
1. ﴿ثَانِيَ عِطْفِهِ﴾ "sâniye ıtfihî" İfadesi....432
Hac 10:....432
Hac 11:....432
Hac 12:....432
1. Allah'ın Dışında Tapındıkları....433
Hac 13:....433
[1. Zararının Faydasından Yakın Olmasının Anlamı]....433
[2. Yardımcı ile Kastedilen]....433
Hac 14:....433
Hac 15:....434
1. Öfkelendiği Şeyle Kastedilen....434
Hac 16:....434
Hac 17:....434
Hac 18:....435
Hac 19:....435
Hac 20:....435
1. Karınlarının ve Derilerinin Eritilmesi....435
Hac 21:....436
Hac 22:....436
Hac 23:....436
Hac 24:....436
1. Sözün Hoş Olanıyla Kastedilen....437
Hac 25:....437
Hac 26:....437
Hac 27:....437
1. ﴿عَمِيقٍ﴾ "amîk" İfadesi....438
Hac 28:....438
1. Âyetteki Bilinen Günlerle Kastedilen....438
Hac 29:....438
Hac 30:....439

Hac 31: **439**
Hac 32: **439**
Hac 33: **439**
Hac 34: **440**
1. ﴿الْمُخْبِتِينَ﴾ "el-muhbitîne" İfadesi 440
Hac 35: **440**
Hac 36: **440**
Hac 37: **441**
Hac 38: **441**
Hac 39: **441**
Hac 40: **442**
Hac 41: **442**
Hac 42-44: **442**
Hac 45: **443**
Hac 46: **443**
Hac 47: **443**
Hac 48: **443**
Hac 49: **444**
Hac 50: **444**
Hac 51: **444**
Hac 52: **444**
1. Nüzûl Sebebi 444
Hac 53: **446**
Hac 54: **446**
Hac 55: **446**
Hac 56: **447**
Hac 57: **447**
Hac 58: **447**
Hac 59: **447**
Hac 60: **448**
Hac 61: **448**
Hac 62: **448**
Hac 63-64: **448**
Hac 65: **449**
Hac 66: **449**

Hac 67: **449**
Hac 68: **449**
Hac 69: **450**
Hac 70: **450**
Hac 71: **450**
Hac 72: **450**
Hac 73: **451**
1. Sineği Yaratamaz Olanlar Kimlerdir? 451
2. Sineğin Aldığına Karışamamaları 451
Hac 74: **452**
Hac 75: **452**
Hac 76: **452**
Hac 77: **452**
Hac 78: **453**

23. MÜ'MİNÛN SÛRESİ

Mü'minûn 1: **455**
Mü'minûn 2: **455**
Mü'minûn 3: **455**
Mü'minûn 4: **455**
Mü'minûn 5: **456**
Mü'minûn 6: **456**
1. Erkeğe Helal Olan Kadınlar 456
Mü'minûn 7: **456**
Mü'minûn 8: **456**
Mü'minûn 9: **457**
Mü'minûn 10-11: **457**
Mü'minûn 12: **457**
Mü'minûn 13: **457**
Mü'minûn 14: **457**
1. Bambaşka Bir Yaratmayla Kastedilen 458
Mü'minûn 15-16: **458**
Mü'minûn 17: **458**
Mü'minûn 18: **458**
Mü'minûn 19: **458**

1. Cennetlerle Kastedilen.....459
Mü'minûn 20: 459
1. Hangi Ağaçtan Bahsedilmektedir?.....459
Mü'minûn 21-22: 459
Mü'minûn 23: 460
Mü'minûn 24: 460
Mü'minûn 25: 460
Mü'minûn 26: 460
Mü'minûn 27: 461
Mü'minûn 28: 461
Mü'minûn 29: 461
Mü'minûn 30: 461
Mü'minûn 31: 462
Mü'minûn 32: 462
Mü'minûn 33: 462
Mü'minûn 34: 462
Mü'minûn 35: 462
Mü'minûn 36: 463
Mü'minûn 37: 463
Mü'minûn 38: 463
Mü'minûn 39: 463
Mü'minûn 40: 463
Mü'minûn 41: 464
Mü'minûn 42: 464
Mü'minûn 43: 464
Mü'minûn 44: 464
Mü'minûn 45-46: 464
Mü'minûn 47-48: 465
Mü'minûn 49: 465
Mü'minûn 50: 465
Mü'minûn 51: 465
Mü'minûn 52: 466
Mü'minûn 53-54: 466
Mü'minûn 55-56: 466
Mü'minûn 57-61: 466

Mü'minûn 62: **467**
Mü'minûn 63: **467**
Mü'minûn 64: **467**
Mü'minûn 65: **467**
Mü'minûn 66-67: **467**
Mü'minûn 68: **468**
Mü'minûn 69: **468**
Mü'minûn 70: **468**
Mü'minûn 71: **468**
1. Hak ile Kastedilen 469
2. ﴿آتَيْنَاهُم بِذِكْرِهِمْ﴾ "eteynâhum bi zikrihim" İfadesi 469
Mü'minûn 72: **469**
Mü'minûn 73-74: **469**
Mü'minûn 75: **470**
1. Azgınlıklarıyla Kastedilen 470
Mü'minûn 76: **470**
Mü'minûn 77: **470**
Mü'minûn 78: **470**
Mü'minûn 79: **471**
Mü'minûn 80: **471**
Mü'minûn 81: **471**
Mü'minûn 82-83: **471**
Mü'minûn 84: **471**
Mü'minûn 85: **472**
Mü'minûn 86: **472**
Mü'minûn 87: **472**
Mü'minûn 88: **472**
Mü'minûn 89: **472**
Mü'minûn 90: **473**
Mü'minûn 91-92: **473**
Mü'minûn 93-94: **473**
Mü'minûn 95: **473**
Mü'minûn 96: **474**
Mü'minûn 97: **474**
Mü'minûn 98: **474**

Mü'minûn 99-100: 474
1. Berzahla Kastedilen 475
Mü'minûn 101: 475
1. Sûr'a Üfürülmesiyle Kastedilen 475
Mü'minûn 102: 475
Mü'minûn 103: 475
Mü'minûn 104: 476
Mü'minûn 105: 476
Mü'minûn 106: 476
Mü'minûn 107: 476
Mü'minûn 108: 476
Mü'minûn 109: 477
Mü'minûn 110-111: 477
Mü'minûn 112: 477
Mü'minûn 113: 477
Mü'minûn 114: 478
Mü'minûn 115: 478
Mü'minûn 116: 478
Mü'minûn 117: 478
Mü'minûn 118: 478

24. NÛR SÛRESİ

Nûr 1: 479
Nûr 2: 479
Nûr 3: 479
Nûr 4: 480
Nûr 5: 480
Nûr 6-7: 480
Nûr 8-9: 481
Nûr 10: 481
Nûr 11: 481
Nûr 12: 481
Nûr 13: 482
Nûr 14: 482
Nûr 15: 482

Nûr 16: **483**
Nûr 17: **483**
Nûr 18: **483**
Nûr 19: **483**
Nûr 20: **483**
Nûr 21: **484**
Nûr 22: **484**
Nûr 23-24: **484**
Nûr 25: **485**
Nûr 26: **485**
Nûr 27: **485**
Nûr 28: **485**
Nûr 29: **486**
Nûr 30: **486**
Nûr 31: **486**
Nûr 32: **487**
Nûr 33: **487**
1. Allah'ın Verdiği Malı Vermenin Anlamı 488
2. Nüzûl Sebebi 488
Nûr 34: **489**
Nûr 35: **489**
1. Allah'ın Göklerin ve Yerin Nûru Olmasının Anlamı 489
2. ﴿مِصْبَاحٌ﴾ "mısbâhun" İfadesi 490
3. Âyette Bahsi Geçen Ağacın Özelliği 490
4. Nûrun Üzerinde Nûr Olmasının Anlamı 490
Nûr 36: **491**
Nûr 37: **491**
1. Allah'ın Anılmasıyla Kastedilen 491
Nûr 38: **492**
Nûr 39: **492**
Nûr 40: **492**
1. Karanlıklarla Kastedilen 493
Nûr 41: **493**
Nûr 42: **493**
Nûr 43: **493**

Nûr 44: **494**
1. Gece ve Gündüzün Dönürülmesi 494
Nûr 45: **494**
Nûr 46: **495**
Nûr 47: **495**
Nûr 48-49: **495**
Nûr 50: **495**
Nûr 51: **496**
Nûr 52: **496**
Nûr 53: **496**
Nûr 54: **496**
1. Peygamber'in ve Ümmetinin Görevi 497
Nûr 55: **497**
Nûr 56: **497**
Nûr 57: **498**
Nûr 58: **498**
1. Âyette Bahsedilen Bu Saatlerde İzin İstenilmesi Emrinin Hikmeti 498
Nûr 59: **499**
Nûr 60: **499**
1. Yaşlı Kadınlara Tanınan Ruhsat 499
Nûr 61: **500**
1. Nüzûl Sebebi 501
2. Anahtarlarına Sahip Olunan Yerlerde Yemek Yeme 501
Nûr 62: **502**
Nûr 63: **502**
1. Hz. Nebî'nin (s.a.v.) Yanından Sıvışıp Gidenler 502
Nûr 64: **503**

25. FURKÂN SÛRESİ

Furkân 1-2: **505**
Furkân 3: **505**
Furkân 4: **506**
Furkân 5: **506**
Furkân 6: **506**
Furkân 7: **506**

Furkân 8: **507**
Furkân 9: **507**
Furkân 10: **507**
Furkân 11: **507**
Furkân 12: **508**
1. Cehennemin Uzaktan Görmesi 508
Furkân 13: **508**
Furkân 14: **508**
Furkân 15: **508**
Furkân 16: **509**
Furkân 17: **509**
Furkân 18: **509**
Furkân 19: **509**
Furkân 20: **510**
Furkân 21: **510**
Furkân 22: **510**
Furkân 23: **510**
1. Allah'ın Amellere Gelmesinin Anlamı 511
Furkân 24: **511**
Furkân 25: **511**
Furkân 26: **511**
Furkân 27-29: **512**
Furkân 30: **512**
Furkân 31: **512**
1. Nebîlerin Düşmanları 512
Furkân 32: **513**
1. Kur'ân'ın Tertil Edilmesinin Anlamı 513
Furkân 33: **513**
Furkân 34: **513**
Furkân 35: **514**
Furkân 36: **514**
Furkân 37: **514**
Furkân 38: **514**
1. ﴿الرَّسِّ﴾ "er-ressi" İfadesi ve Ress Halkı 514
Furkân 39: **515**

Furkân 40: **515**
Furkân 41-42: **515**
Furkân 43: **516**
Furkân 44: **516**
Furkân 45: **516**
1. Güneşin Gölgeyi Takip Etmesi 516
Furkân 46: **517**
1. Gölgenin Çekilmesi 517
Furkân 47: **517**
Furkân 48-49: **517**
Furkân 50: **518**
Furkân 51: **518**
Furkân 52: **518**
Furkân 53: **518**
Furkân 54: **518**
Furkân 55: **519**
Furkân 56: **519**
Furkân 57: **519**
Furkân 58: **519**
Furkân 59: **519**
Furkân 60: **520**
Furkân 61: **520**
Furkân 62: **520**
Furkân 63: **520**
Furkân 64: **521**
Furkân 65: **521**
Furkân 66: **521**
Furkân 67: **521**
Furkân 68: **521**
1. ﴿أَنَامًا﴾ "esâmen" İfadesi 522
Furkân 69: **522**
Furkân 70: **522**
Furkân 71: **523**
Furkân 72: **523**
1. Âyetin İndiği Yer 523

Furkân 73: **523**
Furkân 74: **523**
1. Önderle Kastedilen 524
Furkân 75: **524**
1. Cennete Oda Denilmesi 524
Furkân 76: **524**
Furkân 77: **525**
1. Bedir Savaşı'nın da Âyette Geçen Azaba Dâhil Olduğu 525